İNSANCIL

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ YIL 6 SAYI 65 MART 1996 80.000 TL. (KDV DAHİL)ISSN1300-4158

Türk Felsefesi Belletim Kürsülerinden Doğmayacaktır

iki kere iki eşit değildir dört

Devlet Felsefeciye Danışmalı mı

Hegel Felsefesinde İnsan Sorunları

$2 \times 2 \neq 4$

iki kere iki eşit değildir dört

iki kere iki eşit değildir dört

İÇİNDEKİLER

AŞKIN AYRANCIOĞLU İki Kere İki Eşit Değildir Dört ____ 1
3 ____ Hegel Felsefesinde İnsan Sorunları **AFŞAR TİMUÇİN**
SEVİM ÇOBAN Baba (Şiir) ____ 8
9 ____ Devlet Felsefeciye Danışmalı mı? **CEMİL GÜZEY**
AYHAN ERGÜN Bazen Şiir Şairinden Önce Ölür ____ 12
13 ____ Türk Felsefesi Belletim Kürsülerinden Doğmayacaktır **MUSTAFA TOPAL**
METİN GÜVEN Kırık Ayna (Şiir) ____ 18
19 ____ Devrimci İnsan ve Etkinlikleri **MÜSLÜM KABADAYI**
LEVENT SUNAL Solgun (Şiir) ____ 20
21 Pazar Ekonomisi Sanatı ve Medya Canavarı **TEMEL DEMİRER**
MUSTAFA BAYRAM MISIR İnsancıl Üzerine "Tekrar" Bir Tez Denemesi ____ 23
25 ____ Yüce Cüce (Şiir) **HÜSEYİN AVNİ**
SÜREYYYA EVREN Vahşi Postmodernizm ____ 26
32 ____ Ölü Bebeğin Tadı ve İhanetin Kanı **OZAN YILMAZ**
OSMAN BOZKURT Yeşilim Güngörmemiş (Şiir) ____ 34
35 ____ Yanık Kentlerin Şiiri: Yıkık Duvarlar Gibi Kaldı Gözlerim **SİNAN KUTLU**
GÜNGÖR GENÇAY İki Şiir Kitabıyla Suna Aras ____ 36
39 ____ Hepimiz Tehlikedeyiz (Şiir) **CENGİZ TEMUÇİN ASİLTÜRK**
YUSUF ÇOTUKSÖKEN Okul Sözlüğü Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kullanılabilir mi? ____ 40
42 ____ Biz ve Bizim Gibiler (Şiir) **İBRAHİM ÖKSÜZ**
HÜSEYİN HİLMİ BULUNMAZ Savaş ve Savaş Kışkırtıcılığı ____ 43
44 ____ Raslantı ve Yokoluşlar Üzerine **MÜSLÜM AKINCI**
NEŞE TOĞAN Kendi Çölümden ____ 46
47 ____ Kendini Unutan İnsan (Şiir) **BERRİN TAŞ**
NİHAT ATEŞ Kaan Arslanoğlu ile Söyleşi ____ 48
51 ____ Umut Söyleşileri **AYDIN ÖZTÜRK**
HATİCE ÖZER İranlı Mültecilerle Söyleşi ____ 53
54 ____ Rasih Nuri İleri İle Söyleşi **YILMAZ ELMAS**
DOST KÖRPE Sevişme (Şiir) ____ 56
57 ____ Nazlıya (Öykü) **YUDUM İŞBECER**
MUSTAFA OCAK Kördöğüşü (Şiir) ____ 59
60 ____ Yıldız Güncesi **CENGİZ GÜNDOĞDU**
İBRAHİM EROĞLU Gündemine Sevgiyi Almayan Hayat (Şiir) 64

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A4 kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur.

Sahibi
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Yazıişleri Sorumlu Yönetmeni
NİHAT ATEŞ
Bilgiişlem Sorumlusu
CELAL ERGÜN

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Ofset Hazırlık
İnsancıl Teknik Bölümü

ISSN 1300-4158

Görsel Yönetmen
BUKET ÇETİN
Kapak Tasarımı
BUKET ÇETİN
Baskı
Ilıcak Matbaası Tel: 880 40 75
Dağıtım
Yay-Sat

Adres: Mollafenari Sok. Nadir Han. No 40-42 Kat 5 Cağaloğlu / İstanbul Tel: 511 79 94-513 93 99
Ankara Temsilciliği Burak Gürcan. Necatibey Cad. Lale Sok. 4/18 Sıhhiye Ankara. Tel: (0312) 232 00 80
Antakya Temsilciliği Müslüm Kabadayı. Silahlı Kuvvetler Cad. No 3 Antakya. Tel: (0326) 214 53 31 - 215 53 02
Adana Temsilciliği Hasan Hüseyin Gündüzalp, Muhittin Çoban. Piramit İşhanı. Kat 1. Atilla Altıkat Köprüsü yanı
Konya Temsilciliği Kazım Oğuz. Sahaf Oğuz Rampalı Çarşı No 37 Konya Tel 0332 353 01 61
İstanbul Beyoğlu Temsilciliği Bulunmaz Kültür Merk. H. Hilmi Bulunmaz. Aznavur Psj. 212/8 Galatasaray. (0212) 251 85 23

Abone olmak için PTT'den 666 043 no'lu posta çeki veya T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul 11 37 - 38678 Berrin TAŞ adına 800.000 TL yatırmanız yeterlidir. Avrupa 100 Mark T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy İstanbul Döviz Hesabı 301 003 179 305

İki Kere İki Eşit Değildir Dört!

"Iki kere iki dört" söylemi; ilericilik ve gericilik, mutlakçılık ve eleştirel düşünce, uzlaşma ve tartışma, din ve bilim vb. arasında bir tarafın simgesidir.

"İki kere iki dört eder" dendi mi; tartışma bitirilir, eleştiri engellenir, gelişim ve değişim durdurulur, özgürlükler dondurulur.

İnsani bir dünya mücadelesi, sistemin söylemlerine karşı, "iki kere iki eşit değildir dört" söyleminde somutlaşır. Ya da "iki kere iki eşit değildir dört" söylemi, insani bir dünya mücadelesinde somutlaşır.

Bazen, bildik, alışıldık şeylerin dışında, yerleşik olana aykırı, iki kere ikinin dört etmediği şeyler yaşarız. Bu anlamda yaşadıklarımdan birkaçına değinmek istiyorum.

Boyabat'ta Mücteba adında biri yaşar. Deli derler ona. Mücteba sesiz biridir. İtilip kakılır, dalga geçilir, aşağılanır. Kızdırırlar onu, kızınca bozar sessizliğini.

Mücteba'yı Boyabat'ta açtığım resim sergimde tanıdım. Sergiye gelmişti. Sergiyi gezerken bir resime takılıp kalmıştı... uzun süre o resimi izledi. Sonra sessizce gitti.

Bir saat sonra gene geldi Mücteba. "O resimi özledim", dedi. Gene o resimin başına geçti. Yanına gittim. "O resimi sana vereyim, böylece istediğin zaman görebilirsin," dedim. "Hayır alamam," dedi ve ekledi. "Eğer o resimi alırsam, başka insanların onu görmesini engellemiş olurum"

Sanatı metalaştıranları düşündüm... sanatı tüketenleri... tüketilen eserler üretenleri, akıllıları düşündüm...

Samsun'da bir sergi öncesi, resim ve karikatürlerimi yerleştiriyordum panolara. Yanıma birkaç kişi geldi. "Sergiyi açan sanatçı Samsun'a gelecek mi" diye sordular. Tanışmak istiyorlarmış.("Ayak işleri"ne bakan birinin sanatçı olabileceğini düşünemiyorlardı bile) "Öyleyse tanışalım," dedim. Şaşırdılar. Onların kafasındaki sanatçı imajına uymuyordum.

Sanatçıları ayrıcalıklı, üstün, insanlardan kopuk düşünenleri, fetişleştirenleri düşündüm...

Bir arkadaşım, sevgilisini rüyasında görmüş. Rüyadan çok etkilenmiş, sevgilisinin resmini yapmış. Resimi sevgilisine vermeden önce, getirip bana gösterdi. "Nasıl olmuş" diye sordu. Resimi bir resimci gözüyle inceleyip değerlendirdim. Beğenmediğimi söyledim ve resimdeki anatomik bozuklukları gösterdim. Biraz espriyle, "sevgilinin yerinde olsam seni terkederdim" dedim.

Benim beğenmediğim o resimi arkadaşımın sevgilisi çok beğenmişti... O resimi güzelleştiren aşkın, bir gün dünyayı ve insanları güzelleştireceğini düşündüm...

Dolaşmak istiyorum şimdi cümlelerde, orda burda...

Bir genç, sevgilisinin ismini kazıyor bir ağacın gövdesine. Sevgili gülümsüyor... ağaç ağlıyor...

Sistemin olgularını mutlaklaştıran. Duygu Asena, "aslında aşk da yok" diyor yine.

Bir genç kız mektubunda; "Dokunduğun saçlarımı yıkamaya kıyamadım haftalardır,kokun gider diye" yazıyor uzaktaki sevdiğine... aslında aşk var dercesine.

Bir devrimci, yeryüzü cenneti için ölüyor..

Bir müslüman ölünce cennete gidiyor...

Askerlerin gelip gittikçe taş gibi sertleştirdikleri toprağı, bir çiğdem delip çıkıyor ilkbaharda...

Bir şair, yazdığı şiirleriyle, tuvalet kapılarındaki yazıları aşıyor.

Yemekten sonra, bir tabakta toplanan yemek artıklarının oluşturduğu renk ve biçim yığınına benzer resimler yapıyor bir ressam.

Televizyonda bir müzik seti reklamında, müzik setinin sesi o kadar güçlü ki, sesten bina yıkılıyor. Reklam, "Hedefimiz daha iyisi" sloganıyla bitiyor. Daha iyisini yaparlarsa, reklamlarda bina yerine şehir mi yıkılacak acaba?

Şehirler yıkılıyor depremlerde. İnsanlar ölüyor. Yine depremler suçlanıyor. Dayanıksız binalar yaptıran sistem unutuluyor yine.

Karikatür sanatının sömürgeciliğe dönüştürüldüğü haftalık mizah dergilerinde, insanlar yine cinsel organlara indirgeniyor.

Çiçekleri koparmaya kıyamadığı için, sevdiğine manavdan bir kilo hıyar alıp götüren C.Gündoğdu'yu kadın kovuyor yine... "Hıyar herif, bana hıyar getirmiş," diyerek.

TRT-3' te sunucu, Grup Kızılırmak'ın solistine; "Bir şey için pazarlık yapsanız, o ne olurdu" diye soruyor. Yanıt, "Barış" oluyor. Barış nesneleştiriliyor... Sonra, Grup Kızılırmak; "Pazarlık mı Olur" diye türkü söylüyor.

Marks'ın kitabını okuyunca Marksist olan, Lenin'in kitabını okuyunca Leninist olan, Troçki'yi okuyunca Troçkist olan, Anarşizmi okuyunca anarşist olan biri, İnsancıl'ı eleştiriyor... okumadan.

Star sistemine geliyorum.

"Resimde de güreşte olduğu gibi, serbest ve greko - romen türler vardır. Ben serbest güreşiyorum." (Argos. Kasım-90)

Çok yönlü star Ferit Edgü, yukarıdaki tanımlamasında, serbest güreştiğini söyleyerek, bir özgürlük yanılsaması yaratıyor. Ister serbest, ister greko-romen güreşilsin, sonuçta bir hakem vardır güreşi yöneten, ve güreş belirlenmiş kurallara göre yapılır.

Ferit Edgü, belki de bilmeden, Star sisteminin gerçek yüzünü gösteriyor bize. Star sisteminin sanatçıları, sistemin belirlediği kurallara göre güreşiyorlar. İnsani değerlerin içine tükürmenin serbestliğinde güreşen, star sistemi sanatçıları, kurallara uydukları ölçüde tam puan alıyorlar.

Star sistemi yazarlarından, Nazlı Eray; **Aşk Artık Burada Oturmuyor** adlı öykü kitabında; Hücre Mühendisi, Mutluluk Kliniği, Erkek İade Reyonu, Sen Kimsin, Kıl Arşivi adlı öykülerinde: Kapitalist sistemin kokuşmuşluğunda, insani değerlerin yozlaştığı, ilişkilerin sıradanlaştığı bir ortamda, çözümler üretiyor. Öyküde, bu çözüm gazete ilanında şöyle duyurulur: ".....Sevgili kadınlar. Eğer sevdiğiniz erkek kaçtıysa, sizi terkettiyse üzülmeyin. Artık bunun çaresi var. Kaçak, en geç iki saat içinde elinize teslim edilir. Koynunuza girer. Aksi takdirde alınan ücreti geri veriyoruz.(a.g,e. s.l22)

Öykülerde kadınlar, "elde etmek" istedikleri erkeklerin eşgalini ve bir kaç saç telini veya kılını, kliniğe verirler. Bir süre sonra, istedikleri erkek kendilerine teslim edilir: Bu erkeklerin, geçmişe ait bilgileri yoktur. Yeni doğmuş bir bebek gibi her şeyi yeni öğrenirler. Buna karşın kadın, ilişkilerinde gene sorunlar yaşarsa, erkeği götürüp iade edebilir-ama verdiği parayı geri alamaz-veya başka biriyle değiştirebilir...

İnsanı, kullanım ve değişim değerine indirgeyen sistemin ve sanatçılarının, insana verebileceği bir güzelik yoktur... verebildikleri ortadadır. Beğenmiyorsan, yenisiyle değiştir... kullan at.

"İnsani bir dünya" mücadelesi, kültür sanat alanında, "Star Sistemi"ne karşı mücadelede odaklaşıyor. İşte **İnsancıl**'ı tam orada görüyorum...

Geçenlerde sokakta "deli Mücteba"ya rastladım. Kalabalıklar arasında yalnızdı... yürüyordu. "Özlediğin resmi görmeye mi gidiyorsun'; diye sordum. "Hayır" dedi. "Özlediğim dünyaya gidiyorum"...

Aşkın AYRANCIOĞLU

Bulunmaz Kültür Merkezi

Mart Ayı Etkinlikleri

02 Mart 96 İnsancıl Okuma Tiyatrosu
Ayhan Ergün'ün Şiirleri Saat:19.00
03 Mart 96 Bulunmaz Tiyatro-İstanbul
Hazırol- Oyun :Aziz Nesin Saat:19.00
03 Mart Seminer Düşünme Yöntemi 1
Cengiz Güdoğdu Saat::13.00
04 Mart 96 İnsani Gerçekçilik
Söyeşi:Nihat Ateş Saat:19.00
05 Mart 96 Çağdaş Estetiğin Sorunarı
Felsefe Semineri:Afşar Timuçin Saat:19.00
09 Mart 96 İnsancıl Okuma Tiyatrosu
Berrin Taş'ın şiireri Saat:19.00
10 Mart 96 Bulunmaz Tiyatro-İstanbul
Hazırol-Oyun:Aziz Nesin Saat:19.00
10 Mart 96 Seminer: Düşünme Yöntemi 2
Cengiz Gündoğdu Saat:13.00
11 Mart 96 Karikatür ve Topum
Söyeşi:Devrim Demiral Saat:19.00
12 Mart 96 Çağdaş Estetiğin Sorunları
Felsefe Semineri:Afşar Timuçin Saat:19.00
16 Mart 96 İnsancıl Okuma Tiyatrosu
Niyazi Akıncıoğlu'nun Şiirleri Saat:19.00
17 Mart 96 Bulunmaz Tiyatro - İstanbul
Hazırol - Oyun : Aziz Nesin Saat:19.00
17 Mart 96 Seminer: Düşünme Yöntemi 3
Cengiz Gündoğdu Saat:13.00
18 Mart 96 Kişiliker Üzerine
Söyleşi:Kaan Arslanoğlu Saat:19.00
19 Mart 96 Çağdaş Estetiğin Sorunları
Felsefe Semineri :Afşar Timuçin Saat:19.00
23 Mart 96 İnsancıl Okuma Tiyatrosu
H.İzzettin Dinamo'nun Şiirleri Saat:19.00
24 Mart 96 Bulunmaz Tiyatro-İstanbul
Hazırol-Oyun:Aziz Nesin Saat:19.00
24 Mart 96 Seminer: Düşünme Yöntemi 4
Cengiz Gündoğdu Saat:13.00
25 Mart 96 Postmodernizm Tartışması
Sinan Kutlu-Kaan Arsanoğlu
Süreyyya Evren Saat:19.00
26 Mart 96 Çağdaş Estetiğin Sorunları
Felsefe Semineri:Afşar Timuçin Saat:19.00
28 Mart 96 İnsan Nasıl Kalleş Olur ?
Konferans:Cengiz Gündoğdu Saat:19.00
30 Mart 96 İnsancıl Okuma Tiyatrosu
Rıfat Ilgaz'ın Şiirleri Saat:19.00
31 Mart 96 Bulunmaz Tiyatro-İstanbul
Hazırol-Oyun:Aziz Nesin Saat:19.00
31 Mart 96 Seminer: Düşünme Yöntemi 5
Cengiz Gündoğdu Saat:13.00

Bulunmaz Kültür Merkezi: Aznavur Pasajı No 212/8 Galatasaray İstanbul
Tel:(0 212) 25185 23-251 60 90
DUYURU: İnsancıl Beyoğlu Temsilciliği Bulunmaz Kütür Merkezi'nde Açılmıştır.

İNSANCIL YAYINLARI İZMİR TÜYAP KİTAP FUARINDA

İmza Günleri

9 Mart Zeki Oğuz
10 Mart Afşar Timuçin
16 Mart Yusuf Çotuksöken
16 Mart Berrin Taş
16 Mart Cengiz Gündoğdu
16 Mart Ayhan Ergün
17 Mart Cengiz Gündğdu
17 Mart Berrin Taş
17 Mart Ayhan Ergün

Hegel Felsefesinde İnsan Sorunları

Afşar TİMUÇİN

Lucien Goldmann, Kant felsefesine giriş adlı yapıtının başlarında şunları söyler: **"Gelişigüzelliğe düşmeden Fransa'nın evrimini 'normal' Almanya'nın evrimini 'hastalıklı' olarak belirleyebiliriz sanırım (burada her iki terime de Goethe'de aldıkları anlamı veriyoruz: Goethe klasik'in sağlıklı duygucu'nun hastalıklı olduğunu söylüyordu.) Fransa devleti Tiers Etat'nın normal organik gelişmenin ürünüdür; şu zamana kadar bu devlet toplumsal ve iktisadi temellerinin konu edilmesini gerektirecek bir büyük bunalıma düşmedi. Almanya'da durum taban tabana karşıttır. Toplumsal ve iktisadi gelişimin büyük ölçüde gecikmesi iki yüzyılı aşkın bir süre boyunca güçlü bir ticaret ve sanayi burjuvazisinin hemen hiç olmayışı insancı ve usçu düşünce akımlarının filizlenmesini engelleyince, Almanya her şeyden önce gizemciliğe, duygusal ve sezgisel taşmalara açık oldu. Bu yüzden ülkede kendilerini çevreleyen halkla, toplumla gerçek ilişkileri olan insancı ve usçu yazar ve düşünürler ortaya çıkamadı. Yalnızlık büyük alman insancılarının yapıtlarında her zaman görülen başlıca temadır. Leibniz, Lessing, Hölderlin, Kleist, Kant, Schopenhauer, Marx, Heine, Nietzsche ve nicesi kendilerini anlamayan, ilişki kura-madıkları alman toplumunun ortasında tek başlarına dikilirler. "**

Leibniz fransızca yazıyor, kendini Avrupa'nın kültür dünyasına benimsetmeye çalışırken özel olarak bir avrupalı olmaya özen gösteriyordu. Onun felsefesi de sonunda Platon'cu bir gizemcilğe dayanıyordu. Leibniz uzun süre bilinmeden kaldı. Onun felsefesini daha sonra Wolff iyiden iyiye kendine uydurarak tanıttı. Kant felsefesi Leibniz'le, daha doğrusu Leibniz-Wolff felsefesiyle bir hesaplaşmanın ürünüdür. Böylece Kant alman felsefesinde ikinci güçlü halkayı oluşturdu. Almanya'da düşünce adına her şey onun felsefesinden çıkmış gibidir. Fichte'nin, Hegel'in, Lukacs'ın, Heidegger'in üstünü kazıyın, alttan Kant görünüverir. Kant, alman burjuva özgürlükçülüğünün dayanağıdır, temelidir. Ancak onda alman filozoflarına özgü bütüncü bakış açısı azçok belirmiş olsa da ardılı olan filozofların ve edebiyat adamlarının benimseyeceği alman ve usçuluğundan iz yok gibidir. O, XVIII. yüzyıldan çok XIX. yüzyılı etkilemiş olan düşüncesiyle, bir Goet-he ve bir Beethoven gibi evrensel insana yakın durur. İlk olarak onun ortaya attığı devletler topluluğu fikri de bunun bir göstergesidir.

Ancak Kant da, usçu olmakla birlikte, kendisini izleyecek olan filozoflar gibi güç ya da çetrefil bir anlatım içinde felsefeyi iyiden iyiye bulandırır. Ayrıca insan zihnini ikiye böler, bilgiyi iki ayrı alana yayar, sonra onları bir bütünde bir araya getirmeyi dener. İster ki metafizikle bilimsel bilgi bir bütün oluştursun. Bunu yaparken katı metafiziğin bulanıklıklarına düşer. Aynı durum Hegel için geçerlidir. Hegel, Kant'ınkinden biraz daha çetrefil, biraz daha anlaşılmaz bir felsefe ortaya koyar. O da anlaşılmaz üçlemeleriyle içinden çıkılması güç bir felsefenin kurucusu olur. Ancak, Kant da Hegel de, bütün bu teknik sıkıntılarına karşın, insan sorunlarını tam bir yetkiyle, tam bir yüreklilikle ele almışlardır. Nasıl Descartes 'ın felsefesinde Yeniçağ'ı başlatan yeni insan tüm özellikleriyle pırıl pırıl görünürse Kant'ın ve Hegel'in felsefesinde de Sanayi çağının insanı tüm özellikleriyle, tüm yenilikleri ve tüm açmazlarıyla kendini gösterir.

Almanya artık bir ezikliğin, bir geri kalmışlığın Almanya'sı değildir en azından öyle olmak istememektedir. XVIII. yüzyılın sonlarına doğru tablo değişmeye başlayacak, **alman ruhu** dediğimiz duygucu atılganlık kendini göstermeye başlayacaktır. Burada **Yeni Kant'çı** adıyla Kant'ı yorumlayan Herman Cohen, Paul Natorp, Ernst Cassirer gibi filozofların ortaya koyduğu görüşlerin felsefi değeri bir yana, bütün bir aydın Almanya'nın Kant geleneğine el uzatışı büyük düşünce dönüşümünde önemli bir rol oynamıştır. Kant' ın Fransa'daki aydınlanmacılarınkinden daha kuramsal, daha ağırbaşlı, daha oturaklı duran ama insanın, yeni insanın toplumdaki yerini enine boyuna irdeleyen aydınlanmacılığı Almanya'daki yeni düşünce gelişimlerine önemli katkılarda bulunmuştur. Yeni alman düşüncesinde her şey Kant kaynağından beslenmekte gibidir.

Baş köşesinde Hegel'in yer aldığı alman ülkücülüğü de bu çerçevede, bu oluşumlar içinde ortaya çıkmıştır. Alman ülkücülüğünün kökleri elbette XVIII. yüzyılın ikinci yarısında kendini gösteren ve yoğun ulusçu bir nitelik ortaya koyan yeni alman duygusallığıdır. Özellikle 1770'e doğru esmeye başlayan bir rüzgar, **Sturm und Drang** (Fırtına ve atılım) rüzgarı tüm alman edebiyatını baştan sona koşullarken alman düşüncesine özgüven duygusu gibi, kendine aşırı güven gibi, yarınlar umudu gibi bir şeyleri esinledi. **Sturm und Drang** Klinger'in bir oyununun adıydı. **1750 kuşağı** diye bilinen **Sturm und Drag**'cılar düşünce dünyasına tam anlamında etkin bir biçimde on beş yıl kadar egemen oldular, tüm alman kültürüne yeni duyuşlar, yeni sezişler getirdiler. **Sturm und drang**'ın gelişiminde hem duygucu hem usçu ama her şeyden önce aydınlanmacı Rousseau'yla maddeci heptanrıcı Spinoza'nın etkisi büyük oldu. Alman felsefesi Kant'ın parçalı görünen ama belli bir bütünsellik hatta bir bütüncülük ortaya koyan felsefesinden heptanrıcılığa doğru yöneldi. Ancak bu gelişimde en büyük etki kaynağı, her gün biraz daha duygusculuğa yönelen alman ruhunun kendisindeydi.

Sturm und Drang'ın gizemci doğalcılık ya da doğa gizemciliği diye niteleyebileceğimiz bakış açısında

doğa çok önemli bir yer tutuyordu. O tam anlamında bir kaynak ya da bir dayanaktı. Rousseau'nun yücelttiği doğa bu yeni alman anlayışının öncüleri için de çok önemliydi. Ancak **Sturm und Drang** akımını yaratanlar doğaya ussallıkla değil de tam bir inançla yöneliyorlardı, doğayı bilimsel olarak değil de öznel olarak kavramaya çalışıyorlardı. Alman ülkücülüğü dediğimiz ve Hegel'in baş yeri aldığı yeni felsefe deviniminde de öznel kendine büyük bir yer açar, öznelle nesnel bir bütünde eriyip gitmese bile bir bütünde bir araya gelir. **Sturm und Drang**'cılar Rousseau gibi yaptılar; uygarlık değerlerini yadsıdılar ve doğayı alabiğine yücelttiler. Bir tür doğa tapınmacılığıydı bu: hatta doğayı sevmekte Rousseau'yu bile geride bırakmışlardı. Bu doğa tapınmacılığının ya da doğa ülkücülüğünün altında elbette dinci bir eğilim yatıyordu. Doğa tanrısal gücün açınlandığı kutsal bir yapıdır, orada Tanrı'nın ürünüyle olduğu kadar Tanrı'nın varlığıyla karşılaşırız. İnsan bu tanrısal yapı içinde yer alan en değerli varlıktır, Tanrı'nın tek değerli varlığıdır.

Doğa atılımını insanla gerçekleştirir. Zaten Kant da böyle düşünüyordu. Kant'a göre de doğanın erekleri ussal varlık olan insanda gerçekleşmekteydi. Bu yeni duyguculara göre insan doğal, canlı, etkin yapısıyla, yaratıcı yanıyla önemlidir, yoksa kuralcı ve usçu yanıyla hiç mi hiç önemli değildir. Özlenen **doğal durum**'dur, **iyi ve mutlu vahşi** mitosudur. Rousseau doğal durumdaki insanın yaşamını **bir daha elde edilemeyecek bir değer** olarak belirlemiyor muydu? Belki doğal duruma dönemezdlk ama doğaya gidebilirdik: işte doğa orada, önümüzdeydi, Tanrı'nın en önemli yapıtıydı ve bize verilmişti. Doğanın bağrında insan boş bir kuralcı olmaktan çıkacak, yaratıcı etkinliğine kavuşacaktı, insan yaratıcı gizleriyle önemliydi. Böylece **Sturm und Drang** bir sanat akımı olmaktan çıkarak bir yaşam felsefesi olmaya başladı, bütün Almanya'yı sardı. O hem bir estetik hem bir ahlak anlayışıydı ve alman ruhunun uyanışını simgeliyordu.

Sturm und Drang devinimi bir tür aydınlanma devinimiydi, ama bu akımı oluşturanlar öncüleri olan usçu aydınlanmacılardan kesinlikle ayrı tuttular kendilerini. **Sturm und Drang**'ın makinisti Johann Georg Hamann aydınlanmaya karşı savaş açtı. **Sturm und Drang**'cılar her ne kadar Rousseau'dan büyük ölçüde etkilenmiş olsalar da tam tamına ulusçu bir anlayış içinde fransız etkisinden kurtulmak istedikleri için tam tamına özgün bir düşünce devinimi oluşturmak istiyorlardı. Yıllardır, yüzyıllardır süren Shakespeare ve fransız klasiklerinin etkisi, bir türlü bitmek bilmeyen yunan ve latin kaynaklarına dönüş artık son bulmalıydı. Hamann, Kutsal kitap'ı önerdi, Herder, Hamann'ın dostu ve Rousseau hayranı Herder, devinime katılanların en kültürlüsü olmakla onların doğal önderi sayılan Herder uygar yaşamı eleştiriyor, doğal olanı savunuyordu, doğal yaşamdaki eşitliği öneriyordu. Bununla birlikte bir gözünü eski uygarlıklardan; özellikle yunan uygarlığından alamıyordu. O daha çok ülkesindeki kültür eksikliğinden yakınıyordu.

Alman ülkücülüğü işte bu gergin, bu gerilimli, bu fırtınalı hava içinde gelişti. Güçlülük, aşma, ayrıcalılık, üstünlük, atılım, istem... alman ülkücülüğünün de konusu oldu. Alman ülkücülüğünün birinci kişisi Johann Gottlieb Fichte Fransız Devrimi'ne hayran bir profesördü. Kant'ın izinden gidiyor, bilimi tek kurtarıcı olarak görüyor, kendisi bir eylem adamı olmasa da oturduğu yerden dünyayı bir eylem alanı olarak düşünüyordu. (Özgürlükçüydü ama demokratik düzenden yana değildi. Belki de o çok seçkin bir seçkinciydi. 1807'de Napoléon'un orduları Berlin'i ele geçirince Fichte **"zor anlaşılmakla birlikte yapıtları arasında en kolay anlaşılanı"** diye bilinen konferanslarını verdi ardarda: **Reden an die deutsche Nation** (Alman ulusuna Söylev). Fichte'ye göre alman ulusu en seçkin ulustur.

Her şeyi Ben'le başlatan Fichte felsefesinde nesnellik öznelliğin bir görünümüdür diyebiliriz. "Mutlak Ben" kendini belirlerken Ben-olmayan'ı da belirler. Doğa'yla ya da Evren'le sarılmış olan bu Mutlak Ben'de bir bileşim gerçekleşir, onda sav ve karşısav, Ben ve Ben-olmayan birbirlerine kavuşurlar ya da birbirlerine karışırlar. Demek ki Ben'le Ben-olmayan arasında sürekli bir alışveriş, sürekli bir çatışkı vardır, hemen her şey bu iki kutup noktasının karşılıklı konumunda ya da diyalektiğinde belirir. Doğa'yı ve herşeyi ancak ve ancak Ben çerçevesinde tanıyabilirim, çünkü Ben olmayan Ben'in kendine göre gördüğü, sezdiği, algıladığı şeydir. Fichte aynı zamanda bir eylem filozofudur. Der ki: **"Her gerçek istem zorunlu olarak eylemi gerektirir, ama her eylem nesnelere uygulanmış bir eylemdir. Bu nesneler dünyasında ben ancak doğal güçle eylemde bulunabiliyorum, bu güç bana doğal eğilimle verilmiş olan bir güçtür, o bendeki doğal eğilimden başka bir şey değildir..."**

Fichte toplumsal yaşamı önemser, toplumu devletin de çok üstünde görür. Ona göre insan gerçek insanlığa toplumda kavuşabilir. Toplum bizim insanla bütünleştiğimiz yerdir. Toplum insan yaşamının her şeyidir, devlete gelince onun amacı yalnızca özgürlükleri korumaktır. Devletin değeri özerkliğinden ya da başka devletler karşısında bağsız ve koşulsuz özgürlüğünden gelir. Fichte bir Birleşmiş Avrupa ülküsü geliştirir, bu ülkü Kant'ın ülküsüyle hemen hemen tıpatıp aynıdır. Ancak onun bu Kant'çı bakışında ulusal bir yan da yok değildir. Gene de onun gönlü seçkin bir Almanya'dan yanadır. O, bu "Özgür Almanya" düşüncesine büyük ölçüde ağırlık verir. Bireylerin yazgısı doğal olarak toplumsal yaşamda bütünleşirken devletlerin yazgısı da buna göre elbette uluslar topluluğu içinde bütünleşecektir.

Özne kavramıyla nesne kavramını böylece birbirine çok yaklaştıran Fichte'den sonra Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling gene özneyle nesne kavramlarını birbirine çok yaklaştıran heptanrıcı bir doğa felsefesi geliştirdi. Bütüncü bakış açısı içinde Fichte özneye birincil yeri verirken Schelling nesneye ağırlık vermiş, nesneden yola çıkmıştır. Bir başka deyişle, Fichte'nin tersine Schelling insan-doğa ilişkisini doğa açısından ele alır. Fichte ve Schelling felsefeleri biri özne açısından biri nesne açısından bütüncü bir bakış açısına ulaşmış ikiz ülkücülüklerdir. Schelling Kant gibi doğada bir ereklilik bulur, böylece Kant'la Hegel arasında bir köprü oluşturur. Oysa Fichte'de böylesi bir ereklilik kavrayışıyla karşılaşmayız: Doğa'yı yaratmış olan Ruh **(Geist)** gelişen bir ruhtur, çeşitli basamaklardan geçerek bilinçli insana kadar ulaşır. Schelling böylece Spinoza'nın heptanrıcılığını andıran heptanrıcılığında yaratıcılığı Doğa'nın kendisine bırakır, Fichte gibi yapıp onu Ben'de sınırlamaz. Bu yüzden Fichte'nin **öznel ülkücülük** diye anılan felsefesine karşılık

Schelling'in felsefesi **nesnel ülkücülük**'dür.

Schelling heptanrıcılıkta Plotinos'dan çok Spinoza'ya yakındır. Plotinos maddeyi **tam karanlık** saymıştı, maddede tanrısal ışıktan hiçbir iz yoktu. Spinoza'ya göre biz sonsuz nitelikli Tanrı'yı iki niteliğiyle, düşünce ve uzam nitelikleriyle tanıyorduk: Schelling'e göre madde bir sonsuz nitelikler toplamıdır. Der ki Schelling: **"Varolan şeyler içinde en karanlığı maddedir. Bazılarına göre madde karanlığın kendisi olmalıdır. Bununla birlikte doğanın tüm oluşumları ve tüm canlı olguları bu karanlık ve bilinmez kaynaktan çıkar. Bu kökenin bilgisi olmadan fizik bilimsel temelinden yoksun kalacaktır ve ussal bilimde fikirle gerçekliği birleştiren bağ eksik, olacaktır."** Spinoza'ya ve Schelling'e göre **natura naturans** yani yaratıcı güç, kendi dışına çıkarak, kendisiyle bütünleşen **natura naturata**'yı yani doğayı oluşturmuştur. Görüldügü gibi Schelling maddeye çok daha olumlu bir gözle bakar. Schelling'e göre maddede bir ikilem, bir karşıtlık vardır, maddedeki bu durum bir üçlemle aşılır ya da Mutlak'la aşılır. Onda her şey öznelle nesnelin karşılıklı ilişkisinde kendini açıklar. **"Her bilgi bir öznelle bir nesnel arasındaki bir uyuma dayanır"** der Schelling. **Biliyorum** dediğim anda nesnelle öznel bütünleşmiş olur.

Hegel'in heptanrıcılığı Fichte ve Schelling felsefelerinden süzülmüş gibidir. Onun diyalektiğinin kaynakları da besbelli öbür iki filozoftadır. Hegel bu heptanrıcı bakış açılarını geliştirmiş, onlardan son derece karmaşık bir dizge yaratmıştır. Heptanrıcılığın en ilkel biçimini bize Parmenides duyurmuştu. Sonra Platon azçok heptanrıcı diyebileceğimiz bir bakış geliştirdi. Stoa'cılar tam anlamında maddeci çerçevede heptanrıcıydılar. Spinoza da maddeci heptanrıcılığın savunucusu ve temellendiricisi oldu. Onları Fichte, Schelling ve Hegel izlediler. Fichte, Schelling ve Hegel özne ve nesne uyarlılığını ortaya koyarak Kant'ın **Olgular** ve **Noumenon** ayrılığını ortadan kaldırdı. Hegel felsefesinin temel ilkesini oluşturan **her ussal gerçektir ve her gerçek ussaldır** formülü özneyle nesneyi neredeyse birbiriyle özdeş kılacak biçimde birbirine yakınlaştırır.

Hegel felsefesinin kökeninde **Varlık** vardır: filozofun başlıca görevi bu **Varlık'ın** ne olup ne olmadığını kavramaktır. Felsefenin çıkış noktasında yer alan "Varlık" kavramı en basit, en soyut kavramdır. Varlık'ın temel özelliği açınlanma zorunluluğudur. O öylece kendisi olarak kalacak değildir, onun kendi dışına çıkması gerekir. Varlık kendini açmadan, açınlamadan önce tam bir arılıktır, kendindedir; onda bilinebilecek, tanınabilecek, sezgisine varılabilecek hiçbir şey yoktur. Ancak onu düşüncede kavrayabiliriz, deneyin tümüyle dışında kurgusal olarak kavrayabiliriz. Düşünce bunu başarabilir mi? Elbette başarır, çünkü nesne gibi özne de ussaldır. Bu arada gelişigüzel düşünceyle felsefi düşünceyi apayrı değerlendirmek gerekir: gelişigüzel düşünce duyu gereçleri üzerine kurulur, felsefi düşüncede kavramlar düzeni ya da Varlık düşünülür.

Bir bakıma felsefe Varlık'ın kendi kendisini düşünmesidir. Ancak unutmayalım, henüz kendini açınlamamış, çeşitli nesnelerde ve olgularda açınlanmamış nesnede bilinebilecek bir şey yoktur. Felsefe Varlık'a yönelir ama deyim yerindeyse kendini gerçekleştirmiş, kendi dışına çıkmış Varlık'a yönelir. Zaten Varlık öylesine Varlık olarak kalsaydı düşünce de elbet felsefi düşünce de olmayacaktı. Felsefede düşünce, hiçbir duyusal gereci gereksinmeden kurgusal etkinlikte kendini gerçekleştirir. Felsefe Varlık'ı, Varlık'ın özünü kavrar ve felsefi düşünce kendi kendisinden gelir. Hegel'de kavram Varlık'ın tamuyar biçimidir. Bilginin ussal etkinlik dışında elde edilebileceğini düşünmek yanlış olur. Duygu da duyum da bizi hiçbir zaman öze ulaştırmaz, bu iki şey bize ancak "Öz"ün raslantısal görünümlerini sunarlar. Buna göre düşünce de Varlık da tam anlamında diyalektik bir gelişim içindedir. (Hegel'de yöntem bilgiden önce gelmez, varlığa yönelen düşünce ilerleyeceği yolu bu yönelişinden çıkarır. Bu yüzden ayrı bir yöntem sorunu yaratmak, başlıbaşına bir yöntem arayışına girmek saçma olacaktır. Doğru'yla gerçek'in özdeşliğinden, rahatça çıkarabiliriz bunu.)

Önemli olan diyalektiği ortaya koymaktır. Diyalektikle ilgili araştırma Hegel mantığının özünü oluşturur. Bu mantık **karşıtların özdeşliği üzerine** kurulmuştur. Karşıtların özdeşliği ilk bakışta mantıksızlığın mantığı gibi görünebilir. Ancak onu doğru olarak kavrayabilmek için varlıksal oluşum düzenini görmek gerekir. Hegel'in mantığı en soyut fikirden ya da Fikir'den, tüm niteliklerden arınık Fikir'den başlayarak gelişir. En tümel, en kapsayıcı kavram "Varlık" kavramıdır. Bu kavram ilkseldir, ondan önce başka bir kavram yoktur. Evet, Varlık en baştaki, en temeldeki kavramdır, her şey onunla başlar ya da ondan ötürü vardır. Arı Varlık hiçbir belirlenimi olmayan şeydir: O bir tasarım ya da taslak gibidir, bir tohum gibidir. O, kendi kendine eşit olan şeydir. Varlık, kendisi olarak, arı boşluktur, belirlenmiş bir şey değildir, salt belirlenimsizliktir, boş düşünselliktir. O henüz etkinleşmemiş, etkinleşip. Evren'i yaratmaya girişmemiş Tanrı'dır. Yarattıkları olmadan o hiçbir şey değildir. O durumda onda sezgisine ulaşabileceğimiz bir şey yoktur. Onda düşünülebilecek bir şey yoktur.

Demek ki, Arı Fikir, Hiçlik'le özdeştir. (Varlık ve Hiçlik karşıtlığı kesin bir karşıtlık değildir.) Doğru onların birliğinde, karşılıklı konumunda kendini gösterecektir. Diyalektiğin tüm basamaklarında bu karşıtlığın ortaklığı zorunlu bir biçimde kendini gösterir. (Her fikir kendinde kendi karşıtını da içerir.) Öyleyse bu belirlenimsiz Varlık tam anlamında hiçliktir, Hiçlik'den ne daha az ne daha çok bir şeydir. Varlık, Hiçlik olmaktan, Oluşum'la kurtulur. Varlık'la Hiçlik'in birliği Oluşum'u doğurur. Doğru ne Varlık'da ne Hiçlik'dedir, o Hiçlik'deki Varlık'dadır ya da Varlık'daki Hiçlik'dedir. Doğru, deyim yerindeyse, bu iki şeyin **özdeş özdeşsizlik'**inde kendini gösterir. (Bunlardan biri yitip giderse öbürü de yokolacaktır.) Evet, Doğru, bu iki şeyin birbirinde eriyişindedir. Oluşum'un anlamı da buradadır. Hegel şöyle der: **"Arı Varlık, basit dolaysızlığın gerçek anlatımını ortaya koyar. Bunun gibi, arı bilgi de, hiçbir başka özelliği ve tanımı olmaksızın genel olarak Varlık'dan başka bir şey değildir. "**

Oluşum bu iki kavramın aşıldığı yerde başlar. Hegel felsefesinin özünü oluşturan üçlemelerin ilki böylece kurulmuş olur. Hegel'de her türlü oluşum üçlü evrelerle yani diyalektik olarak gelişir. Hiçbir gelişim, hiçbir dönüşüm, hiçbir oluşum yoktur ki üçlü evrelerde gerçekleşmesin. Hegel bize oldukça gelişmiş ama son derece karmaşık bir birbirine bağlanan üçlüler

dizgesi çizer. Bu dizgede üçlülerin arasındaki bağlantılar her zaman belirgin ya da anlaşılır değildir. E. Bréhier'nin de belirlediği gibi **"üçlü ritmi özellikle mantık alanında apaçık belirlemek hemen hemen olası değildir".** Üçlü çizelgeler çok zaman birbirlerine yapay gibi duran bağlarla bağlanırlar. Böylece savdan karşısava ve karşısavdan bileşime sürekli bir geçiş sözkonusudur. Bu, Varlık'dan başlayarak Doğa'ya, Doğa'dan geçerek Ruh'a uzanan çizgi boyunca değişik biçimlerde gerçekleşir. Ama üçlü düzen zorunlu olarak her yerde vardır, o gerçekliğin ve düşüncenin işleyiş biçimidir. Bize göre bu üçlemeler dizgesi Hegel felsefesinin en zor ve en tutarsız yönünü oluşturur.

En belirgin üçleme en genel ya da en kapsayıcı üçleme olan Varlık-Doğa-Ruh üçlemesidir. Bu çerçevede Varlık kendindelikten çıkarak ya da kendinden çıkarak ya da kendi dışına çıkarak kendi için durumuna geçer, Doğa (**Natur**)olur. Demek ki Varlık böylece **kendinden başka bir şey** durumuna gelmiştir: kendine yabancılaşmıştır, kendiyle çelişmektedir. Demek ki Doğa, Fikir'in dışlaşmış biçimidir, onu yadsır ve onunla karşıtlaşır. (Doğa, Fikir'in karşısavıdır.) Doğa aynı zamanda Fikir'in bir görünümüdür. (Hegel üçlü oluşum içinde bu alana bütün doğa bilimlerini sığdırır.) Fikir'le Doğa'nın çelişkisi üçüncü aşama olan Ruh dünyasında ortadan kalkar. Böylece **kendinde**'den **kendi için**'e, oradan da **kendinde ve kendi için**'e geçilmiştir. Hegel felsefesinin en canlı, en verimli, en ilginç, en önemli bölümü Ruh bölümüdür.

Evet, Ruh'da ya da kültür düzeyinde Varlık hem **kendinde** hem **kendi için** olur. Varlık'ın ya da Fikir'in yeniden kendine dönmesi, kendini bulmasıdır bu. Her düşünce doğal olarak kendini tanımak ister, bu yüzden kendine dönmek ister. Bu kendini tanıma ve bulma istegi bu oluşumun kökel nedenidir. Fikir kendi bilincine Ruh'da varmış olur: şimdiye kadar hiçbir biçimde özgür olmayan Fikir bu noktada tam anlamında özgürlüğe ulaşmış olur. Doğa'da özgürlük yoktur, Ruh başlıbaşına özgürlüğün alanıdır. Doğa alanında Varlık özdeşliğini ya da birliğini, daha doğrusu "Bir"liğini yitirmiş durumdadır. Bir akış içindeki Doğa' da bir nesneler çokluğuyla karşılaşırız, bu da dağılmış bir bir'liğin görüntüsünü ortaya koyar. Doğa'daki akış uzam-zaman çerçevesinde gerçekleşir. Varlık ya da Fikir, Doğa'da açınlanarak kazandığı bu kendiyle çatışma durumundan, bu **kendi olmaktan çıkış**'dan yeniden kendine dönerek kurtulur. İnsan bu durumda uzamı ve zamanı bedeniyle değil ama ruhuyla aşmış durumdadır. İnsan uzam ve zamanın bilincine ulaşmıştır, ancak ruhuyla uzamda ve zamanda değildir.

Ruh'un ilk belirlenimi ya da kendi bilincine ulaşma yolunda Doğa'nın ilk etkinliği duyum ve duygu düzeyinde kendini gösterir. Bir başka deyişle Ruh en alt düzeyde Doğa'yla komşudur. Hegel bunu **"ruhun bedenselliği"** diye adlandırır. Bu doğayla dokunuşma noktasında Can vardır. Tüm maddedışılığı içinde bu Can, Doğa'nın yansılarını ortaya koyar. Can'ın kendinde özel belirlenimleri vardır, bu da duyumsallıkla belirgindir. Hegel buna **"bilinçdışı ve zekadışı bireyselliği içinde ruhunu sağır etkinliği"** der. Ruh bu ilk belirleniminde öznel durumdadır. **Öznel ben**, ilk aşaması olan Can durumundan **kendi için** olan Bilinç durumuna geçer. Bilinç kendine dönüşle Us olur. Us, Ruh'un kendini Mutlak doğru olarak kavradığı yetidir.

O zorunlu üçlü aşamalar dizisi içinde Öznel Ruh kendi dışına çıkarak kendi için durumuna geçer Nesnel Ruh olur ve Nesnel Ruh içinde önce Hukuk'u oluşturur. Hukuk herkes için özgürlüğün güvencesidir, herkes onunla özgürlüğünü elde eder. Birey bu noktada kendini **kişi** olarak duyar. Ancak, bizim özgürlüğümüz alabildiğine bir genişlikte gerçekleşmez ve hemen başkalarının özgürlüğüyle karşıtlaşır. Bu durumda Hukuk'un bir Sözleşme ya da Toplumsal Sözleşme düzeninde dışlaşması gerekir. Böylece Rousseau'cu bir anlayışla **Genel İstem** gerçekleşmiş olur. Ancak özel istemler genel istemi oluşmasıyla ortadan kalkmazlar ve onlar her zaman birbirleriyle çatışkılı durumdadırlar. Çıkar sorunları doğal olarak özel istemleri sürekli bir karşıtlık durumunda bırakır. İşte bu çerçevede özel istemlerin çatışkısı bir ceza uygulamasını gerekli kılacaktır.

Böylece dıştan ya da toplumsal çerçevede güvence altına alınan özgürlük bir iç özgürlükle dengelenmek zorundadır. Yaptırımcı düzeyde oluşan özgürlük, bir tür toplumsal özgürlüktür, onun asıl seçmeci düzeyde, bireyin istemi çerçevesinde gerçekleşmesi gerekir. Bu iç özgürlük Ahlak alanında kendini gösterecektir. Ahlak alanı genel istemle özel istemin çatıştığı değil de tam tersine uzlaştığı ya da birbirine kavuştuğu alandır. Hegel'de ahlak, Kant'da olduğu gibi, Ödev'le ya da ödev duygusuyla ya da iyi niyet'le belirgindir. Böylece o her şeyden önce kendi iç yasalarına, buyurucu yasalarına boyun eğer. Ahlakta özel istemler yasayla ya da usla bütünleşir. Spinoza'nın Tanrı'sı nasıl kendi gereklerine uydukça özgür oluyorsa,. Kant'ın ve Hegel'in insanı da kendi ussallığının yasalarına uyduğu ölçüde özgür olur. Özgür olmak istediğini yapmak değildir, insan olma durumunun evrensel gereklerine göre istemli bir biçimde davranmak demektir.

Böylece İnsan, Varlık'ın en üst noktasında yer alır. O tanrısallığın yaratısı olan Doğa'da, Doğa'yı aşan bir varlıktır, Varlık'ın çiçeği ya da filizidir, en uç, en ince noktasıdır. İnsan basit bir hayvandan çok daha başka bir varlıktır, varlıkların en değerlisidir. Onun değeri her şeyden önce istemli ya da ussal oluşundan gelir. Ancak onun ussallığı basitçe **verilmiş** bir ussallık değildir. Deyim yerindeyse, insan Doğa'da kendini kurmuş, kendini yaratmış bir varlıktır. Evet, insanoğlu ussallığını bir çırpıda kazanmamıştır. İnsanın ussallığı ve bilgisi uzun süren bir düşünce deneyi içinde gelişmiştir. O bir yanıyla doğaldır, bir yanıyla da kendini oluşturandır. İnsan düşünen ve düşüncesini dilde ortaya koyan bir varlıktır. Düşünce dilde, dil düşüncede anlatımını bulur. Ne dilden bağımsız bir düşünce, ne düşünceden bağımsız bir dil vardır. Konuşmak düşünmektir, düşünmek konuşmaktır.

İnsan sürekli değişen bir ruhsallığın öznesidir. O kesin bir değişim düzenine başeğmiştir. Gene de onda bir süreklilik, bir kalıcılık duygusu vardır, kendini "aynı ben" olarak algılar. Bu da şunu gösterir: tanrısallık düzeyinde kendini gösteren özdeşlik ya da birlik Doğa düzeyinde dağılırken insan da yeniden ortaya çıkmaktadır. Evet, insan böylece ahlaklı bir varlık olur, ahlaklılığını özgürlük içinde gerçekleştirir. Bu ahlaklı varlık, ahlaklılığını üç ayrı kurumda ortaya koyacaktır: aile, uygar toplum ve devlet. Hegel aile denilince evliliğin gerekleriyle belirgin tekeşli aileyi anlar. Evlilik çok ciddi, çok önemli bir kurumdur. Evlilik duyguyla ya da basit bir biçimde çiftin arzusuyla değil, u-

sun belirleyiciliginde gerçekleştirilmelidir. Aile önemlidir ailenin amacı çocuk yapmaktır, böylece toplumu ve devleti gerçekleştirmektir. Buna göre aile cinsel isteğin gerçekleştirildiği bir yer olamaz. Hegel aileyi kalıcı bir bütünlük olarak görür ve bazı özel durumlar dışında ayrılmaya yani ailenin dağılmasına karşı çıkar.

Ailelerin birliği uygar toplumu yaratır. Uygar toplum bir aileler topluluğudur. Aile toplumun temel taşıdır: Toplum Hegel'e göre her şeyden önce bir gereksinimler ortamıdır, bir dayanışma ortamıdır. Çünkü insan gereksinimleri olan bir varlıktır ve bu gereksinimlerini ancak toplum içinde karşılayabilir. Bu çerçevede insan toplumsal yaşama zorunludur, onsuz varlığını sürdürme olasılığı yoktur. Hayvanda gereksinimler tam anlamında biyolojiktir. Hegel der ki: **"İnsanda gereksinimin kesin doğal gerekliliği gizlidir; insan, evrensel olarak varlığını sürdüren bir görüşe göre, kendince yapılmış bir gerekliliğe uygun olarak, dışsal olmayan içsel bir olumsallığa göre davranır."** Filozofa göre gereksinim toplumsal-insani bir şeydir, onun öznel olması toplumsal olmasını engellemez. Hegel insani gereksinimi böylece toplumsal bir temele oturtur.

Gereksinim her zaman özneldir. **"Gereksinimin amacı öznel öznenin özelliğidir; ancak burada evrensel olan, gereksinimle ilişkide, başkalarının özgür istemiyle ilişkide kendini gösterir."** Evet, gereksinim her zaman özneldir ama o dış nesnelerin ve emeğin varlığıyla evrensellik kazanır. Özünde öznel nitelikli olan emek doğrudan doğruya toplumsal bir nitelik kazanır. Bu çerçevede işbölümü kendini gösterir. İşbölümü gereksinimlere denk düşerek işini bitirmiş olmaz, tersine o gereksinimleri kamçılar, gereksinimlerin çeşitliliğini artırır. Ancak emeği giderek daha mekanik kılar, giderek emeğin yerine makina geçmeye başlar. Gereksinimler ve onların karşılanma biçimleri böylece artan bir çeşitlilik kazanır. Mich'ele Bertrand bu konuda yazdığı ilginç bir makalede şunları söylüyor: **"İnsani gereksinimlerin hayvani gereksinimlere karşıt olarak çok çeşitli ve değişik olduğunu söylemek yetmez; bu gereksinimlerin ve onların karşılanma biçimlerinin kendilerinde sonsuz gelişimlerinin ilkesini taşıdığını da söylemek gerekir."**

İnsan yaşamının evrenselliği her şeyden önce gereksinimlerin ve onların karşılanma biçimlerinin gelişmesiyle ilgilidir, onun bir sonucu ya da anlatımıdır. İnsan bu evrenselliği doğallıktan ayrılıp kendi yarattığı gereksinimlere göre yaşamını sürdürerek ya da yeniden yeniden düzenleyerek kazanmıştır. Gereksinimler ve onların karşılanma biçimleri, buna bağlı olarak işbölümü sonsuza kadar gelişir. Buna koşut olarak toplumda, toplumun her kesiminde bir etkileşim, bir karşılıklı bağımlılanma düzeni kendini gösterir. Toplumda olmak bağımlılanmaktır. Gene de, tüm toplumsal bağlanmalarına karşın bireyi "bağımsız ben" diye nitelendirebiliriz. Bireyin özgürlüğüyle toplumsal yükümlenme karşıtlaşmaz: her kişi başka ben'lerle ilişkisi içinde özgür varlığını rahatça sürdürür.

İnsanın ahlaki özyapısı, daha önce de belirttiğimiz gibi, istemleri bir araya getiren ya da bütünleştiren üç kurumda, ailede, toplumda ve devlette gerçekleşir. Birey genele önce ailede, sonra toplumda, daha sonra tam olarak devlette kavuşur. Hegel'e göre Nesnel Ruh geliştikçe bireysel istem toplumsal isteme kavuşur, birey kendi üstünde gücünü sezdiği topluma sıkı sıkıya bağlanır, bunun için yaşamını ve her türlü seçimini yasalara uydurur. Böylece Hegel'in ahlak anlayışı toplumsal bir genişlik kazanır. Buna göre gerçek ahlaklılık toplumsal bağlanışta kendini gösterir. Birey nesnel düzene ne ölçüde bağlanırsa o ölçüde ahlaklı olacaktır. Toplumsallık ahlaklılığın zorunlu koşuludur. Tek kişinin yaşamı önünde sonunda başkalarının yaşamına bağlanır. Bir başka deyişle tek kişinin yaşamı gerçek anlamına başkalarının yaşamıyla birlikte kavuşur. Nesnel ahlak'da genel ietem bireysel istemi sarar, onu koşullar ya da belirler.

Ahlaklılığın en yüce katında devlet vardır. Devlet uygar toplumun güvencesidir, ahlaki yetkinliğin de kaynağıdır. Devlet insan haklarını sağlayabilecek tek güçtür. **"Hukuk, ahlak düzeni ve devlet tek olumlu gerçekliği, özgürlüğün tek dayanağını sağlarlar"** der Hegel. Ona göre **"Devlet kendi kendisinin bilincine varmış olan toplumsal varlıktır, aile ilkesiyle uygar toplum ilkesini kendinde bir araya getirir."** Devleti her durumda tam yetkin, tam güçlü görmek doğru değildir, o ne kadar yetkin olursa olsun özgürlüğün gerçekleşmesi açısından kendinde bir takım eksiklikler barındırır. Onda bir takım zorunlu zorlamalarla karşılaşırız. Ruh'un tam olarak yetkinlige ulaştığı alanlar Mutlak Ruh'un alanlarıdır. **Kendinde ve kendi için** olan Mutlak Ruh Sanat, Din ve Felsefe alanlarında yetkinliğine kavuşur. Demek ki insan yaşamı Kendinde Ruh'dan başlayarak ya da Öznel Ruh'dan başlayarak ve Kendi için Ruh'dan yani Nesnel Ruh'dan geçerek tam anlamında yetkinliğini bulduğu Mutlak Ruh'a yani Kendinde ve Kendi için Ruh'a ulaşır. Sanat, Din ve Felsefe insan yaşamının en üst etkinliklerini oluştururlar.

Sanat alanında Ruh, Fikir'i duyulur biçimde gerçekleştireneye yönelir. Doğa bir güzellikler ortamıdır, ancak doğal güzellikler insanın sanatta yarattığı güzelliklerin altında kalır. İnsan bedeni doğal biçimlerin en yetkinidir, gene de bir sanat yapıtından daha yetkin değildir. Sanatta kaba maddeyle onu biçimlemeye. yönelen insan ruhu bir araya gelir. Din, Sanat'la karşıtlaşır. Estetik duygu tanrısalı dıştan gösterir, buna karşılık Din tanrısalı içten gösterir. Felsefede Din hem yoksanır hem yetkin anlatımını bulur. "Felsefe"yle "Din' i birbirine tam anlamında karşıt kavramlar saymak doğru değildir. Felsefeyle Din'in içeriği birdir, ikisi de kendi açılarından tanrısal açınımı ortaya koyarlar. Hegel felsefeyle ilgili-olarak şunları söyler: **"Her kişi kendi zamanının çocuğudur. Bunun gibi felsefe de kendi zamanını düşüncede açıklar. Herhangi bir felsefenin dünyayı aşacağını düşünmek bir bireyin kendi çağının ötesine geçebileceğini düşünmek gibi çılgıncadır." "Felsefe her zaman daha geç gelir. Dünya düşüncesi olarak felsefe yalnızca gerçeklik kendi oluşum sürecini tamanladığı ve sonuna erdirdiği zaman ortaya çıkar."** Buna göre Felsefe oluşumun en yüksek bilincidir diyebiliriz. Felsefeden daha yetkin bir düşünme biçimi yoktur.

Böylece bir insan araştırması özelliği gösteren Ruh Felsefesi Hegel dizgesinin en ilginç bölümüdür. Mantık Felsefesi'ndeki ve Doğa Felsefesi'ndeki karışıklıklarla, tutarsızlıklarla, bulanıklıklarla burada pek karşılşamayız. E. Bréhier şöyle der: **"Ruh felsefesi**

öğretinin en ilginç bölümüdür. Bu bölüm elbette mantıksal yapısından çok (üçlü biçim burada oldukça tekdüze ve yapay bir uygulama kazanır) Hegel'in dehasına uyarlılığıyla ilginçtir." Bu çerçevede Sanat'ın kendindeliği, Din'in kendi için oluşu; Felsefe'nin hem kendinde hem kendi için oluşu; sanattan dine, dinden felsefeye ulaşmak zorunluluğu kolay kolay anlaşılmaz şeylerdir. Ancak Hegel'de bu üçlemelerin mantıksal düzenini kavramak için çaba göstermek özü elden kaçırmak olacaktır. Hegel felsefesinin şemacı kurgusallığının altında canlı ve elbette çok verimli bir insan araştırması vardır.

Hegel felsefesinde en ilginç noktalardan biri devlete aşırı önem verilmesidir. Bunun nedeni de elbet Emile Bréhier'nin de çok güzel belirttiği gibi o zaman alman topluğunun henüz bir devlet kuramamış olmasıdır. İki ulusun, alman ulusunun ve italyan ulusunun siyasal bütünlüğüne kavuşması çok geç zamanlara kalmıştır. Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'ndan sonra Prusya Devleti de alman ulusunu bir bütüne kavuşturacak niteliklerden yoksundu. Bréhier şöyle der: **"Önce Hegel'in siyasal deneyimini açıklayalım. Henüz devlet olamamış bir ulusun içinde yaşamaktadır. 1802'de şöyle yazıyordu: Almanya bir devlet değildir. İmparatorluk birçok devlete bölünmüştür. Bu devletlerin varlığı büyük güçlerin güvencesi altındadır. Bu durumda o belli bir güce dayanmaz, ancak bu güçlerin siyasetine bağımlıdır."**

Hegel'in devlet anlayışı mutlakyönetim fikrine dayanır. Devletin güçlülüğü tek bir yöneticinin ustaca yönetimine bağlı olacaktır. Ancak bu yönetimde gerçekleşen şey elbette halkın istemi olacaktır. Hegel şunları yazar: **"Mutlakyönetim gelişmiş usun kurumudur, tüm öbür yönetimler usun evriminin ve gerçekleşmesinin alt düzyinde yer alır."** Böylece, **evrenselin gerçekleşmesi** dayanağını tek kişinin, prensin isteminde bulacaktır. Ancak prensin yönetimini, gelişigüzel ya da gönlüne göre bir yönetim diye düşünmek doğru değildir. Sorun burada çetrefilleşir. Nasıl olacaktır da tek kişi tam bir yetkinlikte bir toplumun istemini gerçekleştirebilecek gücü ve öngörüyü kendinde bulacaktır? Hegel bu konuda bize herhangi bir açıklama getirmez.

Ancak, Hegel'in mutlakyönetimciliğinde şaşılası bir durum elbette yoktur. XVIII. ve XIX. yüzyıl filozofları bize tam anlamında bir demokratik yönetim biçimi tanımlaması getirmediler ve bu filozoflar hemen her zaman tekçi yönetimlere yakın durdular. Bunda şaşılacak bir şey yoktur, o dönemde Avrupa demokratik yönetim biçimlerine henüz çok uzaktır. Uygulamada da düşünürlerin tasarılarında da mutlakyönetimler yasa düzeniyle yumuşatılmaya çalışılmaktadır. O zamanın göz dolduran geçerli örnekleri anayasal mutlakyönetimlerdir. Hegel, prensi toplumsal istemi gerçekleştiren kişi olarak düşünür, yasakoyuculuk görevini bir seçkinler meclisine verir. Bu meclis profesörlerden ve bilginlerden ve bazı başka kişilerden oluşacaktır. Gene de böyle bir meclisi bir yasama meclisinden çok bir danışma meclisi olarak düşünebiliriz. Mutlakyöneticinin sözü geçtiği yerde meclisin yasakoyuculuğu iğreti kalacaktır.

Baba

Karanlık korkunç
Tiz esiyor rüzgar
Söyler misin baba
Hiç düşmez mi yıldızlar göle
Hiç kaybolmaz mı ay derinlere

Ne zaman kaçacak yakamozlar
Ben kâbuslardan arınınca mı
Kara bulutlar çekilsin artık baba
Çizilmez mi bulutlar göğe
Çıkıp sen çiz onları
Boya göğü fıçanla tirşeye

Bıktım yalan masallardan
Baş ucumda
Bir daha ne zaman
Gerçeği okuyacaksın bana baba
Hani senin
Ateşten kitapların vardı ya
Işıktan dillerin
Çiçekten gözlerin vardı
Bir de bahardan ellerin
Kardeşliği öğretmek için

Tutup elimden
Götürürdün hani
Dev ormanlara beni
Orda
Umudu öğütlerdin bana

Söyler misin bana
Hiç dinmez mi bu bora
Çatısız kaldı evler
Ocaklar ateşsiz
Ağaçlar yapraksız
Yuvasız kaldı kuşlar

Söyler misin baba
Ne zaman düşecek yıldızlar göle
Kaçsın artık yakamozlar
Çekilsin önümden
Çaprazlama kanlı kılıçlar

Baba
Söyler misin bana
Ne zaman çıkacağız
Sabaha...

Sevim ÇOBAN

Devlet Felsefeciye Danışmalı mı?

Cemil GÜZEY

Önce felsefe dağarcığı gözler önüne serilmeli. Bununla da bitmez ama: neye yaradığını, hangi sorunları çözebileceğini de göstereceksin bu özgül bilgilerin. Çünkü kuşkusuz, bunların nereye dek güvenilir olduklarını bilmek isteyecektir devleti yönetenler. Öyle ya, dıştan bakıldığında birbirinin aynı gibidir tüm Lighorn yumurtaları; kırılmadan anlaşılması zordur çürük olup olmadıklarının. Üstelik canı isteyen herkes yumurta yiyebilir (varsa); devlet adamının canı ne zaman çeker felsefi bilgiyi? Başka bir deyişle, devleti pekala yönettiğine inananlar nasıl karar verecektirler felsefe pazarına gitmeleri gerekitğine?

"Devlet Felsefeyi Nasıl Ele Almalı Ki Çökmesin?" adlı çalışmasında Platon'un "Politeia" (Devlet) diyaloğundaki filozof-kralları esin kaynağı olarak alan Prof. Uygur'un temel kanılarından bazıları şunlardır:

1) Devlet filozoflar tarafından yönetilirse çöker.

2) İdea diye birşey yoktur.

3) Aslolan, "ele avuca gelir" belgelerdir.

4) Filozof, bu dünyanın gerçeklikleriyle uğraşan, bu gerçeklikler üzerindeki bilgilerin çözümlenmesinde başarılı çalışmalar ortaya koyan insandır.

5) Filozof tüm bilgileri kucaklayamaz (4'le çelişiyor gibi)

6) Platon bile bu bilgi yığınları çeşitliliğine şaşıracaktır.

7) Platon'un filozofu bir düştür; uyduruktur.

Prof. Uygur'a göre "Marcus Aurelius'un, Roma'nın çöküşünü ertelemiş olması bir istisnadır. Hem o yine de, felsefesiyle değil, filozoflarda pek rastlanmayan o kendine özgü kestirmeden karar verme becerikliliğine, çabucak verdiği kararları çabucak uygulama; ataklığına dayanarak"(1) yapmıştır bunu. Başka bir deyişle, filozof ilkece yoksun olacaktır bu özellikten; hımbıl olacaktır. Oysa Platon'un anlatmak istediği bu değildir; olsa olsa, kullandığı kavramlar çarpıtılmış veya dönüşüme uğramıştır. Şimdi Wittgenstein'ı konuşturduğumuzu varsayalım: filozof "dünyayı **sonsuzluğun bakış açısından** gören insandır"(2) öylesye "devlet işlerinden çok felsefesiyle uğraşacaktır"(3) diyemeyiz. Çünkü o bir kez"merdiveni tırmanmıştır"(4). Yani, uğraşacağı bir **felsefe** (veya metafizik) sorusu kalmamıştır. O artık yalnızca "zorunlu olanı yapacaktır"(5). Çünkü, idealarn bilgisine ulaşmıştır artık; bu bir **sınır** bilgisidir ve "Devlet" diyaloğunda karşımıza çıkan **mağara** örneğinde olduğu gibi, hiç değilse bazılarını **mağaraya dönmeye** (toplum yaşamını düzenlemeye) itebilir. Filozof asketik (konuşmayan) bir yaşamı seçmemişse ki bu **mantıkça zorunlu değildir**, cinayet bile işleyebilecektir. Öyleyse "filozof, yapma olanaklarını çepeçevre düşünüp taşınıncaya kadar iş işten geçmiş olacaktır"(6) demek, bir zorunluluk göstermektedir ve bu yüzden **tözsel** yani metafizik bir savdır. En azından Marcus Aurelius **bozmuştur** bu zorunluluğu (Gordion düğümünün sonunu anımsatmak gerektiğini düşünüyorum) Çünkü "tek zorunluluk mantıksal zorunluluktur"(7). Filozofun ulaşacağı veya ulaşması mümkün olan bilgi, Platon'un **idea**'sının veya Wittgenstein'ın "gerçekliğin sınırları" hakkında ileri sürmüş olduğu bilgidir(10). Başka bir deyişle, burada bir **form** bilgisi söz konusudur; **gösterilebilen** bir şeydir bu, ama **söylenemez**. Öyleyse **hımbıl** olması gerekmez filozof-kralın; tam aksine, artık yalnızca devlet işleriyle (ve süratle) uğraşabilecektir. Öncelikle adalet isteyecektir; herkes için. Gerçi onun **adelet** (yani devletin formu) hakkında bir tür bilgisi vardır, ama bunu **söyleyemeyecektir**(anlamlı bir şekilde dile getiremeyecektir); eylemleri ve uygulamalarıyla **gösterme** şansı vardır yalnızca; becerebilir veya beceremez; çünkü insanı bir satranç taşı olarak kabul eden, onlara belli ahlaksal ödevler yükleyen tüm ütopyalar, en azından **eksiktirler**.

Filozof-kral yanlış (kendisinin bile hoşuna gitmeyecek) kararlar veremez mi? Elbette verebilir. Lykinos'un belittiği gibi. "Biz aldanmışız..."(8) diyebilmelidir ve işte "belki de filozof adını hak edebilecek biricik insan"(9) odur. Prof. Uygur'un yukarıda değinmiş olduğum düşüncelerinin dördüncüsü ile ilgili bir örnek vermek ve bir başka tutarsızlığa işaret etmek istiyorum. Feminizm konusunda çalışmalar yapan bir arkadaşım(10) Hindistan'daki ultrason uygulamalarıyla ilgili bir istatistikten söz etmişti bana: ultrason sonrası yapılan kürtajların % 98'inde kurbanlar kız çocuklarıydı. Ülkemizde bu tür bir istatistik yapmak yöneticilerin aklına bile gelmemiş ve felsefeciler onları bu konuda aydınlatmayı düşünmemişlerdir. Öyleyse, ne fi-

lozof-krallar ne de Prof. Uygur'un profesyonel yöneticilerinden böyle bir **özsezi** beklememek gerekmektedir (sunduğum bu bilgi ise yöneticilerimizi bu yazı yayınlandıktan sonra vebal altına sokacaktır). Çünkü ultrason'un icad edilmesinin ardındaki sebep, yaşamı **yok etmek** değil yaşama yardımcı olmaya ana rahminde başlamaktı. Bu yüzden yapılabilecek tek şey, kullanılmasına izin vermek olacaktı.

Yukarıda değinmiş olduğum gibi, insanlığın sonsuza dek varolacağını ileri sürmek tözsel (metafizik) ve hatta safdil bir tutum sergilemektir. Öyleyse. Prof. Uygur ikinci madde de dile gelen savını gözden geçirmelidir; en azından "Platon'ca **idea**'ların varlığına inanmıyorum ben"(11) gibi filofça-olmayan bir sav ileri sürmemeli ve "idea diye birşey yoktur" demelidir. Şunu da demelidir: "elimde belge olmamasına karşın"(12) "Söylenemeyen vardır yine de; o kendini gösterir; o mistik olandır"(13). O bir sınır durumunu, yani bir olgu durumunun bilgisini gösterir; eylemlerimizin hesabını verirken baş vurduğumuz son noktadır. Devlet adamından, yani Prof. Uygur'un profesyonel yöneticisinden veya işbilir uzmanından beklenen de bu değil midir? "Neden öyle değil de böyle yaptın?" sorusuna son çözümlemede (Wittgenstein'ın deyimiyle **'kayalık zemin'**de) "Çünkü öyle işte" diye yanıt verebiliriz ancak. Çünkü "Nesneler böyledir işte; nesnelerin böyle olması Tanrı'dır"(14). Aksi takdirde, dördüncü maddedeki sav, ki kesinlikle Platon'un filozof-krallarının, bu dünyayı (yani aktüel dünyayı) düzenleyen krallarının **uyduruk**(15) olamayacağını itiraf eden bir günah çıkartmadır, Prof. Uygur'un ana savıyla çelişecektir: "Devlet yine de filozoflara akıl danışmalıdır".

Prof. Uygur'un düşünceleriyle ilgili olarak ele alacağımız beş no'lu savın, dört no'lu savla bir göbek bağı vardır: "Filozof tüm bilgileri kucaklayamaz". Gerçi bu doğrudur, ama ne Platon ne de Wittgenstein bunu ileri sürmemektedirler zaten. Öte yandan, hangi felsefeci (veya matematikçi) rasyonal sayıların ontolojisi hakkında bir marangozdan veya çobandan daha doğru bilgiye sahiptir? İşte filozofla felsefeciyi (kendinden öncekilerin söylemiş olduklarını ezberleyenleri) ayırdedebilmemizi sağlayacak ölçüt budur. Filozofluk, yalnızca tüm bilgiler çeşitliliğini sahip olmak olarak düşünülürse, felsefe **ümit dolu bilimsel bir çabadan** başka bir şey olamayacaktır. Oysa filozof, fizik, kimya, biyoloji v.b bilimlerin bilgisine sahip olmadan da filozof kimliğine sahip olabilir. Aksi takdirde parçacık fiziğini, çifte sarmal'ı, izotopları, termodinamik yasalarını v. b bilenlerin filozof olmaları gerekirdi: Herakleitos veya Parmenides'in değil. Filozof olmak içinse, **olgular dünyasını** ("Şu şöyledir") ve **olanaklı dünyaları** ("Şunun şöyle olduğunu varsayalım"), **saçma dünyalardan** ("Şu şöyle olmalıdır") ayırdedebilmek yeterlidir. İşte bu, neden "kendi varlığını güven altına almak kaygısıyla, elden geldiğince çok sayıda filozof yetiştirmekten başka bir şey düşünmeyen Devlet'in batmasının"(16) zorunlu olmadığını göstermektedir(17). Çünkü Prof. Uygur'un da belirttiği gibi "Platon'da yönetici sınıfın bütün üyeleri hep aynı bilgileri paylaşır; bir uyum içindedir hepsi"(17). Öte yandan, Prof. Uygur'un "Platon'cu olmayan filozoflarının oybirliğini sağlayacak üstün ve değişmez idealar olmadığına göre, kimbilir birbirinden ne ayrı görüşler savunacaklardır" şeklinde ifade ettiği savı, Platon'cu-olan ve Platon'cu olmayan iki ayrı kümeyi **önvarsaymaktadır**: bu düpedüz bir çelişkidir ve felsefi dünya görüşlerinin **doğru** veya **yanlış** olarak değerlendirilebileceği savını barındırmaktadır. Oysa, ilkece her filozof Platon'cu olacaktır; Lykino'un vurguladığı gibi"... önce seçmek nasıl olur onu öğrenecek, bu gibi işlerde karar verebilmek gücünü edinecektir"(4). İdea'nın (formun)bilgisi söz konusu olduğunda göreliliğe (Platon'cu-olan ve olmayan ayrımına) geçit yoktur. Her tür bilginin koşuludur o; göreliliğin bile. Kant'ın **uzay-zaman formları**, Hume'un **çağrışımlar kuramı**, Hegel'ın **Geist**'ı, Schopenhauer'ın **iradesi**, Marx'ın **tarihsel belirlenimciliği**, Wittgenstein'ın **genel önerme formu** ve **mantık uzayı**, Husserl'in **parantezi**, Sartre'ın **bulantısı** v.b hakkındaki savları işte bu "kayalık zemin"e (sınır bilgisine veya bilginin sınırına) işaret etmektedirler (adı anılan düşünürlerin çoğu bu sınırı aşmış olsalar bile); Devletin çökmesini engelleyebilecek bilgiyse Adalet ideasının bilgisidir ve o elbette bir dünyaya değilse bile bir forma karşılık gelmektedir.

Prof. Uygur'un yazısında, ayrıca şu görüşlere de yer verilmiştir:

1) Devleti, devlet yöneticileri yönetmelidir

2) Filozofun uzmanlığı felsefeciliktir.

3) Devlet yöneticileri, gerektiğinde farklı görüşlere sahip olan filozoflara danışmalıdırlar.

4) (çünkü) Filozoflar her tür bilgiyi çözümleyip eleştirebilir.

5) Filozoflar kimseye uşaklık etmezler.

"Bazılarında güvensizlik yarattığı için 'politikacı' deyimini kullanmayıp 'devlet adamı', 'devlet görevlisi ya da düpedüz 'yönetici' dediğimiz kimseler"(19), yani yönetimle ilgili bilgi sahibi olanlar arasından çıkmaz mı **sahtekarlar**, **devlet karşıtları**, **çıkar düşkünleri**? Devleti en iyi soyanlar, işleyişi en iyi bilenler değil midir? Öyleyse, işleyişi yani formal bir sistemi çok iyi bilmek tek başına yeterli olabilir mi? Hele "devlet'in en çok üzerine titreyeceği ve ne yapıp yapıp yetiştirmek zorunda"(20) olduğu "politikacılar" deyimi tam da Platon'cu bir sav değil midir? Para denetleyicisi, tugay komutanı, atom bilgini, tıpçı v.b yetiştirmek çok kolaydır. Ancak bir politikacının nasıl yetiştirilebileceğine, yani Politeia diyalogunun temel kavramlarından olan 'Adalet'i yaşama geçirmeye çalışacak olan kişileri Platon'ca-olmayan bir şekilde yetiştirmenin nasıl mümkün olacağına değinmiyor Prof. Uygur. "Ne yapıp yapıp onları yetiştirmek zorundadır devlet"(21) ifadesindeki "devlet" sözcüğü de zaten tam olarak Platon'un idea'sını çağrıştırmaktadır.

Görüldüğü gibi, bu durumda filozof ile devlet adamı arasındaki göbek bağı iyice önem kazanmaktadır. Prof. Uygur'a göre "filozofun uzmanlığı felsefeciliktir"(22-23) Öyleyse bu uzmanlıktan yararlanması gerekmektedir "sağduyulu devlet adamının". Peki, nedir bu sözü edilip geçiverilen **sağduyu**? Varlık tarzı nedir onun? Yerde mi yoksa gökte mi aramalıyız? Belli bir davranışın sağduyulu olup olmadığını **tüm insanlara** kabul ettirmek için bir yöntem yoksa eğer, neye yaralacak, ne iş görecektir? Formun yani **idea**'nın bilgisi olmasın sakın? Öyle ya, devleti yöneten kişiler hangi felsefe görüşüne sahip olan filozofa baş vuracaklardır? Wittgenstein'ın deyimiyle, hangi "dil-oyununa" itibar edeceklerdir?(24). Prof. Uygur, farklı görüşlere sahip kişilere başvurulması gerektiğini

söylüyor. Bunun mümkün olduğunu düşünsek bile "filozofların bir konuda aralarında anlaşamamalarından öğreneceği pek çok şey"(25) yoktur devlet adamının. Olsa olsa bir daha filozoflara danışmamayı öğrenebilir(26). Çünkü sonu gelmeyen tartışmalar değil, eylemdir devlet adamından beklenen(27). Öyleyse karar verirken yalnız olacaktır devlet adamı. Hele felsefeyle ilgili bir karar verecekse (doğrusu, metafizik bir karar verecekse); onun idea'ların bilgisine veya 'sonsuzluğun bakış açısına' sahip olmasını dilemek (yani kişisel olanla ilgilenmediğini önvarsaymak) yapılacak en uygun iştir! Filozof, Prof. Uygur'un ileri sürdüğü gibi, "her bilgiyi çözümleyip eleştirebilen, her uzmanlığın dilsel ürününü inceleyip derinleştiren, bilimce aydınlatmaları bir kez de felsefece aydınlatan bir uzman"(28), devlet adamı yani karar alıcı, uygulayıcı kimselerin de bu özelliklere sahip olmaları gerekmez mi?

Aklımı kurcalayan bir diğer nokta, filozoflara hangi konularda danışılacağıdır; Prof. Uygur bu konuda bir örnek vermemiştir. Filozofun töz konusundaki düşüncelerine mi gereksinimi olacaktır devlet adamının, yoksa tikeller-tümeller tartışmasında hangi yanı tutmasının uygun olacağını mı danışacaktır? Belki de asıl problemin anlamın dilsel ve duygusal temelleri olduğunu düşünecek ve bu konuda yardım isteyecektir filozoftan. Ancak, felsefe sorunlarını şu veya bu şekilde dile getirebilen bir insanın başka insanların söylediklerine ne denli önem vereceği oldukça tartışmalı bir konudur. Peki, bilim ve onun toplumsal yükümlülükleri hakkında bilgi sahibi olmak isterse kime danışacaktır devleti yöneten? Filozofa mı, bilim adamına mı? Kendi ahlak felsefesini beğenmemekte olabilir mi bir devlet adamı; onu devlet adamı kılan özelliğini beğenmeyip düzeltmeye kalkan biri ya iyi ya kötü şanstır. Gelenek ve görenekler yalnızca filozofun uzmanlık alanına mı girer? Filozofun bu dünyanın gerçekleri hakkındaki çözümlemeleri, fizikçinin, hukukçunun, tarihçinin, davranış bilimcisinin, fahişenin, şairin, din adımının v. b çözümlemelerinden hangi özgül şekilde ayrılmaktadır? Kısaca, devlet adamının hangi konuda ve durumda filozofu imdada çağırması gerektiğini **kim** ve **nasıl** ileri sürer? Başka bir deyişle, devlet adamı sıfatını hak etmiş bir insanın bir felsefe problemiyle karşı karşıya kaldığında, filozofa gerek duymayacağı açıktır(29); eğer filozofa gerek duyuyor yani problemi çözemiyorsa, dinsel bir topluluğun önderine danışsa da olur, çünkü karar verecek olan kendisidir daima. Bazı insanlara danışıp (isterseniz filozof deyin bunlara) onların karşıt görüşlerinden bir **eylem kararı çıkarımlayabilmek** için filozof olmak gerekmez mi zaten? Yalnızca gerçek bir filozof bir başka filozafa danışmak zorunda olduğunu kavrayabilir diyebilir miyiz? Yanıt evetse, söz konusu filozofun **kendisi gibi düşünen** bir filozof olacağını da söyleyebiliriz.

Sonuç olarak, metafizik yani tözsel bir inancın (sözgelimi, 'doğuştan gelen haklar') varolmasının ve hüküm sürmesinin, topluma ve insanlığa mutlulukbolluk getirebileceği söylenebilir; **mantıkça** olanaksız değildir bu. Devlet kendisini "boyutsuz bir noktaya indirgediğinde"(30), yani devleti yönetenlerin görevi, herkesin uzlaşabileceği yasaları uygulamaktan başka birşey olmadığında (imtiyazsız kaldıklarında) filozoflara danışmaya gerek kalmayacaktır. Çünkü devlet yöneticileri filozof olmuştur artık. Onlar teknisyen değildirler; erdemli ve adil olmaları, düzenleyici olmaları beklenir onların. Devlet transendentaldir.

Dipnotlar

---

1) Artı, s. 28
2) Tractatus'un "sub specie aeterni" anlayışı.
3) Artı, s. 28
4) Tractatus 6. 54
5) Notebooks
6) Artı, s. 28
7) Tractatus 6. 375
8) "Seçme Yazılar", Samsat'lı Lukianos, Çev: Nurullah Ataç, Sosyal Yay. 1992 (ikinci basım), s. 207
9) a. g. y. s. 207
10) Sevgili Fatmagül Berktay
11) "Artı", Ocak 1994, s. 28
12) "Artı", s. 28 ve bu çalışmanın üç no'lu maddesindeki sav
13) "Tractatus", 6. 522
14) "Notebooks"
15) "Artı", s. 28 ve bu çalışmanın yedi no'lu maddesindeki sav
16) Artı, s. 28
17) Herkesin küçük yaştan itibaren felsefi bilgiye haşır neşir olması en azından bir zarar getirmez: herkesin filozof olduğu bir dünyada rençber de olacaktır, fizikçi de.
18) Artı, s. 28
19) Artı, 29
20) a. g. y 29
21) a. g. y 29
22) a. g. y, 29
23) a. g. y. 29 ve lukianos, 209-210! Felsefe derslerinin parasını ödememiş olan bir delikanlıyı yakalayan ihtiyar filozof, yana yakıla borcunu ödemesini istemektedir. Delikanlının felsefeden hiç anlamayan babası şöyle karşı çıkar: "Sussana be adam! Senin o saçma sapan gevezeliklerinin karşılığı ödenmedi diye ne bağırıp duruyorsun? Sattığın yine sende kalmadı mı? Bildiklerin eksildi mi? Ben bu delikanlıyı sana getirdiğim zaman, sen onu uslandıracaksın, akıllandıracaksın sanıyordum; ama eskiden neyse yine öyle kaldı, daha da kötü oldu.... Her gün bize yemekte bir şeyler söyleyip duruyor: Bir timsah bir çocuğu kaçırmış, babası bilmem ne yanıt verirse bırakacağını söylemiş; bazen de bakıyorsun karmakarışık bir takım lakırdılar uydurup bizim başımızda bir çift boynuz vardır demeye kalkıyor; gündüz oldu mu gece olmazmış. Uydurup uydurup anlatıyor. Sen, ona bunları öğreteceğine biraz ahlakını iyileştirmeliydin. Biz onun lakırdılarını ne yapalım? Gülüyoruz sadece. Hele kulaklarını tıkayıp da olağan hal, ilinekli hal, anlak, imgelem gibi binbir saçma lakırdıyı ezberlemesi yok mu, onu görüp de gülmemek elde değil. Tanrı gökte değilmiş, her yere girermiş, tahtaya, taşa, hayvanlara, en bayağı şeylere girermiş, öyle söylüyor. Bir gün anası bu saçmaları nereden çıkardığını sormuştu; kadıncağızı alaya aldı: "Senin saçma sandığın bu şeyleri öğrenince ben dünyanın biricik zenginliğine, biricik sultanlığına erişmiş olacağım, bütün

öteki insanlar, benim yanımda birer köle sayılacak" dedi".

24) Lukianos, 203:".... içlerinden birçoğunu görmelisin, bilgisini araştırmalısın ki, gerçekten en iyisini seçebilesin; ama bunun için de önce seçmek nasıl olur onu öğrenecek, bu gibi işlerde karar verebilmek gücünü edineceksin, yoksa yanılır en iyi diye, en kötüyü seçiverirsin... böylesine karanlık, çok su götürür işlerde en önemli, en bırakılmayacak şey budur; hakikate gitmek, hakikati bulmak emelinde yanılmayayım, bir hayale kapılmayayım diyorsan başka yol yoktur. Doğruyu yalandan ayıracak hale gelmek, gümüş ayarcıları gibi saf gümüş hangisidir, kapı hangisidir anlamak istiyorsan başka yol yoktur. Böyle bir güce eriştikten, bu hüneri edindikten sonra, sana söylenenleri incelemeye kalkışırsan başarırsın; yoksa bil kim, onlardan her hangi birinin seni burnundan sürüklemesine hiçbir şey engel olamaz. Bir koyuna döner, sana bir dal gösterdiler mi, takılırsın arkasına; daha doğrusu bir masa üzerine dökülmüş suya dönersin: seni nereye çekmek isterlerse parmaklarıyla yürütüverirler".

25) Artı, 29

26) Lukianos, 197:" Gelelim öteki sözüne" her hangi bir felsefe çığırının başlıca noktalarını öğrenmek için günün bir kısmı yeter demiştin. Evet, bir çığırın öğrettiği ilkelerle sonuçlar nedir, o çığırtanrılarla ruh üzerine ne demiş, her şeyin sadece ten olduğunu söyleyenler kimlerdir, tenizolmayan varlıklar dazbulunduğunu kimler ileri sürüyor, mutluluğu zevkte arayanlar kimlermiş, kimler çıkıp da mutluluk namusluluktadır demişler, bunları insan bir kere duyunca öğrenir, bunun için büyük bir uğraşma gerekmez. Ama acaba hangisinin dediği doğrudur. . O birkaç ilkeyi öğrenmek sana pek kolay gözüküyor; ama onlar üzerine feylesoflar yüzlerce, binlerce kitap yazmışlar; niçin? O birkaç ilkenin doğru olduğuna okurlarını kandırmak için değil mi?"

27) Lukianos, 208:" ... erdem eylemdedir, yani adaletin, bilgeliğin, cesaretin buyruklarını yerine getirmektedir. Sizler ise, sizler deyince felsefenin başında gidenler demek istiyorum, sizler bu gibi erdemleri bir yana bırakıp sadece bir takım boş sözlerle, tasımlarla, karşınızdakini şaşırtacak sorunlarla uğraşıyor, ömrünüzün en büyük kısmını böyle şeylerle geçiriyorsunuz; bunlardan biri üstünlük gösterdi mi, ona herkesleri alt etmiş ünlü bir kahraman diye bakıyorsunuz. Senen hocaya hayran olmanız bundan değil mi? O ihtiyar kendisiyle çekişmeye kalkanları şaşırtıveriyor, neler soracağınızı biliyor, birtakım bilgisi sözleriyle, yanıltıcı kanıtlarla karşısındakileri çözülmez ağlara düşürüveriyor. Bütün üstünlüğü bu!. . Siz yemişi yani eylemleri bir yana bırakıp sadece kabukla uğraşıyor, çekişmelerinizde de biribirinizin kafasına yaprak atıyorsunuz. Hepinizin de sabahtan akşama kadar yaptığınız bu değil mi, Hermotimos?"

28) Artı, 29

29) Tractatus 6. 5:"İfade edilemeyen bir yanıtın sorusu da ifade edilemez. Muamma yoktur. Bir soru sorulabiliyorsa, yanıtlanabilir de.

30) Tractatus 5. 64

Bazen Şiir Şairinden Önce Ölür

Sahnede Şair
ardında gitarlı bir adam
alçak perdeden ses
yüksekten bakıp
tıngırtı müzik eşliğinde
okuyor şiirlerini.
Bir kadın ön sırada
gittiği her yere götürülen
alkışa herkesten önce başlayıp
götürülmezse bir daha korkusundan
herkesten sonra bitiren.
Şairin büyüdü istekleri de
yaşam değiştiğinden.
Örneğin...
evde konukluğu, sevmiyor artık
beş yıldızlı otellerin...
salonlarını, kibar...
İnsanlarını, kendine yakın gördüğünden.
Şairin talepleri de var.
Gidiş, dönüş, uçak bileti...
şu kadar para...
ve nezaketli davranış gibilerinden.
Şarin, anıları da var.
Aşk, kavga
Cesaret ve ölüm üstüne
sesinin yüksek perdeden
çıktığı günlerden.
Şair son günlerde şöyle düşünmekte
İnsanların Tatarı da var Türkü de
hele şiir üstüne
sezilir geçer deyişi... değişiminin seslenişi.

Ayhan ERGÜN

Türk Felsefesi Belletim(*) Kürsülerinden Doğmayacaktır!

Mustafa TOPAL

Yunan, İngiliz ya da Alman felsefe geleneği (okulu) anlamında bir Türk felsefe geleneğinin neden olmadığı konusu yıllardır tartışılan ve üzerinde değişik görüşlerin boy verdiği bir konudur. Konuyla ilgili olarak ortaya atılan görüşlere birkaç örnek vererek durumu göstermek mümkün.

- Dinsel içerikli gizemciliğin (Tasavvuf, sufizm vb.) ve dinin özgür düşünceyi uyuşturucu, inancı öne çıkaran dogmatik etkileri,

- İslam dininin felsefeye yaklaşımındaki genel olumsuz tavrı uç noktalara taşıyan ve felsefi her tür etkinliğe düşmanca tutum alan Osmanlı'nın fiili yasak ve engelleri,

- Osmanlı'dan başlayan, Cumhuriyet'le devam eden ve günümüzde de süren yanlış eğitim-öğretim politikaları,

- Felsefeyi siyasetin bir yan ürünü olarak ele alıp onu pratik sorunların hazır ve kolay çözümlerini sunan bir öneriler paketine indirgeyen sığ yaklaşımın kuşaklar boyu süren etkisi,

- Soyut kavramlarla düşünemediği için somut düşünen, pozitivizmin etkisindeki Osmanlı aydınlarının izinde olarak felsefeyle uğraşanların Batı'nın yüzeysel bir izleyicisi olmaktan kurtulamamaları, dışa bağımlı (angaje) bir tutumun gelenekselleşmesi,

- Baskıcı otoriter devlet geleneğinin sonucu olarak özgürlüklerin toplumda yerleşmemesi, bireyin ortaya çıkmaması ve bunların sonucu olarak Türk düşün hayatında eleştirel-özgür düşünce geleneğinin oluşmaması,

- Osmanlı üretim tarzının özgünlüğünün sonucu olarak klasik sınıflaşma ve sınıf çatışmalarının olmaması, dış talanla toplumsal çelişkilerin yumuşatılmasının ortaya çıkardığı "devlet ana" imajının devlete yönelik muhalefet hareketlerini sekteye uğratması, böylelikle iktidarı eleştirme becerisinin gelişememesi vb...

Felsefi düşüncenin ortaya çıkışı ve gelişimindeki özgünlükler gözönünde tutulduğunda daha da çoğaltılabilecek bu görüşler yabana atılacak ve tümüyle geçersiz sayılabilecek açıklamalar olarak ele alınamaz. Köklü bir devlet geleneğinin bulunduğu, devlet egemenliğinin toplumsal yaşamın en küçük hücrelerine dek sızdığı, kadim Doğu despotizminin yürürlükte olduğu toplumlarda felsefenin gelişememesi bir rastlantı değildi. Oysa klasik biçimiyle olmasa da ilk felsefi düşünceler Mısır, Hint ve Çin gibi Doğu toplumlarında ortaya çıkmıştı. Toplumsal-ekonomik koşullara bağlı olarak devletin bu toplumların düşün hayatında oynadığı rol, o dönem açısından, Batı'dan oldukça farklı olduğundan bu toplumlardaki başlangıçtaki verimli felsefi düşünceler zamanla dinsel düşüncelerin egemenliği altına girdi. Dolayısıyla Doğu ve Batı arasında bir köprü konumunda ki Anadolu'da gelişen, belli özgünlükleri olsa da Doğulu özellikleri ağır basan bir devlet geleneğinin Türk düşün hayatına damgasını vurması normaldi. Bu durum doğal olarak devlet kontrolündeki belletim kurumlarının bazı sıradışı örnekler dışında genel olarak egemen ideolojinin isterleri doğrultusunda düşünceler üretmelerine yol açtı. Eğer ideolojiyi olumsuz bir anlamda, yani toplumsal bir grubun kendi durumu ve toplumun bütünü konusunda sahip olduğu yanlış bilinç (tasarımlar) olarak ele alırsak buna şaşmamak gerekiyor. Nitekim YÖK'ün bilimci ve bilimbaz (**) profesörlerinin 12 Eylül generallerine sundukları Kürtlerle ilgili "bilimsel" bildirilerin gerisindeki kaygı ve düşüncelerin M.Kemal'in Güneşdil teorisi gibi sözde tezlerini "bilimsel" açıdan temellendiren dönemin bilimci ve bilimbazlarının kaygı ve düşüncelerinden hiçbir farkı yoktur. Bu durum Türkiye'deki belletim kurumları için bugün de aşağı yukarı tümüyle geçerlidir. Bu kurumlarda devleti ve düzeni rahatsız edecek ürünler ortaya konmaz.

Bazı sıradışı örnekler olmakla beraber Türkiye'deki belletim kürsülerinden çıkan felsefi ürünlere bakıldığında buralardan özgün bir Türk felsefesinin çıkmasının günümüzde pek olası olmadığı söylenebilir. İşbaşındaki iktidarlarla çatışmamaya özen gösteren, eleştirellik, sorgulayıcılık, sınırsızca tartışma ve özgür düşünceler üretme gibi felsefenin olmazsa olmaz gereklerini yerine getirmekten yoksun, toplumun yakıcı sorunlarını felsefi açıdan ele almak yerine teknik konuları soyut ve akademik bir biçemle ele almayı yeğleyen, örneğin Güney Afrika'daki apartheidi ya da Bosna dramını tartışan ama Kürt sorununu görmezden gelen, kısacası felsefeyle uğraşmayan belletimci felsefecilerin mesleki dargörüşlülükleri yukardaki belirlemeyi doğrulamakta. Bu felsefecilerin mesleki dargörüşlülükleri öylesine belirgin ki, onlar için felsefe neredeyse bir geçim kapısı haline gelmiş durumda. Felsefe adına yaptıkları çalışmalar felsefenin gerçek

anlamına ve gerçek özelliklerine uymayan, kimi kez eğlenceli bir uğraş, kimi kez mesleki bir görev kimi kez de soyut bir beyin jimnastiğinden öteye geçmeyen bir etkinlik olarak kalmakta

"Mümtaz" Bir Belletimciden İnciler

Türkiye Felsefe Kurumu'nun 1988 yılında Ankara'da düzenlediği "Dünya problemleri Karşısında Felsefe" isimli seminerin açış konuşmasını Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşar yardımcısı Doç.Dr. İhsan Sezal yapmış. Eleştirel özgür düşüncenin, sınırsız tartışmanın ve hoşgörünün ustaları olması gereken felsefecilere yönelik konuşmasına ideolojik terörizm (???) konusunda dehşetli sözlerle başlayan Sezal şöyle diyor:

"Çok değil, sadece 20 yıl önce ne video, ne kablo-TV, ne de yıldızlar savaşı vardı. Yine yirmi yıl önce AIDS de yoktu, bu ölçüde İdeolojik terörizm de. Ama yine de bir sürü meseleler vardı. Çok mümtaz bir sosyoloji profesörünün yıllar önce söylediği gibi: 'Güneşin altında yeni hiçbir şey yok, sadece kelimeler (söyleyiş şeklimiz) yeni."(1)

"İdeolojik terörizm" gibi özgün (!) düşünceleri tartışmak belki mümkün, ama "mümtaz bir sosyoloji profesörünün yıllar önce söylediği" felsefi bir önermeyi bir bilisizle tartışmak ne yazık ki mümkün değil. Her felsefe öğrencisi felsefe öğreniminin başında Yunan felsefesini, bu felsefede ortaya çıkan çeşitli okulları (İonya, Elea, Abdera vb.) öğrenmekle yükümlüdür. Bunların içinde Elea-Platon okulunun idealizmin kurucusu olarak özel bir önemi de vardır. Elea okulunun kurucusu Parmenides'e göre düşünmeyle düşüncenin nesnesi aynı şeydir. Dolayısıyla ona göre içinde varolanın ifade edildiği düşünmeye varolan olmadan rastlamak mümkün değildir. Çünkü varolan dışında hiçbir şey yoktur. İnsanın temelde bir gerçekliğin bulunduğuna inanarak dil aracılığıyla saptadığı her şey boş bir ad olmaktan öteye gitmez diyen Parmenides'in düşüncesi gerçekliğin bütününü, yalnız katıksız düşünmenin kavradığı varolanın bütünlüğünü, hedef alır. Ona göre düşünmenin bu tür yargı biçimindeki içeriği nasıl sonsuza kadar geçerliyse düşünmenin nesnesi de öyledir. Yani gerçekliğin bütünlüğü her çeşit değişmeden uzaktır. Kesinkes değişmemektedir. Bu yüzden varolanın değişik aşamaları olamaz. Sadece herşeyi kapsayan, sonsuza kadar aynı kalan bir varolan mevcuttur. Her türlü oluş, bozuluş, değişme vb.ni yadsıyıp bunları birer kanı olarak hele alan bu düşüncelerden hareket eden Zenon ustası Parmenides'in düşüncesini aşırı basitleştirip zorlayarak hareketin gerçekte olmadığını kanıtlamak için ünlü dört kanıtını ortaya atmıştı. (Achilleus kaplumbağaya yetişip onu geçemez, uçan ok hareketsizdir vb.)

Bu kısa açıklamalardan da anlaşılabileceği gibi Doç.Dr. Sezal'ın "çok mümtaz bir sosyoloji profesörüne" atfettiği önerme aslında varlık- bilimsel (ontolojik) bir önerme olarak Elealılara aittir ve onlar bu cümleyi aynen kullanmışlardır. Felsefeyle ilgilenen herkesin işin başından, Elealılalrdan, başlayarak herşeyi bilmesini beklemenin doğru olmadığı öne sürülebilir. Bir dereceye kadar bu itiraza hak da verilebilir. Ancak felsefe üzerine konuşup Elealılar neyse de felsefe tarihinin en önemli filozoflarından birisi olan Hegel'den habersiz olmanın hiçbir özrü olmasa gerek. "Güneşin altında yeni hiçbir şey yok" sözünü felsefe tarihinde tekrar gündeme sokarak canlandıranın Hegel olduğunu (***) bilmeden bu sözü bir sosyoloji profesörüne maledenin, bu sözleri dinleyip düzeltmeyenlerin ve aylar sonra bu sözleri bir kitapta yayımlayanların bilisizliklerinden sözetmek pek de yanlış olmasa gerek.

Öte yandan bu örnek seminerdeki tek bilisizlik örneği değil. Aynı seminerde bir çok konuşmacı değişik bilisizlik örneklerini bol bol sergiliyor. Örneğin bir çok konuşmacı yerli yersiz felsefe sözcüğünün Yunanca aslındaki "bilgiyi sevmek" anlamından sözederek bilginin önemine vurgu yapıyor, ama yine de bu konuşmacıların bazıları bilgi kavramıyla çelişen sözler etmekten geri durmuyor. Bazı konuşmacıların yanısıra Türkiye Felsefe Kurumu Başkanı Prof. İ. Kuçuradi sık sık "felsefi değer bilgisinden" ve "felsefi bilgilerin" özelliklerinden sözediyor. Şimdi kısaca bu bilisizliğe gözatalım.

"Felsefi Bilgi" İncisi

Ana Britannica bilgiyi şöyle tanımlıyor "Doğruluğu, verili nesnel ve öznel koşullarda gerekli ve yeterli sayılan kanıtlarla temellendirilmiş, önermeler biçiminde dile getirilebilen bilinç içeriği."

Bu tanım ışığında soralım: Felsefi değer bilgisi nasıl bir şeydir? İyinin, güzelin, erdemli davranışın, özgeciliğin ne olup ne olmadığını hangi kanıtlarla, neye dayanarak bir bilgi olarak ortaya koyacağız? Yaşam koşullarından, ülkelerden, sınıflardan, toplumsal-siyasi kurumlardan, geleneklerden ve inançlardan bağımsız, herkes için bir bilgi anlamı taşıyon değerler nerede görülmüş? Ana babasının erdemleri kendisine geçsin diye ölen ana babasını törenle yiyen bir insanın "değer bilgisi"ni ana babasını törenle gömen ve onların ölülerini yeme düşüncesini nefretle reddeden bir insanın "değer bilgi"siyle nasıl kıyaslayacağız? Seminerde yaptığı konuşmada etik açıdan kürtajı mahkum eden Evandro Agazzi'nin "kanıtları" karşısında başkalarının ters yönde onlarca "kanıt" koymaları\koyabilmeleri neyi gösterir? Bilgi, tanım gereği temellendirilmiş, doğruluğu ortaya konmuş bir bilinç içeriği olduğuna göre etik alandaki değerlerin göreceliğini ortadan kaldıracak bilgisel değerler hangi öznel ve nesnel ölçütlerle ortaya konacak?

Öte yandan felsefenin bitmeyen tartışma konularını alalım. Ruh, akıl, öz, varlık, varoluş..Bunları kim, neye dayanarak temellendirip birer bilgi haline getirecek? Ortaya konacak bu konularla ilgili "bilgiler"i herkese nasıl kabul ettireceğiz? Felsefi bir bilgiden sözedildiğinde doğal olarak bilimsel bilgiler gibi bu bilgilerin de doğrulanıp yanlışlanabilecekleri kabul edilmiş olur. Bilgi sözcüğü tanım gereği kanıtlarla temellendirilmiş ve doğru sayılan düşünce olduğuna göre, her fesefi konuda tek bir bilgiden sözetme, giderek bütün felsefe konularını bütünleyen tek bir felsefeden sözetmek anlamına gelir. Bilindiği gibi her ülke ya da her biliminsanı sadece bir tek fizik, kimya, biyoloji vb. biliminden, bu bilimlerin konularıyla ilgili belli bilgilerden sözeder. Bilimsel bilgiler herkes için doğruluğu pratik deneyimlerle kanıtlanmış sonuçlardır. Oysa felsefede işlerin çok farklı olduğu ortadadır. Ne kadar filozof varsa belli felsefe konularında, hatta felsefenin ne olup ne olmadığı konusunda bile, o kadar farklı görüş olduğu ortadayken "felsefi bilgi"den nasıl sözedilebilir?

Bu noktada hemen ilkçağ Yunan felsefesine kadar geri giderek yapılan çeşitli bilgi tanım ve sınıflamala-

rına başvurulabilir. Örneğin Platon değişmez ve evrensel gerçekliğin kavranmasını sağlayan kuramsal, soyut bilgi (episteme) ile insan etkinliğinin tanımlanmasını ve yönlendirilmesini amaçlayan, somut görevlerin çözümüne yönelmiş pratik bilgi anlamında tekhne'yi (sanat, zanaat) ayırt etmiştir. Aristoteles ise Platon'un kullandığı biçimiyle ahlaki davranış kurallarının da bilgisini içeren tekhne'yi bir nesnenin üretimi sırasında izlenen kuralların bilgisiyle, yani genel olarak beceriyle sınırlamış, insan etkinliğini yönlendiren ahlaki ilkelerin bilgisini phronesis (basiret, sağgörü) terimiyle karşılamıştı. Bugün genelde phronesis, insanın ahlaki yargılarının yapısını ve değerini inceleyen felsefe dalı olarak etik alanı içinde ele alınır. Bu durumda belletimci felsefecilerin "felsefi bilgi"den sözederken tekhne'yi değil-çünkü teknolojik bilimsel bilgiler kolaylıkla buraya yerleştirilebilir episteme ve phronesis'i kastettikleri söylenerek yukarıda söylenenlere itiraz edilebilir. Üzülerek belirtmek gerekir ki böyle bir itirazın ileri tutar hiçbir yanı yoktur.

Birinci olarak, phronesis konusunda değişik dönemlerde çeşitli filozoflar (Sokrates, Platon, Aristoteles, Kant, Hegel vb.) nihai sonuçlara ulaşmayı hedeflemiş, hatta bazıları kendi felsefi sisteminde herşeyi netleştirdiğini öne sürmüştür. Oysa bugün etik alanında süren yoğun tartışmalar bu filozofların dönemlerinin ve içinde bulundukları toplumsal grubun ideolojik yanlış bilinciyle hareket ettiklerini, herkesin kabul edebileceği kanıtlanmış etik "bilgi"ler ortaya koyamadıklarını gösteriyor. Bunda da şaşılacak hiçbir şey yoktur. Birçok başka nedenin yanısıra yalnızca bu filozofların sınıfsal konumları bu başarısızlığın nedenlerine ışık tutabilir. Sokrates ve diğer Yunan filozoflarının dile getirdikleri etik değerler herkes için geçerli olamayacak denli sınıfsal bir öz taşıyorlardı. Köle sahibi bir azınlığın üyeleri olarak bu filozoflar kadın ve yabancıları normal birer yurttaş olarak görmüyorlardı. Bu nedenle bazı insani hakları bu insanlara deva görmüyorlardı. Köleye gelince, onların gözünde köle bir insan sayılamazdı. Aristoteles aletleri üçe ayırıyordu: cansız aletler, canlı ama konuşmayan hayvanlar ve konuşan hayvan olarak köleler. Kuşkusuz benzer yanılsamalar yükselen burjuvazinin değerlerini felsefelerinde dile getiren Kant, Hegel vb. için de geçerlidir. Kant'ın ödev ahlakının bazı yükümlülüklerini günümüzün bir işçisi ile bir kapitalistinin çok farklı ele alacakları açıktır. Kısacası "felsefi değer bilgisi"nin boş bir niteleme olduğunu söylemek gerekiyor.

İkinci olarak, episteme konusunda da Platon-Aristoteles, yani skolastik çizgiyle bir yerlere varmak mümkün değildir. Felsefeyle az çok ilgilenen herkes bu çizginin epistemoloji ve ontoloji ayrımı yapmadığını, idealist anlayışı gereği dış dünyada varolanın bilgisine ulaşmak için düşünsel bir ilkeden yola çıktığını, dolayısıyla varolmayı tümüyle düşünsel varlığa indirgeyerek bilgiyi esasta insan zihninin ve insan zihninin yarattığı tümellerin (soyut kavramların) bilgisi olarak gördüğünü, kısacası salt ussalcı bir bakış açısını olduğunu bilir. Nesnel dünyadan tümüyle kopart-tığı bilgiyi ruhun geçmiş yaşamında edindiği ideaların bilgisinin anımsanmasına indirgeyen Platon'a kıyasla nesnel gerçeklikle bağını tümüyle kopartmayan, form (eidos)'u maddenin içine yerleştiren Aristoteles'in bilimsel düşüncenin hazırlayıcısı olmasının belli bir önemi kuşkusuz vardır. Ama bilgi sorunu açısından Aristoteles'in Platon'dan özde bir farkı yoktur. Bilgiyi varlıkbilimsel bağlamla sınırlayan bu ussalcı yaklaşım Ortaçağdaki adcı (nominalist) akımla başlayan, Yeniçağ'da görgücülük, duyumculuk gibi bilgi kuramsal geleneklerle devam eden bir eleştiri ve aşma çabasıyla geride bırakılmıştır. Bu konuda nihai darbeyi vuran ise Kant oldu. Kant, transandaltal felsefesi ile salt usçu anlayışın olduğu kadar bilgiyi salt duyumlara indirgeyen tüm anlayışların da yetersizliklerini ortaya koydu, "Bilgi duyularla (deneme) ile başlar, fakat duyulardan (denemeden) doğmaz" diyen Kant bunun nedenini şöyle açıklıyordu: "kavramlar algısız boş, algı ise kavramsız kördür." Bilgi konusunda bir dönüm noktası olan Kant'la birlikte bu sorun tümüyle çözümlenmiş olmadı ama skolastik çizginin tümüyle aşılması sağlanmış oldu. Nitekim Kant'ın dayandığı Newton fiziği ve Euklides geometrisinin yetersizliklerinin ortaya çıkışı ve aşılması Kant'taki yanılgıların açığa çıkartılmasını kolaylaştırdı. 20. yüzyılın başındaki fizik bunalımı ardından yükselen yeni-pozitivizm, analitik (çözümsel) felsefe, mantıkçı pozitivizm gibi akımların geleneksel felsefeye, özellikle metafiziğe vurdukları darbeler, bilimsel gelişmeleri özümseyerek bir hamle yapmaya çalışan Yeni-Kantçılık ve en önemlisi Marksizmin ortaya koyduklarından sonra bugün bilgiyi skolastik bir anlayışla çözümlemek mümkün değildir. Dolayısıyla Platon, Aristoteles vb. için "felsefi bilgi"nin bir anlamı belki vardı ama, bugün, onların anlayışıyla sınırlı kalarak felsefe yapmaya çalışanlara söylenebilecek tek şey olabilir: Allah işinizi kolay etsin!

"Felsefe Ve Şaşılık" Üzerine İnciler

"Felsefi bilgi ile bilimsel bilginin, öte yandan felsefe ile dünya görüşlerinin, morallerin, ideolojilerin farklılığı ve bunlardan her birinin neliği görülmediği sürece bunlar hakkında düşünce değil ama bilgi, doğru bilgi üretme olanağı yoktur."

Felsefe doçenti Abdullah Kaygı Felsefe Dergisi 1988/3'de yayımlanan "Platon, Felsefe ve Şaşılık Üzerine" isimli yazısına böyle başlıyor. Amacıysa her şeye dar sınıfsallık penceresinden bakan "şaşı" solculara ders vermek. Şöyle devam ediyor Doç.Kaygı:

"Felsefeye, filozofların ürettiği felsefi bilgilere (hakkında oldukları objelerle onları karşılaştırıp) sınamadan bakanlar, baktıklarını sananlar, o bilgilerde söyleneni, o bilgilerin hakkında olduğu şeyi bırakıp, onları üreten filozofun sınıfsal konumuna vb. bakarlar."

Filozoflar "felsefi bilgi" üretirmiş. Dahası bu bilgileri hakkında oldukları objelerle (yani felefi sorunlarla, felsefi konularla) karşılaştırıp sınamak gerekirmiş(!) İyi de bunlar nasıl yapılacak? Hegel'in Mutlak Fikir (Geist)'ini yada Kant'ın kendinde-şey'ini neyle, nasıl karşılaştırıp sınayacağız? Ayrıca "doğru bilgi" ne demek? Bilginin doğrusu yanlışı olur mu? Bilgi zaten temellendirilmiş, yani doğrulanmış ve kanıtlanmış düşünce-öneri değil mi? Yine "bilginin sınanması" ne demek? Bilginin sınandığı nerede görülmüş? Bir önerme ya da düşüncenin doğruluğu sınanabilir. Bu sınamanın sonucu olumluysa o önerme ya da düşünce artık bir bilgi katına yükselir, ama bir bilginin sınanmasından sözetmek saçmadır. Bir bilgi nesnel gerçekliğe uygun olmadığı için zamanla yanlışlanabilir, ama bu durumda artık o bir "yanlış bilgi" değil, yanlış bir önerme, teori ya da düşünce

vb.dir. Skolastik anlayışı aşamamış, felsefe tarihinin tozlu raflarında kalmış görüşlerle oyalanan felsefe doçentinin bu müzelik görüşlerini bir yana bırakarak onun daha "özgün" düşüncelerine gözatalım.

"Newton'u bulunduğu toplumsal koşullar hakkında hiçbir şey bilmeden anlamak olanaklı olduğu gibi, bir filozofun ürettiği felsefi bilgileri de o filozofin yaşadığı toplumsal koşulları bilmeden anlamak, salt anlamak değil, doğruluğunu yanlışlığını göstermek de olanaklıdır."

Bir cümle içinde bu kadar çam devirebilen bir felsefe doçentini yetiştiren belletim kurumuna (Hacettepe Üniversitesi) madalya vermek gerekiyor! Doç. Kaygı bilim felsefesinde onyıllardır tartışılagelen sosyolojik okulu, görececi akımı, P. Duhem, W. Quine, P. Feyerabend, T. Kuhn, B. Barnos gibi bilimi esasta toplumsal koşulların bir sonucu olarak ele alan, idealistlikleri tartışma götürmez ve solculukla hiçbir ilgisi bulunmayan kişileri hiç duymamışa benziyor. Günümüzde son derece özelleşmiş ve teknik bir özellik kazanmış bazı bilim alanlarındaki (fizik, kimya, biyoloji vb.) teorileri anlamak açısından toplumsal koşulların fazlaca bir önemi elbette yoktur. Ancak bilim fizik, kimya ve biyolojiden mi ibaret? Doç. Kaygı modern bilimin öncüleri olan Kopernik ve Kepler'in düşüncelerini onların yaşadıkları toplumsal koşulları gözardı ederek açıklayabilir mi? Örneğin Doç. Kaygı Kopernik'in ünlü eseri "Göksel Kürelerin Devinimi"ni bize anlatabilir mi? Aradan geçen yüzlerce yıla karşın Kopernik'in "Göksel Kürelerin Devinimi"ni bize anlatabilir mi? Aradan geçen yüzlerce yıla karşın Kopernik'in "Göksel Küre" ile ne kastettiği hâlâ anlaşılabilmiş değil. Kopernik'in bu sözcüklerle gökcisimlerinin hareketini betimleyen geometrik bir tanımlama mı, yoksa gerçekten küresel bir cisim mi kastettiği belirsizdir. Belirsizliğe yolaçan esas etmen ise toplumsal bir kurum olan hıristiyan kilisesidir. Yunanlıların izinde olarak hıristiyanlar dünyanın çevresinde saydam göksel kürelerin olduğunu, gezegenlerin bu kürelerde sabit olarak durduklarını, her göksel küre döndükçe üzerindeki gezegenin de döndüğünü düşünüyorlardı (Ptolemy astronomisi). Kopernik'in kitabında gezegenlerin yanısıra "cennetsel kürelerin" devinimiyle" de ilgilendiği açıktır. Dolayısıyla koyu bir hıristiyan olan ve çalışmalarını kilise denetiminde sürdüren Kopernik'in teorisini onun yaşadığı koşulları bilmeden Doç. Kaygı nasıl kavramış acaba? Kepler'e gelince de durum değişmiyor. Örneğin Kepler Güneş'teki güç ışıması kavramına "anima motrix", yani "hareket ettirici ruh" adını vermişti. Kepler'in koyu bir hiristiyan mistiği olduğunu bilmeden anima motrix'in bugün bizim kuvvet dediğimiz şeyi karşılayan bir kavram olduğunu anlamak mümkün değildir. Doç. Kaygı'nın bütün bunlardan habersiz olduğu anlaşılıyor.

Toplumsal bilimlerde, örneğin tarih ya da sosyolojide durum farklı mı? E. Burke'nin bir İngiliz soylusu olduğunu bilmeden onun büyük Fransız Devrimi çözümlemesini, onun devrimcilere yönelik amansız nefretini anlamak mümkün değildir. "Bolşevik partisi Tarihi"nin SSCB'de defalarca yeniden yazılma nedenlerini araştırmadan Sovyet devrim tarihini nasıl anlayacağız? Stalin'in tarih yazıcılığına karşı takınılan kuşkucu tavır Amerikalı burjuva tarihçilerden esirgenecek mi? Sosyolojiye geçelim. Montesquieu ya da Tocqueville'in toplumsal konumlarının onların liberalmonarşik görüşlerinde hiç mi etkisi yoktu? Bırakalım toplumsal sınıfsal konumu, özel bireysel yaşantının düşünürün görüşlerini etkilediği örnekler ortada yok mu? Eski bir fahişe olan karısının olumsuz tavırları nedeniyle bunalıma girip intihara kalkışan, karısından boşandıktan sonra aşık olduğu kadının evlenme teklifini reddetmesiyle sarsılan, ardından sevdiği kadının ölmesi üzerine yıkılan Auguste Comte'un yaşamının son yıllarında sevdiği kadın adına yeni bir din kurmaya çalıştığını biliyoruz. Auguste Comte'un insanlık dinini ele alırken bu gelişmeleri bilmenin bir yararı olamaz mı? Yoksa bunlar yalnızca "güvenlik soruşturması" yapanların ilgilenecekleri şeyler midir? Bazı solcuların-ki bunların felsefe ile pek bir ilgileri yoktur-sığ bir mantıktan hareketle filozofları ve onların felsefelerini salt sınıfsallık penceresinden açıklamaya çalışmaları yanlıştır. İyi ama buradan sınıfsallığın hiçbir anlamanın olmadığı sonucu çıkmaz ki! Platon'un "Devlet"te önerdikleri ya da "Yasalar" da formüle ettiklerinin onun sınıfsal konumuyla hiç mi ilgisi yok? Yurttaşların bir kısmını (üretici ve askerleri) yöneticilikten uzak tutmak için "masum bir yalan" uydurmak gerektiğini Kalliges'e önerirken Platon köle sahibi bir soylunun tavrını takınmıyor muydu? Felsefe tarihinin devlerinden birisi olan, ilkçağın en verimli yazarı ve birçok eseri elden ele dolaşan Demokritos'un adını onlarca yapıtı ve binlerce sayfa yazısında Platon neden bir kez olsun anmadı? Bunun yanıtı felsefeyle ilgilenen herkes için açıktır. "Yasalar"da dinsiz-materyalistler için ölüm cezası dahil her tür cezayı talep eden Platon'un bu tavırlarından hareketle onun felsefi düşünceleri mahkum edilemez elbette ama, yine de, bu tavırları bilinmeden Platon'u bir bütün olarak anlamak da mümkün değildir. Bu söylenenleri skolastik kafalı bilisiz bir felsefe doçentinin anlamasının bir hayli zor olacağı anlaşılıyor. Bu durum Türkiye'deki belletim kürsülerinin zihinsel sefaletinin açık bir göstergesi olsa gerek.

Bilim, Felsefe Ve Belletim Kürsüleri

Felsefi etkinliğin en önemli ayırdedici özelliklerinden birisi bizzat kendisi bilgi üretmese de insan bilgisinin her türüyle doğrudan bir ilişkiye girmesi, çalışmalarında bu bilgileri gözönünde tutmasıdır. Bilim, varlığa doğrudan yanaşıp nesnel pratikle sınanabilecek bilgilere ulaşmaya çalışırken felsefenin varlığa yaklaşımı dolaylıdır. Felsefe kesin bilgiler peşinde koşmadan varlıkla ilgili bilimlerin ulaştığı sonuçları çözümlemeye ve değerlendirmeye çalışır. Felsefi ürünlerden beklenen; somut-net açıklamalar ve kesin çözümler değil, belli sorunlara ortak değerlendirme ve yargılama ölçütlerine uygun olarak akılcı öneriler sunmaktır. Öte yandan bilimlerin varlığı nihai olarak çözümlemeleri mümkün olmadığına göre felsefenin bilimlerin ele alamayacağı bazı konuları ele alması kaçınılmazdır. Geleneksel felsefenin en büyük açmazı işte buradan doğuyordu: Klasik filozoflar bilimsel bilgileri gözönünde tutmadan aklın sınırsız uçarılığıyla soyut-metafizik kurgulara dalıyor ve ayakları bu dünyadan kesiliyordu. Demek ki felsefi sorunları metafizik kurgularla değil bilimlerin ortaya koyduğu bilgiler ışığında ele almadıkça geçmişin kısır tartışmalarını aşmak olanaklı olmayacaktır. Kaldı ki bilimsel bilgilerin göreliliği ve zamanla yanlışlanabildikleri de gözönünde tutulmalıdır. Aksi halde Descartes, Kant ve Hegel'in zamanlarının bilgilerine dayanarak ortaya

attıkları düşünceleri bugün metafizik kurgular olarak niteleyemezdik. Kısacası felsefeyi kavramak ve geliştirmek isteyen herkes zamanının bilgileriyle tanışık olmak, bütünsel bir bakış açısına ve çok boyutlu bir düşünce düzeyine yükselmek, kapsayıcı-geniş bir bilgi donanımı edinmek, ve son olarak özgür-eleştirel yorumlama yeteneğine kavuşmak zorundadır.

Descartes'ın ruh (bilinç) ve maddeyi birbirinden tümüyle ayıran ünlü ikiciliğinin boş bir kuruntu olduğu ve bilincin maddenin üstün bir ürünü olduğu bilimsel olarak kanıtlanmış durumdayken hâlâ skolastik kurgularla felsefe yapmanın ne anlamı olabilir? Locke'ın insan zihnini bir tabula rasa (boş levha) olarak ele alan ve doğuşta hiçbir bilginin insanda bulunmadığını öne süren görüşü için de durum aynıdır. Bilimsel olarak çürütülen bu iddiayı ciddiye alarak felsefe yapmanın kimseye bir yararı olamaz. Kant'ın a priori bilgileri aşkın bir bilince atfeden anlayışı ya da Hobbes'un insanın doğal ortamında herkesin bir biriyle çatıştığını öne süren "insan insanın kurdudur" anlayışı bu konuda verilebilecek diğer örneklerdir. Bütün bu örneklerdeki felsefi önermeler bugün bilimsel olarak çürütülmüş ve geçersiz kılınmışlardır. Dolayısıyla Türkiye'deki belletim kürsülerinde felsefe yapmaya çalışan felsefecilerin günümüzdeki bilimsel gelişmeleri sıcağı sıcağına izlemek zorunda oldukları açıktır. Oysa gerçekte olan bunun tam tersidir. Bu felsefecilerin çoğu son bilimsel gelişmelerden habersiz bir biçimde yüzyıllardır süregelen bazı tartışmaları sakız çiğner gibi yineleyip durmaktalar. Bugün için artık bilimsel hiçbir dayanağı kalmayan sözde bilgilere dayanarak insanın neliği üzerine felsefi düşünceler ortaya koymaya çalışanlar bu söylenenlere iyi bir örnek olabilir.

Daha önce sözünü ettiğimiz "Dünya Problemleri Karşısında Felsefe" (1988) seminerinde bir konuşma yapan Prof. Bedia Akarsu, Darwin-Haeckel-Engels çizgisinde oluşan el-emek teorisi ve Arnold Gehlen'in "insan geçikmiş-eksik bir varlıktır" teorisine dayanarak bazı görüşler ortaya koyuyor. Oysa Prof. Akarsu'nun kendisine dayanak olarak aldığı bu teorilerin dayandıkları varsayımların birçoğunu paleoantropoloji, biyoloji, nörofizyoloji gibi bilimler bugün reddediyor. Örneğin Arnold Gehlen'i alalım. Gehlen insanda bir "organ ilkelliği" olduğunu, insan yavrusunun organık olgunlukla doğması için 20 ayın gerektiğini, dolayısıyla 9 ayda doğan insanın organik olgunlaşmada "geciktiğini" ve insanın bir "eksiklikler varlığı" olduğunu öne sürer. Oysa Gehlen'in düşündüğünün tam tersine insan yavrusu 9 ayda değil de maymun yavrusu gibi 20 ayda doğmuş olsa insanın en önemli üstünlüğü olan büyük beyin olanaksız olurdu. İnsan beyninin en önemligelişmeyi doğumdan sonra geçirdiği ortaya çıktığı için insanın geçikmiş doğumunu bir kusur değil bir avantaj olduğunu söyleyebiliyoruz. Gehlen'in insan ve hayvan içgüdülerine ilişkin olarak ortaya attığı düşünceleri ise bugün nörofizyoloji tümüyle çürütüyor. Prof. Akarsu'nun görüşlerini temellendirmek için başvurduğu "insanı elemek yarattığı" teorisi, de tipik bir sağduyu teorisidir ve bugünkü bilimsel bilgiler ve teoriyi çürütmüştür. (Ayrıntılar için bkz.-2-)

Bilimsel gelişmeleri izlemeden felsefe yapmaya çalışmanın felsefesileri nasıl yanılgılara sürüklediğine çok daha çarpıcı bir başka örnek vermek mümkün. Felsefe doçenti Betül Çotuksöken 1989 yılında yaptığı bir konuşmada Türkiye'nin sayılı felsefecilerinden-Çotuksöken filozof diyor. Takiyettin Mengüşoğlu'nun felsefesi hakkında bilgi verirken Mengüşoğlu'nun çağdaş biyolojinin ulaştığı başarılar gözardı edilerek, felsefe, özellikle de insan felsefesi yapılamayacağı inancında olduğunu belirttikten sonra şöyle diyor:

"Mengüşoğlu 'insanı'ı incelemeye biyoloji alanındaki araştırmalarıyla başladı. (...)Felsefi söylemini kurarken bilimlerin elde ettiği sonuçlardan yararlanmış, destek almış, varolanın kendisinden yola çıkarak, onların 'o' oluşlarını sağlayan kategorileri belirlemeye çalışmıştır."(3)

Buraya kadar güzel! Kuşkusuz Megüşoğlu gerçek bir felsefecinin yapması gerekenleri yapmaya çalışmış. İyi ama sonuç ne olmuş? Şimdi buna bakalım. Son baskısı 1992 yılında yapılan yazarının 1983'te gözden geçirdiği "Felsefeye Giriş" eserinde şunlar yazılı:

"Gerek bilimin, gerekse felsefenin birçok dallarının çözemedikleri, hatta uğraşamadıkları birçok problem ya da problem, artıkları vardır... Bu gibi problemlerin özelliği onların sonuna kadar çözülememeleridir... Bunlar felsefenin ve insan bilgisinin ölümsüz problemleridir."(4)

Bu satırlardan sonra Mengüşoğlu gerçekten ölümsüz olan problemlere örnekler veriyor. Ancak verdiği birkaç örnekten sonra sıraladığı bazı problemler çok ilginç. Şöyle yazıyor Mengüşoğlu:

"İnsan, nasıl ve ne zaman yeryüzüne çıkmıştır? O tanrısal bir varlık tarafından mı yaratılmıştır; yoksa başka canlılar gibi doğanın gelişmesinin doğal bir sonucu mudur? İlk insan formu ile hayvanlar, hiç olmazsa anthropoid adı verilen maymunlar arasında bir yakınlık var mıdır? Kosmos'un bir başlagıcı, bir kaynağı var mıdır? Kosmos sonlu mudur, yoksa sonsuz mudur? Kosmos'un bir başlangıcı bir kaynağı varsa, onun bir sonu da olacak mıdır? Dil nedir? Dil insanla birlikte mi doğmuştur; yoksa ona sonradan mı verilmiştir." (Age)

Mengüşoğlu'nun sorduğu bu soruların istisnasız hepsi bırakalım ölümsüz problemler olmayı, artık felsefenin konusu bile değildir! Bunların çoğuna bilim yanıt vermiş durumda. Bazılarıyla ilgili bütünsel-kesin teorik açıklamalar henüz ortada olmamakla birlikte, çok sayıda bilimsel bulgu bu problemleri günümüzde bilimsel araştırmaların konusu haline getirmiştir. Bu durumda Mengüşoğlu'nun çağdaş biyolojiyi nasıl incelediği ve izlediği sorusuna yanıt vermek bir hayli güç. Bu sorunun olası en mantıklı açıklaması Mengüşoğlu'nun sabırlı ve değerli çabalarına karşın mesleki dargörüşlülükle konuları ele aldığı ve yukarda eleştirilen belletim felsefecileri sınıfına dahil olduğudur. 1958 yılında yazdığı kitabına 25 yıl sonra tek bir satır ilave etmemesi bu durumun bir başka açık kanıtıdır. Çünkü bu sürede söz konusu problemlerle ilgili başta astrofizik ve biyoloji olmak üzere değişik bilimlerde birçok yeni bilgiler ortaya çıkmıştı.

Sonuç

Buraya kadar söylenenlerden çıkan sonuçları şöyle özetleyebiliriz:

Birinci olarak, felsefenin teknik altyapısı gözönünde tutularak bir değerlendirme yapıldığında belletim kurumlarındaki felsefecilerin özgün ve güçlü felsefi ürünler ortaya koymalarının çok zor olacağı söylenebilir. Çünkü bu felsefeciler:

Yoğunlaştıkları akademik felsefi branşın dışında felsefenin neliği, felsefe konuları ve felsefe yapmada vasat bir düzeye sahipler.

Diğer düşünce biçimlerine, özellikle de bilime karşı genel bir ilgisizlikleri var. Bunun sonucu olarak genel insan düşüncesinin kazanımlarından yoksun oldukları için tek yönlü bir mesleki dargörüşlülük içindeler.

Çok boyutlu, derin ve kapsayıcı bir bilgi birikiminden yoksun oldukları için biçemde soyut anlatımda kuru, konu seçiminde kısır ve içerikte yüzeyseller.

Özgüvenden yoksun oldukları için dışa bağımlı, aktarmacı, seçmeci, yeni görüşler üretmede beceriksiz ve düşüncelerini ortaya koymada fazlasıyla çekingenler.

İkinci olarak, felsefenin gerçek işlevleri(****) gözönünde tutularak yapılacak bir değerlendirmede, felsefe anlayışları bakımında aralarında dağlar kadar fark bulunan Sokrates, Platon, Nietzsche, Hegel ve Marx gibi filezofların karşısında belletim kurumlarındaki felsefecilerin gerçek bir felsefe yapmadıkları (ya da yapamadıkları) söylenebilir. Çünkü bu felsefeciler:

İnsanların yaşam koşullarına, sorunlarına, geleneklerine, inançlarına, özlem ve beklentilerine uygun değerler sunmuyorlar-Oysa Sokrates kendi toplumuna değerler sunuyor ve örnek olmaya çalışıyordu.

Toplumun da iyi örgütlenmesi için hiçbir proje üretmiyorlar.- Oysa Platon "Devlet", "Yasalar" vb. dialoglarında kendi toplumu için somut öneriler ortaya atıyordu.

Belli bir yaşam anlayışına sahip olmadıkları için insanlara hiçbir yaşam ülküsü ve coşku veremiyorlar?-Oysa Nietzsche hiç değilse köhnemiş ve insanların yaşam coşkusunu söndüren sözde değerlere saldırarak insanlara yaşama gücü vermeye çalışıyordu.

Toplumun çalkantılı ve acılı dönemlerini (12 Mart, 12 Eylül dönemleri, Kürkt halkının başkaldırısı vb.) çözümlemiyor, dersler çıkartmıyorlar-Oysa Hegel Büyük Fransız Devrimini, Napolyon savaşlarını vb. çözümlemeye ve insanlık için sonuçlar çıkarmaya çalışıyordu.

Toplumun gerçek sorunlarına (demokratikleşmeye, yargısız infazlara, kayıplara, işten atmalara, Kürt halkının ezilmesine, Kürdistan'daki kirli savaşa vb.) sahip çıkıp destek sunmuyorlar?-Oysa Marx her türden toplumsal soruna ve halkın acısına sahip çıkarak felsefesini ezilenlerin kurtuluş mücadelesine bağlamaya çalışıyordu.

Üçüncü olarak, bu felsefecilerin teknik altyapı ve gerçek felesefi işlevler açısından taşıdıkları yetersizlikler, halktan kopuk bir şekilde kendi dar çevreleriyle sınırlı kısır, soyut ve tekdüze bir düşünce alışverişiyle yetinmeleri, en kötüsü de "halk bizi ve felsefeyi anlamıyor, çünkü gerçekten felsefe belli bir düzey istiyor" diyerek bu durumu kabullenmeleri...İşte bütün bunlar Türkiye'de halkın, hatta aydınlar ve devrimci militanların felsefeden soğumalarının temel nedenidir.

Sonuç olarak, başlıktaki belirlemeyi yinelemek durumundayız:

Türk felsefesi belletim kürsülerinden doğmayacaktır!

DİPNOTLAR :

1 - Dünya Problemleri Karşısında Felsefe, Türkiye Felsefe Kurumu, 1988, Ankara, sf:l

2 - Bilim ve Ütopya, "İnsan Nasıl İnsan oldu", Ocak 1996.

3 - Felsefi Söylem Nedir? Betül Çotuksöken, Kabalcı Yayınevi, sf:179

4 - Felsefeye Giriş, Takiyettin Mengüşioğlu, Remzi Kitabevi, sf:24.

(*)Belletim sözcüğü burada temel eğitim-öğretim okullarından üniversitelere, kültür vakıflarından çeşitli eğitim-öğretim kurumlarına kadar resmi, yarı-resmi ya da devlet destekli kurumlar için kullanılıyor. Buralarda gerçek bir eğitim-öğretim değil dogmatik bir "bilgi" aktarımı öğrencilere basitçe belletildiği, yani ezberletildiği için bu sözcük burada kullanıldı.

(**)Bilimci: Gerçek bir biliminsanından farklı olarak bilimle uğraşmasına karşın, bilimi yalnızca bir meslek, bir geçim kaynağı olarak gören, bilimsel başarıyı bol kazanç olarak algılayan, en önemlisi entelektüel ilgi ve bilim ülküsünden yoksun kişi (Muhallebici gibi...).

Bilimbaz: Bilincinin ahlaki olarak da yozlaşmış kesimi. Bilimbaz için bilim; ün, para ya da iyi bir orun (mevki) aracından başka bir şey değildir. Dolayısıyla bilimbaz bu amaçlarına ulaşmak için her tür sahtekarlığı bilim adına kolaylıkla yapabilir. Başkasının düşüncelerini çalar, deneyde tahrifat yapar, uydurma raporlar hazırlar vb. (Düzenbaz, hilebaz gibi).

(***)Hegel,Tarih Felsefe'sinde şöyle yazıyordu:

"Doğa'da yer alan değişmeler, sonsuz çeşitli olabilirse de, yalnız sürekli yinelenen bir dönüş gösterir, doğada güneş altında yeni hiçbir şey olmaz. Yalnız Tin (Ruh) dünyasında olan değişmelerle yeni herhangi bir şey doğar."

(****)Felsefenin gerçek işlevleri kuşkusuz felsefenin insana, insan yaşamına, kısacası genelde insanla ilgili sorunlara olan yönelimiyle ilgilidir. Son derece geniş bir içeriğe sahip bu konunun ayrıntılarına burada girme olanağı yok. O nedenle çarpıcı birkaç noktaya maddeler halinde değinmekle yetiniyoruz.

Kırık Ayna

Dalga
Isırıyor kabuğunu
Kayaların
Kumların üzerine
düşmüş
Kırık ayna

Rüzgar bitti
Artık uyumalıyız
Deniz kuşlarının
Yüreğini yakan
Işık olmalıyız

Metin GÜVEN

Devrimci İnsan ve Etkinlikleri

Müslüm KABADAYI

"İnsan, bir kere dünyaya gelir" derler. Oysa insanlık, etkinlileriyle hep kendini yeniden üretme sürecini yaşar. İşte bu "yeniden "üretim sürecindeki etkinliklerin niteliği, uygarlık tarihini doğru kavramak bakımından önemlidir.

"İnsan etkinliği" genellemesi içinde, sınıfsal ya da toplumsal sistemin insana biçtiği rol yanında kişinin koşulları zorlayan yetenekleri de önemlidir. Kapitalist emperyalist karekterli günümüz devlet yapılanmaları, büyük oranda gizli hukuk çarkıyla dönüştürüldüğünden, bu çarka uyum sağlamayanlar birer birer harcanmaktadır. Bizzat bu güçlerin denetimindeki basın-yayın ağından topluma sızdırılan pisliklere bakıldığında bile, görünürdeki devlet erkimiz altında mafyalaşan tekelleşmelerin gerçekleştiği görülmektedir. Emperyalist ülkeler arasındaki çıkar çatışmalarının kısa ya da uzun erimli hedefleri bir yandan baskı unsuru olarak etkinleşirken, diğer yandan bölgesel veya konjoktürel etkenler içinde kendine yer açmaya çalışan yeni güçlerin oluşumu söz konusudur. Türkiye'de, 1945 sonrasında daha da yoğunlaşan Amerikan emperyalizmin her türlü faaliyetleri, siyasi arenada- burjuva partilerinin; ekonomik alanda bağımlı tekelleşmelerin, askeri üslerden Özel Harp Dairesi'ne uzanan ve son yıllarda stratejik araştırmalar çerçevesinde geliştirilen psikolojik-sosyolojik etütlerin yansımalarını bu ülkenin insanları on yıllardır yaşıyor. Osmanlı despotizminin en somut tiplemesi olan Abdulhamit döneminden bu yana İttihat Terakki hareketiyle de Anadolu'nun ticaret kentlerinde önemli tohumlar eken Alman emperyalizminin de politikaları biliniyor. Bunun, İngiliz emperyalizminin 1838 Osmanlı-İngiliz Ticaret Anlaşması'ndan bu yan Kıbrıs, Körfez ilişkileriyle güçlenen entrikaları; son on yıllarda Türkiye tekellerinden Sabancı'yla ahtapot gibi kollarını uzatmaya başlayan Japon emperyalizmi izlemektedir. Burada, emperyalist-kapitalist ilişkilerin tahliline, dolayısıyla Türkiye kapitalizminin niteliklerinin ayrıntılarına girmek değil, meramımız. Ancak, bu ağlar içinde birçok kombinezon şekillenmektedir ve değişen koşullara, yeni ortaya çıkan olanaklara göre yeni çıkıntılar meydana gelmektedir. Bugün, "Anadolu sermayesi" olarak nitelenen, aslında Ortadoğu coğrafyasında yeni emperyal ilişkileri "İslam Birliği" projesiyle yeni kanallar açmaya çalışan yeni bir tekelleşme süreci yaşanıyor.

Türkiye'deki yeni tekelleşme sürecinde, Tüsiad-Müsiad çatışarak bütünleşmesi gerçekleşiyor. Siyasal arenada ANAP-DYP-DSP-CHP bütünleşiyor. Faşist kadrolaşma, bu bütünleşmenin gizli gücü olarak dalgalandırılıyor. Cezaevi saldırıları, aydın yargılamaları, HADEP'lilerin soruşturulması, sendikalara engellerin çıkarılması, zamların şiddetiyle bütünleştirilerek topluma dayatılması süreci ise, bu bütünleşmenin nasıl gerçekleştirilidiğini gösteriyor. Böylece, Türkiye işçi ve emekçilerinde, ezilen kürt halkında, öğrencilerde, aydınlarda yeni kırılma ve eğilmeler yaratılmak isteniyor

Peki, Türkiye'de emek üreten güçler, onların siyasal örgütleri, sendikaları, dernekleri, aydınları ne yapıyorlar? Kuşkusuz, herkes karınca kararınca birşeyler yaptığını dile getirmektedir. Hatta, birçok siyasi hareket dar okuyucu kitlesini hedefleyen yayınlarında çarçaf çarşaf deşifrasyon yapmaktadır. Bir kısmının üslubuna, mesajlarına bakılacak olursa, hergün "devrim" yapılmaktadır. "Küçük dağları biz yarattık" diyenlerle "Burası bizden sorulur" ağabeyliği taslayanlara rastlamak mümkündür. Diğer yandan, DİSK ve TÜRK-İŞ içinde sınıf mücadelesini yükseltmeyi amaçlayanlarla KESK (Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu)'i oluşturan güçlerin iç siyasi-iktidar olma kavgaları devam etmektedir. Bizzat emekçi inisiyatiflerine dayanmadan gelişen üst organlardaki "politikleşme" süreci, gücü" ele geçirme ve kendisi dışındakilere kullanma yarışına dönüştürülmektedir. Böylesine kötü "politalar" nedeniyle emperyalist-kapitalist dişlilerin oluşturduğu çarkın çanına ot tıkamak bir yana, varolan dinamiklerin özü boşaltılmaktadır. Geniş yığınlar, değişik alanlarda öne çıkan "devrimciler"in üslubuna, davranışına ve mücadele anlayışına bakarak devrimi hareketten uzaklaştırmak kendiliğinden gelişen mücadele biçimlerini oluşturmaktadır. Küçük bir örnek vermek istiyorum. bugün Kamu işlerlerinde çalışan mevsimlik yüzbinlerce işçi, örgütlenme ve sözleşme hakları için ordan oraya savrulan bir mücadele biçimi geliştirirken, gerek sendikal hareketteki "öncüler" gerekse sözümona "devrimciler" ortalıkta görünmüyorlar. Aynı şekilde İstanbul'da en bariz örneği yaşanan okul taşıtları mafyasının Emniyet Müdürlüğü'yle bir şebeke halinde çalıştığı medyada bile ayyuka çıkmışken, bir Eğitim-Sen ya da politik hareketler, bu sorunun üzerine gidip ciddi bir potansiyelin desteğini alma cesaretini gösteremiyor.

Bu örneklerden önemli bir noktaya gelmek istiyorum. Siyasal mücadele, çok ciddi bir kültür eylemidir. Tarihsel ve diyalektik maddeciliğin temel kültürünü kazanmamış insanların, siyasal mücadeleyi kazanmaları mümkün değildir. Kazanmış olsalar bile bu mücadeleyi geliştirip kökleştirmeleri söz konusu ola-

maz. Yani, kökü havada tek ağacın (Tuba) hayali cennette olduğunu, gerçek Dünya'da ise, emek kültürünün geçerli bulunduğunu iyice kavramak gerekiyor.

Bu noktaya yüklenmemiz gerekiyor. Bugün Türkiye Kapitalizmi, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarının yanında Fetullah Gülen vb. perde arkasındaki güçler eliyle dersane, okul, yurt, gazete, dergi, kamp vb. araçlarla kendine bağlı "yetiştirilmiş" bir gençlik oluşturuyor. Değişik tarikat örgütlenmelerinin, aynı zamanda bir sermaye çevresinin toplum içindeki kolu haline gelmesinin sayısız örnekleri var. Oysa devrimci hareketin sistemleştirdiğ bir kültür-sanat politikası var demek, bana mümkün görünmüyor. Bölük pörçük, kendi çapında kişi ya da grupların çalışmaları "sistem" özelliği taşımıyor. Bu durumu, seçimler sırasında tanık olduğumuz gerçekler de teyit ediyor.

24 Aralık Seçimlerinde, "baskın seçim'e karşı oluşturulan Emek-Barış ve Özgürlük Bloku içinde yer aldım. Belki bir politik birikimi, kadrolaşması olduğunu sandığım HADEP, BSP ve Geleceği Birlikte Kuralım'cıların Hatay'daki konumu dikkat çekiciydi. Birbirinden kopuk çalışma tarzını benimsemeleri bir yana, yerel-ulusal-evrensel temaları bütünleştiren, Hatay halkının ciddi sorunları üzerinden genelleştirilmiş politikalar üreten bir anlayışı geliştirememiş olmaları da dikkat çekiciydi. Kamuoyu yaratacak aygıtları kullanmakta da pek başarılı oldukları söylenemezdi. Katıldığımız kahve ve ev toplantılarında saatler süren soru-cevap tekniğiyle gelişen söyleşilerden çıkardığımız sonuç da, bu konuların ne denli önemli olduğunu gösteriyordu. Halk "gözüyle düşünüyor", dönemsel, yerel çıkarları önemsiyordu. Bu kitlelerin bilincini açan radyo-televizyon konuşmalarımız, gazetelerdeki yazılarımızın etkisini, esas çalışmalarınıza seçimden sonra yapmak üzere buralara gelmelisiniz, diyen insanların gözlerinden okumak mümkündü. Bu arada, kitle ilişkilerinden kazandığımız tecrübe, özellikle gençliğin çok uzun vadeli projelere yönelik bir eğitime tabi tutulmasının ne denli gerekli olduğunu ortaya koymuştu.

Şunu demek istiyorum. Kitlelerin dönemsel ya da bölgesel hareketliliğini bir kültür mücadelesine, eylemine dönüştüremediğimiz sürece, toplumsal-siyasal devrimin kadrolarını geliştirmemiz zor. Kapitalist- emperyalist sistemin, medyayı bu denli insanların beynine sokma çabasının altında, böyle bir kültür eylemliğini geliştirecek zihinleri etkisiz kılma amacı yatıyor. Gelin İnsancıl emekçileri, okurları olarak medyanın bu özünü deşifre edelim ve televizyon izlememe mücadelesini başlatalım. Peki yerine ne koyalım? Her mahalleye Okuma Haberleşme Büroları açalım. İnsanlarla yüzyüze ilişkileri başlatalım. İnsancıl'ı, böyle ciddi projeleri olan dostlarıyla da buluşturmayı ihmal etmeyelim.

Bu mücadeleyi kimler örgütleyebilir? Yolarkadaşımız Cengiz Bey, bir konuşmasında, bizim elimizde Türkiye'nin kültür politikasına ilişkin programımız var demişti. Ben, işin ciddiyetinde olmak, işte budur, diye düşünmüştüm.

Bu mücadeleyi Emek-Barış ve Özgürlük Bloku'nda yer alan güçlere öneriyorum. Salonlara parti binalarına kapanmak yerine, devrimci kültürü sokağa Okuma, Tartışma Büroları'na, sendika-dernek-kooperatiflere taşıyalım. İnsancıl Emekçileri, bu mücadeleyi geliştireceklerdir.

Solgun

şarkısı bitmiş gece yarısı
senin karanlığını ellerime bulaştıran
dışarda dev gölgenin ardında
iki büklüm ve razı
seyirlik yerlerine dünyanın

çıkıp gitmişti alnından biri
izler kazınırken acıyor işte
ey bitimsiz merdiven yorgunluğum
çocuksu bir telaşla kabaran dünya

uyudum uyandım olacak
çok çoraktı benim çocukluğum
kitaplar masallar arasında
hazırlıksız yakalanışım hayata

beni sana yakın kılan neyse
bağışlarsın sana bir şey verememekliğimi
kalıcıdır gölgeler saçlarında

yürüyüp gider bulutlar parça parça
yürür gideriz göğsümüzde kuş kıpırtısı
solgun akvaryumlara akmada deniz...

Levent SUNAL

Pazar Ekonomisi Sanatı ve Medya Canavarı

Temel DEMİRER

Emek yanlısı sanat, duyarlılık ve bilinç aktarıp, değişimi etkiler. Yaşamı zenginleştirip, insanileştirme kavgası verir. Bencilliğe, "adam sende"ciliğe, yabancılaşmaya karşı verilen mücadeleyi yüreklendirir. Sokaktaki "biz"in gerçeğini haykırır.

Yığınların, medya terörüyle sürüleştirildiği; sanatın "**meta**"laştırılıp, magazinleştirildiği Türkiye'de emek yanlısı sanat, artık "**ne yapılmalı, nereden başlanmalı, nasıl sürdürülmeli** " yanıtını netleştirmekle mükellef.

Pazar Ekonomisi Sanatı

"**Kapitalist çağda kendini oldukça garip bir durumda buldu sanatçı. Kral Midas dokunduğu her şeyi altına çevirmişti: Kapitalizm de her şeyi "meta"ya çevirdi. (...) Meta üretimi her yerde yayılıyor, işbölümünün artması, işin parçalara bölünmesi, ekonomik güçlerin belirsizliği; bütün bunlar insanlar arasındaki dolaysız ilişkileri ortadan kaldırıyor, insanın toplumsal gerçeklere ve kendisine gittikçe artan bir yabancılaşma duymasını zorunlu kılıyor. Böyle bir dünyada sanat bir meta, sanatçı da bir meta üreticisi olmuştu. (...) Sanat ürünü yarışma yasalarına her gün biraz daha çok uymak zorunda kalıyordu. Sanatçı, insanlık tarihinde ilk olarak "özgür" bir sanatçı, "özgür" bir kişi oldu; saçmalığa, dondurucu bir yalnızlığa varan bir özgürlüğe kavuştu. Yarı düş, yarı ticaret bir uğraş oldu sanat. (...) şurası açık ki kapitalizmin sanat alanında yeni bir "rönesans' yaratma yeteneğinden yoksundur.**" (Ernest Fisher, **Sanatın Gerekliliği)**

İnsanal etik ve estetikten yoksun, içtensiz-istençsiz ve değişime-duyarlılığa kapalı pazar ekonomisi sanatı, çürüten bir açmaza dönüştü. "**Kıyısız gerçeklikler dünyası**"na kaçış özelliği kazandı. Kültürel çürümeye davetiye çıkardı. "**Hayatın kılavuzu**" değil, yabancılaşmanın sıradan yansıtıcısı oldu. Yani sanatın "metalaşması", onu var eden eleştirel canlılığı yok edip, magazine dönüştürdü. Oysa sanat, insanın, dış dünyanın gerçekleriyle mücadele ve çatışmaların ürünüydü. Zihinsel ve estetik bir oyun değil. Sanatsal faaliyet adına, sadece insanın özel iç gerçekliğinin öne çıkartılıp-eksen ilan edilmesi; dış dünyadan kopuşu-kaçışı devreye sokar. Sanatı marjinal ve toplumsal özellikler taşımayan "hobi"ye dönüştürüyordu. İnsanın bireyselleşmesini; içe dönük, toplumsal gerçekle ilişkilendirmeyen ve gerçeğin sürekliliğinden kopartan(yapmacık-kurmacı nitelikler taşıyan) pazar ekonomisi sanatı kalıcı bir şey üretmemesi yanında, yabancılaşmanın tutsağı. "**Erken bunama**"nın açmazı. Örneğin, yazın alanında dünya gerçekleriyle teması olmayan ve okuyucu üretemeyen pazar ekonomisi edebiyatı; özünde "**Yeşilçam melodramı**" trendini aşamamakta.

Özetle bireyin bunalımlarını ve özel tarihinin içsel serüvenlerini, toplumsal bağıntılarından koparark "**meta**" üreten pazar ekonomisi sanatı özünde magazin. Çünkü kapitalist pazarda, "magazinleşmemiş" sanatsal etkinliğin alıcısı yok.

Ancak sanatın hafifletilip, ucuzlaştırılması bile, "yaratılan" ürünleri "**futbol kadar**" popüler kılmamakta. Kültürel yozlaşmanın büyüdüğü gidişatta, "**dünya görüşü olmayan**" ya da "**politikadan uzak**" sanatçı yanılgısı büyütürken, pazar ekonomisi sanatının apolitikleştirdiği yığınlar, medya canavarının kollarına teslim edildi. Ayrıca, sanatın ne olduğuna da, medya karar verir oldu. Örneğin **Hadi Uluengin**'in, **Orhan Pamuk**'un "**post-modern duyarlılığı**"na alkış tutanlardan olması veya **Latife Tekin** yüzeyselliğinin kapitalist medya tarafından "yüceltilmesi" anlamsız değil. Çünkü 1980 sonrası romanın göze çarpan özelliği, yazarın toplumsal sorunlardan çok biçim sorunlarına eğilmesiydi. 12 Eylül darbesinden sonra yazarın toplumsal sorunlara eğilmesi geriledi.

Toplumsal değişimlerle yazınsal değişimler 1980'li yıllarda yeni arayışlara girişen yenilikçi yazarın değişikliklerine neden oldu. **Nazlı Eray**'ın, **Latife Tekin**'in, **Orhan Pamuk**'un, **Bilge Karasu**'nun yapıtları daha önce Türkiye'de yazılmış romanlara hiç benzemiyordu. Bu romanlara postmodern romanlar demek mümkün.

Sözünü ettiğimiz romanların bu ortak yanı gerçeklikten kaçıştır. Ancak şunu söylemek gerekir ki, 1980 sonrası bu yeni roman Türk yazarlarının yarattığı bir anlatı türü değil. Batı'da ve Amerika'da 1960'larda ortaya çıkmış ve hızla yayılmıştır. 1980'lerden bu yana edebiyatta gittikçe belirginleşen bir olgu var: Gerçeklikten uzaklaşma ve fantastiğe yönelme. **Nazlı Eray**'da, **Latife Tekin**'de, **Mehmet Eroğlu**'nda, **Bilge Karasu**'da **Orhan Pamuk**'ta ortak özellik bu.

Kapitalist Medya

Sanatı teslim alıp, giderek işlevsizleştiren; çağın kara büyüsü kapitalist medya, yığınları sürüleştiren çaplı illüzyon. Medya deyince, artık **Kafka**'nın **Metamorfoz**'unun anımsatan "**Medyamorfoz**"un başkalaştırıcılığına kafa yorulması gerek. Zihinsel kirlenmenin, ve aklın köleleştirilmesinin aracı medya, egemen boyunduruğun saldırı hattını oluşturmakta. Ancak sadece medyayı suçlamak ve eleştirmek, çö-

zümleyici ve ilerletici değil. Asıl sorumlu, sektörü kontrolünde tutup-kullanan kültürel zorbalığıyla yığınları sürüleştiren kapitalizm. O halde anti-kapitalist olmayan hiçbir medya eleştirisi gerçek değil.

George Comstock'un, **"artık hiçbir şey televizyonlardan önceki gibi değil"** saptaması çok doğru. Emek yanlısı sanat karşısında reklamıyla, yalanıyla medya canavarı var. Çünkü kapitalist düzende, yalnızca üretim araçlarının özel mülkiyeti değil; toplumu yönlendiren **"ideolojik aygıtlar"** da egemen sınıfın elinde. Ekonomik alandaki tekelleşmeyle, toplumun düşüncesi üzerindeki ideolojik tekel arasında dolaysız bir bağ yani medya sahipliği ve kontrolü, medyanın içeriğini belirliyor. Zaten **Althusser'in**, medyayı **"devletin ideolojik aygıtları"** kapsamında, toplumda **"rıza üretme"** sürecinin etkin aracı olarak nitelemesi de bundan. Özetle **"enformasyon devrimi"**, Batılı askeri, siyasi, ekonomik güçlerin etkilerini ve etkinliklerini artırmaktan başka bir işe yaramadı. Siyasi, ekonomik ve toplumsal güç odaklarını ve karar verme mekanizmalarını ellerinde bulunduran yönetici-elit kesimin güçlerini pekiştirdi. Kapitalist medyanın körüklediği şiddet ve isterik tüketim çılgınlığı, "YDD"nin çaplı toplumsal sorununa dönüşürken; TV'in körüklediği tüketim kültürü saldırganlığı ve şiddeti artırıyor. Araştırmalara göre, bir çocuk 12 yaşına kadar TV'den 13 400 ölüm dahil olmak üzere, 101000 şiddet olayını izliyor. Tekelci kapitalistlerin sınırsız gücü, sonsuz ve fütursuz medya terörüne dönüşüyor. Saldırı çok yönlü ve uluslararasıdır. Örneğin reklam; uluslararası imge pazarında, beyinleri iğfal şebekesinin etkin silahı. Hasılatı 11.4 milyar dolar, brüt kârı 1.7 milyar dolar olan ve 117 büroda toplam 14 bin personel çalıştıran İngiliz reklam şirketi **`Saatchi and Saatchi Reklam Ajansı "1985 Yılı Raporu"**nda **"tüm dünyada tanınan kültürel referansları ve sembolleri sermayeye çevirmek"**ten söz ediyor.

Ayrıca uluslararası beyin iğfal şebekesinin dünyada çapındaki reklam gelirleri, 1988 yılında 200 milyar dolarken, bu rakam 1990 yılında 265 milyar dolara çıktı. Türkiye'de ise reklam harcamalarının 1991 yılındaki tutarı 2 trilyon 55 milyar TL'dir. Kitleleri manipüle edip, "paketlenmiş bilinç" üreten reklam; insanı, pasif bir alıcı, savunmasız bir hasta görür. Yani **"reklamlar, her birimize bir nesne daha satın alarak kendimizi ya da yaşamlarımızı değiştirmemizi önerir. Aldığımız bu yeni nesne, der reklam; sizi bir bakıma daha zenginleştirecektir, o nesneyi almak için para harcayarak daha yoksullaşsanız bile..."** (Berger) Özetle medya, kitlelerin afyonu. Popüler kültürü ve magaziniyle emek yanlısı, sanatı yok etmek için kullanan bir canavar. Örneğin TV kanallarında, göbek atılan eğlence programlarının haftalık maliyeti 46 milyar TL civarında.Haftada 1000 saatlik yayın yapan kanalların, toplam yayınlarında en çok saati 179 saat ve % 18'lik payla müzik ve eğlence programları almakta. TRT1, TRT2, TRT3, KANAL D, HBB, KANAL 6, FLASH TV, INTERSTAR, ATV, TRGT, SHOV TV'de Müzik-eğlence 179 saat 55 dakika (% 18), Yerli film 110 saat 35 dakika (% 11.5), Yabancı film 229 saat (% 23), Spor 88 saat (% 8.8), Yerli dizi 18 saat (% 1.8), Yabancı dizi 129 saat 35 dakika (% 12.5), Haber 80 saat 50 dakika (% 8.5), Magazin-dedikodu 9 saat 50 dakika (% 0.9), Kültür-Sanat 8 saatlik (% 0.8) yayın sürelerine sahip.

Türkiye'de de basın'dan TV'ye, radyodan "haber alma özgürlüğü"ne medya; dev yalan kompleksi ya da "pembe düşler" dağıtan magazindir. Ayrıca medya sadece halkın kutsal haber alma ve bilgi edinme hakkını ihlal etmekle yetinmiyor: Demokratik tartışma kanallarını tıkıyor. Gerçeklere, doğrulara ulaşma yollarını kapatıyor. Yarattığı **"Yalanlar İmparatorluğu"**nun karanlıklarında halkın geleceğini de karartıyor. Toplumun gözbağı oluyor. Kültürü kirletiyor. Militarizmin, şövenizmin taşıyıcılığını yapıyor. Örneğin Bremen'deki **`İnsan Hakları İçin Medya** (MFM)' İmtiyaz Sahibi **Peter Vogel**, Türk medyasının **%** 90'ının aşırı milliyetçi ve ırkçı olduğu kanısında.

Emek Yanlısı Sanat

Medya, pazar ekonomisi sanatını hem magazinleştirir ve hem de yok eder... Kapitalizm, bunu yaparken; öncelikle yığınları sürüleştirmeyi amaçlar. Emek yanlısı sanat ise, insanları toplumsal kurtuluşun yeni ahlâkına çağrı niteliği taşır. Çünkü **Spinoza**'dan **Kant**'a, **Nietzsche**'den **Sartre**'a kadar birçok felsefecinin temel konusu ahlâk, insanal estetiğin davranışına yansıyan biçimidir.

İnsan sorununu, toplumsal ilişkiler bütününde irdeleyen emek yanlısı sanat; "ben"i, daima ("o" veya "onlar" üzerinden değil!) toplumsal gerçeklerden hareketle tanımlar. Özeli genelleştirmez. "Ben"in bireyci hırçınlığını veya içe dönük kaçışlarını, toplumsal ilişkilerin "biz"inden kopuk ve **"kendine dönmüş"** açmazda aramaz. **Kierkegaard**'ın **"birey olmaktan daha korkunç bir şey yok"** saptamasını ciddiye almaz. Çünkü abartılarak anlamsızlaştırılmış "ben" eksenli sanat; toplumsal ilişkiler gerçeğinden kopukluğuyla, kendine dönmüş sessizliğe gömülmektir. Oysa devrimci sanat için "biz"le ilişkilendirilmiş cüretkâr "ben" için yaşam, ne dayanılmaz, ne erişilmez, ne de değiştirilemez değil. O halde emek yanlısı sanatın sorunu, "ben"i abartmadan ve korkunun düşünme yeteneğini yoksayan bireycilik labirentinden çekip çıkartmaktır. İnsan "ben"inin, "biz"siz bir anlamı olmadığının etik ve estetik ölçütlerini toplumsallaştırmaktır.

Bu nedenle emek yanlısı sanat, toplumdaki sınıf çıkarlarını ve siyasal grupların gelişmesini; bilinçli ve kararlı biçimde yansıtır. Çünkü insanlığın geleceksizleştirilme tehdidiyle yüz yüze olduğu "YDD" koşullarda (**Gunter Grass** belirttiği gibi); **"insani nedenlerle yapılan çağrılar, politik ve ekonomik saldırganlığa karşı etkili olamıyor. Fransa, bugün bönlüğün ve ve saldırganlığın tipik örneğidir. (...) Elli yıl önce, insanın değerini yok sayan dev bir deneme ve elli yıl sonra, doğu-batı çatışmasının bitiminden birkaç yıl geçmişken, karşılıklı atom tehdidi... (...) Torunlarıma H. C. Andersen'in masallarını, özellikle `İmparatorun Giysileri'ni yeniden okumalarını sağlık veriyorum. Çünkü dünyanın bir çok köşesinde imparatorlar anadan doğma çıplak oldukları halde, göz kamaştırıcı giysiler kuşanmış oldukları inancıyla dolaşıyorlar."** Emek yanlısı sanat, **"Kral Çıplak"** diye haykırmak ve kralları haklamaya çağrı çıkartır. Ama bu kolay değil. Hatta **Nurdan Gürbilek'**in belirttiği riskleri de içermekte: **"Rumeli Hisarı'ndaki bir antikacının vitrininde, ondokuzuncu yüzyıldan kalma bazı ibrikler var. Zamanında defolu sayıldıkları için pazarlana-ma-mışlar. Defoları, veremli işçilerin soluklarıyla birlikte cama üfledikleri kan damlaları. İbrikler bugün antika fiyatında..."**

İnsancıl Üzerine "Tekrar" Bir Tez Denemesi

Mustafa Bayram MISIR

Uzun zamandır düşünüyordum. Birkaç veriyle sonuca ulaşmayı istemediğim için bir süre daha izlemeyi, verileri gözlemeyi daha uygun buldum. Şimdi, yazmak zorundayım.

Hemen hemen aynı başlıklı ilk yazımda, ki çok uzun önce yazılmadı, umut dolu şeyler söyleniyordu. Ben, hep umut doluyum. Bu yazıda dile getirilecek kimi olumsuzluklar yalnızca bir hatırlatmadır. Hadi, biraz daha uslubu sertleştireyim, "uyarı"dır. Bu uyarıyı aynı başlıklı ilk yazımda coşkuyla söylediğim kimi umut dolu sözlere bir vurgu, acelece söylenmiş kimi sözlere dair de bir özeleştiri olarak anlayabilirsiniz. Yanılmak, gerçekliği abartmak, insana mahsustur.

Sorun Hakkında Ön Düşünceler

İnsancıl'ı, demokratik bir devrimci aydınlanma platformu olarak algıladığımı kimi yazılarımda dile getirdim. Bu yazılarda aydınlanmanın niteliğinin de önemli olduğunun altını çizdim. Burjuva aydınlanmasının nihai sonucunun "ikinci ortaçağ", bu ortaçağdan çıkışın yolunun da "devrimci aydınlanma" olduğunu dilim döndüğünce anlattım.

Okur, İnsancıl'daki yolarkadaşlarımız bu söylenenleri anlamıştır elbette. Ben, somut durumdan, yani yapılanlardan sözetmek zorunluluğu duyuyorum.

Bir; bir platform, asgari müştereklerde birleşmiş farklı kimliklere tahammül edebildiği oranda kendisini yeniden üretebilir. Kimi yazar arkadaşlarımız, bu doğrultuda yapıcı polemiklere girmek yerine, açımlayıcı olmayan ve kendi duruşunu "doğru" olarak alan bazı "naif" eleştirilere girişiyorlar ki, bu, platform mantığını gölgeler.

İki; bu farklılıkların hazmedilebilmesi "demokratik merkeziyetçi" değil (demokratik merkeziyetçilik, devrimci bir örgütün 'gizlilik' koşullarındaki işleyiş ilkesidir) "adam gibi" bir demokrasi anlayışının, ötekine tahammül edebilen, karşısındakini anlamaya çalışan bir eylem talep eden bir demokrasi anlayışının geliştirilebilmesine bağlıdır.

Bu iki noktada İnsancıl'ın, iddialı sözler etmekle ve niyeti de bu olmakla birlikte çok başarılı bir pratik içinde olduğu söylenemez. Amacım, bir polemiğe vesile olmak (ya da yeniden hortlatmak) değil ama örnek olsun: Benim Kaan Arslanoğlu'nun romanlarını eleştiren yazım üzerine iki\hatta üç itiraz geldi. Üçünde de ismim zikredilmediği gibi, sorun benim koyduğumdan daha farklı konuldu. Sinan Kutlu, "Örneğin Kaan Arslanoğlu'nun romanı "Toplumcu düşünce bildirisini içeren nesnel gerçekliği değil de, yazarın kendi somut gerçekliğini ürettiği" gerekçesiyle eleştiriliyor. Bırakalım buradaki estetik zaafı, şimdiye dek şablon olmaktan öteye geçmeyen o toplumcu bildiriler hangi insan yığınlarıyla kucaklaşabildi? İnsanın gerçeğiyle buluşmayan, onu en geniş yaşamsal ilişkilerde yakalayamayan bildiriler hangi toplumla kucaklaşacak; yoksa tek tek bireylerden oluşmayan bilmediğimiz ayrı bir toplum mu var? Toplum, tüm iç ve dış yaşantılarıyla, öznel ve nesnel varlıklarıyla insanlardan oluşuyor." (İnsancıl, sayı 59) diye yazdı. Kaan Arslanoğlu bir yazısında bu tezi yineledi. En son da Nihat Ateş, insani gerçekçiliği açıklamaya çalışırken buna da değindi. Burada cevap verme telaşına girmeyeceğim. Yazımda ne söylemek istediğim açık; bir daha gözden geçirilmesini öneririm. Ancak şu kadarını söylemeden de geçemiyorum: yazıda, "kendi gerçeği" denilmiyor, Kaan Arslanoğlu'nun genetikçi teorilerini doğrulamak için kurguladığı bir gerçeklikten sözediliyor. Sözkonu-su olan, bireysel ya da toplumsal gerçeklik (yani nesnel gerçeklik) üzerine bir edebi metin değildir; sözkonusu olan genel olarak gerçekliği kendisi kuran "nesnel gerçeklik" dışı bir edebi metindir. Şimdi ben bunu övmek zorunda mıyım? Ayrıca, Sinan Kutlu, benim ne dediğim konusunda daha ince düşünmek zorunda değil mi? Bir de şu var; insanı anlamayan toplumcu bildiriden ne kastediliyor: Komünist Manifesto mu? Toplumcu bildiri deyince benim aklıma Manifesto geliyor. İnsanı anlamayan Komünist Manifesto mu? İnsanı anlamayan toplumcu bildiriler değil, kimi yazar arkadaşlarımızın pozitivizm destekli "hümanist" teorileridir. Marksizm, insancıldır ama "hü-manist" değildir. (Ne olduğunu, Ayaklanma, İdeoloji ve Estetik'te dilin döndüğünce anlatmıştım.)

Beni kaygılandıran, bu pozitivizm destekli (akılcı,

bilimperver ve bu yüzden totaliter) katıksız hümanist sosyalizmin derginin genel havasına egemen olmasıdır. Benim devrimci aydınlanma derken kastettiğim tam olarak bu değildi. Bunu, düzeltme ihtiyacı duyuyorum.

İkinci noktayı "demokrasi anlayışı" olarak belirtmiştim. İnsancıl'ın demokratik kurumsal mekanizmalara ihtiyacı var. Ben, ilk tezi yazarken de bunun farkındaydım. Ama, Kooperatif'in bir kitle örgütü olması dolayısıyla derginin bu eksikliğinin giderilebileceği (dergiye müdahele edilerek değil, dışında giderilebileceği) bir kurum olabileceğini varsayıyordum. Ancak, somut durum, demokrasi anlayışındaki sakatlığın genel olarak giderilemediğini; demokrasi sorununun Kooperatif'e de kendiliğinden taşındığını göstermektedir. Şunu teslim etmek gerekir; Kooperatif'in İstanbul'lu arkadaşlarımızla pek doğrudan ilişkisi olmadı ama genel olarak demokrasi sorununun aşılmamışlığı İnsancıl okurlarına da yansıdığı için kendiliğinden Kooperatif'e taşındı. Şu halde, derginin demokratik kurumlarının geliştirilmesi acil bir sorun olarak karşımızdadır.

Benim açımdan özeleştiri konusu olan şu, ne olması gerektiği için proje ürettiğim bir sürece yeterli katılımı gerçekleştir(ebil)diğimi söyleyemem. Dergi, bütünüyle inisiyatifim dışında şekillenmektedir. Haksızlık etmek istemem, aynı zamanda, tabiri caizse "ne yazsam yayınlanıyor". Yani, bir sansür de asla sözkonusu değil. Ama, dergi sürecine katılımım yok. Bu yüzden İnsancıl üzerine yazdığım tezlerin bir anlamı kalmıyor. İnsancıl'ı bu biçimiyle de kabul etmekle birlikte, İnsancıl üzerine olan iddialarımı geri alıyorum. Bir iddiam, "İnsancıl'ın bu konjonktürde kültürel alandaki olanaklı en sol duruş olduğu" yolundaydı. Buradaki "konjonktür" vurgusunu anlamayan bazı dostlar dilimi "reklamcı" buldular. Şimdi, bu arkadaşlara "konjonktür" vurgusu yaparken neyi kastettiğimi anlatma ihtiyacı duymuyorum, çünkü, tezi benim için de tartışmalı kılan örnekler var. (Bir not: Gündoğdu, dergi için başyazı yazmamı önerdiğinde, benzer şeyler düşünerek zaman istedim; karar sürecine yeterince katılmadığım bir platformda öyle imiş gibi görünmemi sağlayacak bir başyazı yazmayı doğru bulmuyorum; bu gerekçeyi o zaman açıklıkla dillendirmemiştim, şimdi söylemiş oluyorum.)

Kimi İdeolojik\Kuramsal Sorunlar

İnsancıl bir aydınlanma platformu: ama hangi aydınlanma? Benim ısıtıp ısıtıp gündeme getirdiğim soru budur. Bu sorunun cevabı benim için açık, "devrimci aydınlanma platformu."

İnsancıl için yeterince açık mı, bunu bilmiyorum. Aynı başlıklı ilk yazıda, böyle bir platformda militan materyalistlerin de olabileceği vurgulanıyordu. Hala öyle düşünüyorum. Ancak ben, hegemonyanın devrimci aydınlanmacılardan yana ibre çevireceğini umuyordum. İlk yazıda da kasıt buydu. Ama süreç pek de öyle evrilmemiş gibi geliyor. Leibniz'i ya da Nietzsche'yi öven bir yazıdan sonra, benim devrimci aydınlanmadan sözetmem, ne kadar anlamlı olabilir? Zaten olmuyor da: hegemonyanın ibresi, salt aydınlanmacılara, genel olarak solculara, hümanistlere ve arada bir pozitivist marksistlere kayıyor.

Şimdi size, Platon'un deyişiyle "sağlam kanıtlar" sunmam gerekiyor. Derginin yazarlarından neredeyse yarısından fazlasını karşıma almak istemediğim için, sağlam kanıtlar sunamıyorum: Dergi bir bütün olarak ele alındığında, aydınlanmacı sol eğilimli bir kültür dergisidir. Ben ise, devrimci aydınlanmacı olduğunu iddia etmiştim. Bana birçok kişi ısrarla bunun abartı olduğunu söyledi; şimdi, abartı olmasa bile, bir gerçeklik değilde bir olanak olduğunu söyleme ihtiyacı duyuyorum. (Yani, İnsancıl bu haliyle de çok önemlidir, bir mevzidir ama "benim gibi" olanak olan şey, gerçeklik imiş gibi sunulmamalıdır.)

Peki neden bu böyle? Nedeni basit; Türkiye solu Kemalist Aydınlanma'nın, Türk Modernleşmesi'nin garip bir çocuğu olarak doğdu. Marx'ı Fransız aydınlanmacıları okur gibi okudu ve bunu sol sandı. (Bkz. Toplumcu Edebiyatımız ve Türk Modernleşmesi, İnsancıl, Eylül '95) İnsancıl da dergi olarak, bu sorun üzerine eleştirel makaleler yayınlamasına rağmen bu konuda perspektifini yeterince açamadı. Bu, kendini sol sanan solun bir parçası olarak kaldı. Benim İnsancıl üzerine ilk tezim, İnsancıl'ın bundan sıyrılma olanaklarının olduğunu vurguluyordu. Bu olanak hâlâ vardır. Lenin anmaları buna delalet ediyor; ama hem biçim olarak kalmakta hem de özgürlükçü bir sosyalizm yerine bürokratik sosyalizmi yeniden üretmek isteyen pozitivist marksist yönelim meşrulaştırılmaktadır.

Demokrasi anlayışımı herkes için savunuyorum. K.Arslanoğlu, Kürt Sorunu karşısında kesinkes sol olmayan tezlerini dergide ifade edebilir. Buna bir itirazım yok; ama bunları "marksizm" adına yapması tartışılmalıdır. İlhan Selçuk da, sıkıştıkça, emek-sermaye çelişkisini hatırlayıp Kürt Hareketine yağdırıyor. Bu, Kemalizm'dir. İnsancıl, aydınlanmacı sol içine sıkıştığı, yer yer bu çeperi sorgulamakla birlikte egemen olan bu olduğu için Arslanoğlu'na "okur da dahil" ciddi bir eleştiri gelmemektedir. (Yazımın konusu, "marksizm ve ulusal sorun" olmadığı için Arslanoğlu'na Rosa'nın esas derdini, birlikte örgütlenmenin ulusal sorunu gözardı etmek olmadığını, genel olarak UKTH'yi ve sosyal şovenlik ile sosyalistlik arasındaki ince çizginin ne olduğunu anlatamıyorum. Beni bağışlasın.)

Yalnız, bu Kemalizm konusu derinlemesine irdelenmeyi bekliyor. Arslanoğlu, Sabahattin Ali övgümü de (haksızlık etmeyeyim belki de "övüş tarzımı") yersiz bulmuş olmalı ki, benim bu eleştirimi de unutmadı. Ben bunu estetik bir sorundan çok siyasal bir sorun olarak algılıyorum. Türkiye'de Kemalizm'den kopamayan modernleşmeci ve pozitivist sol, Kemal Tahir'i sevmez; öcü olarak görür. Sabahattin Ali'yi de kerhen sever. Dünyada da pozitivist bir marksizm yorumu var. Bunun trajik sonuçları Stalin Dönemi olarak yaşandı. Bizde bu sol, Kemalist reflekslerini pozitivist marksizm yorumuyla çok rahat birleştirdi. Bu sol envai çeşittir: kimi gizli ve silahlı örgütlenir, kimi yasal örgütlenir, kimi hiç örgütlenmez, kimi Arnavutçu, kimi Maocudur. Ama hepsi pozitivisttir ve Kemalist refleksler taşır. Çünkü hepsi, Kemalistlerle aynı siyaset mantığına sahiptir. Bu yüzden bu sol, Cumhuriyet aydınını çok sever. Kemal Tahir'i sevmez. Sabahattin Ali'ye şüpheli bakar. Ama Yakup Kadri'ye laf söyletmez. Yakup Kadri, ki, Kemalizmin maaşlı memuru, bir Cumhuriyet bürokratıdır. Hiçbir zaman muhalif olmamış, Fransız aydınlanmacılığından biraz beslenmiş; Kemalist Cumhuriyet işime yaramazsın deyip yurtdışına gönderince, hüsrana uğramışların vereceği nihilist tepkileri, Gündoğdu'nun övgüsüne mazhar olan

son dönem romanlarında vermiş bir burjuva aydınıdır. İşte bu sol, bu Yakup Kadri'yi sever; Kemal Tahir'den dehşet ürker, Sabahattin Ali'ye şüpheli bakar acaba ajan mıydı diye düşünür. Çünkü bu solun Kemalizmle hesaplaşmaya cesareti yoktur; kopanları da "ajan" diye aşağılar. Kemal Tahir'e de CIA ajanı demediler mi?

Tüm bu nedenlerle Kaan Arslanoğlu'nun refleksini anlıyorum. Ama buna hem estetik hem de ultra-marksist gerekçeler bulması gerekmezdi.

Eleştiriye nasıl baktığımı, eleştirinin bir olanaklar toplamı olduğunu daha önceki bir yazımda belirtmiştim. (Bkz.Eleştiri Üzerine Notlar) Ben pozitivist bir marksist değilim. Yani, eleştiri benim için bir bilim değildir: bilimsel yollara başvurur sadece. Bu yüzden, Arslanoğlu'nun Sabahattin Ali eleştirimi yeterli bulmamasına (sevdiğini kucağında yitiriyormuş da"alayına) verecek "bilimsel" yanıtlarım yok: iyi ki de yok...

İnsani Gerçekçilik, Bundan Sonrası, İnsancıl ve "Ben"

Marksist bir estetik kuram yolunda görüşlerimi yer yer kapsamlı olarak belirttim. ("Ayaklanma, İdeoloji ve Estetik" "Leninist Sorunsallar Işığında Sanat", "Yeni İnsan Üst Eleştirisi", "Seçici Kitle" ve benzeri makalelerde.) Kesinlikle, pozitivist solun algıladığı gibi "sosyalist gerçekçi"değilim. Sosyalist gerçekçiliği dönemsel bir sanatsal kuram-akım- pratik olarak görüyor ve kimi kazanımlarını sahipleniyorum. Ancak, marksist estetik kuramın yeniden kendi tarihsel deneyimleri ışığında mantıksallığını (teorisini) kurması gerektiğini düşünüyorum. Yani, sosyalist gerçekçiliğin daha inceltilmiş ifadesiyle "insani gerçekçi" hiç değilim.

İnsani gerçekçiliği, İnsancıl'ın bu salınımlı (devrimci aydınlanma ile pozitivist-laik, materyalist, insan merkezli-aydınlanma arasındaki salınımlı) konumunu meşrulaştırmaya çalışan kimi yol arkadaşlarımızın kestirme bir kuramsal çözümü olarak algılıyorum. Sadece, Ömer Baytaş'ı örnek olarak vermem bile yeterlidir. Ömer Baytaş "İnsani gerçekçiydi" ve "İletişim'e gitti". İşte sorun burada: insani gerçekçilik, yeniden üretmeye çalıştığı sosyalist gerçekçi gelenekten görece ileride dursa da, marksist estetik teori açısından cılız bir sol hümanist çırpınıştan öteye birşey değildir. Sosyalist gerçekçilik denen akım da sonunda gelmiş hümanizme dayanmıştı: aynı mutlu son. Bunu kendi kuramsal (ve pratik) konumuma çok uzak buluyorum; kendisine "sosyalist gerçekçi" diyen pozitivist marksistler kadar uzak...

Bir kez daha söyleyeyim: ben, Kemalist değilim, pozitivist değilim, salt aydınlanmacı değilim, bunlarla kesişen bir marksizm yorumunu da son derece yanlış buluyorum: çünkü politik düzeyde devrimci ve toplumsal ütopyam itibariyle komünistim.

Kısaca ve hızla söyleyebileceklerimin hepsi bu; ve bu, meramımı anlatmaya yetiyordur. Bundan sonra, İnsancıl'a karşı kendimi daha rahat hissedeceğim. Çünkü, İnsancıl'a altından kalkamayacağı misyonlar yükleyen bendim ve bunları düzeltiyorum. İnsancıl, başında "devrimci" olmayan bir aydınlanmacı sol platformdur ve bu aydınlanma platformuna, Cengiz Gündoğdu, eğer hala benden yazı isterse katkıda bulunmaya devam edeceğim.

Atılan her küçük adım, söylenen büyük sözlerden daha yeğdir.

Yüce Cüce

Erciyes Ağrı Nemrut
taştan tanrılara yansıtmış
asırlık suskunluklarını halkım
doruklarda gemisi
Nuh Yalvacın

omuz verir birbirine üç dağ
başkaldırmış üç kardeştirler sanki
Elif'in gözlerinde Karacaoğlan
öper günün ak duvaklı saçlarından
kanatları gökyüzüne değer albatrosların

dağlar yüce
kentler cücedir

Köroğlu
Bolubeyi

Pir Sultan
Hızır Paşa

Hüseyin Avni CİNOZOĞLU

Vahşi Postmodernizm

Süreyyya EVREN

Herkes şundan sözediyor: Türkiye çılgın bir ülke! Turnalar uçuyor ve ölülerimiz tarla farelerinden çok! Yurdumun insanı yurdunu bir kakafoniye kurban etmekte aldırışsız, sevmiyor, gidecek —konut fonu da olmasa, ve üstüne vizeler, 3.sınıflık, kabul edilmemeler. Duvarlarda BSP'nin pekçok afişinden daha tutarlı bir afiş: **Ya Sev Ya Terket**, imza MHP, sonra bu sloganın Holywood çıkışlı olmasına gülüyoruz, aynı adlı bir müzikal film var, başrolünde Doris Day, sonra, sonra cephe vurdu...

Yıl 1996. Türkiye postmodernlikte epey ileri gitti ve gelişkin bir karmaşıklık sergiliyor. Ne yazık ki çözümleyecek teorisyenlerimiz yok. Ben bazı verileri bira-raya getirmeye, böylece bir ya da birçok doğrultu önermeye, bir ya da birçok tartışma için zemin hazırlamaya çalışacağım. Bunun için bir yandan Bayram Mısır [1] ve Kaan Arslanoğlu [2] ile polemiğe girecek, bir yandan da bazı tarihlere döneceğim, evet dönelim.

9 Ocak 1996 günü üç olağanüstü durum yaşandı. Birincisi, Sabancı Center 25. katında Özdemir Sabancı, Haluk Güngör ve Nilgün Hasefe'nin öldürülmesiydi. Daha sonra ayrıca üstünde duracağım gibi bu olay Türk Modernizminin mitsizlişterilmesiydi. Ciddi bir büyü bozumuna tanık olduk. 89-90 döneminden beri ülkemizde yayılma alanı bulan 'cool' postmodernizm artık sona erdi. İkincisi, Gazeteciler Bayramı'nda polislerin bir gazeteciyi öldürmesiydi. Zincirin halkaları her aşamada not edilesiydi denebilir, önce insanlar hapishanede demir sopalarla öldürüldüler, askerler eliyle. Sonra bu insanların cenaze törenlerine katılmak isteyen halk (binlerce insan) Eyüp Spor Salonu'na dolduruldular (yeni bir kapalı mekan, kapatılma motifi) , burda dövüldüler, aşağılandılar, fotoğrafları çekildi, filme alındılar, ardından **Evrensel** gazetesinden Metin Göktepe dövülerek öldürüldü[3], polis eliyle. Son olarak konuyla ilgili soruşturma sırasında bazı polisler kendilerine işkence yapıldığı gerekçesiyle dava açtılar. Üçüncüsü de Cumhurbaşkanı'nın hükümeti kurma yetkisini bir şeriatçı parti liderine vermesiydi. Şeriatçı lider Yeni Dünya Düzeni değerleri denilen herşeye açık olduğunu haykırıyor, her türlü ilkeye veda ediyor ve uzlaşmacılıkların yağlı yumağına hırsla başını sokuyordu.

Bu üç olayın çevresindeki birkaç olayı da şimdilik not edelim: Sömürgeci Fransa'nın entellektüel ve sosyalist başkanı Mitterand öldü (Demirel bu cenazeye katıldığı için Sabancı cenazesine katılamadı) , aynı günlerin gazetelerinde İngiltere Hapishanelerinde de İsyan başlığı altında bir kadın kuvvetli yapıştırıcıyla ellerini kocasınınkilerle birleştirdi, sulandırılmış terörizm temsilcisi Çeçen 'eylemci arkadaşlar' İstanbul'da karşılandılar, Yunanistan'la ilüzyonik kriz yaşandı (benzersiz bir medya manevrası) , ÖDP ya da (ÖDİP -oedipus- kompleksi) faaliyete geçti...

Bayram Mısır, yazısının girişinde, tüm modernizm-postmodernizm tartışmasının Nâzım'ın "hiç umut yok mu?" sorusuna ilişkin olduğunu söylüyor. Ben, tartışmayı Nâzım'ın daha popüler, hatta kiçleştirilmiş bir dizesinden okuyacağım: "Bana mutluluğun resmini yapabilir misin Abidin?"

Bayram Mısır'ın çizdiği çerçeve açık: Modernizm ve Postmodernizm yanlış ulamlardır, söyleyecek ama dili varmıyor [4] ; "yokturlar". Yalnızca kapitalizm ve marksizm vardır. Marx mutluluğun resmini çizmiştir. Hepimiz için hedef resimdeki yerlerimizi almak olmalıdır. Resmin; modernistlere, postmodernistlere, ortayolculara vs. gereksinmesi yoktur. Resim, zaten **kendinde** mutluluğun resmidir. Mısır'ın bu kurgusunu, idealist, yaşamdan uzak, zihin uyuşturucu, model olarak dini kurgulara yakın bulmak mümkün.

Postmodernizm terimiyle ilk karşılaşıldığında sorulacak ilk soru, ne oldu da modern yerine modernsonrası terimi, çağcılı tanımlamak için kullanılmaya başlandıdır. Kısaca, ne değişti? Soyağacında birden çok etmenin yeraldığı görülüyor: Geç Kapitalizm, Reel Sosyalizm, II.Dünya Savaşı, Enformasyon ve İletişim devrimleri, Üçüncü Dünyacı gelişmeler, 68 hareketleri vb. Bunlar kültürel temeller. Düşünsel temeller ise çeşitli İngiliz, Fransız, Alman ve ABD'li düşünürlerce atılmıştır. Almanların Frankfurt Okulu ve çevresi (Horkheimer, Adorno, Benjamin, Marcuse, Fromm, Reich) , Fransız Post-Yapısalcılar (Lacan, Derrida, Foucault, Deleuze, Guattari, Lyotard, Baudrillard) daha gerilerde birer ana eksen olarak Nietzsche ve Wittgenstein, Bilim tarihinde Kuhn, popülerleştirici öğe olarak Feyerabend, ABD'de II.Dünya Savaşı sonrası edebiyat eleştirisi (Ihab Hassan) vb. Varoluşçular (Sartre, Camus, Merleau Ponty) ise düşünselden çok kültürel etmenler arasında sayılabilir. Mimar, sanatçı ve yazar adları da eklendiğinde bu kompleks listenin az çok netleşmesi olası.

'Post' yani 'sonra' öneki Modernizmden Fordizme herşeyin önüne 60'lardan beri sık sık getiriliyor. Bence postmodernizmin asıl belirleyici

yanı modernizm değil 'post' yanıdır. Bu anlamda postmodernizmi Türkçede ve Türkiye'de **sonracılık** olarak anlamak yanlısıyım. Dünya tarihinde önemli bir hat, birisi çektiği ya da ısırdığı için değil, çürüdüğü için kopmuştur. Post-Avrupa, Post-Batı, Post-Amerika, Post-Kapitalizm, Post-Marksizm, Post-68 bir dünya. Marksizmin evrensel kurtuluş olduğu savı, liberalizmin evrensel kurtuluş olduğu savıyla, evrensel insanla kastedilenin beyaz- orta sınıf-hristiyan-(erkek) olması ve tüm diğer dünyanın özgürleşebilmek için önce bu batılı-insan-prototipini örnek alması, onun özelliklerini içselleştirmesi zorunluluğu ('diğerinin' özgürleşmek için köleleşmesi) noktasında birleşir.

Marx'ın yahudiliği ve tarih kurgusunun Tevrat'la ilişkilendirilmesi bir suçlama olarak okunmamalıdır. Frankfurt Okulu marksistleri de yahudiliğin pekçok öğesiyle içiçedirler [5] . 1500'lü yıllardan beri dünyanın avrupalılaştırılması kapitalistliştirilmesiyle

kaynaşmıştı . Dünya endüstriye kaymış, mitler devrilmiş, her türlü yerellik emilerek teknolojiye, Uluslararası Biçem'e ([7]) feda edilmiştir. Her türlü kültürün eski Yunan'dan zorla başlatıldığı, Doğu'nun ve Güney'in yalnızca egzotik öğeler, ilginçlikler olarak anıldığı ve çizgisel dünya tarihine sokulmadığı, teknolojileşmeye, sömürgeleştirmeye ve yoketmeye dayanan Batı Modernleşmesi, her türlü özgürleştirici düşünceyi, son analizde kendisini tamir etmek, yaralarını sarmak ve tüm haşmetiyle yeniden düzenlemek için kurar. Bugün **sonracılık**, insanlığın yerellikleriyle teknolojiyi kaynaştırdığı, dünya felsefe, edebiyat, sanat, kültür, politika, devrim tarihlerinin batıcı çizgisel anlayışını aşan bu kez gerçekten yörsel (bu anlamda çoğulcu ve evrensel) bir yeniden-düzenlenmeye gittiği, özgürlüğün yeniden-tanımlandığı ve yeniden-eylendiği uçsuz bir çalışma ve savaş alanını imliyor. Anlaşılan postmodernizm bir savaştır. Postmodernin sağ veya sol birşey olmadığını biliyoruz. Postmodern durum dünyanın geldiği bir kriz durumudur —Melezleşmeden parçalılığa, belirsizlikten karnavallaşmaya pekçok belirti tamamen yansız yahut bugüne dek hangi tarafa çekildiyse o yandadır. Batılı postmodernist düşünürlerin postmodern durumu genelde post-marksist sağ bir çizgide okumaktan hoşlandıkları açık. Zaten keyifleri kekâdır. Sınırlı sayıda ABD'li düşünür, Post-Modernizmi Postmdern-sol'un direnişçi postmodern adı altında, modernizmin özgürleşme projelerinden daha öte bir özgürleşme anlatısı üretebileceğinden sözederler([8]). Ama bu sözediş, haftasonu oynanan Fener maçındaki pozisyonun penaltı olup olmadığını konuşan iki ihtiyar televizyon yorumcusunu anımsatan rahat bir **sözediştir**. (Pekçok batılı marksistte görülen refah toplumu etkileri). Toplumsal dinamizm, gerçek acı, devrim anlatıları, mücadele, taktikler, stratejiler, savaşlar yoktur. O yüzden Post-modern-Sol yerel düşünürlerce teorileştirilmediği ve yeniden kurulmadığı sürece etkisiz kalacaktır. Ne yazık ki böyle bir çabanın olup olmadığını bilemiyoruz ve öğrenemeyiz de. Bugün Mısır'da, Hindistan'da, Çin'de, Malezya'da, Arjantin'de, Honduras'ta, Şili'de ne tartışıldığını bilemeyiz, çeviriler yalnızca İngilizce, Almanca ve Fransızcadan yapılır —ihmal edilebilir oranda da İtalyanca ve İspanyolcadan. Rusçadan çevriler de zayıflamıştır, bugün ben Rusya'da Postmodernizmin tartışıldığını 95 İstanbul Sinema festivalinde gösterilen **Makarov** filminden (şans eseri) öğrenebiliyorum. Bugün tüm üçüncü dünya ülkelerini kurtarmaya yönelecek esas özgürlükçü anlatının Postmodern Sol'dan çıkmak zorunda olduğunu şöyle koyabiliriz: **düşman postmoderndir bugün.** Fiziki olarak postmodern-sağ yürürlüktedir ve sömürüyor. Kimse düşmanın fabrikatörlerden ibaret oldugunu söyleyemez.

Bayram Mısır'a yaptığım 'idealist' suçlamasının karşılığı da bu. Mısır, Madan Sarup'un oldukça

yararlı kitabından [9] özellikle Lyotard, Foucault, Baudrillard vs.'nin karşı-marksist ve sınıf mücadelesinden uzak olduklarını ispatlamak için yararlanmış, oysa aynı kitapta II. Dünya Savaşı sonrasında dünyanın farklı bir hal aldığı, bunu tanımlamak için çeşitli terimler ve kuramlar kullanıldığı, ve marksizmin de 1945 sonrası dünyayı çözümlemek de yetersiz kaldığı belirtiliyor, yeni çözümlemelere olan gereksinmeler dile getiriliyordu. Mısır'ın bu çerçeveleri, Marksizmin 19. yüzyılın ikinci yarısının Avrupasında gelişmiş, Hegel çıkışlı önemli bir çözümlemeye dayandığını unutuyor, onu değişmez, yenilenemez bir kutsal gibi gösteriyor. Bu anlamda Mısır katolik-Marksisttir ve protestan-marksizme yolaçacak dinde (marksizmde) reformlara gidilmesine karşıdır. Oysa Kapital'le Tevrat arasındaki fark Kapital'in eleştirel düşünmeye dayanması olmak gerekir.

Batı kültürünün şu üç kitaba dayandığı biliniyor: İncil, Tevrat ve Grek mitolojisi [10]. Kullandıkları dilden, kavramlara, imgelere, imgelemlere, tasarılara dek böyle çizilmiştir. Saf dinsiz (ateist) aydınlara ve aydın hareketlerine ancak bizimki gibi üçüncü dünya ülkelerinde rastlanır. Bunu bir şansa dönüştürmemiz gerekirdi. Ama şu haliyle bu bir bağımlılığa dönüşmüş gibidir. Biz bütün dünya aydınlarının evrenselci ve ateist olduğunu zannederek yola çıkarız. Ama Fransız aydını Fransa'yı düşünür, İngiliz aydını İngiltere'yi, ve kendi dinlerinin reformdan geçmiş/geçmemiş kültürünü güzelleştirmeye, yetkinleştirmeye, yaymaya dikkat ederler (Bu anlamda Türk milletinin dininin İslâm olmaması bir başka şanstır). Kültüre de sızar. Fransızların yazdığı sanat tarihlerine İngiliz ressamlar zor girer, İngilizlerin yazdığı felsefe tarihlerinde Locke, Berkeley, Mill, Russell vs. müthiştir, ama fransızlar siliktir vb.

Dünyanın yarısını acımasızca sömürerek Sosyal Demokrat iktidarlı sosyal devletlerini kurmuş bu insanların öğrencisiyle, işçisiyle bizim öğrencimiz ve işçimiz aynı düzlemde düşünülemez. Bu fülüt çalan Fransız öğrencisini gösterdiğim her Türk, aynı eylem Türkiye'de yapılsa, dehşetle veya sıkıntıyla, bu fülütün nerelere sokulabileceğini tekrarlıyorlar. Fransız hükümetinin nükleer denemelerini aldırışsızca sürdürdüğü Haiti yakınlarında çıkan gösteri eylemlerine karşı **lejyonerler** gönderdiği günlerde, Fransız öğrencileri okullarının bütçesine daha fazla para istiyorlar. İstekleri kabul edilebilir. Bu para Fransız zenginlerinin cebinden değil sömürge halklarının boğazından sökülecektir nasıl olsa. Hem 'Paris'in sokak eylemleri' bir tanıtım aracı ve turistik avantajdır artık.

Bayram Mısır'a erişilmez fildişi marksizm kulesinden inmesini, kendi özgürlük anlatısını kurmasını teklif ediyorum. Birkaç samimi basit soru serpiştirerek: Dünya ekonomik dizgesine egemen olmadıkça sosyalist devletler, çıkarcı, saldırgan, kendi ilkelerini uygulayamaz ve ulusçu politikalar izlemek zorunda kalmadılar mı? Sosyalizm neden İngiltere ve Amerika'da gelişmedi [11]? Neden paralarını tıkır tıkır alan sosyal güvenceli Alman işçiler, kapitalist sisteme, sokakta yaşayanlara, kodamanlara, dünyanın yarı-

sının açlıktan telef olmasına isyan edip sokaklara dökülmüyorlar? Volkswagen firması endüstrileşmenin etkisiyle işçi gereksinmesi azaldığından iş saatlerini azaltırken —örneğin Cuma öğleden sonra çalışmayı kaldırırken, hem de hiçbir işçi hareketi yüzünden de değil— Endonezya'daki fabrikalarda 10-13-15 saat çalışan Volkswagen, Nike, Reebok işçileri için neden kimse gürültü koparmıyor? Umalım ki Türkiye'de sosyalizm kuruldu, bu sosyalist hükümet kendi içine kapanıp dünya ekonomik dizgesine karşı tek başına savaş vermeye mi kalkışacaktır, Örneğin Suriye su sorunu, Kardak adaları krizi hangi evrenselci ilkelerle çözülecektir? (SSCB, Çin, Küba'nın tarihindeki örneklerle karşılaştırınız). Yoksa bir Sürekli Devrim mi sözkonusu olacaktır? Bizden sonra devrim ne yöne doğru yayılacaktır, Azerbaycan'a Kırgızistan'a mı, Irak'ta Mısır'da mı, Fransa ve Almanya'da mı? Artı Türkiye'de devrim kiminle, hangi görüş doğrultusunda yapılacaktır? Ekim devrimi 50 yılı aşkın ciddi düşünceler çarpışmasının ve tonlarca teorinin üstünde yükselerek gelmişti. Bizim için de büyük bir kültürel, entelektüel ve devrimci birikime gerek yok mudur? Yoksa sorunların ve ezilenlerin varlığı yeterli midir? Enformasyon ve iletişim devrimleriyle nasıl mücadele edilecektir? vb.

Toparlarsam, Türkiye'de sosyalist düşünür, teorisyen, tartışma alanı kalmamıştır. Her türlü sosyoloji, felsefe, kültür, sanat burjuva aydınlarına teslim edilmiş durumdadır. Bunun gizli yahut açık bilinciyle okuyup yazan sosyalistler arasında 'cahil-marksist' kompleksi yeredindi. O yüzden **Express**, **Söz** gibi dergiler **Evrensel**'in yazarlarından değil, **Yeni Yüzyıl**'ın liberal yazarlarından alıntılar yapıyorlar, feyz alıyorlar. Ahmet Altan, Ali Bayramoğlu, Cengiz Çavdar, Can Dündar, en önemli yorumcular arasında sayılıyorlar. Haliyle, Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDiP) İngiliz Yeni Sol'undan devşirilmişe benzeyen, liberal, bürokratik, Postmodernin tekniklerini kullanan marjinal bir sosyalist parti olarak 'coşkuyla' kuruldu. Parti tabanı, öğretim görevlisi entelektüel liderlerinin (ben lider,. şeyh vs. değilim diyecek denli entellektüel) televizyonda Sartre'ın Bunaltı'sından sözetmesiyle övündü. Basın, olayı aşk ve devrim partisi olarak duyurdu. Parti programında ve geleceğinde hiçbir somutluğu olmayan iki motif. **Cumhuriyet** gazetesi, Ufuk Uras'la yaptığı söyleşide [12], başsayfada söyleşinin başlığı olarak şu sözleri kullandı: "Aristo'nun bilincindeyiz". Demek ki sosyalistlerin genelde Aristo'nun bilincinde olmadıkları varsayılıyor. Dikkatinizi çekerim, burda Althusser'in bilincindeyiz değil Aristo'nun bilincindeyiz deniliyor. Althusser çağdaş marksist kuramları izliyoruz anlamına gelirdi. Ama bu cehalet imgesi içinde sanırım lüks sayılmış. Batı felsefesinin temelindeki adamın bilincindeyiz. Batı düşünce geleneğine hazırız anlamında Aristo'nun bilincindeyiz kullanılmış olsa gerektir.

Burdan Kaan Arslanoğlu'nun sosyalistlere yönelttiği Postmodernliği örneklemeye çalışalım. ÖDiP'in 21 Ocak'ta kuruluş şenliği için hazırladığı bir afişi okuyarak, hem ÖDiP'teki postmodern belirtileri saptayalım, sonra da bunları neden Postmodern-sol bir girişim olarak alkışlamadığımızı fakat postmodern-liberal bulduğumuzu açmaya çalışalım.

a) Parçalanma, parçalılık. Afişin sağ orta bölümünde tam 87 öğe sayılmıştır. Parti meclisindeki asil üye sayısından (63 asil 38 fahri üyeleri var) fazla.

b) Melezleşme. Hayvan dostlarıyla yakınları kaybedilenlerin, tembellik hakkıyla ezilen halkların oldukça melez bir biraradalığı. Sürekli bir içiçelik hali.

c) Hem o/hem bu'culuk. Ya o / ya bu'culuk benzeri tüm tutumların reddi. Örneğin U.Uras **Cumhuriyet**'teki söyleşide, ne kemalistlerle, ne sosyal demokrat larla, ne de sosyalistlerle aralarında bir fark olmadığını, yaşamın çok renkliliğini öne sürüyordu.

d) Gösterilebilir olmayan/betimlenebilir olmayan. ÖDiP bir ütopya sunmaz, hiçbir şey betimlemez. Temel hedef gösterilebilir olmayan düş'tür. Bu düş gerçekten daha güzel, daha arzulanır olan değil, daha doğru olandır. Demek ki gerçek yanlıştır düş doğrudur. Doğru hedef bir düş olan tanımlanamaz Özgürlük'tür.

e) Katılma, performans. Herkesin çağrıldığı bir düş gerçekleştirme sözkonusudur. Katılım esastır ve ölçüt performans.

f) Belirsizlik. Yukarıda değindiğimiz tanımlanamaz hedef belirsizliğin kaynağı olmakla birlikte afişin sol ortasında yeralan sloganla üstte şerit olarak geçen slogan daha çözümlenemez bir çelişik belirsizlik yaratırlar. Sol ortadaki sloganın ilk bölümünde (düşü dile getirmek için az sözcük gerekir bize) düşü dile getirmek için birkaç sözcüğün yeterli olduğu, yani düşün gelişkin bir karmaşıklık taşımadığı, basit bir yapısı olduğu belirtiliyor. Gerçi daha önceki maddeler düşünüldüğünde kuşkulu ama belirsiz değil. Ancak sloganın ikinci bölümü (bunu gerçekleştirmek içinse bütün düşleri...) tutarsızlık ve belirsizliği vurguluyor. Eğer yukardaki şeritte söylendiği gibi düş gerçekten daha doğruysa neden düşün gerçekleştirilmesi istenilen bir şey olsun ki. Böyle yapıldığında, doğru olan düş yanlış olan gerçeğe dönüştürülecektir. Öyleyse bu eylem yanlış olacaktır ve arzulanmamalıdır. Artı, 'doğru' zaten gerçeğe uygun olan' demektir. Demek ki gerçekten daha çok gerçeğe uygun olan bir düş sözkonusudur. Burda kökten bir belirsizlik olduğu, gerçekten daha gerçek olan bilinmeyen bir durumun kastedildiği açıktır. Yalnızca gerçeğin değil düşün niteliği de belirsizdir. Öyle bir düştür ki bu, onun gerçekleşebilmesi için bütün düşler gerekir. Burda gerekir ile kastedilen bir Düş'ün gerçekleşmesi için tüm diğer düşlerin **araç görevi** üstlenecekleri midir? Eğer öyleyse bu araç görevi nedir? Belirsiz. Yok eğer kastedilen bir düşün gerçekleşmesi için bütün düşlerin gerçekleşmesi gerektiği ise, o zaman bu Bir Düş'ün 'bütün düşlerin gerçekleşmesi düşü' olması gerekir. Bir düşün gerçekleşmesinin bir başka düşün gerçekleşememesi anlamına geldiğini de düşünecek olursak, daha da belirsiz bir durum.

g) Karnavallaşma. Kuruluş şenliği. ÖDİP bir sü-

permarket hatta hipermarket mantığı taşır. Çeşit çeşit görüşler, düşler gerçeklerinden kopmuş, her türlü çalışmadan uzak bir biçimde raflarda yeralan ürünlere dönüşmüştür. Dünyayı bir süpermarket olarak gören anlayışın uzantısıdır. Dev alış-veriş merkezlerinin yeni mabetler olduğu bir dünyada 87 öğe 87 reyondur, bu anlamda. Böylesi bir dünyada en güzel şenlik, en büyük eğlence dev bir bir hipermarkette ürün çeşitliliği içinde ne seçeceğini şaşırmak ve keyifle tekerlekli sepetini doldurmaktır. Bir kutu kemalizm, bir paket emek, iki şişe anarşizm —düşlerin, ideolojilerin, acıların metalaştırılması ve barkodlanması [13] Artan bir "neşeli görecelik" ve kimilerinin Kongre eğleniyor filmine benzettiği 'Parti Eğleniyor' havası.

Bazı maddeleri saydık. Peki sorun nerde? Birinci sorun, Postmodern durumun belirtileri olan belirsizliğin, tanımlanamazlığın, vs.'nin ideolojiye dönüştürülmüş olması ve hiçbir direnç, muhalefet gösterilmeksizin sosyalist bir partiye yedirilebilmiş olmasıdır. Böyle yapmakla parti postmodern-sol özelliğini daha edi-nemeden yitirmiş, genelde sermeyaleri ve devletleri rahatsız etmemesine özen gösterilen postmodern belirtilerin oldukları gibi kabul edilerek ideoloji mertebesine yükselmesini sağlamıştır. Çok ilginç bir gelişmedir. Böylece postmodern-liberal sosyalistlerin de bir partisi olmuştur, seçimlerde kime oy atacağız diye sızlanmalarına gerek kalmamıştır. Akın akın insanların hangi çevrelerden gelip de bu partiye katılacaklarını göreceğiz. Büyük olasılıkla saf Modern-liberal parti YDH (Yeni Demokrasi Hareketi) ile ÖDiP, birbirlerinin tabanından yüzde çalacaklar, rekabet edecekler, birbirlerini güçlendirmeye de gizlice özen göstereceklerdir. Daha sonraki tüm TV açıkoturumlarında ÖDiP ve YDH temsilcilerinin yanyana oturmaları ya da teke tek düelloya girmeleri uygundur. Türk liberalizmi açısından faydalıdır (!) Tek problem ya sosyalistler yine partiden çekip giderse'dir. Hele sosyalizmin afişte ana eksen olarak değil, partinin bünyesine çağrılan 87 gruptan sadece birisi (sosyalistler) olarak geçtiğini düşünürsek.

Kaan Arslanoğlu yazısında şöyle soruyor: "Peki son yıllarda (postmodernizm) neden bu denli güçlenmiştir?" Türkiye'de postmodernizm Türkiye'nin dışa bağımlı yahut dışa açık konumunun ve politikalarının da etkisiyle hızla güçleniyor. Ama Fransa'dakine benzemeyen vahşi bir postmodernizmdir bu. Beklenebileceği gibi, 89-90 döneminde, yani reel sosyalizmin çöküşünden hemen sonra ve özel televizyonların yayına girmesiyle beraber, postmodern terimi Türkiye'ye girer girmez medya ve yarı-medyalar terimi hızla manipüle ettiler, zararsız bir tür eğlence ve aldatmaca olarak kodladılar ve çekildiler. Dolayısıyla Türkiye'de zararlı bir postmodern-sol'un önü kısmen tıkandı. Bugün, ben postmodernim ya da postmodernden yanayım diye ortaya çıkmak oldukça riskli hale gelmiştir, ve sağ ya da sol ya da ortayolcu hiçbir çevreden açıkça bu nedenle saygı görmez. O anlamda Türk entelijensiyasında postmodernizm kendini yadsıyarak güçlenmektedir. Ama bu yadsıma alışkanlığı bir dizi yadsımayla içiçe geçince daha da kuşkulu bir hal alıyor. Burasının Türkiye olduğunun yadsınması, buraya dışardan sosyalist milletler transfer edilmeyeceğinin, Türk milletinin sosyalistleştirilmesi gerektiğinin yadsınması vs.

Afişin ortasındaki resim büyük olasılıkla yabancı bir magazinden alınmış. 68 eylemlerini andırıyor. İnsanlar 90'lardan çok 60'lara ait. Resmin ana figürü Delacroix'nın meşhur tablosundan esinlenmiş olabilir. Taşınan bayraklar düz siyah bayraklar ve anlaşılan anarşist bir gurup. Belirsiz bir özgürlük afişinde Türkiye'de alımlanışındaki karışıklıkları yetersizlikleri de düşünerek orakçekiçli bir bayrak yerine düz siyah bir bayrak yeğlemeleri mantıklı. Afişin orta yerine konan bu model-resim partinin genel modelinin de dışarda olduğunu simgeliyor. Erek, Türkiye'de bir devrim yapmaktansa Fransız devrimcilerden aferin almaya, ya da Baudrillard, Pierre Bourdieu gibi düşünürlerin gözüne girmeye yakın duruyor. Fransa ürettiği silahları dünyaya satarken kendi insanının çeşitli taleplerini silahla bastırmayabiliyor. Fransa'da, gencecik halkoyunu ekipleri ve şenliğe (evet, bu Pir Sultan Abdal Şenliği, bizde karnavalların, şenliklerin çok renkliliği açısından incelenebilir!) katılan şairler bir otele kapatılıp polis, asker, itfaiye kontrolünde saatlerce kuşatılıp sonra da yakılmıyorlar. Aydınları, gazetecileri öldürülmüyor (bakın sevgili sömürgeleri Cezayir'de oluyor bu) . Gazi olayları, coğrafyamızın özgül sorunları, vs. vs.

Öyleyse böyle bir partiye biz, "ilginç bir oluşum, bakalım dağılacaklar mı, eh HADEP'ten iyidir, enteresan doğrusu" diyerek yaklaşamayız. Böyle bir partinin Avrupa Gümrük Birliğine kabul edilmemizden hemen bir ay sonra kurulması da anlamlıdır. Böylece Türkiye'deki kentli sol (liberaller, sosyalistler, anarşistler, marjinaller vs.) kolayca manipüle edilecekler, Türkiye'ye bakışsız, Avrupa diliyle konuşan bu parti, sömürge bir devlet olduğumuzu, ekonomik ve kültürel emperyalizm altında inim inim inlediğimizi unutturacak, tüm sorunumuzun birleşmek olduğu yanılsamasını yaratacaktır. Böylesi bir zararlı yapılanmanın kendi kendini yemesini bekleyelim, uğraşmayalım, bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler[14] denilemez, sosyalistim diyen gurupların mücadele etmeleri gerekir.

Ancak isteseler de **edemeyebilirler**. Bayram Mısır'ın idealist kurgusuna oranla eleştirel düşünceye daha yatkın bir postmodernizm eleştirisi getirdiği yazısında, Kaan Arslanoğlu, sosyalistlerin yayın tekelleri karşısındaki yetersizlikleriyle ilgili özeleştirisinden ön-ce, sosyalistlerin burjuvazinin entellektüel gücü karşısında ilk kez bu denli güçsüz düştüğünü belirtmişti. Sosyalizmin bence de yurdumuzdaki ana sorunlarından biri budur (diğeri de yabancılaşma). Mısır'ın dediği gibi sokağa çıkılmalıdır, ama birilerinin de sokakta ne yapılacağını düşünmesi gerekiyor. Belki de sosyalist partiler ve guruplar düşünür finanse etmeliler. Ya da bu finans işinin kurumlaşması için Frankfurt Okulu benzeri Okullar kurulmalıdır. Ya da okula bir çeşit hazırlık olarak finanse edilen Çalışma Gurupları.

İncil "önce söz" demişti, Goethe ise Faust'ta sözü "önce eylem"e çevirdi, Arslanoğlu da yazısını

"önce akıl" diyerek kapatıyor. Sorulacak ilk soru "hangi akıl?"dır. Bilimin kapitalist tekeller dışında varolmadığı bir dönemde Bilimsel Sosyalizm[15] terimi kendi ezberciliğinde boğulur çoğu kez.

Mısır "kültürel umutsuzluğu" merkez almıştı. Bense sorunu mutluluğun resminin çizilememesi sorunu olarak görüyorum. Umutsuzluğun kaynağı budur. Gereksindiğimiz şey mutluluğun resmini çizebilecek Abidinlerdir. Dolayısıyla vahşi postmodernizm çağında ahlak en belirleyici kavram haline gelmiştir. O yüzden denizciler happeninglerde kuşkusuz paşababalarından —cahil ama daha dürüst bir sol çizgi tutturabiliyorlar.

Daha tartışacak çok izlek var. Yazıyı uzattım. Bazı es geçilemez başlıklar bir sonraki yazıya kaldı. Ocak günlerinin vahşi postmodernizm açısından analizi, Metin Göktepe'nin öldürülmesinden sonraki gün **Evrensel**'in bütün yazarlarının Metin Göktepe imzası atmasının Roland Barthes'ın Yazar'ın Ölümü makalesiyle ilişkilendirilmesi, kimi postmodernist kuramların tek tek ele alınması, bazı karşısömürgeci araştırmalar, bir modele ulaşmaya dayanan (freedom to) özgürlükle, birşeyden kurtulmaya dayanan (freedom from) özgürlüğün incelenmesi, vs.

Uzun vadede mesele, postmodern-Rahmetov'ların Anahtar Kitabını yazmak meselesidir.[16]

Dipnotlar:

---

1) Modernizm, Postmodernizim ve Sol, Mustafa Bayram Mısır, **İnsancıl**, Yıl:6, Sayı: 63, Ocak 1996

2) Postmodernizm: Hafife Alınamayacak Bir Bilinç Bozunumu, Kaan Arslanoğlu, **İnsancıl**, Yıl: 6, Sayı:64, Şubat 1996.

3) İlginç bir nokta: Adam Sanat Kasım 1995'te yayımlanan "Polisler" yazısından hemen sonra Memet Fuat'a Kültür ve Sanat Büyük Ödülünü veren Kültür Bakanlığı, Metin Göktepe olayının ertesi günü de **Evrensel** Gazetesine sanata katkılarından dolayı özel ödül verdi. Evrensel ödülü kabul etti. Hem de CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'ın elinden. (Evrensel, sayı 219, 12 Ocak 1996)

4) Bir bektaşi fıkrasıdır: Hocanın teki bir gün Allahı anlatıyormuş, "ne yerdedir, ne göktetidir, ne görünür, ne işitilir, ne denizlerdedir, ne karadadır, ne eşyadadır, ne candadır diyerek. Bektaşi araya girmiş, hocam demiş, "yoktur" diyeceksin ama dilin varmıyor.

5) **Diyalektik İmgelem, Frankfurt Okulu ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü Tarih: 1923-1950,** Martın Jay, Ara Yayıncılık, Türkçesi: Ünsal Oskay, İstanbul 1989.

6) **Avrupamerkezcilik, Bir ideolojinin Eleştirisi,** Samir Amin, çev. Mehmet Sert, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1993.

7) Uluslararası Biçem (İng. International Style) Modern Mimarlık'ın yaklaşık olarak 1920 ile 1940 arasında yaygınlaşan tektipleştirici biçimleri. (bknz. **Sanat Kavramı ve Terimleri Sözlüğü,** Metin Sözen- Uğur Tanyeli, Remzi Kitabevi, 1992)

8) Madan Sarup bu eğilimin Rosalind Krauss, Douglas Crimp,, Craig Ovens, Hal Faster ve **October (Ekim)** dergisinin diğer yazarlarının yapıtlarında örneklendiğini ve eleştirel çoğulculuk olarak ad-landıralabileceğini söylüyor. Ayrıca bknz. Edebiyat Eleştiri, Sayı 2/3 ve Postmodernin Haritasını Yapmak, Andr-eas Huyssen, **Modernite versus Postmodernite** içinde, der. Mehmet Küçük, Vadi Y., Ankara 1993, Özellikle Hal Foster'ın direnişçi postmodernizm teriminin alıntılandığı pekçok yazıya ek olarak Edward Said'den bir alıntı yapılabilir. Evet, Mısır'ın Said'den yaptığı anti-postmodern alıntıya böylece postmodern yanlısı bir alıntıyla karşılık vermiş olalım. Bu alıntılarla nereye varacaksak... "Postmodern araştırmaların radikal, kurtuluşçu itkisi üç temel özellikle tanımlanır: birincisi; ürünlerden hiçbirisi bir kesimin... (Batı ya da Doğu) aklı, nesnelliği, bilimiyle bağllaşık bir hakikatten yana olduğu iddiasında değildir. Tersine, alanların, deneylerin ve farklı tabanlığın çokluğuna dikkat çekilir. İkincisi; bu faaliyetler ve eylemler, kendilerinin doğdukları, şimdiyse aleyhine ajitasyon yürüttükleri ana damara, yani genellikle otoriter sistemlere değinirken bilinçli bir biçimde laik, marjinal ve muhalif bir doğaya sahiptirler. Üçüncüsü, tahakkümcü ve baskıcı bilgi sistemlerine son vermeyi amaçladıkları ölçüde politik ve pratiklerdir" Orientalism Reconsidered (s. 25). çev. Enis Akın, bknz. Edebiyat ve Eleştiri, ags.

9) **Post-Yapısalcılık ve Postmodernizim,** Madan Sarup, çev. A. Bâki Güçlü, Ark Y. Ankara 1995.

10) Bu konuda açıcı bir yazı için bknz. Politik, Poetik ve Komik, Özdemir İnce, **Varlık**, Şubat 1996, sayı 1061.

11) Bknz. Sömürgecilik ve Üçüncü Dünya, Günümüz Dünyasında Emperyalist Kapitalist Sistem ve Türkiye Üzerine Bazı Düşünceler, Yayınevinin Sonsözü, **Sultan Galiyev, Üçüncü Dünyacı Devrimin Babası** içinde, A. Benningsen- C. L. Qoelqejay, çev. E. Akbulut-T. Ahmet Şensılay, Sosyalist Y. 1995.

12) Cumhuriyet Gazetesi, söyleşen Serpil Gündüz, 28 Ocak 1996.

13) Bu dönemin incelenmesi açısından önemli veriler sunmaya açık, başarılı bir roman için bknz. **Çıplak Erkekler,** Amanda Filipacchi, Türkçesi Ülker İnce, Can Y., İst. 1995

14) Bırakınız yapsınlar Bırakınız geçsinler, Laissez Faire, Laissen Passer, 18. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'da ortaya çıkmış bir iktisadi düşüncedir. Ekonomik yaşamda esasen bir Doğal Düzen mevcut olduğunu ve devletin bu doğal düzenin işleyişine karışmamasını savunur. (Bakılabilir: **Gerçek Liberalizm Nedir?** Çoşkun Can Aktan, T Yayınları, İzmir 1994)

15)Bilimsel Sosyalizm teriminin yeniden içeriklendirilmesi sorunu bir de Kuhn'un Bilimsel Devrimlerin Yapısı'ndan (Çev. Nilüfer Kuyaş, Alan Y., İstanbul 1982) sonra belirmiştir.

16) Son dakika notu: Yazıyı bitirip teslim ettikten sonra Bayram Mısır'ın da ÖDİP'e katıldığını öğrendim. Ne demeli, fazla batıya giden doğuya düşer misali fazla komünizme giden de liberalizme düşüyor...

Ölü Bebeğin Tadı Ve İhanetin Kanı

Ozan YILMAZ

İki yıl kadar önceydi. Çalıştığım hastanenin acil polikliniğinde nöbetçiydim. Yeni doğan bir bebeğin durumunun ağır olduğunu bildirdiler telefonla. Hemen doğum odasına çıktım. "Nur topu gibi" denilebilecek, göbeği yeni kesilmiş güzel bir bebek masada yatıyordu. Yüzü morarmış, solunumu ve hareketleri yavaşlamıştı. Hemşirelerle birlikte, onu yaşatmak için herşeyi denedik. "Ne olur ölme güzel bebek... ne olur yaşa" diye, içimden yalvardım bebeğe suni solunum yaparken. Olmadı... Bebek direnemedi ölüme... Aylar öncesinden geç kalınmıştı... Canlandırma çabaları da sonuç vermeyince hüzün ve sessizlik çöktü odaya. Dakikalar süren "ölüm sessizliği"ni birimiz bozsaydı ya da birimiz diğerinin gözünün içine baksaydı, o an diğeri ağlayabilirdi. Birbirimizin gözüne bakamadık. Yaşadığımızdan utandık belki de...

Beni en az bebeğin ölümü kadar üzen ve öfkelendiren annenin durumuydu. Biz bebeği yaşatmaya çabalarken, yanıbaşımızdaki doğum masasında yatmakta olan annesi bir kez olsun dönüp bakmadı... Bir kez olsun "yaşıyor mu, yaşayacak mı, öldü mü" diye sormadı. Bir kez olsun görmek bile istemedi. Öylece yatıyordu umursamaz bir halde. Belden aşağısının çıplak ve kanlı olmasına bile aldırmadan. Sanki doğum yapmış biri değil de, zührevi hastalıklar hastanesinde muayene sırasını bekleyen biri... Bu nasıl bir anne, nasıl bir kadın, nasıl bir insandı? İnsan, başkasının bile olsa bir bebeğe, ölmekte olan bir canlıya ilgisiz, duyarsız kalamaz sanırdım: Bu insan, bu (insanlık dışı) hale nasıl gelmiş, nasıl getirilmişti? Beynimde öfke ve üzüntüyle çoğalan sorular, dudağımda doğum salgıları ve kan karışmış ölü bebeğin tadı... 0 gece, bir saatte birkaç yıl daha gitti ömrümden...

Kadın, "karanlık bir adam" ile "metres" hayatı yaşıyormuş. İki taraf da bebeği hiç istemiyormuş. Adam ziyarete bile gelmedi. Sevgi yoktu... Sadece kullanma-kullanılma ilişkisi ve bazı zevk anları belki.... O bebek böyle bir ilişkinin değil, sevginin, aşkın bebeği olsaydı böylesine duyarsız kalınamazdı, her şeye göğüs gerilip yaşatılmaya çalışılırdı...

Aşkın, sevginin yokluğu güzelliği çirkinliğe, yaşamı ölüme çevirebiliyor. Ya aşkla, sevgiyle başlayan bir beraberlikten doğan bir bebeğin anlamı, aşk-sevgi bittiğinde ne olur? Yaşanan sürecin aşk-sevgi içerdiği inkâr edilmediği sürece o aşkın, sevginin ürünüdür. Taraflardan biri, ayrılığa-bitişe kendi bahanesini oluşturmak ve kopuşu sağlamak için "zaten aşk-sevgi değildi, yanılsamaydı, imajlar ve arzular vardı sadece vs." derse... üstüne üstlük inkâr ile yetinmeyip intikam güdüsüyle ihanete ve yalana yönelirse... o güzel bebek sevginin-aşkın ürünü olmaktan çıkar. (En azından inkârcı için.) Bebek güzelliğinden birşey yitirmez, ancak anlamı çok şey yitirebilir... Seven; yaşadığı süreçte aşkı-sevgiyi duyumsayan insan için bundan daha yaralayıcı, daha acı birşey düşünemiyorum. Çünkü sadece bebeğin değil, beraberliğin, sevginin, aşkın, emeğin ve geçmişteki güzelliklerin de anlamı yaralanır... kanar. (Beraberlikten bebek olmasa da... Sevgililerin ilk bebeği sevgidir.)Seven, ne geçmişine, ne geçmişte sevdiği kişiye, ne de bebeğine utançsız bakamaz. İçi elvermese de, acı duysa da uzaklaşabilir onlardan. Utancın acısı daha büyükse...

İnkârcı, başkasının ve utancın acısını duymaz. Ancak insan olmanın zorunlu getirisi vicdan(kaldığı kadarıyla), onu tam olarak rahat bırakmaz. 0 da, vicdanının sesini çoğaltacak kişilerden ve yerlerden öteye yönelirken, bir "karşı cephe" bulur... "Onaylayacak bir çevre, hoşgörülü(!), özgürlükçü(!)"... Böylece durumunu ve saldırısını meşrulaştırıp rahatlamaya çalışır.

Aşk-sevgi, sadece sevgililikte değil, her birliktelikte, her yerde, her alanda benzer güç ve coşku yara-

tır. Yokluğunda her birliktelikte zayıflama, dağılma olabilir. İnkâr, ihanet ve yalan her güzelliğin anlamını çirkinleştirebilir, kanatabilir. İhanetten kastettiğim, kişisel bir"aldatma" değil. İnkârla gelen ihanet, kişiden önce, aşka, sevgiye dostluğa, düşünceye, emeğe ihanettir ki asıl yaralayıcı olan budur.

İnsanlar, evlilik/ sevgililik/ aşk/ dostluk/ arkadaşlık ya da örgüt/ parti /sendika/ kooperatif/ müzik grubu/ dergi-gazete /ideoloji vs. çerçevesinde biraraya gelebilir, birliktelik yaşayabilir. Bir gün birisi yorulduğu, göğüsleyemediği, heyecan ilgi ve sevgisini yitirdiği için vs. bu birliktelikten ayrılmak isteyebilir, ayrılabilir. O birliktelikten amaçlanan duygu ve düşünceleri başka insanlarla gerçekleştirmeye çalışabilir. Daha iyi, daha insani olanı başkaları ile gerçekleştirebiliyorsa, yokluğundan hüzün duyulsa da kızılmaz, "dost" kalınabilir. Bunların gerçekleşemeyeceğini düşünüp köşesine çekilirse de anlaşılabilir. Ancak o kişi, önce inkâr, ardından intikam güdüsü ile yoz çıkar ilişkilerine, hedonizme; kullanma-kullanılma bataklığına, bencilliğe, **"ideolojik ihanet"e** yönelirse... yalan ve demogoji ile saldırırsa eski birlikteliğine ve onu temsil eden duygulara, düşüncelere... insan ve değerleri derin yara alır. **Yarattığı etkı kişisel sınırı aşar**. İnsanlara, insani duygu, düşünce ve ideolojiye de güven ve umut sarsılır. Kişinin, kişisel olanı bahane edip "karşı cepheye savrulmasını, belki de aslına dönüşümünü izlemek ne hazindir... Akıllarını en çok içgüdüsel, hedonist, bencil, çıkarcı pratiklerini teorize etmekte kullandıklarını farketmemek... sözlerinde derin anlam ve keramet aramak ne yanıltıcıdır... Barış, demokrasi, özgürlük sözcüklerini dillerine dolayarak, beyinlere tecavüz ederken kullandıkları bilimsel(!)/felsefi(!)/ideolojik(!) söylemli prezarvatiflerle, masum ya da mazlum maskeleriyle, doğruluğuna inandıkları yanlışları ve yalanlarıyla ne ikna edicidirler... Çevremizde dolanırken ya da aramızda var olurken farklılıklarını, köşelerini, sivri yanlarını gizleyen amorf yapılarıyla ne kadar da "bizden" biri gibidirler. Bizden faydalanırken ne kadar da kurnazdırlar... O kadar ki, faydalanırken, hatta tecavüz ederken bile, faydalanmanın, tecavüzün doğal, normal ve gerekli olduğuna bile ikna edebilirler nice "bilinçli" aptalı.

"Burjuva görüşlerinin yumurtasından asla çıkamamış cücükler, o sarı gagacıkları ile her zaman korkunç kurnazdırlar." (Lenin) Her an, dönekliğe "fikir değiştirme özgürlüğü", yoz ilişkilere "kendi yaşamını belirleme hakkı" vs. diyebilecek bu kurnazlar, bizden uzaklaştığında, "yeni-çağdaş" bakış açıları ile çıkarcı-yağlayıcı çevre bulmakta güçlük çekmezler. (Zaten çoğunlukla öncesinden böyle çevrelerle bir "temas" vardır.) Temiz havuzda yarattıkları çatlaktan kalabalık bataklık göletlere giderken başkalarını da olumsuz etkilerler, havuzun suyunu da azaltırlar, kirletebilirler. Gölette hayat daha kirli ama daha kolaydır. O göletlerde **bataklığa mahkum kurnaz ve"özgür" balık öyle çoktur ki**... Ancak, orda aşk, dostluk... gerçek insani sevgi yoktur.

İnsani düşünceler taşıyor diye ardına düştüğümüz, yanında olduğumuz, yazılarını kitaplarını okuduğumuz şarkılarını dinlediğimiz, filmlerini izlediğimiz, şiirleriyle duygulandığımız, desteklediğimiz... şartsız sevdiğimiz o **"insanlar nerede"** şimdi?

Çetin Altan, sözcülüğüne soyunduğu liberalizmin konforunun tadını çıkarıyor. İsmet Özel, şair-sanatçı yakan şeriatçıların körüklüğünü yapıyor. Özal'a karşı gensorularıyla ünlenen HP'nin haşarı çocuğu Cüneyt Canver, Özal'ın himayesine girip sistem içine evcilleşti. Mecliste yıllarca Tuncelilerin ve alevilerin hırçın temsilcisi olarak güvenilen **Kamer Genç**, Tunceli'de köylerin askerlerce yakıldığını teyit ettikten birkaç ay sonra, askerlerin paşası ile aynı partiden "mebbus" adayı oldu. Poliste işkenceleri ve göz altında ölümleri teyit eden ve karşı olduğunu söyleyen insan hakları eski bakanı **Azimet Köylüoğlu**'da CHP'den DYP'ye transfer olarak, "kahrolsun insan hakları" diye kendini de hedef alan polislerin şefi ile aynı partiden, hem de aynı şehirden "insana karşı omuz omuza" "mebbus" adayı oldu. (Eski şefe ilk sıralar, eski bakana son sıralar "layık" görüldü...) Bir zamanlar, emekçilerin ve kürtlerin de umudu olan, adını dağa taşa yazarken nice gençlerin "Türk milliyetçileri" tarafından öldürüldüğü, insanların uğrunda faşizan baskılara, işkencelere katlandığı **Ecevit "Türk** Milliyetçiliği"ne kaydı... **Timur Selçuk**, Özal'ı rahmetle anarken, 12 Eylül paşalarına övgüler dizebiliyor... **Cem Karaca** şarkılarında dönekliğini haykırıyor... **Aytunç Altındal**, islamcılarla içli-dışlı olma yolunda... **Zülfü Livaneli**, yeni dünya düzenini savunuyor artık... Kemalist(!) **Toktamış Ateş,** devrimcilerden, demokratlardan esirgediği "hoşgörüsü"nü islamcılara sunarken ve işi "Fetullah hoca"larla el ele, gülücüklü pozlar, övgülü demeçler vermeye kadar götürürken, neleri meşrulaştırmaya hizmet ettiğinin bilincinde değil mi? **Cengiz Çandar** aydınlıktan karanlığın hizmetine "kurnazca dönüşünün nimetlerinden faydalanmıyor mu? Dönekleri ve kendini hâlâ ilerici, demokrat filan sanan (ya da öyle gösteren/ yutturan) yazarları, "sanatçılar"ı, reklamcıları, siyasetçileri, medyatik artizleri vs. insancıkları saymaya kalksak birkaç kitap dolar... yabancılaşmanın, duyarsızlığın, dönekliğin, inkârın, ihanetin ve yalanın yaşama biçimi olduğu yerde umudun güneşi balçıkla sıvanmaya çalışılıyor demektir. **Bugün,umudumuza güç verenler, dün balçığa direnerek düşüncesini, mücadelesini, sanatını aşk gibi sürdürenlerdir**. Onların büyükyüğü, saygınlığı, değeri; çıkar ya da zor yüzünden "aşklarından" yüz çevirmedikleri, böylece gerçek ve içten bir "aşk" yaşadıklarını kanıtladıkları içindir. Savunduklarında içten olmayanlar, çıkar ya da zor yüzünden yüz çevirdiğinde, sadece savunduğuna değil, insana, umuda, sevgiye, aşka sırtını dönmüştür. Sonra da çoğu inkâra, ihanete, yalana ve düşmanlığa yol alıp insanlığını, saygınlığını yitirip küçülmüştür. **Nazım** onları yıllar önce tanımlamıştı; **"onlar ümidin düşmanıdır sevgilim"** Ancak insani sevgiyi, aşkı duyumsamamışsa,düşmandan sığındığınız, ümidinizin kaynağı sevgiliniz bile ümidinizi yaralayabilir; **"o mavi gözlü bir devdi... minnacık bir kadını sevdi".**

Bunca birlikteliklerin hayal kırklığına, ümit düşmanlığına, inkâra, yalana, nefrete, ihanete yol alması neden? Genetik, psikolojik, sosyolojik, ideolo-

jik vs. çok neden sayılabilir. Bence en önemli nedenlerden biri, başlangıçta var sayılan "aşkın-sevginin" (ve bilincinin) tek ya da çok yanlı olmaması. "Aşkla" bir beraberlik, bir örgüt, bir sendika, bir kooperatif vs. kurarsınız, bir mücadeleye girersiniz ya da bir dergi vs. yayınlamaya başlarsınız. Sahte aşık er geç geri çekilir. Bahanesini teorize etmek vs. için inkâr ve ihanete yönelebilir. Belki o, başlangıçta kendini "aşık", "aşkı" hoşlanmak, heyecanlanmak, haz vs. sanıyordu çokları gibi. **Aşkın ve dostluğun; emek, ilgi, özveri, bağlılık, duyarlılık, sabır, direnç, bilinç, mücadele, dürüstlük, içtenlik, insani amaç... sevgi gerektirdiğini** kavramamıştı belki de. Beraberlikle doğan bebeği; "aşkı" ve onu güzelleştirmeyi baştan beri istemedi..."yük" gördü belki de.

Bizim bir çocuğumuz var: **İnsancıl**. Bir de bebeğimiz oldu: KARYA. Bunlarla ne kadar "aşkla-sevgiyle" ilgilenirsek, o kadar güzelleşecek, o kadar gelişecek, o kadar güçlenecek. İçtenlikle, sevgiyle el veremiyorsanız uzak durun daha iyi... Sevgili kolu diye sarılmasına güvenle soyunduğumuzda hançer izi taşımasın sırtımız. Ayrıldığınızda, zorlanımlı ilgi-katılım, bir gün inkâra, ihanete yol açmasın hiç değilse. **Su, birkaç damla,eksilmekle su olmaktan,-çıkmaz**. Ancak inkâr ve ihanet suyu ve anlamını kirletebilir, kanatabilir.

Doğmakta olan bir güzelliği yaşatamamak "ölü bebeğin tadı"nı bırakır dudaklarda. Sevgiyle yaşatmak,"**aşkın öpücük tadı**"nı yaşatır. İnkâr ve ihanet ise dudakları acıyla kanatır. Dudakların sevgiyle öpme gücünü, umudunu tüketebilir.

Bizler, insana, **İnsancıl'a**, **KARYA'ya** el verenler, emek verenler kusursuz değiliz. İnsana özgü zaaflarımız ve eksikliklerimiz vardır.("Sistem hepimizi kirletiyor diye rahatlayamayız. **"Gerçek bilinemez, herşey boş ve anlamsız"** diye mistik-agnostik-nihilistik-postmodern kavşaklara sapmak, pasifizm yoluyla sistem içinde hiçleşmeye götürebilir insanı. "Herşey amorf;belirsiz" diye hiçbir şeye ve hiçkimseye tavır almama, köşesizleşme; ilkesizliği, duyarsızlığı, ilgisizliği, yabancılaşmayı çoğaltabilir ve beynin-bilincin amorflaşması söz konusu olabilir. **"Moda"** olan, **"modern aklın eleştirisi"**nde ipin ucunu kaçıranlar, **"söylemin düzeni"** ve gücü karşısında kendi aklından şüpheye düşüp iflasını ilan edebilir. Okuyan, "bilinçli" kesim için, bunlar gibi yüzlerce teori/ ideolojik handikap var. Sol söyleminden etkileniyoruz. Anlamadığımızda ya da zor anladığımızda "üstün bir düşünce" sanıyoruz. Bunlarla birlikte insan ilişkilerimizde duya-rlılık, sevgi, aşk hızla azalıyor. Sık sık silkinmemiz gerekiyor. Sisteme ve bunca soruna karşı birşeyler yapmamız... Eksiklerimizi gidermemiz... Aşmamız. Çoğumuz bunların, çabasındayız.) Biz kusurluyken, okurlardan, katılımcılardan, ilişkide olduğumuz insanlardan kusursuz olmasını bekleyemeyiz. Zaten temelde istenen çok şey değil(!); **"İnsanlaşma"** ki önce insanın kendisi için gerekli. Beklediğimiz şu: Birlikteliğimizde, insani amaç, aşka-sevgiye-dostluğa önem verme ve yönelme gibi ortak paydalarımız ve bu yönde çabalarımız olmalı. Dudaklarımızda "ihanetin kanı" olmamalı...

Yeşilim Güngörmemiş

ışık ve hareketim
henüz doğmamış sonsuzluğumda
yeşilim/sararmaya niyetsiz
bir çiçek tozuyum uçuşan
defne yapraklarının arasında

birçok kez denedim dünya'ya gelmeyi
yetmişbir günde boğazladılar ilkinde
ikincisi bir ameliyat sonrasıydı aklımda kalan
verem'in önü alınmışmıydı anımsamıyorum
korkusuz bir bebek olan yüreğim
devirmişti Çar'ları ve arkasındakileri
erken doğmuştum
bir yanım "Avrupa" bir yanım Asya'da
yüksek ateş altındaydı çocukluğum
yine de yetmişbir yıl yaşadım
yaşadığımdan ibaret sandılar beni

bir dahasına
şimşeklere binip de geleceğim
önüm/arkam yıldızlar ve bulutlar
şemsiyeniz olacağım gökkuşağından
uçurtmalarımı da getireceğim
ayak seslerime uyanacak
yaratırken duyumsayacaksınız
geleceğin kollarında sonsuzluğum
doğduğum zaman göreceksiniz

Osman BOZKURT

Yanık Kentlerin Şiiri: Yıkık Duvarlar Gibi Kaldı Gözlerim

Sinan KUTLU

Aydın Öztürk'ün yeni şiirlerini içeren **Yıkık Duvarlar Gibi Kaldı Gözlerim** adlı kitap, geçtiğimiz yılın ekim ayında Berfin Yayınları'nca okura sunuldu. Kitap, iki bölümde toplanan 49 şiirden oluşuyor. Aynı zamanda yapıta da adını veren birinci bölümde yer alan 3 şiir var; ancak diğerlerine oranla oldukça oylumlu şiirler bunlar ve daha sonraki değinilerimize konu olacak bazı yapısal ayrımlar taşımalarıyla da kendi düzlemlerinde değerlendirilmeleri gerekiyor. İkinci bölümde ise **Kendimi Bağışlamaktan Korkuyorum** başlığı altında 46 şiir çıkıyor karşımıza ve büyük bir çoğunluğu yaşamsal izlenimlerin küçük bir zaman diliminde, anlık çağrışımlarla duyumsandığı dar oylumlu şiirler bunlar...

Bu iki grupta yer alan şiirler arasında kapsam açısından olduğu kadar, deyiş, kurgu ve sanatlık söylem açısından da hemen göze çarpan ayrımlar olduğunu algılıyoruz; konuya derinlemesine girmeden önce bu ayrımları kabaca şöyle toparlayabiliriz: **Yıkık Duvarlar Gibi Kaldı Gözlerim** ve 1. bölümde yer alan diğer iki şiir, içeriksel anlamda daha geniş bir alana yayılan, oluşum sürecinde derinlikli boyutları yeğleyen, çok katmanlı bir yapısallıkla kurgulanan ürünler... Bu içeriksel derinlik, biçimsel öğelerle dışlaşırken doğal olarak şiir dilinde kendisine koşut bir işçilik ve özen gerektiriyor. Aydın Öztürk de bunun ayırdında olan bir ozan olarak, seçtiği geniş repertuara uygun deyişi oluşturma anlamında üzerine düşeni yapmaya çalışmış... Ayrıca bunun Ozan açısından bir de avantajlı yanı var: Aydın Öztürk anlatımına uzun bir soluk kazandırmayı, içiçe tamlamalar ve benzetmeler kullanmayı seven bir şair ve bu anlatım genliğini kısa şiirlere sığdırmaktansa uzun şiirlerde serbest bırakmak, dil kullanımı açısından bir rahatlık sağlıyor O' na. İkinci bölümde yer alan şiirlerse, önceden değindiğimiz gibi çoğunlukla zamanın akışında kısa kesitleri saptayan, belirli bir anın duygulanımlarını aktaran fotoğrafları andırıyor. Ancak bu ürünlerin Ozanın kişisel deyişine, şiir dilindeki karakteristiğe uygunluk anlamında, birinciler kadar şanslı olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır bana göre... Bu anlamda kitabın estetik omurgasını ağırlıklı olarak birinci bölümdeki şiirlerin oluşturduğunu da saptamış oluyoruz. Öyleyse yapılması gereken, **Yıkık Duvarlar Gibi Kaldı Gözlerim**'i çözümlerken, öncelikli olarak bu çatı üzerinde durmak, kitapla ilgili değerlendirmeleri ana omurgası üzerinde temellendirmek olsa gerek...

Bu bölümde yer alan **Duvar Gibi Kaldı Gözlerim, Yıldızlar Şairlerin Komşusu** ve **Ah Guarnica** adlı şiirler, yakılan kentleri ya da yerleşim birimlerini anlatmaları açısından bir konu özdeşliği taşıyor. Dersim, Sivas, Gazi Mahallesi, Guernica ve onların öyküsünde dile gelen daha niceleri... Yaşadığımız, hep birlikte soluk aldığımız dünyada, öncelikle de ülkemiz özelinde insana uygulanan baskıların, kıyımların acısını yüreğinde duyan şair, bunu insanlarla paylaşmak ve bunu yaparken de ardındaki nedenselliği sorgulamak istiyor şiirlerinde. Din, dil, ulus ayrımı gibi gibi olgusal nedenlerle insanlar katlediliyor ya da bu ayrımlar körüklenerek yapay düşmanlık tohumları atılıyor günümüzde. Oysa gerçekte, tüm bu yapıntı nedenlerin ardında egemen güçlerin doymak bilmeyen sınıfsal çıkarları yatıyor. İşte, görünüşte farklı nedenlere dayanan insan kıyımlarını yansıtan bu zincirleme şiirlerinde Aydın Öztürk, yaşanan acılara insanca bir duyarlıkla yaklaşmasının yanında, gerçeğin üzerini kaplayan bu örtüleri düşünsel düzeyde aralamaya çabalıyor...

Yıkık Duvarlar Gibi Kaldı Gözlerim, şu dizelerle başlıyor:

sahnedeydiler.
spot ışıklarının altında.
üstleri başları duman kokuyordu
poşularında yanık izleri.

Burada bir imgelem soyutlamasıyla sahnede, spot ışıklarının altında tasarımlanan insanlar, gerçekte yıllar önce Dersim kıyımını yaşamış, bugün de aynı bırakılmışlığı, baskı ve zulümleri yaşamakta olan Doğu ve Güneydoğu halkını simgeliyor. Şiirin akışı içinde daha sonra da birkaç kez yinelenen bu dize öbeği, Ozanın yaşanan gerçeklikten çıkardığı bu düşsel izlenimi pekiştirmek, diri tutmak isteğini yansıtı-

yor. Başlangıçtan bitime uzanan metin kurgusu yukarıda andığımız konuya, bu konu kapsamında gerçekleşen bir olay örgüsüne dayanıyor. Ancak şiir bu ana damarda gelişirken, olayın zaman atlamalarıyla, yer yer geriye dönüşlerle aktarılması, ayrıca bu olay aktarımının belirli kesitlerinde Ozanın yaşanılan zamana, bambaşka bir mekana dönerek içsel izlenimlerini oradan yansılaması, çağdaş şiirsel anlatının olanaklarından yararlanma kaygısını dışa vuruyor. Şiirin ana damarını oluşturan bu olay dokusunu şöyle aktarabiliriz: Uzun zaman önce, 38'li yıllardaki kıyımı yaşamış Dersim köylerinden biri, Baba Mansur Mezrası... Kuşluk vaktinden az önce silahlı bir kalabalık yürüyerek köye geliyor. Yabancıları gören köyün köpekleri, yamaçlardan aşağı, gelenlerin üstüne koşuyorlar havlayarak. Kurt başlı bir kasatura köpeklerden birinin başını gövdesinden ayırıyor. Köyün yaşlılarından, 38 olaylarını yaşamış Xecê Ana, yaklaşan tehlikeyi görüyor ve şöyle söyleniyor kendi kendine : "Ya Xizir, ma unca gîrkene" (Ya Hızır, bizi yine katledecekler). Gelenlerin komutanı, köylülere 10 dakika içinde evlerini boşaltmaları buyruğunu veriyor. Şiirde bütün insani tonların yokolduğu bir sesle tanımlanan bu haykırışın sahibi, onun köylülere yaklaşımını belirleyen nitelikleri şöyle tanımlanıyor:

komutan iki yıldızlıydı
iki yıldızlı bir korkuydu
ergenekon yolcusuydu

Köyün insanları, gençler, yaşlılar, bebeklerini korkuyla kucaklarında saklayan gelinler umarsızca birkaç eşyalarını yanlarına almaya çalışarak köy meydanında toplanıyorlar. Komutan, ölüm kusmak için sabırsızca bekleyen tüfeklere, mermilere, alev makinalarına başıyla işaret veriyor:

çocuklar ağzından alev kusan borulara ağlayarak baktı. çıra gibi tutuştu evleri, samanlıklar, harmanyeri, karpuz tevekleri. karardı gök, güneşini engelledi komşu köylerin ve ağıllarda hayvan böğürtüleri. köyün çukurunda gözleri kurumuş bir tanıklık kaldı. kanlı tarihin ikincisiydi yüreklerinin milatında dimdik kaldıkları

Aydın Öztürk, bu yaşananların ardından geride kalan görüntüyü ise aşağıdaki dizelerle betimliyor:

şimdi baba mansur mezrasını sahipsiz köpekler bekler
o azgın kangal köpekleri ki insansız yapamıyorlar
kuş uçurtmaz, yolcu geçirtmez, kurt ulutmazlardı zemheride
şimdi gördükleri her insanın yoluna koşuyorlar
ayaklarına sarılıp sarılıp kokluyor, kokluyorlar...
dağ yamaçlarında insansız kalmış gitarların tellerinde
ağlayan rüzgarla, dönüp duruyorlar,
dönüp duruyorlar

Yukarıda da değindiğimiz gibi zaman dizinsel bir akışla doğrusal olarak değil de yer yer zaman ve mekan atlamalarıyla kurulan bu olay akışının belirli duraklarında Ozan, bugüne, içinde yaşadığı kentin insanı güzelduyuya çağıran görünümlerine dönüşler yaparak dış ve iç betimlemelere yer veriyor:

çınaraltının rüzgarla kırışırken o demlenmiş yüzü
gecenin minör mehtabını vapur düdükleri çizer
sardunyaların tırmandığı balkonda, emirgan sırtlarında
yaşlı bir udi, mızrabıyla sesinin derin kuyularını eşeler
yakamozlar hüzzama kesmiş bir çırpınıştır
yayılır kanlıca kıyılarına, dalgın anason kokularıyla oynaşarak
kemanlarda hiç susmayan ateş böcekleri

Şiirin dokusu içinde belirgin bir kontrast oluşturan bu çelişkin yaşam görünümleri, yani yoksulluk ve sefalet içinde yaşayan, hatta yaşamalarına bile kimi zaman izin verilmeyen insanların acıdan ibaret gerçeğiyle, İstanbul... onun binyıllık incelmiş yaşamalardan süzülmüş, onlarla bütünleşmiş doğal güzellikleri, yapıta iki farklı boyutta katılan bir gerçeklik duygusu sağlıyor. Birincil ve öncelikli boyut, bir toplumsal çelişki olarak beliriyor Aydın Öztürk'ün estetik belirleniminde:

yıkıntılarından dumanlar tüten dersim köyleri
konvoylar geçer munzur boyunda, leoparlar, skorskiler
kurşun sesleri, izli mermiler, uçuşan şarapnel
geceler ne yakamozdur, ne de yaşlı bir udi

İkinci boyut ise Ozanın ülkesinin gerçeklerine tanıklık eden insani kimliğinde, yaşanan acıları içinde duyan ve onları estetik boyutta dışa vurma kaygısı taşıyan duyarlığında beliriyor. İnsani benlik, yaşamsal çelişkileri düşünsel-toplumsal düzeyde ifade etmenin ötesinde, çelişkileri çok daha derinde duyumsuyor ve bunların yarattığı sayısız duygu ve düşünce iç dünyanın kıvrımlarında buruk tatlar bırakıyor. Bu duygulanımlar içinde acı, öfke, umarsızlık... hatta nedeni belli belirsiz bir suçluluktan sözedilebilir. İnsani süreçleri yaşayan birey, doğal olarak kendi halkının yaşadığı tanımsız acıların yalnızca gözlemcisi olmaktan suçluluk duyuyor. Kendi yaşam birikimine katılan güzelliklerden utanıyor bir anlamda... Ancak bir yandan da güzelliklerin insan için olması, insanın güzelduyuya yaraşan bir varlık olması gerçeği dayatıyor kendini. Böylece, parçalanmış kişilik kaçınılmaz bir biçimde hayatın doğasına karışıyor:

sus diyorum, sen de sus geveze şair
bir yarısı yıkıntılarından dumanlar tüten dersim köyleri
bir yarısı emirgan, yaşlı bir udi
söyler misin yüreğinin doğru yarısı hangisi

Bireysel boyutta, benine yönelik bir sorgulamaya girişen şair, tüm bu izlenimler yığınının ardından, şiirine şu dizelerle son veriyor:

parmak uçlarımdan kollarıma
kör bir testere ilerliyor
santin santim doğranıyorum
kan sızmıyor kesiklerimden
yerde buz kristalleri

Yıkık Duvarlar Gibi Kaldı Gözlerim, içerik açısından ülkemizin tarihsel arka süreçli ve hâlâ varlığını koruyan çelişkilerine, sorunlarına dayanıyor; onları estetik söylemin olanaklarıyla, çok katmanlı bir şiirde gündeme getiriyor. Gerçekliğin arka yapıdaki temellendirimi.. başat öğelerle ayrıntılar arasındaki ilişkiler, doğa ve ruh betimlemeleri, yalınkat bir doğrusallıktan sıyrılması ve yaşamı tüm farklı düzlemleriyle ele alışı açısından Aydın Öztürk'ün yapıtı başarılı bir bütün-

sellik oluşturuyor. Bu içeriksel kurgunun biçimsel kurguya, yani retorik ve dilbilimsel anlatıya dönüştüğü düzleme baktığımızda ise şöyle bir genellemeye gidebiliriz. Aydın Öztürk, geniş bir sözcük ve kavram dağarı olan, yansıtmak istediği içsel ya da dışsal gerçekliğe bu birikim eşliğinde bakabilen bir ozan. Bu yansıtmalarda, betimlenen alan ya da varlık diyelim doğal gerçekliğine olabildiğince yakın, kurgusallıktan yara almadan görünüşe çıkabiliyor. Ayrıca duygu aktarımlarında da bir yaşanmışlık ve sahicilik izlenimi bırakıyor o yanda. Tüm bunlarda, Aydın Öztürk'ün şair duyarlığının yanı sıra, az önce değindiğimiz geniş repertuarının da payı büyük kuşkusuz. Ancak aynı birikim, kimi anlatım biçimlerinde bazı ağırlıklar oluşmasına, böylece de şiirin bazı yerlerde olağandan fazla yüklenmesine neden olabiliyor. Örneklemeye geçmeden önce bunu biraz açarsak, sorunun Aydın Öztürk'ün ifade olanaklarını olabildiğince genişletme arayışları içinde ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Ozanın geniş soluklu ifadelerden hoşlandığını, bu uzun anlatıların O'na daha çok ayrıntılara girme ve anlatılan şeyi daha boyutlu aktarma olanağı verdiğine değinmiştik. İşte bu yaklaşım kimi dizelerde fazla bir içiçe geçme, ya da yüklenme çağrışımı olarak çıkabiliyor karşımıza. Bu durum, sözkonusu ifadeleri dilbilimsel açıdan zedelemiyor, çünkü gramer açısından doğru kurulmuş tümceler bunlar; ancak sorun estetik anlatıda, yani retorik alanında beliriyor. Bunu bir örneği açımlayarak görmeye çalışalım. Şiirde daha önce alıntıladığımız şöyle bir dize var: "çınaraltının rüzgarla kırışırken o demlenmiş yüzü "Bu dizede söz sanatı olarak iğretilemeyle (metafor) karşılaşıyoruz; ancak bir değil iki iğretilemeyle. İşte sorun da burada beliriyor. Her ikisi de kapalı çağrışımlara dayanan bu iğretilemelerden ilki, yani Çınaraltı'nın yüzünün rüzgarla kırışması bir kişileştirme anlamı taşıyor. Burada sözkonusu olan, Çınaraltı kahvesinin yaşlı yıpranmış bir insan yüzüne benzetilmesidir. Bunun hemen ardından, aynı dizede ikinci bir iğretilemeyle karşılaşıyoruz: Çınaraltı'nın demlenmiş yüzü. Tarihi bir mekan olan bu çay bahçesi, çoğumuzun anılarında uzayıp giden doyumsuz sohbetlerin, içilen sıcak çayların çağrışımıyla yaşamaktadır. İşte bu dizede de Çınaraltı'nın artık çayla özdeşleşmiş varlığı "demlenme" benzetmesiyle yansıtılıyor. Ancak tek bir dizede böylesine içiçe geçen bu iki metafor, dizenin asıl amacı olan imgenin duyarlık kanalıyla okuyana ulaşmasını bir ölçüde güçleştiriyor; onun eskil, güzel anılara eşlik eden varlığı imgelemde dolaysız bir karşılık bulmakta zorlanıyor...

Metafor ve tüm diğer söz sanatları, asıl estetik iletiyi, yani imgeyi kurgulamak ve pekiştirmek amacıyla kullanılan yöntemlerdir. Ancak metafor özünde düşünsel süreçleri harekete geçiren bir olgudur ve onun dozundaki bir fazlalık, düşünce ile duyarlık arasındaki bir dengeye oturan imgeyi gerilere itebilir. İşte Aydın Öztürk'ün deyişinde daha önce saptadığımız nedenlerle beliren bu durum, örneğimizde olduğu gibi Ozanın başka dizelerinde ya da şiirlerinde de yer yer kendini gösteriyor. Ayrıca imgenin bir de gerçeklik işlevi vardır. Genelde sanat ya da şiir, yaşamsal gerçekliği estetik düzlemde yansıtma işlevi taşıdığına göre, onun bir yöntemi olan imge de kaçınılmaz olarak bu işlevi üstlenecektir. İmge doğal olarak yaşanan gerçeklikle doğrusal bir ilişki içinde değildir, yani onunla biçimsel olarak örtüşmez. Örneğin Aydın Öztürk'ün "munzurda yüzünü yıkayan geranimolar" dizesinde anlatılan, Kızılderili önder Geranimo değildir. Ancak içeriksel bir benzeşmenin yarattığı çağrışım, yani özgürlük için savaşan Geranimo ile, Dersimlilerin bu anlamdaki özdeşliği bir gerçeklik duygusu yaratır ve imge böylece işlevselleşir. Ancak aynı şiirdeki, "dağ yamaçlarında insansız kalmış gitarların tellerinde" dizesinde oluşan anlam için aynı şeyi söyleyemeyiz. Anlatılan coğrafyada, o bölgenin dününde ve bugününde gitar, bir kültürel anlam yükü taşımadığından gerçekle biçimsel olarak örtüşmediği gibi içeriksel olarak da uzak düşmektedir. Ancak her şairin farklı bir yaklaşımı, ayrı bir imge anlayışı vardır ve sonuçta bu görüşler benim kişisel anlayışımı yansıttığından, öznellik alanında değerlendirilmelidir.

Kitabın ilk bölümünde yer alan diğer iki şiire değinmek gerekirse, "Yıldızlar Şairlerin Komşusu" adlı şiirin, Sivas'ta yaşanan ve hepimizin belleğinde acı izler bırakan katliamın etkileriyle oluştuğunu algılıyoruz. Bu şiirde Ozan, Sivas'ta insanlarımızı katleden gerici vahşeti tarihsel çizgisine yönelik anıştırmalar yaparak yargılıyor ve hiçliğe mahkum ediyor:

Tarihiniz suçludur,
tarihiniz sabıkalı.

Oysa bilinciniz boş bir karatahta. Topkapı Sarayı'nın serin avlularında- çınarların altında - altın avizelerin aydınlattığı sessiz odalarda, belki de Boğaz'ı gören bir pencere dibinde sırayla kardeşlerini boğdururken, Şeyhülislamın fetvasıyla yüreğini ferah tutan sultanların kanlı tebeşiri karalayıp duruyor karatahtanızı. Siz yoksunuz...

Bu bölümün son şiiri olan ve " Ah Guernica " başlığını taşıyan şiirse, Gazi Mahallesi'nde yaşanan olayların izleğinde gelişiyor ve oradan da bir göndermeye yöneliyor. Şiirin bitiş dizeleri şöyle:

Ah Guernica!
Yanmış barikatların arkasında yenilmemiş zaman
Ah Guernica!
Direnmiş bütün kentlerin en onurlu sayfası

Böylece yanık kentlerin, buralardaki insani direncin ekseninde gelişen şiirlerden oluşan ilk bölümün de sonuna gelmiş oluyoruz. "Kendimi Bağışlamaktan Korkuyorum" başlıklı ikinci bölümde yer alan 46 şiirin genel yapısıyla ilgili kısa bir değinide bulunmuştuk. Burada, yalnızca bir örnek olması amacıyla bölüme adını veren şiiri alıntılamakla yetiniyoruz:

aydınlık camlara döne döne çarpan kuşların
kanayan teleğidir sabrımı sınayan
bu kadar gerekçe yeter, damıtılmış sözler
kalkıp gitmeliyim, bu kadar mı önemli
tozlu duvarlar dibinde acımı eskitmek
kalkıp gitmeliyim
kendimi bağışlamaktan korkuyorum artık

Aydın Öztürk'ün kitabı, saydığımız tüm özelliklerin içinde, olumlu yanları ağır basan bir yapıt olarak biçimleniyor bana göre. Bu ürünlerde yansıyan bilinç durumu ve yaklaşım tutarlılığında olduğu kadar, Ozanın dilde gösterdiği özen ve zengin sözcük dağarında da olumlu izlenimler barınıyor. Örneğin **Yıkık Duvarlar Gibi Kaldı Gözlerim** şiirinde ulusal nitelikler de taşıyan bir sorunu ele almasına karşın bakış açısını bilimsel bir yönsemeyle konunun odağına yöneltmesi, bunu sınıfsal bir sorun, bir sistem sorunu olarak evrensel boyutlarda sorgulaması, sözettiğimiz olumlu yaklaşımın önemli bir örneği. Aynı yaklaşım ve özenli çalışmaları sonrasında, Aydın Öztürk'ten daha başka güzel şiirler okuyacağız gibi geliyor bana..

İki Şiir Kitabıyla Suna Aras(*)

Güngör GENÇAY

Sanatçılar da bir ana sevgisiyle ürünlerini sahiplenirler. Ananın çocukları ne kadar çok olursa olsun, bire bir sevgisinin sayıya bağlı olarak azalıp çoğalması düşünülemez. En azından aralarındaki ilişkiler belirleyici bir durum almaya kadar bu durum, doğal bir durağanlık içinde sürer. Bu yargı, sanatçılar için de geçerlidir. Ne var ki, zamanla ikisi de duygusallığın ağırlığından kurtulur, daha bir eleştirel gözle bakarlar ürünlerine..

Ülkemizde, yazılması kolay göründüğü için en çok ürün şiir dalında verilir. Aslında, şiir bir maraton koşusudur. O nedenle firesi de çok olur. Şöyle, yanımıza yöremize baktığımızda ömürboyu şiiri sürdürenlerin, yani maratona devam edenlerin sayısı hemen dikiliverir karşımıza. Aslında, spor dalında olduğu gibi, birincilik de yoktur şiir maratonunda. Çünkü bu koşu, ölüme kadar sürecektir. Bu uzun koşuya Suna Aras da "**İki Arası Yalnızlığın**" adlı kitabıyla katıldı.

İki Arası Yalnızlığın

Kitabı oluşturan tüm ürünlerde, şairin gerek teknik gerekse estetik bir bütünlük içinde, belli bir düzeyi tutturmuş olduğunu görüyoruz. Daha "Beyaz Kuşlara" adlı ilk şiirindeki:

"...Öyle büyük ki bu sevda
Sığmayacak yüreğime
....
Daha güzel günler için
İp ucunda durur başım..."

dizelerinden onun, sömürülen insanların safında kavgaya katıldığını anlamak zor olmuyor. Ancak, bu yoldaki mücadelenin çok çetin olduğu bilinen bir gerçektir. Şair, "Hep Olüm Havasında Çalanlar Davulları" adlı şiiririnde söylediği:

"... Hangi dalda bıraktık
nerede ellerimiz
Bir baktık
duman olmuş
Kim varsa yanımızda" dediği kaypaklık, kalleşlik ve zor zamanda terk edilmişlik olgusunu, bu yola baş koyup da tatmamış kişi hemen hemen yok gibidir. Böylesi durumların sonunda daha bir içine dönüyor insan. Aras da içine bakıp:

"... *Ağarmıştı/ birkaç tel/ Kopardım saçlarımdan/ Çok şeye geçikmiştim/ Ne var elimde kalan/ Gözlerimdi/ gözlerimin içinde/ Bendim/ benimle ağlayan/ Görseler/ deli derler/ desinler/ Bir ben miyim/ aynalarla konuşan/* dizeleriyle bir anlamda kendini didikliyor. "Hayatın Felsefesı"nde ise, dinsel söylencelerden çıkış yaparak diyalektik evreler içinde yaşamın felsefesini açıklamaya çalışıyor. Sonuçta; haklıyla haksızın çatıştığı, egemen sınıfın sömürdüğü bir ortama geliş sürecini masalsı bir anlatımla sergiliyor.

Benzer özelliklere "İğneli Beşik" adlı şiirde de rastlıyoruz. Şairin bu kitabında, uzun soluklu dizelere yer vermediğini:

Bağırıyordu/ Sesi kendindenl büyük/ Hiç girmemişti/ sayfalarına/ Sattığı gazetenin/ Yedi aydır/ Okul kaçagı/ Hüseyin/ Bağırıyordu/ Güzel bir Mart/ gününde/ Papatyalar/ Intihara gittiler/ Siyah kefenle/ biçiminde dizelendirdiği "Bağırıyordu" şiirinde de görüyoruz. Ayrıca, yapılandırdığı şiirlerin çoğu dizelerini, az sözcükle oluşturduğunu ve anlamın bütünlenip bütünlenmediğiine aldırmadan dizeleri kırdığına tanık oluyoruz Örneğin:

"Bağırıyordu
Sesi kendinden büyük..." deyişiyle daha ağırlıklı dize kurmak varken büyük sözcüğünü, üçüncü bir dize yaparak anlam ağırlığının düşmesine neden oluyor. İkinci kitabına baktığımızda; bu uygulamanın, şairin biçim arayışı içinde olmasından kaynaklandığını görüyoruz.

Tay Dedim Cız Dediler

Kitabın adı, bir karşı tavrı, bir yasağı simgeliyorsa da Suna Aras, soyutla daha sık sarmaşarak yol alıyor bu kitabındaki çoğu şiirlerınde. Ustalaşmış bir söylemin paralelinde, şiirin bütününü kapsayan bir açık

söylemle rastlaşamıyoruz. "Seni Yaratmak- Yaladı Güneşi Unutkan-Sevginin Kanaması Şiirde" adlı olanları bu tür soyut şiire, başka bir demeyle kapalı şiire örnek. Ama:

" .. **Al beni/ sevmekl Çoğul ekiyle...**" dizelerinde görüldüğü gibi, çok güçlü dizeler de kitapta yoğunluk taşıyor. Üç küçük özgün dizeyle, birçok şiirle bile anlatılması zor olanı şıir dileyle sesleyiveriyor

"Yolcula Beni" adlı şiirinde:

"...Yüzlerin ardıını anlat/ ardına
bakmamanın yanılgısını/ denizin nabzını
anlat/ anlat gelmesin bahar
Baharı vuracaklar

....

Çağrılım
Kaldırıp yüreğini fırlattın her acıya
Neden bakmadın bilmem/
acı ki yakamızda
Sor hatırını
Elimi kesme umuttan
Yarının yükü ağır
Ölüm emzirmesin çocuklarımı." diyen şair, bu dizelerle ifade ettiği duygularını ve inancını da :

"**..Ben o ölüm orucunu hiç bitirmedim.**" gibi çok güzel bir dizeyle ortaya koyuyor.

Güneydoğu insanının yaşam gerçeğini ise Brindarım adlı şiirinin son altı dizesinde:

"...Kanına bulayıp kendimi
Dağa vururum namlu
Cana dönerim korku
Çekilirim
İninde kurt yavrusu
Yolar kirpiklerimi." gibi güçlü ve kendine özgü bir söylemle dile getiriyor.

Suna Aras, ifadeyle ortaya koyduğu şiirlerde yakalanması ve söylenmesi zor olan, ama yaşamı dört bir yanından kavrayan gerçekleri, dizelendirmiş olarak çıkıyor karşımıza.

"...birdenbire gelmedi/ deprem hızıyla biten." örneği, yalın olduğu kadar, özü yaşamla bütünleşen dizeleri açıyor önümüze.

Bu kitabında da ilkinden daha değişik bir arayışı var şairin. (/) ayraçlarla bölüp, sözcüklere çifte anlam yüklemek gibi bir biçim arayışına girmiştir Suna Aras. Ayraçlar içinde şiiri kavrayıp oh çektiğinizde, tokat yemiş çocuğa dönüyorsunuz. Oysaki:

" Ben aşka türbe değil
Toprak olmak isterim
Sırtım dönük durmayacağım yaşama
Bütün tevekkülleri reddediyorum." dizelerinde olduğu gibi amacını net ve sanatsal özellikleri gözardı etmeden söyleyebilen; " Aşkın Adı Özgürlüktür Aslında" ve "Ucuzdur İnsan Ülkemde" gibi şiirler yazabilen şairin, sözcük ve noktalama ışaretleriyle yapılacak oyunlar ile başkaca sığınmalara ıhtiyacı olmadığını düşünüyor; üçüncü kitabında, Suna Aras'ın bize çok daha güzel şiirler okutacağına inanıyorum.

(*) 1- Iki Arası Yalnızlığın: Şiirler/ Yazan: Suna Aras/ Çağıltı Yayınları, istanbul,1991

2- Tay Dedim Cız Dediler: Şiirler/ Yazan: Suna Aras/ Broy Yayınları- Istanbul,1994

Hepimiz Tehlikedeyiz (Passollini)

ne sakıncası var hayata soru sormanın
geleceğin ufkunu seçmeye çabalamadan
sisler altında yüzleşmenin karşısında hatalar
geriye dönüp hesaplaşmanın kendinle
ne sakıncası var?..

bu saf bir sorudur nasıl da
altı yaşına girmemiş insan yüzündeki
gözler gibi saf nasıl da
hayata böyle safça soru yöneltmek arı-duru
silahını emanet etmek değil mi düşmana?..

soruların sessizce sorulmuş olsun
yanıtların ses getiriyorsa
bunu yalnızca sen bil, sen yorumla
bütün maskeler inmeden
böyle çıplak dolaşma yüzün...

Cengiz Temuçin ASİLTÜRK

Okul Sözlüğü Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kullanılabilir mi?(*)

Yusuf ÇOTUKSÖKEN

Resmi Türk Dil Kurumu, yazımı alt üst eden *İmlâ Kılavuzu* (1985-1993), yazımı, sesletimi, kökensel açıklamaları, tanımları, örneklendirmesi, eksikliklikleri, yanlışları... ile çeşitli eleştiri yazılarına konu olan *Türkçe Sözlük* (2 cilt, 1988)ten sonra yeni bir sözlük daha yayımladı: *Okul Sözlüğü* (Ankara, 1994, hazırlayanlar: Prof. Dr. İsmail Parlatır, Prof. Dr. Hamza Zülfikar, Prof. Dr. Nevzat Gözaydın). Kendini Türkçe konusunda tek yetke, bilimsel kurum olarak kamuoyuna tanıtan resmi TDK'nin bu denli bol yanlışlı bir sözlüğü okurlara, çoğunluğu öğretmen ve öğrencilerden oluşan kesime sunması büyük bir skandaldan başka bir şey değildir. *Okul Sözlüğü* üzerine bugüne değin 20 dolayında eleştiri yazısı yayımlandı; sözlük hazırlayanları bu eleştirilerden hiçbirine yanıt vermedikleri gibi, bilimdışı tutumlar takınarak eleştiri yöneltenleri "TDK'ya karşı planlı, programlı saldırının, görevlendirilmiş kişisi", (Prof. Zülfikar) "sözde dilci", "dil çığırtkanlıklarının amigosu" (Prof. Parlatır) gibi sözlerle nitlendirdiler. TDK'nin *Türk Dili* dergisi yazı kurulu da bu tür saygısız ve düzeysiz "tenkit" yazılarını basarak yazanların görüşüne katılmış oldu.

Bu yazımda *Okul Sözlüğü* 'nün yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılıp kullanılmayacağını tartışmak istiyorum. Bilindiği gibi dil öğretiminin temel araçlarından biri de sözlüklerdir. Bu bakımdan sözlükler yazımı, sesletimi, sözcük türü belirtilmesi, tanımları, örnek kullanımları açısından yetkin olmak durumundadır. Şimdi *Okul Sözlüğü*'nü bu bakımlardan birlikte inceliyelim:

Okul Sözlüğü'nün yazım seçimi

Okul Sözlüğü, belirtildiğine göre resmi TDK'nin *Türkçe Sözlük'ü* ve *İmlâ Kılavuzu* örnek alınarak hazırlanmış. Dolayısıyla bu kaynaklardaki yazım seçimi benimsenmiş. Şöyle:

1. Bileşik yazılması gelenekselleşmiş yüzlerce sözcük bu sözlükte de ayrı yazılmaktadır: *acı badem, acı çiğdem, Afria menekşesi, ahlâk dışı, ata sözü, bilim kurgu, Dış İşleri, millet vekili, orta kulak, Saman yolu...* Kimi zaman yabancı kökenli sözcükleri bile Türkçe sanarak ayrı yazdılar: *ak ala*. Oysa *akala* Amerikan İngilizcesi'nden kökü Meksika'da bir köy adı) Türkçe'ye ödünçlenmiş bir sözcüktür.

2. Düzeltme iminin (^) kullanımına yaygınlık kazandırdılar. Yabancı kökenli sözcüklerde yer alan öndamaksıl/k/, /g/, /l/ ünsüzlerinden sonra gelen /a/, /i/, ve /u/ ünlülerini simgeleyen harflerin üstüne bu imi koydular: Oysa geleneksel yazında düzeltme imi iki yerde kullanılıyordu: **a)** yazımı ve sesletimi benzeyen sözcüklerin birbirinden ayrılması için: *adet/âdet, aşık-/âşık,* gibi. **b)** içinde öndamaksıl /g/ ve /k/ ünsüzü bulunan sözcüklerde bunun öndamaksıl(ince) olduğunu(okunmasını) belirtmek için: *kâr, kâğıt, dergâh* gibi... Nispet -i'sini gösteren harfin üzerine de bu imin konulması gerektiğini belirttiler: *ilmî, millî, tarihî* gibi Bu arada nispet -i'si sanarak kimi yabancı sözcüklerde de yanlış olarak bu imi kullandılar: sârî(s. 645). Burada niçin iki tane düzeltme imi kullanıldığını anlamak zor. Ayrıca *lûmbago, lûtr*'da bu im yer alıyor ama *lunapark, filo, filozof*, gibi sözcüklerde yok. (Bu sözcüklerde "l ince okunur" diye bir not görüyoruz. Ancak *biyoloji, klorofil, paleontoloji, silo* gibi örneklerde bu açıklamayı bulamıyoruz. Bu tutarsızlık değil de nedir?)

3. Kimi yabancı sözcüklerin yazımını değiştirdiler. Örneğin *aküpunktür, tualet, laboratuar, eczahane, pastahane* gibi.

Okul sözlüğü'nde sözcük türlerinin belirtilmesi

Okul Sözlüğü'nde de hemen bütün sözlüklerde olduğu gibi sözcüklerin sözdizimindeki yerlerine ve taşıdığı anlamlara göre dilbilgisel türleri de belirtilmiştir. Bunun için sözlüğün başında sözcük türlerinin kısaltılması yer almaktadır: *bağ.*(bağlaç), *ç.*(çoğul), *e.* (edat), *is.* (isim), *s.* (sıfat), *ünl.* (ünlem), *zf.* (zarf), *zm.* (zamir) gibi. Ancak kimi sözlüksel birimlerde sözcük türlerinin adlarının verilmesinde çeşitli eksikler ve yanlış bulunmaktadır. Sözgelimi sıfatların zarf kullanımları çoğu kez belirtilmemiştir: *âciz, bitişik, sıkışık* gibi. Dil adlarının tanımlanmasında sıfat kullanımı atlanmış. *Almanca, Bulgarca, Çince, İsponyalca, Türkçe* gibi. Kimi sözcüklerin türleri belirtilirken yanlışlık yapılmış: *adapte* is.(sıfat olacaktı), *agnostik*(ikinci tanımdan önce sıfat olduğu belirtilmeliydi), *akik,*(sıfat kullanımı belirtilmemiş), *alelâde* is.(sıfat denilmeliydi), *Ali* is. (özel isim olduğu söylenmeliydi), *âli* is. (sıfat denilmeliydi), *argo* (sıfat kullanımı da belirtilmeliydi), *doğal* (zarf kullanımı da verilmeliydi), *dubleks* is. (sıfat olduğu belirtilmeliydi), *dümdüz*(zarf kullanımı

belirtilmeliydi), *eveğen* is.(sıfat olacaktı), *galvaniz* (sıfat kullanımı da verilmeliydi), *iri yarı* is. (sıfat denmeliydi), *kazazede* is.(sıfat ve isim olduğu belirtilmeliydi), *küçük baş* is. (sıfat denmeliydi), *lüzumsuz yere* s. (zarf denmeliydi), *melâike* is. (çoğul isim denmeliydi)... gibi. (Ayrıca bk. Yusuf Çotuksöken, "Okul Sözlüğü'nün İkinci 100 Yanlışı", **Varlık,** Aralık 1995)

Okul Sözlüğü'nün sesletim seçimi

Okul Sözlüğü'nde genellikle yabancı sözcüklerin, kimi durumlarda da Türkçe sözcüklerin sesletim özellikleri de belirtilmiştir. Bu, hem Türk hem de yabancı öğrenciler için oldukça yaralıdır. Öğrenciler sözlüklerden sözcüklerin yalnızca yazımlarını, kökenlerini, tanımlarını ve kullanım bağlamlarını öğrenmekle kalmıyorlar, sesletimlerini de öğrenmiş oluyorlar. Gelin görün ki *Okul Sözlüğü,* bu yönüyle de yetersiz, dahası yanıltıcı özellikler taşıyor. Okuma kolaylığı olması için yanlışlardan bir bölümünü çizelge biçiminde vermek istiyorum. (Benim sesçil yazımımda heceler (.) ile birbirinden ayrılmıştır.)

Okul Sözlüğü	Doğrusu	Ünlüyle başlayan ek alması/eylem durumunda
abla	/'ab.la/	-
acaba zf. (a'ca-ba)	/'a. ca. ba:/	-
ah... **(âh)**	/a:h/	-
ahval, -li (ahva:l)	/ah. val/(l ince o-kunur	/ah. va:l/
akabinde zf. (k kalın okunur)	(k kalın okunur) tümcesi gereksiz	-
akim s. (aki:m) (k kalın okunur)	/a. kim/(k ince okunur)	/a. ki:m/
âli is.-	/a: li:/s.	-
arzu is. (arzu:)	/ar.zu/	-
Allah öz. is. (Al-la:h)	/al.lah/	/al.la:h/
ayar is. (aya:r)	/a. yar/	-
baki s. (ba:ki:)(k kalın okunur	/ba.: ki/,/ba:.ki:/(k ince okunur	-
Bektaşî öz. is.-	/bek.ta:.şi/,/bek.t a:.şi:/	-
bîtap s. (bi:ta:p)	/bi:.tap/	-
biyoloji is. -	/bi.yo.lo.ji./ (l ince okunur	-
cehennemî s. (cehennemî)	/ce.hen.ne.mi:/	-
devam is. (de-va:m)	/de. vam/	/de.va:m/
din(l)is. (di:n)	/din/	/di:n/
edebiyat is. (edebiya:t)	/e.de.bi.yat/	/e.de.bi.ya:t/
elim s.(elî:m)	/e.li:m/	-
federal s. -	/fe.de.ral/(l ince okunur)	-
fular is. -	/fu.lar/(l ince o-kunur)	-
gaspetmek -	/.gas.pet.mek/	-
girdap, **-bı** is. (girda:p)	/gir.dap/	/gir. da:b/
hâl,-li(l) is. (ha:l)	/hal/(l ince oku-nur	/ha:l/
hayat(l) is. (ha-ya:t)	/ha.yat/	/ha.ya:t/
imam is.(i:ma-:m)	/i.mam/	-
izafet is.-	/i.za:.fet/	-
kâr is.(kâ:r)	/kâr/(k ince oku-nur)	/kâr/,/ka:r/
kıskıvrak zf. -	/kıs. kıv.rak/	-
kişizade is. -	/ki.şi.za:.de/	-
la is. -	/la/,/la:/(l ince o-kunur	-
Macarca is.	/ma.'car.ca/	-
mebus is.(me-bu:s)	/me.bus/	-
midilli is.zool. (midi:lli)	/mi.'dil.li/	-
mikyas is.(mik-yas:s)(k kalın o-kunur)	/mik.yas/(k ince okunur)	-
münekkit,-di is.(k'ler kalın o-kunur)	/mü.nek.kit/(k'ler ince okunur	-
münzevi is.-	/mün:ze.vi:/s.	-
müstakil,lli s.(k kalın okunur)	,-li(k ince oku-nur)	-
name is.-	/na.:me/	-
rakip,-bi s.(raki:p) (k kalın okunur	/ra.kip/(k ince o-kunur)	/ra.ki:b/
redif is.(re:dif)	/re.dif/	-
tabiat is. (tabi:-at)	/ta.bi.at/	-
takvim is. (tak-v:m)	/tak.vim/	-
tenkit,-di is.- (tenki:t) (k kalın okunur)	/ten.kit/(k ince o-kunur)	/ten.ki:d/

Bu konuda (Doç. Dr.) **İclâl Ergenç**'in *Konuşma Dili ve Türkçenin Söyleyiş Sözlüğü-Bir Deneme* (Simurg, Ankara 1995) adlı çok güzel bir çalışması var. İlgilenenlere salık verebilirim.(Ayrıca bakınız: Yusuf Çotuksöken, "Okul Sözlüğü'nün Üçüncü 100 Yanlışı" **Varlık** Mart 1996)

Okul Sözlüğü'nün kökenbilimsel açıklamaları

Okul Sözlüğü' nde yabancı kökenli sözcüklerle, yabancı biçimbirim (ek, sözcük) almış Türkçe sözcüklere kökenbilimsel açıklamalar eklenmiş. Böylelikle öğrencilerin Türkçe sözcüklerle yabancı kökenli sözcükleri birbirinden ayırabilmelerine olanak sağlamış. Ancak, *Okul Sözlüğü* bu konuda da tam bir sorumsuzluk ve önemsemezlik içindedir. Benim saptamalarıma göre *Okul Sözlüğü*'nde 200 dolayında kökenbilimsel açıklama yanlış. (Bu konuda *Varlık* dergisindeyayımladığım yazıya bakılabilir: "Okul Sözlüğü'nün Birinci 100 Yanlışı", Kasım 1995). Burada birkaç örnekle yetinmek isityorum.

Okul Sözlüğü		**Doğrusu**
alil	-	Arapça
bira	Ar.(Arapça)	İtalyanca
ego	-	Fransızca
hepatit	Ar.	Fransızca
kasten	Fr.(Fransızca)	Arapça
meşrutiyet	-	Arapça

saha	-	Arapça
sathî	Fr.	Arapça
ticaret	Far.(Farsça)	Arapça
üryan	Fr.	Arapça
vals	Ar.	Fransızca

Okul Sözlüğü'nün Tanımları

Okul Sözlüğü'ndeki tanımların hemen hemen tümü, **Türkçe Sözlük**'ten (**Türkçe Sözlük**'teki tanımlamalar da eski TDK'nin **Türkçe Sözlük**'ünden) olduğu gibi aktarılmıştır. Bu aktarma sırasında kimi yanlışlar ne yazık ki düzeltilemememiş, kimi tanımlar ise yetersiz kalmıştır. Birkaç örnekle bu yargımızı kanıtlamaya çalışalım:

açık kalp ameliyatı is. tıp. Kalbin içi açılmadan önce dolaşımın sunî kalp denilen bir aygıta devredildikten sonra yapılan kalp ameliyatı.(s. 6) - Anlatımdaki bozukluğu siz de görmüşsünüzdür.

açlık, *-ğı*(...)4. Çok şiddetli ihtiyaç duymak, hırsla istemek. (s. 7) - Ad türü sözcük, eylem türü sözcükmüş gibi tanımlanmış.

aşçıbaşı, *-nı* 1. Birkaç aşçının birlikte çalıştığı yerde bulunanların başı. (s. 67) - Siz bu tanımdan bir şey anladınız mı?

bilim kurgu is. Çağdaş bilim verileriyle düş gücünden oluşan film, roman. (s. 123) - Bilimkurgu, bir edebiyat ve sinema türüdür

çıkma durumu is. gr. Cümlede fiilin gösterdiği oluş ve kılışın üzerinde bulunduğu isimden uzaklaştığını, ayrıldığını gösteren hâl, durum, -den hâli, ablâtif: Evden, sokaktan gibi. (s. 185) - Öğrencilere bu tanımı nasıl anlatacağız?

halk bilimi is. Bir ülkede yaşayan halkın ürünlerini, törenlerini, geleneklerini, inançlarını, müziğini, oyunlarını, sanatını, halk hekimliğini, vb. yi inceleyerek, bunların birbiriyle ilişkilerini belirten; evrim, yayılım, değişim, etkileşim gibi sorunlarını çözmeye, sonuç, kural, kuram ve yasalarını bulmaya çalışan bilim dalı, folklor. (s. 346) - Ne tanım ne tanım... Bu tanımı yabancı öğrencilere okuduğumda pek bir şey anlamadılar. Ben ne denmek istendiğini anlattığımda; şöyle böyle anladılar. Niçin daha yalın ve anlaşılır bir tanım verilmediğini sordular.

kıskanmak (-i, -den) 1. Sevgiden veya kendisiyle ilişkili şeylerde bir başkasının ortaklığına veya üstün durumda görünmesine dayamamak: "*İyi kocaya varmış bir genç kızı bile kıskanır.*" - F. R. Atay. (s. 454) - Bu tanımda bir şeyler eksik ya da dizgide sözcükler düşmüş...

uçan daire is. Ne olduğu, nereden geldiği bilinmeyen, başka gezegenlerden uçup gelerek dünyamızda görüldüğü sanılan yassı yuvarlak biçimde uçan araç. (s. 781) - Ben bu tanımı, iyi derecede Türkçe bilen yabancı öğrencilerle yanlış tümceleri düzeltme çalışmasında kullanıyorum.

vakıf, *-kfı* is. Ar. 1. Bir hizmetin gelecekte de yapılması için belli şartlarla ve resmî bir yolla ayrılarak bir kimse tarafından bırakılan mülk veya para. (s. 802) - Bu tanım nereden çevrildi veya aktarıldı?

yetenek, *-ği* is. 1. Bir kimsenin bir anlama veya yapabilme niteliği, kabiliyet. (s. 838) - Ne demeli ki?...

Sonuç

Okul Sözlüğü'nü okurken aldığım notlar bu kadar değil. Elimde daha pekçok yazıya konu olabilecek ölçüde not var. Beni en çok şaşırtan, biri dilci(Prof. Zülfikar), biri "tenkitçi"(Prof. Parlatır), biri halkbilimci (Prof. Gözaydın) olan üç bilimcinin ciddiyetsiz ve sorumsuz davranması... Kuşkusuz yanlışların önemli bir bölümü dizgi- düzelti yanlışlarından kaynaklanıyor. Ancak, yazım kılavuzu, sözlük gibi yayınlarında hemen hiçbir dizgi-baskı, bilgi vb. konularda yanlış bulunmaması gerekmektedir. Hele hele bu gibi yayınlar kendini dil konusunda tek yetke, akademi olarak görüp göstermek isteyen bir kurumun (- resmi- Türk Dil Kurumu) ürünüyse iş daha da ciddiyet kazanıyor.

Bugüne değin *Okul Sözlüğü* üzerine 10'un üstünde eleştiri-tanıtma yazısı yayımladım. Hemen her birinin sonunda da kurumlarında kullanılmayacağını, bu sözlüğü hazırlayanlar, basımına karar ve onay verenler hakkında soruşturma açılması, sözlüğün satıştan çekilmesi gerektiğini söyledim. Ancak bugüne değin bu konuda resmi TDK, YÖK, üniversite rektörlükleri, Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu vb. ilgili kurumlarca hiçbir işlem(soruşturma) yapılmadı.

Bana göre *Okul Sözlüğü*, bir bölümünü örneklendirerek göstermeye çalıştığım eksik ve yanlışlarıyla ne anadili ne de yabancı dil olarak Türkçe'nin öğretiminde kullanılabilecek türde bir yayındır.

BİR AÇIKLAMA

Bu yazıyı birkaç önce TÖMER'in **Dil Dergisi**'ne göndermiştim. **Dil Dergisi**'nin yazı kurulu, önce yayımlanacağını, bir süre sonra ise "bir resmi kurumun yayın organında başka bir resmi kurumun yayınının eleştirilmesini uygun bulmayarak" ayrıca özür dileyerek yayımlanamayacağını bildirmiştir.

*** Yusuf Çotuksöken'in yakında İnsancıl Yayınlarında çıkacak olan Okul Sözlüğü'nün Eleştirisi adlı kitabından.**

Biz ve Bizim Gibiler

Kabul
Küçük öğütlerin hayat kurtardığı
bir dönem yaşıyoruz
Yetmezmiş gibi
Gülümsediğimiz her şey telef oluyor
Kabul
Bugün buradayız
yasaları çiğnedi içimizdeki çocuk
cezalıyız
Peki sorarım size
Biz buradaysak
tanrı nerede
ve ne giyiyor şu günlerde
Açıkçası
bir mumun bittiği yerdeyim
İstanbul'un suyu çıksın ki
pişman değilim

İbrahim ÖKSÜZ

Savaş Kışkırtıcılığına Karşı

Hüseyin Hilmi BULUNMAZ

Günümüz dünyasında tüm insanal edimler, savaş-barış ikilemlne dayanır oldu. Belki, insanlığın ilk oluşumundan bu yana aynı ikilem vardı... Gelgelelim emperyalizmin gemi azıya aldığı günümüzde, bu ikilem çok nıet görünmeye başlandı. Sanatçı yada aydın insanın da bu ikilemin dışında devinmesi olası değil..

Ben, İnsancıl Dergisi'den para alarak yazı yazan bir insan değilim. Diğer yazarların da para aldıklarını sanmıyorum. İnsancıl gibi bir dergiyle ün yada kariyer kazanmak da pek olası değil. Başka bir deyişle, kariyer kazanmak isteyen sanatçı yada aydınlar İnsancıl gibi dergilerin dışında bulunan medyatik düzlemlerde devinebilirler...

İmdi, ben buradan (burası benim için zor bulunur bir kürsüdür), "halkı aydınlatma gibi bir sorunsalı" olduğunu savlayan aydınlara somut bir öneride bulunacağım: Bugünden tezi yok Adam Sanat ve Hürriyet Gösteri Dergisi'nde yazı yazmasınlar. Neden?.. "Çünkü, hiçbir şey tek başına, varolamaz. Herşeyin bağlı/bağımlı bulunduğu sıkı yada gevşek ilişkileri vardır. Örnekse, Adam Sanat Dergisi,nde polisleri "öven" Memet Fuat, aynı zamanda Nazım. Hikmet'in şiirlerini "sansür"leyerek Adam Yayınları'dan piyasaya çıkartmıştır.Yada Hürriyet Gösteri Dergisi'ni "halkımızın aydınlatılması için", bizlere "katkı" olsun diye gazete bayilerine yetiştiren Hürriyet Holding, hemen her gün savaş kışkırtıcılığı yapmaktan geri durmuyor...

Yunanistan ile aramızda bulunan 900 kayalıktan olan Kardak Kayalıklarına "çıkartma" yapan Hürriyet Muhabirleri (muhbirler, muhripleri), Yunan bayrağını "söküp-atıp" yerine Türk bayrağını dikiverdiler. Oysa, böyle bir "saldırı" varsa, buna karşı yanıt vermesi gereken merci; Türk Silahlı Kuvvetlerlidir...

Yine "kaçırılan" Avrasya Gemisi ile ilgili "teslim alma" işlevini Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ve bağlı olduğu Hükümet yerine getirmesi gerekirken, yaratılan yanılsama sonucu, Uğur Dündar'ın sayesinde eylemin kansız bittiği muştulandı...

Sözde dördüncü kuvvet diye adlandırılan basın, günümüzde (ağlama-sızlamayı bir yana bırakıp), neredeyse birinci kuvvet konumuna geldiğini ansıyıp, rahatça istediğini yapabilmeli. Doğal ki, burada bir isteğimizi değil, traji-komik durumu yansıtıyoruz...

Evrensel Gazetesi muhabiri Metin Göktepe'nin polisler tarafından katledildiğini Mısır'daki Sağır Sultan bile duydu.Gelgelelim, yine Hürriyet Holding'in türevi olan Show TV. (şov tivi diye okunur ve İngilizce'dir), Yıldırım Çavlı'nın kirli elleriyle hazırladığı "Temiz Eller" adlı programda, Göktepe "terörist" olarak ele alındı ve neredeyse kaatil polisler aklanmak için büyük bir çaba gösterildi. "Madem ki terörist, o halde öldürülmelidir" gibi bir mantık çerçevesi çlzilmeye çalışıldı...

Malumunuz: emperyalist işgallerin sürgit devam edebilmsi için, başta silah tüketiminin artması olmak üzere, her türden tüketimin yoğun bir biçimde artması gerekir. Buna insan tüketimi de dahildir..

İmdi, "halkın aydınlatılması" için çıkan Adam Sanat, Hürriyet Gösteri, Milliyet Sanat gibi burjuvazinin yaldızlı dergilerinde yazan "sözde devrimci" yazarlara, bir kez daha sesleniyorum: Ben, ilkokulu zor bitiren bir aydınım. Edindiğim aydınlık bilgi birikimlmi, sizlerin yazdığı dergi yada kitaplardan edinmedim. Sizlerin baktığı pencerelerden Boğaz'ın derin ve serin sularına bakmadım. Sizlerin gofret tadındaki meyhane ortamlarınızda bulunmadım. İşçi sınıfının içerisinden çıkan bir aydın, olarak; Maksim Gorki, Orhan Kemal, İbrahim Balaban, Nazım Hikmet, Ahmet Arif, Enver Gökçe, A. Kadir... ve adını sayamayacağım denli çok olan Marksçı yazar ve aydınlardan yararlandım...

Eğer, bir nebze olsun, işçi sınfının aydınlanmasını, ırkçılık ve her türden köktendincilik karşısında teslim olmamasını arzu ediyorsanız, terk edin kokuşmuş dergileri. Büyük İskender'i bile küçültmeye çalışan, her sayfasından insana karşı suç işlenen gazetelerin, her saniyesinde insan kanıyla beslenen televizyon kanallarının sağladığı artı-değerler; ayakta durmaya çalışan emek düşmanı dergileri terkedin. Emeğin yanıbaşında saf tutan dergilere buyrun. Gelirken, kirlenmiş yüreğinizi temizlemeyi unutmayın. Hem aklanmaya başlarsınız, hem de tirajınız artar"...

İşçi sınıfının dünya görüşünü (Marksçılığı) kendine kılavuz edinmiş dergilerde yazacak konu mu bulamazsınız?.. Hiç üzülmeyin. Ben size yardımcı olurum. Sekiz yaşımdan bu yana işçi olarak çalışan ve her zaman işçilerle birlikte olmak "zorunda" olan bir aydın olarak, sizlere yardımcı olabileceğimi sanıyorum. Bakınız, başta İnsancıl Dergisi olmak üzere, yaklaşık yirmi yerde yazı yazmama karşın, konu sıkıntısı çekmiyorum. Biliyorum ki, halkın sorunları sınırsız oldukça,benim konularım da sınırsız olacaktır...

İşçi sınıfının sorunlarını dolaysız olarak dile getirmek tehlikeli mi? Tamam öyleyse, dolaylı yaklaşımlarda da bulunma özgürlüğünüz var. Örnekse, felsefesel yazılar yazabilirsiniz. Ne bileyim, Herakleitos'un ırmağını anlatırsınız: yada Hegel'in devlet anlayışını irdeleyebilirsiniz. Belki dilbilimsel irdelemelerde bulunabilirsiniz. Hangi sözcüğün hangi kökten türediğini gündeme getirebilirsiniz. Kimbilir, farmakolojik yada ontolojik çözümlemeleri su yüzüne çıkarma savaşımına girebilirsiniz. Hadi canım hadi nazlanmayın. Çıkarın gözlerinizdeiki pembe renkli Polyana marka gözlüklerinizi de yanıbaşımıza buyurun. Sizleri bekliyoruz. Bakın bir daha çağırmam ha... Gider Peyami Safa'nın ruhunu çağırırım, siz de görürsünüz gününüzü...

Raslantı Ve Yokoluşlar Üzerine

Müslüm AKINCI

Işık'a...

5 Kasım 1993

Sevgili Ütopyam,

Dünden geriye kalan o bin yıllık senfoniyi dinliyorum şimdi beynimin bir yarısında. Sanki yaşamın "raslantı ve yokoluş" peryodunda birer element gibiyiz Atomlar gibi mutlak kurallı olmasa da, bir anlık, çok küçük devinim ve arayışlar bileşik yapmaya itiyor bizi. Ama rüzgarın sürüklediği, bir yaşam ortamında kendiliğinden göğeren tohum kadar şanslı olduğumuz söylenemez her zaman. Yine de rastantıdır bizde başlangıçların birçoğu. Adına yaşam denen sonsuz -ya da kimbilir bir gün sonlu- bir döngünün kollarına küçük bir şeytan dürtmesiyle atılmışız. Bitimsiz bir iştahla dolu ego'muzu doyurmaya çabalarken tükendiğimizi, yokoluşlara kendimizi sunduğumuzu hiç düşünmemişiz oysa. Büyük sayılar kuralı bizi her seferinde itmiş rastlantıların kucağına. Amansız bir devinimle varolma savaşımının bazan kıyısında, bazan ortasında. Ama yine de içindeyiz onlarla birlikte..

"Umut" olur kimi zaman gözbebeklerimizde, derince tanımsız bir bekleyişe bürünür onlar. Her adımda, her bakışta ve altıncı duyumuzdaki her sezgide, sonsuzda odaklanan bir ışıktır rastlantılar. Gün olur sınırsız ve maddesiz bir düzlemde kendine bir mekan yaratma tutukusunu tanrısal isteme dönüştürür... Rastlantıların pozitif renklisi evrensel kümede zaman boyunca varolmaya götürür bizi; yokoluşlarsa negatif renkli rastlantılarımızdır bizim. Uzayda ayrışmasz bir çekim gücüdür rastlantılar; onsuz olmaz hiçbir olasılık. Beyin hücrelerimizde sinsi tavırlarıyla durmadan dönen şeytan ucubelerinin tekinsiz dövüşüdür bazan rastlantılar. Alır götürür seni hiç olmak istemediğin bir yere. Bazan da esirger senden elde etmeyi çok istediğin bir şeyi. Gökyüzü sonsuzluğuna örneğin, kendini ışınlamak ya da senden kopup boşlukta kaybolmuş olan bir parçanı bulmak tutkusuyla kıvransan da çaresizliğin olur rastlantılar. Sonra nedense istemin bir sınırsızlıkta yiter gider bütün direnmelerine karşın. Ne yana dönsen kendince bir yarımsın; vücudunda her şey tam olsa da... Kendine değgin bir istemin olmaz'lığını sezinlediğinde, sulara ve rüzgara bırakırsın umudu. Mutlak olmadığını anladığında herşeyin, yeniden koşarsın yakalamak için bıraktıklarına.

Bir ormanın koruluğunda uzayıp giden ıssız bir yolun orta yerinde yapayalnız yürüyorsun. Yaşama isteğiyle dolu bedenini bir adım öteye taşırken yokoluşlara teslim olmamak için kimbilir ne kadar enerji harcıyorsun. Gece başlıyor çökmeye üstüne. İşte o anda yeterli olmadığını anlıyorsun beynindekilerin. Tüm yaşamını gözden geçirip bir soruya yüklüyorsun: raslantıların seni "yokoluşlara" teslim edecek mi?... Her şey senden uzağa düşmüş ve sen hiçbir yöne yakın değilsin. Aklının almadığı bir coğrafyadan hemen kaçıp kurtulmak istiyorsun bütün gücünle. Alt beynindeki dördüncü boyutla kendini uzaklaştırmayı düşündüğünde ayışığı ve yıldızların bile seni yalnız bıraktığına tanık oluyorsun. Amansız bir devinme isteği sarıyor bütün hücrelerini. Şakaklarında sular boşalıyor. Işte o an, yani "Ayrıldığını hissetiğin an/ Demirler eriyor hırsından" (A.İlhan)..

8 Kasım 1993

"Yokoluşlar"... Hep kendi adına birer kayıp. Evrendeki sonsuz enerji döngüsü... Madde... Sen, ben ve milyarlarca yürek atışı... Işte içinde bulunduğun amansız savaşımın bazen kabul etmeyi hiç Istemediğin gerçekleri. Senden yiten her parçanın, sonsuz döngüde bir başka yapıya girdiğini düşünüp, yokoluşlara da boyun eğmeye; içine sindirmeye razı oluyorsun. Ama neylersin ki, kopan seni eksiltmiş, bir şeylerini, bazan da sana göre herşeyini almış götürmüş. Ürkünç olan da bu ya işte. Yine de her koşulda "sayılar" gibi erdemli olmayı eksik etmemelisin kendinden. Ne "sıfır" gibi çarpıldığında yutmalı, ne "bir" gibi etkisiz olmalı, ne de "negatifli" gibi daha da eksiltmelisin sonucu. Hatta ne de "sıfır"ken, bir başka rakamın ardına gizlenip değerini artırma yüreksizliğini göstermelisin.

12 Kasım 1993

Çoğu zaman körolası bir monotonluktur rastlantı-

lar. Dört yanını çelikten blr kafes gibi sarıp, seni yokoluşlara teslim eder. Bedenindeki devinim Isteğini kinetiğe dönüştüremediğin sürece, ağır metal gazlarıyla yüklü kara blr bulut gibi çöker üstüne yakoluşlardan biri. Arada bir kıvılcım çakmalarıyla dirilir, bir süre hızını aldıktan sonra yeni bir kıvılcımlanmaya bırakırsın umudu. Küçücük ama üç boyutlu, cennet görkemli bir düzlemde yeryüzü yaşamının mutsuz insanlarına renkli grafik kağıtlarından mekan yapmayı tasarladığında, en olmadık rastlantılarını bile uçurmuş fırtınalar gelir aklına; vazgeçersin. Vazgeçtiğine dair düşüncenin altına imzanı koyup o körolası monotonluğunla çaresiz başbaşalığını sürdürmeye devam edersin...

Bizi yokoluşlardan esirgeyen olasılıklar düzleminde, yalanlardan doğrulara mekik dokuyor insan hep. Totoloji ya da çelişki kümesinin çelişkilerle dolu elemanlarıyız. Birinden diğerine olan mesafenin orta noktası, bizi yokoluşlardan koruyan maskemizin iplerinden bir santim bile fazla değil; yoksa onu her an düşürebiliriz!...

15 Kasım 1993

Sevgili Martı,

Bugün yılın ilk karı yağdı kente. Yeryüzü yaşamının çok bilinmeyenli denkleminde sana düşen payın, yokoluşlara götüren kimbilir kaçıncı adımındasın. Aklına taktığın bir kutup yıldızına seni götürecek olasılıklar bu kar taneleri kadar çok olsa da, onlar kadar yakoluşların olabileceğini düşünüp senin adına pek sevinemiyorum. Bazan olasılıkların bile ihanetine uğradığını farkedip rastlantılara da kafa tuttuğum oluyor. Bunun tanrısal bir yalnızlığa meydan okumak olduğunu anladığın zaman, uçurumun kenarındaki bir kır çiçeğine tutunmasan düşüp parçalanacağından korkuyorsun. Bir kır çiçeği oluyor rastlantıların, seni yokoluşlardan esirgeyen. Belki de bir gün döner umuduna bırakıyorsun oldu-olacak her şeyini... Fırtınaların telefon direklerini kopardığını gördüğünde, kimbilir kaç bin sevgiliye giden yolun yok edildiğini düşünüp, öfkeleniyorsun. Ama yokoluşları haber veren yolların da yok edildiğini anımsayıp olanlara seviniyorsun. Akıl almaz bir paradoks bu!

22 Kasım 1993

Bizi kış iklimlerine götüren şu günlerin birinde, (bugün) hava güneşli ve kurşuni bir ağırlık var üzerinde. Mutsuzlukların ortasına küçük bir parantez açmış gibi ışıyor güneş. Doğa ne kadar erdemli!... Kendisini terkedip soğuk iklimlere bırakmış güneşi, ne zaman dönse kabul etmeye hazır. Onsuzluğun kendisini yokoluşlara teslim edeceğini sezinliyor olsa gerek. İnsanlar gibi aptalca gururlara kapılmıyor. Kendine ait birçok rastantıyı bile hizaya getirip, yokoluşlara direnmesini biliyor her koşulda.

Renkler ve biçimler varlıkların kimliği gibidir duyularımızda. Çoğu kez yanıltmazlar bizi, duyularımız yanlış algılamıyorsa eğer. Hergün görmeye alışık olduğumuz deniz, kıyılar, liman, gökyüzü, binalar, kaldırımlar ve yüzlerce tür canlı parçası..."Yokoluş ve varolmak için uyum" peryodunda geçirdikleri zorunlu küçük başkalaşımlar dışında hep aynı kalmayı becerebiliyorlar ve insanlar... Yeryüzünün sözde en onurlu üyeleri!... Yokoluşlara değgin en küçük belirti karşısında başkalaşımın öteki adıdır insan. İçten pazarlıklarla tanrıyı bile kandırmaktan çekinmez. Yokoluş karşısında olası her yargısında kendine haklı bir pay çıkarır. Namus der, onur der, dilinde düşürmez. Amansızca yaşadığı üstün olma savaşımında çamura batmamak için basıp geçtiği ayaktaşlarıdır bunlar. (Her çabamız bir gram üstünlüğü yakalamak için değil mi?) Bencilliğine uydurduğu bin türlü kılıf ve yalanlarıyla bence yeryüzünün en namusuz ve en onursuz üyesidir bazen insan!...

29 kasım 1993

Sevgili Ütopyam,

Adı henüz konmamış , bilinmezliklerle dolu bir gezegenin orta yerine düştüğünü varsay. Bedenindeki enerji seni ne kadar taşıyabilir varmak istediğin yere bilemiyorum. Üstelik bu yerin nerede olduğunu sen de bimiyorsun. Ama sonu gelmez bir tutkuyla sarılıyorsun bu isteğine. Bilmem kaç milyonluk bir şehrin ortasında sana ait bir çift gözü arar gibi tutkulanıyorsun her seferinde bir rastlantıya. Tut ki bir yerine ulaştın varmak istediğine. Bitti bu isteklerin? Elbetteki hayır! Yokoluşların seni hızla tüketmesine direniyorsun. Arkanda varolduğunu belli edecek bir iz bırakma isteğin yavaş yavaş erimeye başlamış... Kendini onlara bırakmayacağına dair söz verdiğinde, tahrip gücü yüksek bir öfke kaplıyor bütün bedenini. Baştan aşağıya sorguluyorsun nedenlerini varolmanın, işte tam o zaman. Herşeyin bir nedeni ve amacı olması gerektiğini bilmene karşın, çoğu şey saçma geliyor yine de sana. İçi boş bir yapaylığın üzerinde kulaç attığından şüphe etmen yeni soruları dolduruyor beynine. Kendini tanımsızlıklar yokoluşuna bağışlatıp arınmaya doğru koşuyorsun hemen.

Kaygıların üzre zaman yolculuğuna devam ediyorsun. Her adımda karşına çıkan varolmalara ve yokoluşlara anlam vermeye çalışmanda bilge yorgunluğun seni de tüketmeye götürüyor. Sonra yaşamının kendine ait kısmının varolmalar savaşımı, geriye kalanının ise yokoluşlar evreni olan -şimdilik- sonsuz bir ıaman yolculuğundan başka birşey olmadığını anlıyorsun. *"Zaman"*ı iyi tanıyıp, bu yolculuğu "varolmaları çok" olarak bitirmen gerektiğini artık iyi biliyorsun.

Zaman... Eksi sonsuzdan artı sonsuza uzanan raslantı ve yokoluş peryodunun bitimsiz yolu. Mutsuz olmayı bile beceremeyen akılsızların sihirli bir dokunma arayışlarıdır belki de zaman... Mutsuzluklar, yokoluşlarımızın öteki adı. Kalıcılığımızı güçlendiren her oluş ya da olgu'yu mutluluklar adına kutsarız. Kutsallıklar bizi yokoluşlardan esirgeyen sığınaklarımız mıdır yoksa?

3 Aralık 1993

Varolmalar da yokoluşlar gibi sanal. Her şey bizimle birlikte "var" ya da biz yokken hiçbir şey "yok"...

"Kendi Çölümden"

Neş'e TOĞAN

Günlerdir kendimi çürütüp duruyorum. Bir çığlık öncesinin koyu sessizliğindeyim sanki. Mürekkep dökülmüş beyaz bir kağıt gibi sustukça zehirleniyor içim. Kör kuyuların çıkrığı oluyorum. Anlatamıyorum uzaklığımı, anlatamıyorum attığım taşlara vurulduğumu, anlatamıyorum sesimin dağlara yenildiğini. Üzerimden unutkanlık kadar boz bir çayın aktığını...

Demirsiz mahpesleri görmeyen kadınların güneş tanrılarına iman etmedim diye sevmediler beni. Varsın kaygısıza çıksın adım. Ben kayalıklarda leşimi arayanlara türkü söyleyeceğim. İçimdeki dağlı kızın isyanı kabardıkça umut var diyeceğim. Acıyı evlat edinen anama bir evlat da ben vereceğim. Bir yanım derin bir uçurum: kurumuş daldan yaprak nasıl isteksiz düşerse ben de öyle kendi uçurumuma...

Bir şairin diline düşüyorum: "Sevmek ve ölüm arasındaki ilgiyi düşünüp ellerimi ısırıyorum/ağlıyorum usulca". Sabah yine belki aynı yanılgıyla sevgini giyinip iniyorum sokaklara: Üzerime sinmiyor et kokuları. Sanki yalıtılmış giysiler içindeyim. Gece oluyor, lambalar uyuyor ben kalıyorum. Bilinmedik diyarlardan gelen birini yüreğimin baş köşesinde ağarlıyorum. Lambalar uyuyor ben uyanıyorum. Seni uykulara bölmek istemiyorum parklar da yudumlanan sevda çiçeğim. Yanılmışlık şarabım...

Yenilginin yabanıl atları büyür bedenimin çölünde. Usandım... uslandım yenilmekten; artık savaşmak zorundayım. Olanca yorgunluğumu birilerinin üzerine salıp boşluğa bakar gibi baktım. "Yoksunuz" dedim. Anlamadılar. "Ölü gibisin" dediler: oysa ölen kendileriydi ama ölüm onları bilinceye dek ölmeyi de bilmediler.

Boşluğa asılmış asırlık sesler vardır. Benim sesim usulca dibime düşüyor. Şehirlerden sesimi, kendimi çalamadığım için bir hırsız gibi yaşıyorum. İçime çöreklenen bu çekingenlikle kendime yürüyemiyorum. Önca şarkının, haberin arasından orman çığlıklarına tutuluyor kulaklarım. Pür hüzün kesiliyorum pür umutsuzluk... Bu haberi her duyuşumda koşup bir yerlere ağaçlar dikmek istiyorum. "Ağaçlar büyüyünce pikniğe gelelim" diyorlar. Bilmiyorlar ağır bir hastaya serum takmakta olduğumu ve bilmiyorlar mezarlıkta piknik yapılmadığını. Boş kalan son çukura yatmak istediğimi... Çınarların kökleriyle birbirlerine uzandıkları gibi ölülerin de yer altında el ele tutuştuklarını duyuyorum. Toprağın üstündekilere can vermek için öz suyu oluyorlar fidelerime: Ölümün de yaşam kadar uğultulu olduğunu o gün anlıyorum.

Şimdi sen geliyorsun aklıma, yeşili görünce "ölüm" deyiveren. Evet dostum, anlaşmak veya uzlaşmak iki rengin karışması gibidir. Birimiz mavi birimiz siyah isek lacivert olmak gibi... (oysa laciverd bile sana özlemi hatırlatıyor) laciverd içinde maviyi barındırır ama mavi değildir. Siyahı da barındırır ama siyah değildir. Öleyse karışmak gerekli ilişkinin adı ne olursa olsun. Sadece mavi olmak istersek bu yalnızlık eder. (yalnızlıksa bize ümitsizliğin kiraladığı bir ev değil midir?) Kısacası dostum, birbirimize renklerimizi bulaştırmak zorundayız.

Seni en çok da yüreğini insanlara köprü diye serişinle hatırlıyorum. Oysa "yiğitlik meydan okumak değil, meydanlardan yüreğini koruyarak yaşamaktır" diyor geç kalmışlığım. Anladım: Dersimiz yaşamakta ilk konu direnmek ve düşmelere alışmakmış. Öğrendim, bir yıla kaç mevsim sığar, öğrendim kaç hüzün var bir günde. Zor sorular önünden geçiyorum. Göğsümde dinmeyen sancılarla gece yarılarına uyanıyorum. Horozları ötmeyen bir yerdeyim. Uyandıranım yok ve yok ölümümü temizlikçi kadından başka haber edecek kimsem de... Penceleri kafessiz evlerden bir yer olmalı, tiril tiril elbiselerin giyildiği ama kafa açılarının bacak açılarınca belirlenmediği... Yürekten bir şehir, yağmur yağmur kaçmak olmalı sonra. Evlere girmek istemiyorum, bu kol bacak yığınları bilmezler otel odalarında şiirin yaşandığını... bilmezler şiirin yaşlandığını... bilmezler şiirin otel odalarına yaslandığını.

Dostların bir yüzü kedi ki hinliktir yüz mumluk gözlerindeki. Umut çıkagelir tenha bir kuyudan. Elleri öyle minik bir çocuktur. Sonra büyür elleri esmer bir geceye konar. Öğrenirim kapılardan, telefonlardan ve kalemlerden uzak durmasını... Kaç vakittir karşılığını bulamadığım kelimeyi düşlüyorum, ellerimde yeşeren dal uçlarını kimseler görmeden, şiirler okuyamadan kır çiçeklerine, ağlamayı öğreniyorum. Bir şaire inanmak bir çocuğu aldatmaktır kimi zaman. Şehir gülümseyen ışıklarıyla bir kahpe. Gün geldi ve gitmedi. Bir şehir oturdu bir dağı yedi. Yangın gibi, deprem gibi yağma gibi bir şeydi ve neyi kurtaracağımı bilemedim.

İçimde bir deprem acıkıyor, sükunun sabrı bitti. Vakit isyandır şimdi... Ne yana dönsem çarpıyor yüzüme, ne sevgi sözcükleri korur beni, ne çocuk gülüşleri. Yalnızlık amansız sevgili nereye gitsem bulur koynuna alır beni. Bir türküye inanıp dağlara kaçsam, bir kurşun bozsa sessizliğimi... Her şey bir soruda boğuluyor: Nasıl geçer Fırattan yaprağa binmiş karınca?

Deniz yıldızları gibi kendimi çoğaltıyorum. Böylece sana geliyorum. Şimdi yorgun bir tren geçiyor iniltisinden anlıyorum: Mazlum bir yük treni bu. Her tren sesi bir çağrıdır yaşamaktan ve sevmekten yana. Aleyhimize yazılmış tüm kağıtlar inadına her şeyi silen bu çağrı, bağlandığımız zincirleri kemiren bir ses. Özümün sesi, ama bensiz geçen her trende ruhumun tü nellerinde kaybolmuş bir kız çocuğu, ışığı gören ama karanlıkta kalmaya mahkum bir çocuk hıçkırığı saplanıyor boğazıma. Annem sigaradan sanıyor badem(cik)lerimin ağrıdığını.

Kendini Unutan İnsan

Ben kuralların bir köşede unuttuğu
kimsesiz çocuk
hep anlamak zorunda
ve beklemek
onurun susturduğu kıyıda

İçimde kırılan bir şeyler var
menekşeler mi eziliyor
karanfiller mi
toprağımı kim çiğniyor

Yağmur yağıyor
tohumlarımı fırtınaya katıp
sürükleyen kim
ah... ağaçlar hangi yöne savruluyor
bulutlar önüne katıp yarınları mı götürüyor
gün nerde başladı
gece kimin

Sen seyretmekten yorgun düşen
eylemeyen yolcu
kıpırtısız bilincin içimi bunaltıyor
seni bekliyorum birlikte yürümek için
gelmiyorsun
bu yüzden
Ne kadar yol alsam da
değişen bir şey yok
hep aynı yerdeyim
Tam burda duruyorum
tabanlarımın değdiği yerde
kıpırdamadan
Hiçbir yerden gelmiyorum
hiçbir yöne gitmeye niyetim yok
ne o yana... ne bu yana
ne yukarı... ne aşağı
yok öyle bir isteğim
Yalnızca bekliyorum
uyuyan bir bedende
nasıl beklerse
umutlar
düşler
şarkılar
öylece bekliyorum.

Dün buradaydım
yarın burada olacağım
bahar gelecek
çiçekler açacak
güvercinler ekmek arayacak balkonumda
ben köhnemişliğin kapısında
çürümüş bir duvar
bekleyeceğim.
Ben alışkanlıkların bekçisi
sağduyunun çocuğu
ben küçük şeylerin koruyucusu
bir dilim ekmeğin sözgelimi
gazete kuponlarından çıkacak
battaniyelerin
tabakların
televizyonların
Ben çökmüşlerin sözcüsü
pastadan kopardığım kırıntıları bekleyeceğim
görevim
kucağımda birikenleri kaptırmamak
oraya buraya saldıracağım
Ben cehaletin dili
sefilliğin arkadaşı
ölene dek bekleyeceğimn
kimse ağlamayacak ardımdan
yitirdiğim hiçbir şey olmayacak
adımdan başka
adım ki... üstüne şarkılar yazılır
ağıtlar yakılır sızılarıma
ben kimim....

Berrin TAŞ

Kaan Arslanoğlu: İki Ayağı da Gelişmiş, Fakat Kafası Daha da Gelişmiş Bir Sanat Gerekli Bize.

Nihat ATEŞ

- Roman ve Türkiye romanı konusunda neler d- üşünüyorsun?

Günümüzde roman önemli sorunlarla karşı karşıya. Çünkü günümüz insanı açmaz içinde. Roman estetize edilmiş felsefedir bana göre. İnsanı tanıma, tanıtma yollarından biridir. O yüzden insan soyu yaşadıkça romanın da şu veya bu biçimde yaşayacağına inanıyorum. Ancak dünya insanı, dünya düşünürleri son onbeş yirmi yılda nasıl sevimsizleşmişse, dünya romanı da sevimsizleşmiştir. Bunun görece ve geçici bir durum olduğuna inanıyorum. Fakat şu da var ki roman bir daha eski görkemli günlerine geri dönemeyecek. Çünkü önemli rakipleri var artık ve insanı tanıma ve anlatma sanatları içinde sinema ön plana geçmiştir. Ben sinemayı kendime düşman gibi görüyorum. Çünkü sinema kitleleri çok fazla etkiliyor. Pek fazla düşündürmeden etkiliyor. İyi bir filmi izledikten sonra kendimi de etkilenmiş, filmi güzel bulmuş görüyorum. Bu beni daha çok rahatsız ediyor. İnsanlar emek vermeden güzelliğe ulaşıyorlar. Emek verilmeden ulaşılan güzellik, ne kadar güzel olsa içi boş bir güzelliktir. O yüzden anti- sinemist görüşlere duygudaşlığım var. Bunun en önemli nedeni de sinemanın ister istemez bir endrüstri olması, basit filmlerin bile yüklü bir sermaye istemesi. Biz bir roman basmak için para bulamıyoruz; düşünün film endrüstrisi kimlerin elinde olabilir. Buna rağmen arada iyi filmler çıkıyorsa; bu, paralı insanların, sermayedarların kendilerini de aşan gerçeklik arayışına bağlanabilir ancak. Çünkü özellikle geri ülkelerde olmak üzere tüm dünyada para yönünden güçlü olmak ile sanatta güzellik arasında kesin bir karşıtlık bulunduğunu düşünüyorum. Bizim ülkemizdeki romana gelince. O tatsız konuya söyleşi ilerledikçe belki değinebiliriz.

- Kaan, kendi roman tarihini bize özetler misin? Türkiye'de edebiyatçılar edebiyata hep şiirle başlar. Sonra hikaye, roman, öykü gibi dallara geçerler. Sen hiç şiir yazdın mı? Yazmadıysan neden romanla başladın?

Kendi roman tarihimi anlatmak bana iyi şeyler çağrıştırmıyor. İlk romanım Devrimciler. 1988 de basıldı. Birkaç yıl sonra tükendi ve bir daha basılmadı. Şimdi yine bu roman üstünde çalışıyorum. Yaklaşık sekiz yıldır okumamıştım korkudan. Okuyunca çok acemice yazılmış bir yapıtla karşılaşacağımdan çekinmiştim. Korktuğum başıma gelmedi. Arada bazı kötü cümlelere, uygun seçilmemiş sözcüklere rastlıyorum; yalnızca onları düzeltiyorum. Romanı yeniden okumak beni yine de üzdü. Çünkü bu roman bana göre bir dönemi, yani 80 öncesi ve hemen sonrası dönemi belki olabilecek en gerçekçi, en dürüst biçimde anlatıyor. Bunu kendi romanım olduğu için değil, benzerleriyle karşılaştırdığımda söylüyorum; hem de rahatlıkla. İşin üzücü yanı ise şu: Roman çıkınca hiçbir sosyalist hareket bu yapıta sahip çıkmadı, hatta önünü kesmek için epeyce uğraşıldı. 2000 e Doğru'dan Ahmet Aka'yı anımsıyorum biraz sahip çıkanlar arasında, bir de Semih Gümüş'ü. Sosyalistler, devrimciler o kitaptan rahatsız oldular; aslında belki yarısı romanı bayağı sevdi, fakat savunma cesareti gösteremedi. Bunun en önemli sebebini biliyordum o günlerde, şimdi durum daha net: Geçmişe sünger çektiler. Çok iyi şeyler yapanların da, çok kötü şeyler yapanların da fiilleri aynı çukura atıldı ve üstü kapatıldı. Ciddi bir toplu özeleştiri yapılmadığı gibi, insanlar dürüst biçimde kendi kendilerini de değerlendirmediler. Bazı üst "sorumlu" insanlar peşlerinden sürükledikleri binlerce, onbinlerce insana yaptıklarının hesabını vermediler, kimseye samimiyetle birşey anlatmadılar. Şimdi, 'herkesin kendini ifade etmesi' ve buna benzer sloganlarla yine bir şeyler kotarılmaya kalkılıyor. Güzel, fakat hani dürüstlük, açıklık ve samimiyet? Bazı insanlar her dönem kendilerini çok güzel ifade ederler... Her dönem işin hamallığını yapanlar, her dönem ölenler çıkıyor yığınlarla; bir de kendilerini ifade edenler çıkıyor. Kendilerini ifade edenler, yani belli platformlarda öne çıkanlar içinde de çok emek veren, çok acı çekenler oldu; bunu inkar etmiyorum. Fakat ben daha çok gerçeğe yaklaşım konusundaki iyi niyetli olmayan tutumlara dikkat çekmek istiyorum. Yıllar boyu önümden geçen kişilikleri, tabloları izliyorum. Bazıları hep aynı yüzler, bazıları değişiyor. Devrimciler romanı yayımlanınca ona pasifist roman, karanlığı savunan roman diyenler çıktı. Bunların bir bölümü daha son-

ra küfür romancılarını baştacı ettiler. Sonraki romanlarımla ilgili olarak da soldan hep benzer eleştiriler aldım. Benim solu kayıtsız şartsız övmemi, insanlara umut aşılamamı istiyorlardı. Böyle eleştiriler İnsancıl içinden de geldi. Lenin'den alıntılar yapanlar, işçi sınıfını savunmadığımı ileri sürenler... Devrimciler romanını okumadan 12 Eylül romanı konusunda iddialı yargılarda bulunanlar oldu. Pek hoş birşey değil; fakat keyifli bir yanı da yok değil; ben yine izliyorum tabloyu. Bizleri soldan eleştirenlerin çoğu bir süre sonra büyük bir doğallıkla söylediklerini unutuyor, bize göstermedikleri hoşgörüyü holding solcularına göstermeye başlıyor. Bunların bir bölümü önce söylemini de değiştirmiyor. Keskin bir söylemle holding solcularıyla işbirliği yapmak çok garip değil mi gerçekten? Bizim ülkemize özgü geçici bir durum galiba. Devrimci eylem çizgisinden hep uzak kalmış insanlar sokaklara çıkmaktan, eylemden söz ediyorlar, kendilerini onaylamayanları pasifistlikle suçluyorlar. İnsan kişiliğinin özelliklerini bilmesem, açık bir provakasyon derim; ama bu tür insanların 'iyi niyetini' yani o sözleri ederken kendilerini de kandırdıklarını biliyorum. Aslında tam da mizahı romanı yazılacak bir durum. Sinirleri sağlam olanlar için bayağı eğlenceli bir durum. Roman tarihimi anlatıyordum. Kişilikler romanını yazdıktan sonra romanı bıraktım, bunun nedenlerini anlattım. O konudaki kararım geçerliliğini koruyor. Demin ifade ettiğim tabloda önemli bir değişme olmazsa geçerliliğini koruyacak. Başka bir deyişle hiç değilse kendine karşı dürüst insanların, kendini değerlendirme yetisi olan insanların bizim tarafta biraz fazlalaşması gerek. Önemli hiçbir çaba göstermeden, hiçbir deneyim yaşamadan kendine payeler biçen, birşey bilmeden bilir gözüken insanların çoğunluk ve hakim konumda durduğu ortamın değişmesi gerek. Bunun için başka yollarla çabamı sürdüreceğim.

- Romanı bırakman okuyucularına ve genel olarak edebiyata karşı bir sorumsuzluk sayılmaz mı?

Öyle bir yanı var. Fakat benim tavır alışım insanlarda sorumluluk duygusu uyandırmak için aslında. Daha çok da İnsancıl içi bir tavır alış... Ülkede sistem dışı ve sermayesiz edebiyat yapanların ve bunların direniş odağı İnsancıl'ın yeri belli. Ancak İnsancıl birlikteliği denilince de işler bitmiyor. Her birliktelik bir iç mücadele alanıdır aynı zamanda. İnsancıl'da insan sayısı kadar eğilim var. Bunun böyle olması da gerekir. Ancak İnsancıl içi durumu da güllük gülistanlık gösterecek değiliz. Hâlâ İnsancıl emekçilerine ve okurlarına roman türünü sevdirme sorunumuz var. Roman konusunda estetik bilinçlerini geliştirme sorunumuz ve mücadelemiz var. Bir de bunun kadar önemlisi İnsancıl'ın pek sağlıklı olmayan kitap yayın politikası baş ağrıtıyor. Bu sorunlar aşıldığında durumu yeniden değerlendiririm.

-Şiir yazdın mı Kaan?

Hiç şiir yazmadım, denemedim bile. Garip bir şey, ama içimden hiç öyle bir istek gelmedi. Çocuk yaştan beri roman çekmiştir beni. Şiirden yeni yeni birşeyler anlıyorum. Şimdiye dek tek bir öykü yazdım. O da romana başladıktan çok sonra.

- Kişikler neyi sorun ediyor ?

Bu romanda daha çok uç kişilikleri ele almaya, incelemeye çalıştım. İki işçi önderinden de kısaca söz ettim. Ayrıca bir köylüden. Dikkat ettiysen seçilen ve anlatılan neredeyse tüm tipler bir hayli çıkıntı tiplerdir. Bunlar da okumuş insanlar ve politik insanlar arasından çıkar genellikle. Okumamış ya da politik olmayan insanların çıkıntılık yapması daha güçtür. Toplum bu insanları çok daha kolay törpüler. Törpülenmeye direnenlerin çoğu, benim pek de ilgimi çekmeyen sıradan psikopatlar, serseriler, kanun dışı insanlardır. Peki neden hep uç insanları seçtim. Çünkü aslında toplumsal mücadeleler sessiz ve sıradan çoğunluk içinde değil, bu uç insanlar üzerinden cereyan eder. Felsefi, estetik tartışmalara o tür insanlar üstünden girmek çok daha vurgulayıcı ve somuttur. Sonra yine hep, sıradan çoğunluğun dediği olur sonunda; fakat o çoğunluk, bunu da uç tipler aracılığıyla uygulatır.

Bu roman, kişinin her türlü yeğlemesinde her şeyi kişiliği belirler, tezimin genel bir yaşamsal ifadesidir. Yaşamdaki gerçekliğe uygun olarak bu tezi doğrulayan olay akışları ve kişilik tahlilleri de bulmak mümkündür içinde, bunu kısmen yadsıyan örnekler de. Bana göre toplumda temel bir emek sermaye çelişmesi vardır ama, bu çelişki dahil pek çok çelişki kişisel planda kişilikler üzerinden yürür. Ezilenler veya başka bir deyişle acı çekenler yalnızca yoksulluklarından, güçsüzlüklerinden acı çekmezler. Ezilen kişilikler vardır. Acı çekmeye yatkın kişilikler.

-Romandaki kişiliklerden biri de Sinan. Sinan eski bir devrimci. Yeni ikitelli basınının gözdesi, televizyoncusu. Sinan'ın kendi bireysel tarihine baktığımızda aslında hiç de öyle "alleme" bir adam olmadığı; "yurtdışında beraber yaşadığı sevgilisini en zor günlerinde bırakıp kaçmasından, hayatta karşılaştığı her güçlüğü hep kendi çıkarına çözmeyi "başarı" saymasından anlıyoruz. Günümüzde sadece basında değil hemen her yerde niteliksizlik, kişiliksizlik prim yapıyor. Onlar yükseliyor ve topluma örnek oluyor. Bu koşutluk içinde Sinan'ın kişiliğinde bir dönemle birlikte, o dönemin ürünleri sorgulanıyor her halde?

Evet, bu noktaları açarak konuyu daha iyi anlatabilirim. Konu belki yalnızca acı çekmeye kayarak belki biraz saptı. Şöyle bir görüşüm var: Toplumlar ve yaşam, sağlam karakterlileri cezalandırır, düşük karakterlileri genellikle ödüllendirir. Çünkü görece düşük karakter yaşamla, sınıflı sömürücü toplumlarda toplumla daha kolay bağdaşır. Bilimde böyledir bu, sanatta böyledir, günlük yaşamda, politikada, sağda ve solda böyledir. Yani karakteriniz görece ne denli kötüyse başarı şansınız o denli yükselir. Ayrıksı durum ve kişiler de vardır elbette, bunun da yasaları vardır, bilinebilir, tartışılabilir. Sinan olumsuz bir karakter, fakat tümüyle değil. Geçmişte devrimci olmuş, bu bile yabana atılır şey değil. Bir de zayıf görünen, fakat içten içe onu sürekli dürtükleyen bir vicdanı var. Aslında mesleğinde ve toplumda zirvelere yükselirken zavallı biri durumuna düşmesi ki, -bu büyük ölçüde psikolojik bir durum,- işte o vicdanından kaynaklanıyor. Bu tür vicdan azaplarını medyadaki hiç ummadığımız bazı tiplerde zaman zaman görebiliyoruz. Ali Kırca da bile.

-Sinan'ın karşısında devrimci Umut'u görüyoruz. Umut'ta sonunda sevgilisinden intikam almak için kendini polisçe sarılan yoldaşlarının yanına atıyor. Büyük bir gülme isteğiyle ve ölüyor. Burda bu devrimcinin sorgulamasıyla birlikte gündemimize "yargısız infazlar" diye adlandırılarak gi-

ren katliamların; insanların seyrederken zevk aldığı, iddiaya tutuştukları katliamları da anlatıyorsun. Sinan'dan, Umut'ta Umut'tan alkışlanan katliamlara bir çizgi çeker misin Kaan?

Sinan da, Umut da varlıklı olmayan ailelerin çocukları. İlk yönelimleri birbirine benzese de sonuç çok farklı. Bunda kişiliklerinin payı büyük; fakat bir de gençliklerini yaşadıkları dönemlerde muhalefetin durumu, özellikleri çok değişik. Umut'un yaşadığı dönem sol muhalefetin kitlesel olmadığı, ayrıca muhalefetin çok daha düşük sosyo ekonomik tabana oturduğu bir dönem. Umut'un davranışı açık bir intihar. Onun kişisel problemi bir yana o tür eylemler intihar yönü güçlü tepkisel hareketlerdir aslında. Bunlardan kitlelerin etkileneceği, devrimcileşeceği umulur, sonuç genellikle tersi olur. Benzer karakterdeki insanlar yaşadıkları döneme uygun olarak benzer işler de yapsalar, farklı yanıtlar alırlar. 68 in efsane gençlik önderleri Umut'dan pek farklı birşey yapmamışlardı. Ancak o zaman hareketin daha bir masumiyeti ve ilkliği nedeniyle uyandırdığı geniş sempati vardı. Daha sonra Umut gibi binlercesi öldü, çoğu da unutulup gitti. Yakayı sıyırmayı başaranların hepsi Sinan gibi kendini kollamada dikkatli kişiler değildir, bazılarına şansları yardımcı olmuştur; fakat Sinan gibiler de çoktur. Bırakınız medyayı reklam sektörünü, sol saflarda bile geçmişin rantını yiyerek bir yerlere gelenlere hâlâ rastlanmaktadır. Solda insan değerlendirme bilinci gelişmediği sürece de rastlanacaktır. Yani sol daha nice 'star' çıkaracaktır ortaya.

-Sercan'ı da açar mısın Kaan? Onunla birlikte "barcı" Nilüfer'i. Onların arasındaki çelişkileri açar mısın?

Sercan varlıklı ve toplumda iyi yeri olan bir ailenin çocuğu. Tamamen ahlaki nedenlerle 78 döneminde sol harekete katılmış. Sonra bırakmış. Toplum içinde iyi bir konumu var. Pek çok akademisyen gibi sistemin sıradan beyinlerinden biri olmak üzereyken, hatta olmuşken bir vesileyle (burada Sibel bir vesiledir) vicdanı onu rahat bırakmıyor ve kimlere hizmet ettiğininin, hangi çarkların sıradan bir dişlisi haline geldiğinin bilincine varıyor. O süreçte bir yandan roman sorunsalı üstüne kafa yoruyor ve kendisi de bir roman yazıyor. Romanı demin sözünü ettiğim dönüşüm nedeniyle değişmeye ve dönüşmeye başlıyor. Burada roman içinde roman var ve her iki roman birbirine koşut bir çizgi izliyor, giderek değişiyor. Zamanımızın moda entelektüel değerlerine övgüyle başlayıp, giderek onların sorgulanışına dönüşüyor. Deminki sorunun bir yanıtı da buradan çıkıyor. Bu sorgulayış, sıradan insanları, o tür problemlerden haberli olmayan insanları anlatarak yapılamazdı. Sercan'ın yaşamına giren Nilüfer de belli bir estetik değer sistemini temsil eder. Çok tipik olmasa bile burjuva anarşist, aykırı yaşam biçimini seçenleri... Bu değerler genellikle bir kişilik bozukluğu zemininde gelişirler. Aykırı ve hoş yanlarına karşı sistemle çok içli dışlı, sistem içi tepkilerdir önünde sonunda...

-Sercan'a Nilüfer'i öldürtüyorsun ama biraz garipçe. Boşanmalarını kutlamak için gidiyorlar. Nilüfer ve "hampası" çok sarhoş oluyorlar. İçlerinde en ayıkları Sercan. Nilüfer Sercan'a kendilerinin sarhoş olduğunu arabayı Sercan'ın kullanıp kullanmayacağını soruyor. Sercan zayıf bir olasılık ama ya gerçekleşirse deyip öneriyi geri çeviriyor. Zayıf olasılık gerçekleşip Nilüfer araba kazasında ölüyor. Belki de bu romanın en olumlu kişisi Sercan'a bunu neden yaptırıyorsun?

Nilüfer'in ölümü biraz kendiliğinden gelişti. Gerçek nedenini tam olarak bilmiyorum. Nilüfer'i korumak istedim belki. Genç yaşta ölen insanlara sempatim var. İnsanlar yaşadıkça daha çok kirleniyorlar. Nilüfer de yaşasa kim bilir ne pislikler yapacaktı. Sercan aslında Nilüfer'i öldürmüş falan değil. Olay bir kaza, ya da Nilüfer'in çok fazla şey bilmesinden ötürü bir kasıt sonucu olabilir. Romanda bunlar açık uçlu sorular. Sercan'ın aklından bir olasılık geçiyor, fakat insanın aklından birçok kişi hakkında iyi ya da kötü ne düşünceler geçer. O sabaha karşı Sercan'ın aklından geçen olasılık gerçekleşiyor. Burada bilinçli bir ihmal söz konusu edilebilir. Ama ne ihmallerimiz oluyor yaşamda ve bazıları bilinçli olduğu halde sonuç her zaman böyle olmuyor. Ya da ben öyle düşünmek istiyorum; Sercan'ın suç ortağı olarak.

-Toplumcu-gerçekçi romanda hep bir olumlu tip vardır. Senin romanında ise bir tane olumlu tipe rastlamıyoruz neden? Romandaki bu olumlu tip kategorisine nasıl bakıyorsun?

Bu romanda mutlak anlamda olumlu tip yok. Olumlu ve olumsuz yanları bulunan olumlu ya da olumsuz yanları ağır basan, yaşayan insanlar var. Toplumcu gerçekçiliğin aradığı olumlu kahramanı gerçek yaşamda bulmak çok güç, hele şu dönemde daha da güç. İnsanlar tornadan çıkmış, cilalanmış robotlar değiller. Hepsi kusurlu, hepsi defolu. Aklı çok olanın ahlakı iyi olmuyor, ahlaklı olanın cesareti eksik kalıyor, cesareti olanın bilgisi bulunmuyor... Defosu genel olarak az olana biz iyi insan, olumlu insan diyoruz. İyi insandaki defoyu gösterdiğim gibi, kötü insandaki parlak yerleri de göstermeye çalışıyorum. Aydın Çubukçu'ya bu romanı verirken, uyarırım, bu romanda olumlu tip yok, toplumcu gerçekçi bakışla beğenmeyebilirsiniz, demiştim. O da bana, toplumcu gerçekçi her romanda olumlu tipin bulunması gerekmez, demişti. Bunları tartışmak gerek. Fakat hiç kimse gerçek anlamda tartışmıyor, hele yazılı olarak hiç tartışmıyor. Birilerinin ayıplamasından, değer kaybından korkuluyor. Sonuçta sürekli zayıflayan toplumcu düşünce oluyor. Toplumcu gerçekçiliği reddetmiyorum ben, fakat bunun insani gerçekçilik kavramıyla genişletilmesi gerektiğini düşünüyorum. Emek sermaye temel çelişkisi de içinde olmak üzere yaşadığımız dünyanın ve toplumun tüm insani çelişkileri insanlar üzerinden en derinlikli ve en geniş açıyla incelensin. Klasik toplumcu gerçekçilikte ısrar etmek, bireyi, psikolojiyi ve bu anlamda gerçek romanı inkar eden bürokratik sosyalizmde ısrar etmek gibi geliyor bana. İnsanlara umut verelim, yetkin insanları tanıtalım, doğrunun yanında olalım; ama gaza getirmeden, kandırmadan, abartmadan. Klasik toplumcu gerçekçilik, gerçekçilik yönü giderek dumura uğratılan bir çizgide gelişti. İlk örneklerinde, örneğin Gorki'nin yapıtlarında iki ayak da aynı derecede gelişkindi. Gorki'nin sanat anlayışına dönelim demiyorum; insan o günden beri çok şeyler yaşadı, gördü. Şimdi iki ayağı da aynı ölçüde gelişmiş, fakat kafası daha da gelişmiş bir sanata gereksinimimiz var.

-Hülya'yı biraz açar mısın?

Onu da okuyucular çözümlesin.

-Çok teşekkürler Kaan.

Afşar Timuçin ve Sennur Sezer'le Son Kitapları Üzerine(*)

Aydın ÖZTÜRK

Aşar Tımuçin: Felsefe Bir Sevinçtir.[1]

- Edebiyatta, sanatta, Felsefede, örnek bir insandan sözetmek istiyorum. Afşar Timuçin'den. Timuçinin bir süre önce İnsancıl Yayınları'ndan yeni bir kitabı çıktı: Felsefe Bir Sevinçtir.

- İyi akşamlar Aydın bey.

- Efendim kitabınızın arka kapağındaki yazının son cümlesinde, bilinçle yapılan felsefe bir sevinçtir diyorsunuz. Öyleyse bilinçsizce yapılan bir felsefede var. Şöyle diyelim, daha doğrusu toplumun felsefeyi anlama biçiminde bir bulanıklır var. Toplumun kafasındaki felsefe nasıl bir şey?

- Efendim genellikle felsefe, özellikle Türkiye de ya da benzer ülkelerde de olabilir bu, korkulan bir alan korkulan bir konu. Yani çok kişi biz felsefenin alanına giremeyiz, girsek de dağılır kalırız gibi bir duygu içerisindedirler. Sanıyorum, bu ülkedeki felsefe etkinliklerinin çok fazla verimli ve tutarlı olmayışı birz da bu önyaklaşımla ilgili. Gerçek anlamda felsefe gerçekliği bize gösteren bir çalışma alanıdır, düşünme alanıdır. Yani biz felsefede gerçek olan gerçekliği tanırız. Gerçeklikle doğrudan doğruya kavramsal düzeyde bir ilişki kurarız. Gerçekliğin tanınması da insana sıkıntı veren, bunaltı veren bir şey olmaktan öte son derece sevinç verici bir şeydir. İnsanı tanıyorsunuz, dünyayı tanıyorsunuz, ama iyi yapılmamış bir felsefede insanı ve dünyayı bulandırmak gibi bir durum ortaya çıkıyor. Bu çerçevede sağlıklı bir felsefe ancak bilinci geliştiren bir felsefedir ve bilinçli kişinin yaptığı, felsefe sağlıklı bir felsefe olacaktır. Bu yüzden felsefede her zaman gerçekliğinden doğru görünümlerini ortaya koyan ürünlere yönelmelidir ve her kişi gerçekliğin doğru görünümlerini ortaya koyan ürünlere yönelmek gerekir ve her kişi gerçekliğin doğru görünümlerini aramaya yönelmelidir. Felsefede yoksa felsefe yoksa felsefe son derece sıkıcı, bulanık, insana tedirginlikler veren bir alan olabilir.

- Evet Afşar bey zaten kitabın hemen ilk girişinden size bir bölüm okumak istiyorum. Şunu söylüyorsunuz: Felsefeyi aşılmaz güçlüklerin alanı olarak gören insanları onu boş düşüncelerin alanı olarak gören insanlar da günde 500 kere felsefe yaparlar. Trende, vapurda, kahvede, her yerde felsefe yapılıyor. Ben şu dünyada üç şeyden korkarım. Hırsızlıktan, ahlaksızlıktan, iki yüzlülükten", diyen yaşlı teyze kendi ölçüleri içinde bir filozof değil midir? Karacaoğlan "yar dediğin demir kale, ya alınır, ya alınmaz." derken "üç derdim var birbirinden seçilmiş, bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm" derken, "Üryan geldim, üryan giderim, ölmeye elde fermanım mı var?" derken "Ben güzele güzel demem güzel benim olmayınca" diyen bir filozof değilmi dir? Evet gerçekten çok güzel bir soru ve bu herkese sorulan bir soru. Ama ona rağmen biliyorsun bu ülkede, sözgelimi eskiden derslerde okutulan felsefe dersleri kaldırıldı. Deminde söylediğiniz gibi, insanın gerçeğe ulaşmasının önüne dağlar, kaleler, çiviler, dikenli teller, süngüler, yasalar kondu. Niye bu kadar çok korkuluyor felsefeden. Devletin resmi ideolojisi niye felsefeden bu kadar çok korkuyor?

- Efendim, burda bir yanlış anlama var. Devlet yıllardır çok yanlış bir bakışla felsefenin insanları yoldan çıkaracağını, felsefenin insanlara sağlıklı bilgi verirken onları bir kargaşacı durumuna getireceğini düşündü. Yani aykırı insan olumsuz insan yaratacaktı felsefe. Oysa gerçekte böyle bir şey söz konusu değil. Felsefenin yarattığı insan da, felsefenin yaptığı insan, son derece yapıcı, bilinçli insandır, tartışmacı insandır. Her verileni kendisine kabul eden insan değildir. Efendim, her çizilen yoldan giden insan değildir. Ama biz zaten böyle bir insanı amaçlamıyoruz. Devletin de böyle bir insanı amaçlamaması lazım. Devletin de hepimizinde amaçlamamız gereken insan kişilikli, onurlu, ve kendi yolunda giden insan olmak gerekirki, bunu ancak felsefe sağlayabilir. Felsefesizlikte sadece bilinç bozuklukları oluşur. Bu bozukluklar toplumsal bozuklukları getirir. Ahlak bozukluklarını getirir. Dolayısı ile son derece verimsiz bir insan tipi ortaya çıkar.

- Şimdi siz konuşurken bir cümlenizin altını çizdim. Çok önemli çünkü o, felsefenin yaptığı insan güçlüdür dediniz. Bunu biraz daha açar mısınız lütfen.

- Efendim, şimdi insan ne kadar bilinçli yaşarsa o kadar güçlü olur. Genellikle insanlar dünyaya pek iğreti yerleşiyorlar. Yani dünya ile son derece ilkel, yüzeysel bağlarla bağlanıyorlar. Gerçek anlamda dünyaya tam bir yerleşmişlik söz konusu olmuyor. Dünyaya gerçek anlamda yerleşmek demek, gerçek bir bilinçle, gerçeğin yetkin bilinci ile kendini donatmak demektir. İnsanlar bu yolda çaba göstermek is-

temiyorlar. Çünkü bu yükümlülük getiriyor, en azından dizini kırıp okumak gerekiyor, çalışmak gerekiyor, insanın geçmişini merak etmek gerekiyor. Tarihsel bir bakış açısını gerektiriyor. İnsanlar genellikle kendilerine emek vermeden yaşamayı öngürüyorlar. O yüzden değilmiş insan, yok olmuş insan, parçalanmış kişilikler, alkol, uyuşturucu, sıkıntı, bulantı kol geziyor. Neden? O bilinç duruluğuna ulaşmıyoruz. O bize sevinç veren bilince ulaşmıyoruz. Bilinçlerimiz genellikle dağılmış, yabancılaşmış, gerçekliğin, gerçek bir görünümünü ortaya koymayan, gerçekliğin yansısını ortaya koymayan bilinçler. Bu bakımdan, bireyler toplumda iğreti bireyler olarak yaşıyorlar. Felsefenin ya-rattığı insana ulaşabilmek, tabiiki çok önemli. Sanıyorum insan gerçek sevinci, gerçek mutluluğu, gerçek olarak ne güzel ki ben insanım deme rahatlığını o durumda elde edebilecektir.

- Efendim şimdi daha canlı alıcı bir noktaya geldik. Konuşmanızın altını çizerek gidiyorum ben. Şimdi bilmenin yüklediği yükümlülük sorumluluk diyoruz. Bilmenin yüklediği sorumluluk, bilmenin sadece zihinsel bir faaliyet olmayıp aynı zamanda bir davranış normu, bir yaşam normu, bir yaşam biçimi oluşturması anlamına gediğini söyleyebiliriz. Bilmenin yüklediği yükümlülüğün en çok olması gereken kesimde, aydın kesimde sizce bu yansıma nasıl oluşuyor. Yani aydın kesimi gerçekten bilmenin yüklediği sorumluluğu yerine getiriyor mu? Geçen bir söyleşide bir dinleyicimiz sormuştu. Biz aydın çürümesinden söz etmiştik. Öyle bir söyleşimiz vardı, Öner Yağcı ile. Dedi ki, Aydın zaten çürümeyen bir şeydir. Eğer çürüyorsa aydın değildir demişti. Aslında güzel bir belirleme idi. Ama bilmenin yüklediği sorumluluk derken altını çiziyoruz bunun. Felsefede, felsefenin yaptığı insanın gücünden kaynaklandığını söylüyoruz. Ve hemen ekliyoruz. Ki aydınlarımızın arasında bu nesnellikle baktığımızda sizce nasıl bir manzara arzediyor.

- Şimdi aydın dediğimiz kişi, tabiiki kendi kişiliği ile dünyaya tam anlamı ile yerleşmiş bir kişi. Gerçekliğin bilincide olan bir kişi. Böyle bir kişi zorunlu olarak dönüştürücü bir bilinç taşır. Yani kendisine verileni alan, ondan memnun olan, onunla yetinen kişi olmayacaktır aydın kişi. O yüzden Kantın toplum dışı toplumsallık dediği şey aydında varolacaktır. Bir bakıma aydın kavgacı insan olacaktır. Biraz gözü pek değil ama yürekli insan olacaktır. Namuslu insan olacaktır. Herşeyden önce bence insanı namuslu kılan biliçten farklı bir şey değildir. Bizim aydınımız da sanıyorum iki şey eksik. Birisi çalışma isteği, birisi de yüreklilikle görüşlerini ortaya koyma rahatlığı. Sanıyorum ikisi de birbirini tamamlıyor. Yani ben tembelsem, rahatça korkak olabilirim. Korkaksam rahatça tembel olabilirim. Tabi aydınlarımızın bütününü tembel ve korkak olarak nitelemek bana düşmez. Ama şunu söylemek gerekirse, ülkemizde aydınlar, siyasal dönüşümlerinde bize gösterdiği budur, kendi görevlerini yapamayacak kadar sorumluluklarının dışında yaşadılar. Sorumluluklarını yerine getirememelerinin temel nedeni yetkin bir bilince sahip olmamaları idi. Eğer yetkin bir bilince sahip olan aydınlar olsaydılar zaten yetkin bir bilincin gereği olarak sorumluluklarını yerine getirmek isteyeceklerdi. O yüzden hep kaçak, hep sıradan, bir bakıma ikircilikli davranan kişiler oldular aydınlarımız ve toplumun kendilerinden beklediği ışığı aydınlığı o topluma götüremediler ne yazık ki.

- Sevgili Afşar Timuçin gerçekten çok teşekkür ederim.

Sennur Sezer Çiçek Tarlasından Direnç Şiirlerini Derledi[2]

- İyi akşamlar Sennur Hanım,

- İyi akşamlar

- Şimdi kadın şairlerin arasında Sennur Sezer'in özel bir yeri var. Şiirleri ile, pratiği ile, edebiyat yaşamı ile. Biraz Sennur Sezer'i anlatır mısınız? Daha doğrusu yüreğinizden geçenleri öğrenmek için soruyorum.

-Sennur Sezer yazmasının dışında Türkiye'li 52 yaşında, iki çocuklu, bir torunlu, bir kadın. 16 yaşında çalışmaya başlamış, sendika militanlığı yapmış, sonra Babaliye geçmiş yazmasını hep çalınmış zamanlara saklamış. Adnan Özyalçıner'le evli, bir sanatçı ile evli olmanın zorluğunu iki baştan yaşamış bir insan. Bir de kendinde duyduğu acıları, o acıyı paylaşanların sesi olarak yansıtmaya çalışmış biri. Genç kızlığından başlayarak bireysel özgürlük istediği zaman, o özgürlüğü yalnız kendi adına söylemeye çalışmış bir kadın. Başarılı olabildiğim kadar tabi.

- Şimdi öyle bir ülkede yaşıyoruz ki, kadınlarla ilgili problemleri zaten bu mikrofondan tartışmaya gerek yok. Hele şiir yazan kadınların sayısının oldukça az olduğunu biliyoruz. Ama yazanların da şiirde derin izlekler bıraktığını biliyorum.

- Ben kadınların az şiir yazdığına inanmıyorum.

- Hayır bende inanmıyorum, öyle bir görünüm var.

- Yalnızca bizim kadınlarımız şiiri amaç olarak değil, yalnızca araç olarak alıyorlar ve bir süre sonra belki yoruluyorlar.

- Daha doğrusu bu ilk okulda, lisede, başlayarak defterlerine yazdığı o umutlarla başlıyor..

-Yalnız öyle almıyorum ben, bizim geleneğimizde biliyorsunuz ağıtlar var, türküler var, ninniler var, bütün bunlar şiir. Buradan gelecek bir araç oluyor. Ama kadınlarımızın çok azı okutuluyor. Çok azı kendini geliştirme fırsatı buluyor. Edebiyatın olanaklarına ulaşamıyorlar. Öyle yani. Bir şair hep kendisi ile yarıştadır.

- Şöyle bir şey yapsak, tabiiki Sennur Sezer'i tartışıyoruz. Eğer Adnan Özyalçıner uygunsa ona da gerçekten Sennur Sezer'i sormak isterim. Ama ayrılmayın daha size soracaklarım olacak.

- Ayrılmıyorum. Şimdi telefonu Adnan Özyalçıner'-e veriyorum.

- İyi akşamlar efendim. Size çok zor bir soru soruyorum. Daha doğrusu ben bir insana kendini anlat dediğimiz de zorlandığını biliyorum. Çünkü insan kenisini ifade ederken, içindeki mütevazi duygularla ifade ederken gerçekten kendisini küçük çizgilerle ifade edebilir. Veya narsist bir duyguya sahip ise onu abartarakta verebilir. Ama Sennur hanım bunu yapmadı. O bildiğimiz güzel ifadelerle bir fotoğraf karesi gibi, ortaya koydu. Siz nasıl görüyorsunuz Sennur Sezer'i ben onu merak etmiştim.

- Sennur benim için önce şair, sonra anne, sonra kadın ve sonra gene şair. Yani Sennur dünyayı, insanları, olayları önce kendi içinde algılayan, kendi içinde yorumlayan, kendi içinde yorumlayan ama yalnız kendi için söylemeyen bütün kadınlar için belki bütün analar için, oğullarına ve çocuklarına yeni bir dünya bırakmak için çaba veren analar için söyleyen bir şair. Bence Sennur'un şiiri ve Sennur'un kendisi ancak böyle bir çerçeve içinde ifade edilebilir gibi geliyor bana.

- Çok teşekkür ederim. Adnan Özyalçıner.

-İyi akşamlar tekrar başbaşayız sevgili Sennur Sezer. Radyo Umut dostları da şiirleri çok seviyor ve hemen sorumu yönelteyim diyorum. Direnç Şiirleri'nin şairi Sennur Sezer kadınlara nasıl bir mesaj vermek istiyor.

- Kadınlara nasıl bir mesaj vermek istiyorum. Aslında kadınımız dünyanın en dirençli canlısı, en sevecen canlısı. Direnç Şiirlerikadınlarımızın ağzından bir şey söylemek istiyor belki. Dünya güzel olsun yalnızca çocuklarımız için.

- Sevgili Sennur Sezer size çok teşekkür ederim.

(*) Bu söyleşi Radyo Umut'tan Aydın Öztürk'ün Edebiyat İklimi programına telefonla konuk olan Afşar Timuçin ve Sennur Sezer'le yapılan minik söyleşilerden derlenmiştir. Bir radyo programının doğallığıyla algılanmalıdır.

1) Afşar Timuçin. Felsefe Bir Sevinçtir. İnsancıl Yayınları.

2) Sennur Sezer. Direnç Şiirleri. Evrensel Kültür Kitaplığı.

İranlı Mülteciler "Çocuklarımızdan Utanıyoruz"

Hatice ÖZER

Tarih: 18. 11. 1995
Yer : BSP Genel Merkezi
Saat : 14.00
BSP İşgalinin Süresi : 107. gün

Burada bulunan mülteci sayısı ve genel durumunuz hakkında bilgi verir misiniz?

Şu anda kadınlar ve çocuklar dahil 162 kişiyiz. 102 kişi BSP Genel Merkezinde, 50 kişi Mamak İlçe Teşkilat'ında bulunmaktadır. 65 tane çocuk vardır.

Türkiye halkından bekentileriniz nelerdir?

En büyük sıkıntımız gıda ve ilaçtır.Türkiye halkından bugüne kadar çok yardım gördük. Ancak bunlarbizeyetmiyor.Okullar açılmadan önce aileler çocuklarımızın barınma ve temizlik ihtiyaçlarını karşılıyorlardı.Okullar açıldıktan sonra çocukları ancak hafta sonları alabiliyorlar.

Burada nasıl zorluklarla karşılaşıyorsunuz?

120 mertre karelik 102 kişi barınmaya çalışıyoruz. Banyo ihtiyacımızı tuvalette bulunan duştan karşılıyoruz. Ancak arkadaşlaıımızın bir kısmında kaşıntılar başladı.Tedavi edemiyoruz. Dışarıya çıkamıyoruz. Çünkü dışarıda İran İslam Cımhuriyetinin ajanları bulunuyorlar. Dışarıya adımımızı attığımız anda tutuklanma tehlikesi ile karşı karşıyayız. İran'a tekrar götürülebiliriz. İran'a dönmek istemiyoruz. 107 gündür dışarıya çıkamadık. Tutuklanıp İran'a götürüldüğümüz takdirde orada bizi işkenceler, gözaltılar hatta idamlar bekliyor. En büyük desteğimiz bizi bugüne kadar yalnız bırakmayan iyi insanlardır. Onların desteği bize güç veriyor.

Aranızda hangi halklar bulunuyor?

Azeri halkı, türk halkı, kürt halkı,ve bir grup farsça konuşsa da araplar bulunmaktadır. Bizler hepimiz tek yürek olduk ve burada aramızda ayrılık yok. Hepimiz biriz.

Çocuklarınızın eğitimini nasıl sağlıyorsunuz?

Utanıyoruz... Çocuklarımızdan utanıyoruz. Çocuklarımızın yüzüne bakamıyoruz. Çocuklarımın geleceğinden kuşku duyuyoruz. Onlara iyi bie eğitim verememek ve onları gelecek için hazırlayamamak bizi kahrediyor. Bir iki arkadaşımız çocuklara ingilizce dersleri vermeye çalışıyor ancak bu da tabiiki yeterli değildir. Sadece tek bir şey söylenebiilir Utanıyoruz....

Yardım kuruluşlarına baş vurdunuz mu?

İnsan Hakları Derneğine ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonuna başvurduk. İnsan Hakları Derneği bizlere maddi ve manevi yardımlarda bulunuyor. BSP'nin bize göstermiş olduğu yardımları hiçbir yerden görmedik. Yardım kuruluşlarından fakslar, telefonlar, mektuplar geliyor ancak somut kazanımımız olmadı. Henüz bir gelişme yok. Ama umutluyuz, umutla bekliyoruz.

Son olarak bizlerden istediğiniz bir şeyler var mı?

Türkiye'de bulunan lazlar, türkler, kürtler, ve adlarını bilmediğimiz halklar bizlere çok yardımda bulundular. Bizler dışarıya çıkamıyoruz. Biliyoruz ki sizin ülkenizde de insan hakları ihlalleri, sokak infazları, gözaltı kayıpları bulunmaktadır. Bizler İran'a dönmek istemiyoruz. Türk Hükümeti bizi göndermesin. Üçüncü bir ülkeye gönderilmek istiyoruz. Türk Hükümeti'nin bu konuda yardımlarını bekliyoruz. Bizleri bugüne kadar yalnız bırakmayan, desteklerini bizden esirgemeyen tüm sivil toplum örgütlerine (sendiklar, dernekler) teşekkür ederiz.

Fazla Söze gerek yok
çünkü 92.2
GÖZDE FM
Sizin Sesiniz
Sizin Seçiminiz
Gözde Olun
Gözde Kalın
Tel : (0226) 814 48 03 - 814 60 94 Yalova

Rasih Nuri İleri "Dünya Büyük Bir Kriz Geçirmektedir."

Yılmaz ELMAS

Rasih Nuri İleri'yi İstanbul'a geldiğim 1956 yılı içerisinde tanıdım. 1969 yılının politik ve kültürel etkinlikleri içerisinde birbirimizi daha yakından tanıyıp dost olduk. Dostluğumuz bugünlere değin geldi. Daha öncelere yeniden dönersek, yetmişli yıllarda 12 Mart Askeri Darbesi-Sıkı Yönetim Komutanlığı bizleri "Haziran Hareketi Davası" içerisinde toplayıverdi. Kontr-Gerilada üç buçuk aylık sorgu ve işkenceden sonra Selimiye'de 'Dingonun Ahırı' diye anılan koğuşlarda diğer dava arkadaşlarıyla birlikte Rasih Nuri İleri'yle burada buluştuk. Daha sonra Maltepe-Zırhlı Birlikler Komutanlığı koğuşlarına hep birlikte gönderildik. Davamızın Kararına ve affa kadar duruşmadan duruşmaya Selimiye'ye taşındık durduk.

Demokratik düzene geçişle birlikte davamız genelafla karar kaldırıldı ve salıverildik. Rasih Nuri ileri, sahibi olduğu "Anadolu Yayınları" dizisinde "Haziran Hareketi Davası"nı, geniş kapsamlı olarak "Mihri Belli Olayı: I. II. III "kitaplarında ele aldı. Anadolu Yayınları arasında yayınlanan tüm kitaplar, sol kültürün gelişip zenginleşmesine katkıda bulunmuştur. Ben de Rasih Nuri İleri'nin yayınladığı kitaplarından ve ikili söyleşilerimiz de kendisinden çok şeyler öğrendim.

Tanışmamızın ilk yıllarında Şişli/Kurtuluş'daki evinde ve Anadolu Yayınları bürosunda görüşüyorduk. Daha sonraki yıllarda Taksim'de Galata Kulesi'ne yakın Doğan Apatmanı'nda bir daireyi satın alarak yerleşti. Zaman buldukça buradaki konutunda görüşmelerimiz oldu. Evi, bir konut olmaktan çok arşiv kütüphane ve müzedir. Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi'nin yazılmasında büyük katkıda bulunacaklardan biri Rasih Nuri'dir. Ayrıca canlı tanıktır kendisi. Gençlik yıllarından bu yana işçi sınıfı örgütleri içerisinde olmuş, kurucu olmuş, yönetiminde olmuş. Bilgisiyle, olaylara eleştirel sağlıklı bakışıyla, bilinciyle yeterliğine değer verdiğim, saygı duyduğum biridir Rasih Nuri İleri. Doğruluğuna inandığı düşünceleri sonuna dek savunur. Kuruluşunda ve yönetimlerinde bulunduğu parti ve örgütlerin yöneticileriyle çeliştiği anlarda da kendi bildiği doğruları sonuna kadar savunmaktan geri kalmamış ve ödün vermemiştir.

Değişik dergi ve gazetelerde araştırma ve belgesel nitelikte inceleme yazıları yayınlanmakta, bu arada yayınevlerince kitapları yayınlanmaktadır.

Kendisini, düşüncelerini ve üretken etkinliklerini bir de kendisinden izleyelim.

- **Özgeçmişiniz.**

- 28 Mart 1920'de Cenevre'de doğdum. Babam o sıralar Mustafa Kemal'in özel temsilcisi olarak Cenevre'de bulunuyormuş. 1921'de yurda dönmüşüz. Öğrenim gördüğüm okullalr, Galatasaray, Haydarpaşa ve Fen Fakültesi. 1933 yılında ilk yazılarım "Servetifünun" dergisinde yayınlandı. 1939 yılında üniversitede öğrenciler arasında bir militan gibi çalışmaya başladım. TKP'ye 1942 yılında Ferit Kalmuk tarafından kaydedildim.

1946'da Dr. Şefik Hüsnü'nün kurduğu TSEKP'nin (Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi) yan kurulu olan sendikalarda çalıştım. İşçilerin sendikal örgütlenmesine katkıda bulundum. Adana Sendikalar Birliğini kurdum.

1948'de Yedek Subay Okulu'ndan çavuş çıkarıldım. 12.2.1962'de TİP (Türkiye İşçi Partisi)e kayıt oldum. 1. Kongrede Merkez Komitesi Üyesi oldum. Aralık 1967'de 13'ler diye anılanlarla birlikte TİP'ten ihraç edildim. Ocak 1968'de Milli Demokratik Devrim Derneği kurucusu oldum. Derneğin Genel Sekreter Yardımcısı görevini üstlendim. Mart 1970'de kurduğumuz İstanbul İşçi Birliği'nin Genel Başkanı oldum. 1973'ne 1 Nolu Sıkıyönetim Mahkemesinde "Haziran Hareketi" adlı gizli örgütün bir numaralı sanığı olarak yargılandım.

Haziran 1990'da TBKP kurucusu, Kontrol Komitesi Başkanı, Merkez Komitesi Üyesi oldum. 1992'de Ocak ayında Genel Merkez'in sağa sapması nedeniyle Boz Mehmet ve Şahap Bakırsan'la birlikte istifa ettim. Yine aynı yıl 1992'de SBP (Sosyalist Birlik Partisi)e girdim. Büyük Konrede Merkez Komitesi'ne girdim. Bu

partinin de kurucularından olduğumu belirtmeliyim. Bugünlere kadar partideki görevlerimi sürdürdüm. Son dönemde parti merkez komitesindekilerle tüzük ve program geliştirme çalışmalarında anlaşamaz oldum. Görevlerimden ayrıldım.

Çalışmalarımı yayınlamak üzere dosyalıyorum. Bunun yanında dergilere belgesel nitelikteki araştırmalarımı sunuyorum.

- Babanız ve amcalarınızdan biraz söz eder misiniz?

- Anne ve baba tarafından büyük dedem Abidin Paşa, Hariciye Vekili ve mesnevi tercümanıydı. "Öteki büyük dedem ise, Gazi Turhan Celal Paşa mevlevi şairiydi. Ali Dino, Arif Dino ve Abidin Dino kendi alanlarında ün yapmış ressam ve sanatçılardır. Üçü de Abidin Paşa'nın torunlarıdır. Büyük amcam, şair Leyla Saz'ın kocası Sırrı Paşa da önemli yazarlarımızdan ve valilerimizdendir. Bir oğlu mimar Vedat Bey, büyük oğlu ise, İstanbul Şehremini Prof. Yusuf Razı Bey'dir.

Yazar ve sanatçı olarak Melike Demirağ, Ali Neyzi, Nezih Neyzi, İsmail Arar, Çiğdem Talu kuzenlerim olur.

- TKP ve TIP'in görevi, tarihsel işlevi neydi?

- TKP (Türkiye Komünist Partisi) tarihi boyunca emperyalizme karşı, bütün dünya komünist partileri gibi Komünist Enternasyonalin safında mücadelesini vermiştir. Bu nedenle emperyalizme karşı kurtuluş savaşını veren ve Sovyet dostu olan Gazi Mustafa Kemal Paşa ile Lenin'in bu konularda yakınlığı olmuştur. Ancak işçi sınıfı mücadelesi dolayısıyla Kemalist rejim tarafından özellikle 1925'ten sonra TKP'liler illegaliteye mecbur bırakılmışlardır.

Türkiye'nin şanssızlığı, çok partili rejime geçtiğimiz 1946 yılının sonunda dünyanın soğuk savaşa girmesiyle Şefik Hüsnü'nün kurduğu partinin kapatılması olmuştur, (Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi).

27 Mayıs Anayasası, yeniden sınıf partilerinin kurulması olanağı sağladığında Türkiye solcuları, 1961'de 12 sendikacının kurmuş olduğu TİP (Türkiye İşçi Partisi)in başına 1962'de geçmişlerdir. Bunlardan başı çekenler TKP ile ilişkisi bulunup mahkum edilmemiş kişilerdi. Tarihimizdeki önemli rolü, 1961'den 1966'ya kadar bütün sol akımları birleştirmiş olmasıdır. Bu arada Kürt kökenli sosyalisteler; Tarık Ziya Ekinci, Kemal Burkay, Ruşen Aslan, Canip Yıldırım, Musa Anter, Enver Aytekin, Mehdi Zana gibi önemli kişilerin TİP'in üyesi ve yönetimindeki oldukları unutulmamalıdır.

1966'dan sonra birçok nedenlerle bu birlik bozulmuş ve Türkiye'deki sol bölünmüştür. Bunda en büyük etkenler; altmışlı yıllarda Avrupa'daki öğrenci hareketleri, parti kapatılır endişesi, parti içi görüş ayrılıklarının su yüzüne çıkması ve baştaki yöneticilerin kişisel ihtiraslarıdır.

Türkiye İşçi Partisi bütün öteki partilerin tutumunu o derece etkilemiştir ki örneğin 1991 seçimlerinde bütün Burjuva partileri; TIP'in sloganlarını ve biçemini kullanmışlardır. Türkiye İşçi Partisi, altmışlı yıllarda, seçimlerde büyük başarı kazanarak meclise girmiş, İşçi-köylü ve emekçiden yana yeni bir hava estirmiştir. Ayrıca seçim yasalarının bundan sonra durmadan değiştirilmesinin nedeni, sosyalist portilerin marjinal tutulabilmesi gayretkeşliğinden doğmaktadır.

Dünya büyük bir kriz geçirmektedir. Bugün emperyalist bloklar dünyaya egemendir. Ciddi bir maddi ve manevi kriz yaşanmaktadır. Sosyalizmin çözüldüğü yerlerde işçi sınıfı ve emekçileri yeniden örgütleneceklerdir. Benim düşünceme göre, bunun temeli marksist ideoloji ve yöntemlerle olacaktır. Onun bu güne yansımanını oluşturacaktır. Şüphesiz Leninist öğretinin ve parti modelinin bu rönesansta büyük bir katkısı olacaktır. Emperyalizmin haddi başka türlü bildirilemez.

Marks'a göre komünizm, kendisinden önceki bütün kültürlerdeki en olumlu yönlerin mirasçısıdır. Hem kültür bir bütündür, hem de değişiktir. Örneğin, Çin müziği ve şarkıları bize bir miyavlama gibi gelir. Arabesk müzik ise klasik batı müziği taraftarlarını adeta tedirgin etmektedir. Unutmayalım ki kültür büyük çapta geleneklere ve öğretiye bağlıdır. Bununla birlikte kültürün evrensel ve sınıfsal yönleri de vardır.

- Türkiye İşçi Sınıfı Parti Tarihi'nin yazılma koşulları var mı? Parti Tarihi'ni kimler ne zaman, nasıl yazacak?

- Türkiye'de Parti Tarihi'ni yazma olanağı doğmuştur. Artık Komüntern arşivleri açılmıştır. Ancak bu bilimsel büyük bir çalışmayı gerektirir ve de sınıfsal sınırları vardır. Örneğin son onbeş yılda anı roman türünde hiç de hoş olmayan örnekler meydana getirilmiştir. Tarih bilimi metododolijisine göre sınıfsal açı gözardı edilmeyerek bu tarihin yazılmasının birçok faydası olacaktır. Ancak bugün genel bir küçümseme hastalığıyla karşı karşıyayız. Bugünkü yılgınlık çözümlenince, bu da çözümlenecektir. Parti Tarihi'ni partiler yazmamalıdır. Ancak şüphesiz sol eğilimli bilim adamlarının bunu yapmasında büyük yarar vardır.

- Haziran Hareketi Davası'nın bir değerlendirmesini yapar mısınız?

- Haziran Haraketi, 12 Mart Faşizmi'nin bir ürünüdür. Sol fraksiyonlardan biridir. TKP olarak kurulmamış olması ve bazı ideolojik yanılgıları onu kısır ve geçici bir olay olarak damgalamıştır. Örneğin 1974 affından sonra süreli bir parti haline bile gelememiştir. Bunda kusur, ne başta ne de tabandaki gençlik liderlerinde değildir. Yanlış bir depar alınmıştır.

- Yazar ve sanatçı örgütlerine bakışınız. Üyesi bulunduğunuz Türkiye Yazarlar Sendikası, sizce nasıl bir çalışma yürütmeli?

- TYS hatalı bir kuruluştur. Kurulduğunda yapılan kongrede DİSK'e katılmasını önerdim. Kemal Sülker karşı çıktı. Aslında sendika olması aykırı bir örgüt biçimidir. Çünkü, yazarların grev hakkı diye olgu, söz konusu değildir. Sendika bu durumda asıl işlevini yerine getirecek durumda değildir. Ayrıca İşçi-işveren durumu gözedilerek, bir dizgi makinasına sahip olan Bekir Yıldız'ın işverendir diye sendikadan çıkarılması istenmiştir. Ben ise, Anadolu Yayınları'nın sahibiydim. Bu konuyu TYS Genel Başkanı Aziz Nesin'le görüştüm. "Sen de kendi kitaplarını bas. İşveren olmazsın." dedi. Nitekim sendika üyeliğimden sonra bastırdığım tüm kitaplar kendi kitaplarım olmuştur. Daha sonra da yayınevini bu yüzden kapatmak zorunda kaldım.

12 Eylül'den önceki TYS genellikle yönetim kurulu üyelerinin dış gezilere daveti işlevinden başka bir yanı olmamıştır. Dinamo ve daha göstermelik bir iki kişinin gezileri hariç. Ne yazık ki bu yöntem suistimal edilmiştir

Bence, öteki edebiyat derneklerinin yanı sıra bu gün de fazla bir fonksiyonu yoktur. Zaten bugün TYS dahil bütün yazar örgütleri, işlevlerini yerine getirmeye

uğraşmaktadırlar. Yayınevleriyle yaptıkları telif ücreti, anlaşmalarının ise bugün için pratik bir işlevi olduğunu sanmıyorum.

- Türkiye Yazını, yerellikten evrenselliğe nasıl ulaşabilir?

- Zaten Türk edebiyatı, evrenselliğe erişmiş sayılır. Nazım Hikmet, Aziz Nesin, Yaşar Kemal bunun örnekleridir. Ancak bunda bir sürü ilişki ve lobinin de etkin olduğu unutulmamalıdır. Sebahattin Ali, Orhan Kemal, Sait Faik gibi uluslararası üne değer yazarlarımız yeterince tanıtılamadığından gadre uğramışlardır.

- Çalışma ve araştırmalarınız hangi dergi ve gazetelerde yayınlanıyor?

- Ne yazık ki yazılarımı yayınlayabildiğim dergi ve gazete yoktur, diyeceğim geliyor. Bunu dememin nedeni, örneğin gazete konusunda, istesem yerel bir gazete ve ya küçük bir dergide yazabilirim. Ancak, ben profosyonel bir yazarım. Geçimim ve emekliliğim geniş ölçüde buna dayanmaktadır. Bu nedenle para vermeyen dergi ve gazetelere yazılarımı veremiyorum. Çalışma ve araştırma emeğimin karşılığı olan ücreti ödeyen dergileri tercihim oluyor. Sol parti ve gurupların yayın organları tabii ki bunun dışındadır. Tek dileğim her yayın organının yazara emeğini kendi gücüne göre ödemesidir.

- Anadolu Yayınları'nın yaşamöyküsünü ve neden sürdüremediğinizi anlatır mısınız?

- Anadolu Yayınları'nı on arkadaş kuracaktık. Mihri Belli sol yayınlarına geçince, Yayınevini onsuz Ankara'da kurduk, 1967'de. Erdoğan Berktay ilk yayın müdürümüz oldu. Bazı nedenlerle şirketimiz kriz geçirince yayın kurulu ortakları ayrılmak istediklerini bildirdiler. Onların paylarını eşim Bedia ile ikimiz devraldık. Paralarını uzun taksitlerle ödedik. Depodaki kitapları İstanbul'a taşımam gerekti. Yayınevini, kitapları İstanbul'a taşımam 15-16 Haziran olaylarına rastlar. Bir kamyonla 1970'de 15-16 Haziran olayları sırasında Mehmet İncili ile birlikte Türkiye İşçi Partisi bitişiğine taşıdık. Parti il kongresi sonrasında, bulundukları binanın bir odasını kira ile bana verdi. 4. Kongre sıralarında Anadolu Yayınlarına ayrılan odayı Can Açıkgöz'e geri verdim. Yeni bir daire tutup oraya taşındık. Aynı dairenin bir odasında Mihri Belli ile "Türkiye Solu'nu çıkardık. Bu arada 12 Mart Dabesi'ni yaşadık.

Anadolu Yayınları'ndan çıkan bir kitabın çevirisinden dolayı 7,5 yıla mahkum oldum. Temyiz sonucunda beraat ettim. Bu arada toplatılıp yakılan kitaplarımın parasını mahkeme kararıyla ilk alanlardan bendim. Kurtuluş, adlı kitabımdan dolayı ise Devlet Güvenlik Mahkemesinde mahkum oldum. Savcı 146/-1 den beni suçlamıştı. İki kez temyize başvurmak zorunda kaldım. Sonunda beraat ettim ve 12 Mart'dan sonra el konan tüm kitaplarımı geri aldım. En büyük sıkıntım dağıtım konusu olmuştur. Korsan yayınlar da bizi çok zarara uğrattı. Haziran Hareketi Davası'ndan yargılanırken tutuklu bulunduğum süreçde evimin (eşim ve çocuklarımın) bir ay Kontr-gerillada gözaltı olmak üzere 14 ay süresince geçimimizi Yayınevi sağlamıştır. Bağkurdan emekli olmak üzereyken ve 12 Eylülden sonra kapadım. Anadolu Yayınları yayınevinin yaşamöyküsü böylece tamamlanmış oldu.

- Bugüne değin yayınlanmış kitaplarınızı yayın sırasına göre belirtir misiniz?

Sevişme

Duvarsız bir kentim okyanusunda,
Kabarıp vurduğunda dalgaların
Bir gökkuşağı doğar gözyaşlarının
Silip attığı hayaletler ordusunda

Meleksi bir dünyanın renkliliğinde
Gölgemle tanıştırırken parklarını, ışıksı,
Ve Akdeniz güneşine tutkun kış rüzgarları
Gibi yayılırken soluğun bedenime.

Dost KÖRPE

- Bu güne değin çıkan kitaplarım; 1- Kooperatifler (Suphi Nuri ile) Y.T. ve I.O.1945, 2- Ekonomik Doktrinler (ayrı baskı) Y.T. ve İ.O. 1945 3- Kapital (özet) Karl Marks. çeviri. Sosyal Yay. 1965, 4- Ekonomik Terimler Semineri. Gıda-İş. 1965, 5- Lenin'in Hayatı ve Filozofik Düşüncesi. H.Lefebvre. Çeviri. Anadolu yay. 1968, 6- Atatürk ve Komünizm, May Yay. 1969, 7- Son Yazılar. Stalin. Sol Yay. 1970, 8- Lenin'in Ekonomik ve Politik Düşüncesi. H.Lefebvre, çeviri. Anadolu Yay. 9- Karl Marks, Hayatı ve Eserleri (Reşat Fuat Baraner ile) çeviri. Anadolu Yay. 1975, 10- Kurtuluş. Anadolu Yay. 1975, 11- TKP Gerçeği ve Bilimsellik. Anadolu Yay. 1976, 12- Yön-Sosyalist Aydınlık Davası (Mihri Belli Olayı) Anadolu Yay. 1976, 13-Haziran Hareketi (Mihri Belli Olayı. II) Anadolu Yay. 1976, 14- Özeleştiri. TEP. (Mihri Belli Olayı. III) Anadolu Yay. 1976, 15- Kurtuluş DGM'de. Anadolu Yay. 1977, 16- İnsanların Arasında Eşitsizliğin Kaynağı. JJ Rousseau. Çeviri. Say Yay.1982, 17- Arif Dino (Abidin Dino ile)-YÜZ NEV. 1985, 19-27 Mayıs-Menderes'in Dramı. Yalçın Yay. 1986, 20- Türkiye İşçi Partisi'nde Oportünist Merkeziyetçilik (1966-1068) Yalçın Yay 1986, 21- V.I.Lenin Hayatı ve Filozofk Ekonomik E-konomik Düşüncesi. Çeviri. Yalçın Yay. 1990.

- Yeni kitaplarınız yok mu?

- Atatürk ve Komünizm, kitabım, yeni baskısında TKP Gerçeği kitabındaki belgeleri de içermektedir, ve çok ileveleri vardır.

1965 yılında çıkan Karl Marks'ın Kapital özetinin yeni çevirisi ve Kapital'in üç cildinin özeti, Scala yayınları arasında yayınlanmak üzeredir. Ayrıca Sol hareket hakkında hazırlıklarım var. Anılarımı yazmayı da düşünüyorum.

Nazlı'ya

Yudum İŞBECER

Annemin söylediğine göre çok güzelmiş gözlerin. Ben hatırlayamıyorum. Hayal meyal canlanıyor gözümde seninle ilgili şeyler. Yüzün, saçların, kokun nasıldı hatırlayamıyorum. Ama güzeldi yüreğin, güzeldi gülümsemen, güzeldi suskunluğun.

Hatırlıyorum, beyazın kendini yeşile teslim ettiği zamanlarda, kaptığımız gibi poşet torbaları ve ikiye bölünmüş jiletleri, kuşekmeği toplamaya giderdik. İrili ufaklı taşlarla ve kayalarla bezenmiş toprak yol boyunca kazlar, hindiler ve çoğunlukla yoksulluk eşlik ederdi bize. O yaşlı, soğuk evinizi süpürmenin, silmenin, tozunu almanın vermiş olduğu yorgunlukla susardın hep ya da ben öyle zannediyordum. Küçük ellerimizle nasıl da ustalıkla kullanırdık jiletleri kuşekmeğini topraktan ayırırken. Öldürmemek daha o zamanlardan işlemişti içine. Ben sıkılıpta kökünden çekip çıkarırken, sen sabırla teker teker keserdin ve toprak ananın doğurganlığına kastetme cüretini göstermezdin. Hatta kızardın bana "-Kökünden çıkarma, bırak aynı yerden tekrar çıksın." diye. Ben buna aldırırdım. Torbalarımız kuşekmekleriyle dolunca ağır adımlarla yola koyulurduk. Dönüş boyunca habire yediğimden çoğu zaman yarıya inmiş olurdu torbam. Sen yemezdin.

Şehri çevreleyen dağlardan birinin eteğinde kurulmuş, içinden yaşam fışkıran bir mahalleydi bizimki. Şehirle içiçe, bir o kadar dışlanmış. Taş örme, kimi duvarları sıvalı kimileri sıvasız, her yağmur yağdığında şıpır şıpır damlayan, kara kışta ikide bir üstüne çıkılıp karların küründüğü toprak damlı, tankların geçişiyle zıngır zıngır sallanan, çeper diplerinden mermi kovanları toplayıp kendimize kolyeler yaptığımız, her bahçesinde yasak bir kitabın gömülü olabileceği evleri, ve yollarını kazların, hindilerin, tavukların, köpeklerin, at arabalarının ve tabii ki bizim şenlendirdiğimiz mahallemiz...ve İci'si, Pohlu İsminaz'ı, Kukan'ı, Maman'ı, Kıbar'ı, Feroş'u, Aynur'u Hatçe'siyle, babaları, genç kızları ve bıçkın delikanlılarıyla aynı sofradan, aynı tabaktan yemek yemesini bilen, ağlayan, gülen, paylaşan ve yaşayan komşularımız..

Sabahın erken saatleriyle birlikte erkekler işlerine ya da işsizliklerine gider gitmez, bir çırpıda ev işleri bitirilir, çaylar demlenir, karınca kaderince yiyecekler hazırlanır, o günkü şanslı komşunun evinde veya bahçesinde toplanılır birlikte yenilir, içilir eğlenilirdi. Peşisıra danteller, etaminler, sevgiler, özlemler ve kaygılar işlenirken derin bir sessizlik çöreklenirdi yüzlere. En çok yoksulluğun sesiydi sessizliği şımartan.

Herşey ortaktı. Birisine habersiz misafir mi geldi, hemen diğer evlerden duruma göre yiyecekler hazırlanır, gizlice taşınırdı. Yahut birisi mi hastalandı, para toplanır, doktora götürülür, hep beraber pikniğe gidilir, dağlara çıkılır, mevsimine göre kuşekmeği, ısırgan, yemlik toplanır, toplananlar kazanlarda yıkanır, pişirilir, tabak tabak dağıtılırdı. Ama en eğlenceli olan daha şafak sökmeden yola çıkıp birkaç saatlik bir tren yolculuğu sonunda çermiğe gidilmesiydi. Kocamış trenin belki de en zevkli anlarıydı onlar ve biz çocukların da. Buz gibi suya girip mosmor oluncaya değin çıkmazdık havuzun içinden. Sanırım en fazla o zaman gerçekten yaşıyorduk.

Bütün bunlarla birlikte benim çocukluğum biraz garipti. Bazen aynanın karşısına geçip çillerime bakardım ve diğer arkadaşlarımdan farklı olduğumu düşünürdüm. Bu farklılık kavramını hep sevmişimdir. Aslında iş sadece çillerimle bitmiyordu. Daha ilkokuldayken babam-Ferhat baba-kocaman bir çöp dağını kazma ve kürekle kazıyor, çıkan toprağı el arabasıyla taşıyordu. Sırf bize üç gözlü bir ev yapabilmek için Kumdan kaleler yapmak değildi onunkisi. İnanmış ve inandırmıştı. Babama sevdalnıp kaçan annem bile ellerini kanatıyordu bu uğurda. Peki ben ne yapıyordum? Ben ciddi bir şekilde arkeolojik kazılarla meşguldüm. Toprağı eşeler dururdum habire. Galiba prehistorik kalıntılar saklıydı yüreğimin bir yerlerinde. Topu topu bulduğum bir tek asker postalı ve bir düzine kadar duvar diplerinde rastladığım mermi kovanlarıydı. Bu arada depremden korkmayışım da tanklar sayesindedir. Çok iyi penaltı atardım aynı zamanda. Orhun Yazıtlarına benzettiğim amcamların duvarına bir çizik de biz atarak kaleler yaratırdık penaltı atışları için. Pek ıskalamazdım. Yine en iyi ben saklanırdım ve mahalle erkeklerinin beyinlerine sıkardım kurşunları ardarda kovboyculuk oynarken. Ancak onca oyuna rağmen pasaklı da değildim hani. Mesela hiç burnum akmazdı, elbiselerim kirlenmez, yırtılmazdı. Hoş annem de böyle bir sorumsuzluğu kabul edemezdi. Ne de olsa biricik kızına binbir zahmetle diktiği elbiselerdi onlar.

Annem. Kül Kedisi Annem. Hâlâ dinlemek istemem onun yaşadıklarını. Dokuz yaşındayken annesini kaybetmenin ve üvey anneyle tanışmanın hüznü saklıydı gözlerinde, bana sarılıp 'ana' derken. Ağlardım. Bir türlü aklım almıyordu, nasıl olup da onca zenginlikten ve kendisini isteyen zengin kısmetlerden vazgeçip babama-parasız pulsuz-babama-kaçmıştı. Sevdalanmaktan öte bir şey olmalıydı bu. Hem kendi aileme hem de çevremdekilere baktıkça öteki dünya-

da zenginlerin fakir, fakirlerin de zengin olacağına inanırdım. Artık inanmıyorum böyle şeylere. İnandığım herşeyi Ferhat Baba ve Kül Kedisi Anne öğretti bana. Sevgiyi, umudu ve paylaşmayı... İşin garip yanı parayı da sevmedim parasızlığı da. Öyle zamanlar oluyordu ki bizimkilerin aşılamaya çalıştıkları o insancıl ve her ne olursa olsun karşılıksız sevme kavramını sindiremiyordum. Bizim sevgimiz vardı ama paramız da olmalıydı. Her gün okula giderken üstünden geçmek zorunda olduğum tahta bir köprü vardı. Zeminine bakınca kendi halinde akan çayı görürdüm. Köprüden geçene kadar soğuk terler dökerdim, birdenbire yıkılacak da suya düşüp boğulacağım diye. Yıllar sonra farkettim ki bu korkum aslında köprünün başında oturan ve benim hep onun eskilerini giymek zorunda kaldığım arkadaşımın beni, üzerimde ona ait bir şey giymiş halde görebileceği kaygısından kaynaklanıyordu. Elbise yüzünden bayram arefelerini de sevmezdim pek. Bütün bir sülale toplanıp bana, o zaman ki en küçük üyeye, bayramlık alana ya da alamayana kadar geçen süre katlanılmaz oluyordu. Ayakkabıyla en güzel uyumasını bilenlerden biri de benimdir herhalde. Yine de güzel geçerdi bayramlar. Sabahın köründe uyanmak çoğu zaman zor gelmezdi bana. Günün ilk saatleriyle birlikte el öpme merasimi yaşanırdı. Annemle babamı bayram diye kutsal bir saygıyla değil de daha çok şükranla öperdim. Ardından içimdeki o çocuksu rahatlıkla bahçeyi süpürmeye ve bostanı sulamaya koyulurdum. Evin önünü süpürdükten sonra gelsin mezar ziyaretleri. Mezarlığa kadar amcamın elini tutarak sessizce ve sonradan başgösteren uyku sersemliğiyle yürürdüm. Küçücük avucumda ne de çok dua vardı. Ta ki..

Hatırlıyorum bir bayram günü, mezarlıktan döner dönmez seninle ve diğer arkadaşlarla buluşup bayram gezmesine çıkmıştık. Büyükler kendi aralarında bayram ziyaretleri yapadursun, biz de kendi aramızda toplanıyor kendi bildiğimiz gibi bayramlaşıyorduk. Bir gün, sen de hatırlarsın, hep beraber babası hacı olan arkadaşımıza gitmiştik. Kalabalık bir gruptuk. Hazır annesi ve babası evde yokken sigara içelim demiştik. Daha ilkokul ikiye ya da üçe gidiyorduk. Senin dışında herkes onaylamıştı bu fikri. Bir yandan elden ele kolonya dolaşıyor, diğer yandan heyecen ve gururla sigara içiyorduk. Aptalca bir inatla ısrar etmiştim sana. Sen içmemiştin.

Doğrusu bir vukuatımız dışında kayıtlara geçen yaramazlığımız yoktu. Bir gün, mahalledeki en güzel giyinen, her bayramda mutlaka yeni bir elbisesi olan arkadaşımıza ani bir kızgınlık nöbetiyle ağıza en alınmayacak küfürlerle dolu-nereden öğrenmiştik onları hâlâ bilmiyorum-bir mektup yazmış, özenle katlayıp kibrit kutusuna yerleştirmiş ve evlerinin damından bahçelerine atmıştık. Dedim ya o zamanlar çatı lükstü bizim mahalle için. Uzaktan bizi izleyen ve ne yaptığımızı anlayan birisi bizi ispiyonlayınca yakalanmıştık. Araya anneler, komşular girmiş, özür dilemeler, ağlamalar derken her şey bir süre sonra olağan seyrinde devam etmişti. İlk mecburi özür dilemem o zamandı. Şimdi bile kolay kolay özür dileyemem. Çokluk dileme gereği duymam. Özür gerektirmeyecek şeyler yapmalı insan.

Seninle en çok piyesler hazırlardık değil mi? Şu an tam olarak içeriklerini hatırlayamıyorum ama sanırım yaptıklarımızın ve söylediklerimiz çoğu doğaçlamaydı. Birkaç arkadaş daha bulup işbölümü yapmaya çalışırdık ama nafile. Her şeyi yine ikimizin düzenlemesi gerekirdi. Mekan her zaman ki gibi bizim kömürlüktü. Bahçemiz hafif eğimliydi. Evimizin bir metre kadar ilerisinde, sol tarafta, geceleri karanlıkta içine girmeye korktuğum dolayısıyla gidemediğim ve bu yüzden her gece karanlıkta farkedemediğimden körpe ayçiçeklerinin üzerine işemek zorunda kaldığım, derin bir çukurun üstüne oturtulmuş tahtadan tuvaletimiz, onun çevresinde asıl bahçeyi oluşturan, her bahar tohum ekmekten, çapalamaktan, hortumun ucunu başparmağımla sıkıştırıp fıskiye yaparak sulamaktan müthiş zevk aldığım patates, marul, tere, şımışka, soğan, kabak bostanımız ve rengarenk çiçeklerimiz, iki tane gül ve bir de leylak ağacımız vardı. En yukarıdaki kömürlüğe varıncaya dek uzanan yassı taşlarla yaptığımız basamaklar, piyesimizi izlemek için gelen konuklara protokol ayrıcalığı tanır gibi sıralanıyordu. Biz de ancak özel konuklarımızı bu yoldan salona alıyor, en önde, en sağlam sandalyeye oturtuyorduk. Tiyatro salonumuz pek geniş olmasa da günün koşullarına göre çok iyi durumdaydı. En azından etrafta fazla ıvır zıvır yoktu. Temsil gününden bir gün önce seninle oturup davetiyeleri yazar-ki bunun için bir tane tükenmez kalem ve birkaç tane küçük kağıt parçası yeterliydi-mahallede sevilen bütün çocuklara verirdik. Artık beklenen an gelmiştir. Davetliler yavaş yavaş içeri alınır, yerleri gösterilir, sen kuliste son hazırlıkları yaparken ben de ben bir taraftan da dışarıdaki davetsizlerle uğraşırdım. Çoğunlukla gösterimizi onlar sabote ederdi. Ya tepemizde zıplar ve salonu toza dumana boğarlar ya da çatallaşmış sesleriyle olmadık gürültüler yaparlardı. Ben öfkeden donuklaşmış bakışlarımı sana doğru çevirince birden bire sakinleşirdim. Bunu nasıl yapıyordun? Her ne olursa olsun sende hafif bir gülümsemeyle bezenmiş bir dinginlik vardı ve dinginlik yüzünden ellerine değin tüm varlığını oluşturur gibiydi. Sen kızmazdın.

Mahallemizin asıl eğlencesi akşam üstleri başlar ve gece boyunca sürerdi. Yemekten hemen sonra bütün çocuklar ve gençler toplanır, kimileri sohbet eder, kimileri oyunlar oynar (yani biz), kimileri de bizleri izlemekle yetinirdi. Tüm oyunlar arasında en zevklisi gece, saklambaç oynamaktı. Bunun dışında favorilerimiz arasında yakan top ve yedi kule gibi topla oynanan oyunlar vardı. Nasıl da ürkerdin toptan. En yavaş gelen toptan bile canın çok yanacakmış gibi sakınırdın. Seni hiç anlayamıyordum. Hayır, nasıl olurda ürkerdin-hatta korkardın-toptan. Olacak şey değildi bu. Ama bilmiyordum dostum, daha doğrusu algılayamıyordum, senin o kumru bakışlı ürkekliğinin senin yazgının bir parçası olduğunu. Evet yıllar önce annen sizleri terketmişti. Baban sürekli sarhoştu. Üvey annen ve iki tane her zaman ilgilenmek zorunda kaldığın üvey kardeşin vardı. Sen yemezdin, sen içmezdin, sen kızmazdın. Ben senin hiç kahkahalarla güldüğünü hatırlayamıyorum. Sen hiç öyle gülmedin.

Bir gün bacağım ağrıyor demişsin. Derken bacağında kocaman yaralar çıkmış, yürüyemez olmuşsun. Doktorlar ilk önce kesin teşhis koyamamışlar. Ancak iş işten geçtikten sonra kemik erimesi olduğunu söylemişler. Bunlardan hiçbirini bilmek istemiyordum. Dahası seninle ilgili bir şey duymak ve bilmek istemiyordum. Umarsızca okula gidiyor, arkadaşlarımla vakit geçiriyor, ders çalışıyordum. Sana gelmi-

yordum. Biliyordum yatakta yatıyordun ve beni gördüğüne memnun olacaktın ama gelmiyordum işte, gelemiyordum. Herkes senin yanıbaşındaydı. Oysa ben nasıl oduğunu sormak bile istemiyordum. Saatlerce tek başıma kayalıklarda oturur, karşımda sıralanan dağlara gözlerimi kırpmadan bakarak, yüreğimi katılaştırmaya, seni düşünmemeye çalışırdım. Düşünürdüm. En sonunda olanca cesaretimi toplayıp sana geldim. Başının altında hafifçe yükseltilmiş bir yastık, boylu boyunca yatıyordun. Etrafında birkaç komşu sessiz bir yakarışla gözlerini loş odada gezdiriyordu. Usulca yanı başına sokuldum. Önce farketmedin beni. Ben de o sırada meraklı gözlerle seni inceliyordum. Köprücük kemiğin o kadar belirginleşmişti ki vücudunun yorganın altında kalan kısmını hayal etmek korkunçtu. Bileğin çocuk bileğinden daha inceydi. Sol kolunda ağabeynin İstanbul'dan aldığı siyah bir saat vardı. Kocaman, kahverengi gözlerin (hastalığının hükmedemediği tek şey onlardı) sürekli onun üstünde dolaşıyordu. Kimbilir neler geçiyordu o an aklından. Önce saçlarına dokunmak istedim, derken ani bir kararla elini tuttum. Farkettin beni. Gözlerimin en derinine baktın. Susuyordun. Ben de bir şey söylemedim.

Gözlerin...Gözlerin gitmiyor yüreğimden.

Seni en son görüşüm bu oldu. Okula gitmediğim bir gün devamlı sizin evin yakınlarında dolaşıyor, uzaktan uzağa perdeleri çekili pencerenize bakıyor, eskiden olduğu gibi seslenir seslenmez percereden bakacağını ya da kapıya çıkacağını hayal ediyordum. Korkunç sessizdi herşey. Artık başıboş dolaşmaktan sıkıldığım için, hem senden uzak hem de sana yakın olabilmek için evinizin hemen altındaki komşumuz Züleyha Ablalara gitmiş-yaşıtım olan (arkadaşım değil) Selma'yla konuşuyordum ki ölümün çığlığını duydum. Hiçbir şey düşünemez bir halde yıldırım hızıyla size koştum. Beni içeri sokmadılar. Ölmüştün. Kalakalmıştım. Yarım saat içinde alelacele bahçenizin ortasına sarı bir çadır kuruldu, kocaman ateşler yakılıp kocaman kazanlarda sular ısıtıldı. Her şey o kadar hızlı ve mekanikti ki sanki insanların her günü cenaze kaldırmakla geçiyordu. Bir köşede öylece kalakalmış insanları izliyor, hâlâ ölüm çığlıklarını duyuyordum. Bir kez olsun seni görmeme izin vermediler. Sadece çadırın içinde seni yıkarlarken usulca yaklaşıp çadırı araladım. Baktım. Ayaklarını gördüm. Küçük, gülümseyen ayakların. Sonra ağlama krizine girmiş olacağım ki beni eve götürdüler. Zaten ayaklarından ötesini hatırlayamıyordum. Ertesi gün şaşkın şaşkın etrafta dolaşıp durdum. Ta ki mezarlığa gidene kadar. Bereket versin yol üstünde tek bir kuşekmeği bile yoktu. Yoksa tuttuğum gibi hepsini köklerinden fırlatıp atacaktım. Aynı yerden tekrar çıkmaları umurumda değildi. Mezarlığa varınca bir an gerilediysem de yine de sana yakın olacağım için tüm direncimi topladım ve sana yaklaştım. İşte küçük bir toprak yığınının altındaydın ve baş ucunda sadece bir tek tahta parçası vardı. Sessizce eğildim ve tahtanın üstüne tükenmez kalemle, piyes davetiyelerini yazar gibi adını ve soyadını yazdım. Sonra doğum tarihini. Sonra ölüm tarihini.

Sen beni yürek parçalayan bakışınla terkettin Nazlı.

Kördöğüşü

katların arasına sığdırmak için semaları
abanoz gibi tedirginliğin eteğindeyiz şimdi

kendimizden geliyoruz, kanlı dağlardan
bir elimizde gül, bir elimizde kül
gökkuşağını yutan gözler kimindir
her katında hınca hınç sonsuzluk

tam ortasındayız şehir yangınlarının
dumanı eritir isyanı örten kirpiklerimizi
böylece görünür sisli kinlerin gözkapakları
ve avutulmuş bir tutsaklıktan kurtulmanın
sevinci
yutulmamış bir lokma gibi
takılıp kalırken boğazına
gülüşlerimizde çoğalır
cinnetten bir gravürün ırmakları

sonsuzluğa açılan yelkenler peşimizde
içimizdeki kaygıları bıraktığımız kıyılar
artık beklemez bizi
ırmakların cesetleri suladığı yerde
bütün ışıkları bir bir öpmek için
yolculuklarına gölgeler düşürdüğümüz akşamın
gözüpek direnişçileri
seğirtir soluğumuzun eşiğinde

kanlı geçitlerin girişidir burası
kurtuluş yok ölmek kere
tükenmek var kişnemesinde
öfkeli bakışlarımızın ki bir attır
genç ve görkemli dişlerinde
acar haykırışın sesi çoğalır

adınız bir kere daha çağırılır
dağılır akşamın çiçekleri ellerimizde
içimizdeki sesler şiirlere kazınır

kendimizden geliyoruz, kanlı dağlardan
kozasını ören sabahlara bir
uykularımızın ardında abanoz iğneleri
bir güvercin daha çalıyor avuçlarımızdan,
yanan şehirlerin pençeleri

Mustafa OCAK

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

10 Ocak Çarşamba

Türkiye'de en küçük insani hak istemleri bile şiddetle bastırıldı Demokrasi görüntüsüyle faşizmle yaşaya geldik bugünlere. Tabii şiddet, şiddeti doğurdu. Binlerce insan öldürüldü. Zaten bu ülkenin kültürü, kırım kültürü. Siyasi hesaplaşmalarda çabucak idam sehpaları kuruldu... Bu ülkede hiçkimse yargı önünde ciddi bir hesap vermedi. Bu ülkeyi yönettiğini sananlardan biri Kenan Evren "Asmayalım da besleyelim mi" diye söylevler çekti.

İşte dün Özdemir Sabancı öldürüldü. Çok iyi korunan gökdeleninde. Gazeteler soruyor "Niye Özdemir Sabancı". Şunu düşünmüyorlar. Şiddetin... kırımın mantığı olur mu. Sen silahla... şiddetle egemenlik kurmaya kalkarsan, öbürü senden önce davranır... Bu, mutlaka böyle olur.

Ama dün bir insan daha öldürüldü... katledildi. Evrensel gazetesinin 28 yaşındaki muhabiri Metin Göktepe. Dün, polislerce gözaltına alınıyor cenaze olayını izlerken. Sonra ölüsü bir parkta bulunuyor.

Az önce Gazeteciler Cemiyeti'nin önündeki anma toplantısına gittik. Berrin Taş'la. Tabii fazla duramadım ameliyatlı olduğum için. Gençler faşizmi lanetlerken gözlerim yaşardı... içim burkuldu.

Metin Göktepe'yi başına sopayla vura vura katletmişler. Şu açık... şu kesin. Bu toprakların tek bir metrekaresinde... tek bir kurumunda insanın can güvenliği yok. Faşizm en alt noktadan en üst noktaya kadar örgütlenmiş, gelenin gidenin başını düşürüyor.

Faşizme karşı insani örgütlenme... Dargınlığı kırgınlığı... sen şunu dedin... öbürü bunu dediyi bırakıp insanca yaşamak için örgütlenme... silkinme gerekiyor.

Şunu bilmeli. Bütün bunlar bir tükenişin çırpınışları... Sömürü... katliam... eziyet... işkence üstünde duran bu sistem çökecek... insanın özgürce... korkusuzca yaşadığı güzel bir dünya kurulacak.

12 Ocak Cuma

Olup bitenler, Türkiye'yi yönetenleri kendilerine getirebilir beklentisi var. Beklenti şu. Bizcileyin düşünenlerin yaşama hakkı vardır. Bizcileyin düşünmeyenleri hapse atmayalım... bir köşede kurşunla ya da sopayla öldürtmeyelim. Hukukta... adalette... sağlıkta... eğitimde reformlar yapalım. Yarın nolacağım korkusunu kaldıralım.

Beklenti bu.

Ama bu hep beklendi. En azından 1960'tan beri 36 yıldır beklendi. Türkiye 36 yılda bu yana nicelik olarak büyüdü. Ama nitelikte tek bir nokta değişmedi. Düşünce o düşünce... bencileyin düşünmeyen yok olsun. Hapishane... adliye... eğitim... sağlık... polis... maliye, üstelik geçmişe göre daha bozuk.

Türkiye insanileşemedi... insanileştirilmedi. Kırım kültürü pekiştirildi. Böylece vurdulu kırdılı bir toplum çıktı ortaya.

1960'larda toplumsal uyanış başladı. Toplumsal uyanışı bastırmak için faşist birlikler oluşturuldu. Biz bugünlere kanlı pazarlardan... kanlı 1 Mayıslardan geldik. Gençlerin insani heyecanları idamlarla bastırıldı. İdam kararı verenleri, bir süre sonra milletvekili yaptılar inatla.

Sivas'ta 37 insan katledildi. Aylarca konuşuldu bu kırım. Sonra iş karanlığa bırakıldı. Kimler kimler bombalarla parça parça edildi. Bir tekinin sorumlusu bulunmadı.

Böyle toplum olur mu. Olmaz. Olmuyor işte. Herkes, eller tetikte yaşıyor. Sokakta yürürken kazara birine çarpsan, en azından meydan kavgası çıkar.

Şu işe bakın. Bu ülkede hiç kimse "Şuram ağrıyor"diye hastaneye gitmiyor. Herkes acilde. Neden böyle. İnsan, hastaneye gitmeye bile korkuyor. Herkes, ölümün ucunda, son noktada götürülüyor hastaneye. Adliye böyle... karakol böyle. Böylesine toplumsal hayat denmez. Böylesine sürü hayatı denir. Çobanların herbiri bir telden çalıyor... şurdan burdan kurtlar geliyor... sürüden kaptığını kapıyor... Aynen böyle... böyle yaşıyoruz.

Bu işi düzeltin diyenler... bu işin düzeltilmesi için mücadele edenler de yok ediliyor.

Bugünden yarına bir düzelti beklemiyorum bu toplumda. Buna karşın insani toplum için mücadele gerekiyor. Ne zaman... nasıl... ne gelir başımıza bunu bilmiyorum. Ama insani toplum için bu trajediyi yaşamak zorundayız.

Hem bireysel... hem toplumsal olaylar üstüme iyice abandı. Ameliyat... hastanede olup bitenler... sonra toplu öldürümler. İyice kaçtı ağzımın tadı. Vivaldi dinlemiyorum... sabahları poğaça yemiyorum... geceleri erken yatıyorum... günde sekiz saat uyuyorum... çabuk yoruluyorum... uzun uzun yürüyemiyorum... yüzümün sarartısı devam ediyor... Seminerlere ara vermedim ama ayakta duramıyorum... yağmurdan...

soğuktan kaçıyorum.

İyice tırıl oldum.

İçimi parça parça eden derin... ciddi bir kırgınlıkla... içimi kasıp kavuran sessiz bir öfkeyle yaşıyorum.

Şimdi öğlen suları... güneşli bir gün... Radyoda bir şarkı "Nasıl geçti güzelim yıllarım... "

15 Ocak Pazartesi

Geçen gün bir genç şöyle dedi. "Hocam, sizin eleştirdiğiniz kişi, bakıyorum bir süre sonra, sanki sizi haklı çıkarmak için elinden geleni yapıyor." "Bir örnek verebilir misin" dedikte, "Toktamış Ateş" dedi. "Sizin eleştirinizden önce azıcık da olsa doğru dürüst davranıyordu. Adamı bir eleştirdiniz bozuldu."

Önce şunu söylemeliyim. Türkiye çatışmalı bir ortamda. Bir yanda demokratikleşmeyi... insanileşmeyi önlemek isteyen güçler var. Bir yanda da demokratikleşme... insanileşme için mücadele edenler. Demokratikleşme... insanileşme mücadelesi kişisel değil. Ayrıca bu mücadelede hiç kimsenin ön alım hakkı yok. Bu alanda mücadele edenin konumu... mücadelesinin kapsamı nolursa olsun bence o insan saygıdeğerdir. Çünkü bu mücadelede en küçük alan bile önemli. Hiç kimseye "Sen orda değil, şurda mücadele vermelisin" denmemeli.

Soruna böyle bakıyorum. Soruna böyle baktığım için bu alanda mücadele verenlerin kimi düşüncelerine katılmasam bile eleştirmiyorum. Toktamış Ateş'e de böyle baktım. Ama Toktamış Ateş hızla televizyonlaştı. Türkiye'de televizyonlaşmak nedir. Türkiye'de televizyonlaşmak, Kant'ın ikiyüz yıl önce dillendirdiği, eleştirel düşüncenin... insanın kendi aklının kullanımının bırakılması demektir. Türkiye'de kişi televizyonlaştı mı, ortalama aklı rahatsız etmez... suyuna tirit sözlerle ortalama aklı olumlar. Bu noktadan sonra hayatı belirlemesi gereken ilkeler yerlebir olur.

Toktamış Ateş'te bu konum, iki yıl önce belirginleşti. Televizyona çıktıkça kitapları satıyordu. Metalaştığının bile farkında değildi. Kitaplarının çok sattığını görüp sevinçle yazıyordu. Bu noktadan sonra insani mücadeleden kaydı... insan bilincini dumura uğratmak için elinden geleni yaptı... Bir televizyon programında Cem Boyner'le tartışmasını hatırlıyorum. Atatürkçülüğün Vatikan'ı olmuştu. Daha sonra kim sağcı kim solcu... Mehmet Akif mi, Tansu Çiller mi diye bilinci dumura uğratıcı bir tartışma başlatmak istedi. İşte bu noktada kendine gelir diye eleştirdim. Toktamış Ateş'i. Bu gün hoşgörü ödülü alan bu kişi, son derece hoşgörüsüz... hakaretlerle dolu... umut kırıcı bir yazı gönderdi. İnsancıl'da yayımladım.

Tabii ben eleştirdim diye bozulmadı Toktamış Ateş... bu işin şakası. Bozulma başlamıştı. Bunu gördüm. Uyardım. Dinlemedi beni. Sevindim mi... bu duruma. Hayır. Kesinlikle. İnsani mücadeleye son derece önemli katkıları olabilirdi. Toktamış Ateş'in bugün bu noktaya gelmesi insani mücadele açısından bir yitiktir.

Hayat böyle ama. İnsan noldum dememeli... nolacağım demeli. Bakın bana... daha bir ay önce bana "Sen de bir gün 12 saat uyuyacaksın" deselerdi gülerdim. Oysa... pazar günü tam 12 saat uyumuşum. hiç kıpırdamadan üstelik. Uyandıktan sonra kendimi düşündüm... geçip giden günleri düşündüm. vah sana Gündoğdu... vah sana dedim.

16 Ocak Salı

Soğuk... karlı bir gün... Üzülüyorum. Şunun için. Eskiden olsaydım, soğuk... karlı hava... sereserpe dolaşırdım... bir güzel üşürdüm... Ne güzeldir üşümek... sonra gidip sıcacık çay içmek... eskiden. Şimdi... mümkün değil şimdi. Hekimler yasakladı üşümemi. Ameliyat dikişlerinde sorun çıkarmış üşürsem. Bir süre böyle yaşayacağım... sıkıntılı. Ama şimdi bunlar ciddi bir sorun değil. Türkiye'de olup bitenler öznelliğimizi de eziyor. Sözgelimi Metin Göktepe katledilmiş... burda ameliyat dikişinin önemi kalmıyor. Metin Göktepe'de de daha önce uygulanan yöntem uygulanıyor. Gündemden düşürme. Bütün öldürümler için bu yöntem uygulandı Türkiye'de. Şu... bu... araştırıyoruz... soruşturuyoruz... bulduk... bulacağız... buluyoruz derken bir baktık aylar... yıllar geçivermiş. Bizler üzüntümüzle... acımızla kalakaldık ortalık yerde.

Evrensel, sorunu gündemden düşürmemeye çalışıyor: Yarın Eyüp Savcılığı'nın önündeyiz suç duyurusu için. Ama herkes biliyor... bilmeli. Sorun öldürücülerin bulunmasından öte. Faşizm sarıp sarmalamış ülkeyi. Faşizmi, söküp atmak gerekiyor. Yoksa bu öldürümler bitmez. Bizler de öldürücüler bulunsun diye ordan oraya koşturup dururuz.

Hayat güzel olabilirdi... öldürümsüz. Böyle soğuk... karlı bir günde üşüyebilirdim... sonra sıcak çay...

17 Ocak Çarşamba

Bugün Metin Göktepe için Eyüp Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunduk. Suç duyurusu için gelmiş bir çok insan vardı... sevindirici.

Adliyeye giderken üç kez üstüm başım arandı... kimliğime bakıldı... Gittiğimde pek kimse yoktu. Koridorda bir köşeye oturdum... bir bardak çay içtim. Saat 11.00 sularında koridor doldu. Daha sonra bahçeye çıktık. Avukat Levent Tüzel konuştu. Metin Göktepe'nin öldürmesini... öldürücüleri kargışladı. Levent Tüzel'in konuşması güzeldi... Levent Tüzel'in konuşmasından sonra suç duyuruları toplandı, savcılığa verilmek için. Savcılıktaki işimiz bitti. Kemal Özer, Adnan Özyalçıner, Sennur Sezer bir de ben Cağaloğlu'na geldik... Cağaloğlu'nda ayrıldık.

Suç duyurusunun nasıl bir etkisi olur, bilmiyorum. Bugün **Yeniyüzyıl**'da Koray Düzgören'in yazısında öğrendim. Bu işin soruşturmasında etkili soruşturma Mülkiye Müfettişleri'nin soruşturmasıymış. Mülkiyet Müfettişleri olur demeden hiçbir memur yargılanamazmış.

Yargı erki bağımsız derken, Türkiye'nin yönetim sistemi çıkıyor karşımıza. Türkiye'nin yönetim yapısı piramitlerin içine benziyor... her dönemeçte bir dolambaç var. Adalet, bu dolambaçların arasında yitip gidiyor.

Karlı... soğuk bir gündü. İnsanın yüzüne yüzüne vuran kara gülümseyecek. sereserpe yürünecek bir gündü... Annemi düşündüm. Karlı günlerde kar topu oynardık. Nerden bilebilirdi annem, şimdi elliiki yaşına vurmuş oğulcuğunun gencecik insanlar için yollara düşeceğini..

Hayır. Böyle yaşanmamalı. İnsanlığın milyonlarca yılda oluşturduğu yaşama kültüründen sonra bizim bu noktada olmamızın hiçbir gerekçesi yok. Kim olursa olsun hiç kimseye, insanlığın milyonlarca yılda oluşturduğu kültür birikimini, sopayla yerlebir etmesine izin verilmemeli. Faşizmin sopasıyla bizi, insanlığın başlangıç sürecine götürmek istiyorlar.

Hayır. Bu olamaz. Nasıl olabilir... elimizde sopalarla... silahlarla dolaşacağız. Beğenmediğimizi öldüreceğiz. Her yerde. Olamaz. Olmaz... İnsan, milyonlarca yılda oluşan insani kültürün görkemli birikimiyle bütün bu olup bitenleri aşacak.

19 Ocak Cuma

Ben, cumhuriyet insanıyım. Bundan gurur duyarım. Çünkü cumhuriyet, insani süreçte önemli bir nokta. Halifelerin... papaların... mollaların Allah'ın vekili savıyla yönetici olduğu geri noktadır.

Ben, cumhuriyet yönetiminde insani yaratıcılığın en üst noktaya çıkarılacağı ülküsüyle yaşadım. Sonra bunun böyle olmadığını anladım. Sanatta... bilimde... siyasette... insanın yaratıcılığını önleyen ciddi engeller gördüm. Bunun, neden... nasıl böyle olduğunu aratırdıkta karşıma kapitalist sınıf çıktı.

Sanatta, Star Sistemi... bilimde, bilim karşıtı görüş... siyasette, yalancılar... talancılar ordusu, kapitalist sınıfın uzantıları olarak insani yaratıcılığı hep önledi.

Şimdi, insani yaratıcılığı dumura uğratmanın ortaya çıkardığı bunalımı yaşıyoruz Türkiye'de. Kapitalist sınıfın devleti, insani yaratıcılığı dumura uğratmayı yeterli görmüyor, yurttaşlarına karşı ciddi bir mücadele başlatmış durumda. Dün, bunun, somut bir örneğini gördüm gazetelerde. Abdülmelik Fırat. Eski milletvekili. Bir görüşünden ötürü tutuklanmış, hapse atılmış, DGM'de yargılanıyor. Gazeteler Fırat'ın fotoğrafını basmış... eli kelepçeli.

Fotoğrafa baktım. Utandım.

Düşünelim. Abdulmelik Fırat, milletvekiliyken bir takım düşüncelerini söylüyor. Bu düşünceler, kapitalist devleti rahatsız ediyor. Fırat'ın verdiği rahatsızlık. DEP milletvekilleri kadar değil. Yoksa, milletvekili filan demezler, döve vura meclisten çıkarıp, doğruca hapse atarlardı. Kapitalist devlet, Fırat'ı mimliyor. "Ben sana gösteririm" diyor. Fırat, ya milletvekili olamıyor... ya da aday bile olmuyor. Bunun üstüne kapitalist devlet, Fırat'ı tutukluyor... eli kelepçeli Fırat, DGM hapishane arasında dolaştırılıyor.

Ne bu. Bu, kapitalist devletin, yurttaşına karşı açtığı ciddi bir mücadele. Kapitalist devlet, kimi yurttaşlarına karşı ciddi bir mücadele açarken, kimi yurttaşlarına karşı ayrıcalık tanıdığını görüyorum. Kendilerine Çeçen ya da abaza diyenler ,yolcu gemisi kaçırıyor... bu adamlar hergün televizyonda... basında.

İşe bakın, ben, yolda giderken didik didik aranıyorum... kimliğim denetleniyor, bu çeçenler koskoca silahlarla sokaklarda dolaşıyor... yolcu gemisine biniyor, o silahlarla. Bütün bunların yanında kimi gazeteler bu olayı destekliyor açıkca. O zaman şunu sormak gerekiyor. Kapitalist devlet, kocaman kocaman silahlarla dolaşan... yolcu gemisi basan bu kişilere neden bu kadar yumuşak davranıyor. Yoksa bunları yurtiçinde mi kullanılıyor.

Daha önemlisi şu. Yurttaşların bir bölümünü baktırmak... yoketmek isteyen... bir bölümünü silahlandıran kapitalist devlet, bu işi nereye kadar götüreceğini sanıyor.

Ben söyleyeyim. Hiçbir yere götüremeyecek. Kapitalist devletin bu tutumundan ötürü... yurttaşların bir bölümüyle mücadele... bir bölümünün silahlanmasına gözyumma... ülkede ciddi bunalımlar... altüst oluşlar yaşanacak... üzüntüler... acılar devam edecek. Daha sonra, milyonlarınca yılda oluşmuş insani kültüre ters düşen kapitalist devlet, bütün çirkinliğiyle yerlebir olacak. Işıltılı insanla ışıklı günler başlayacak.

Bana geldikte... Ben, cumhuriyet insanıyım... bundan gurur duyuyorum demiştim. Kapitalist devlet, bu gururumu yerlebir etti. Ülkülerim vardı... Kapitalist devlet hepsini yoketti.

İnsana... insanın yaratıcı gücüne inancım olmasa bir tek gün yaşamam.

23 Ocak Salı

Dün Füsun'la Süreyya Evren geldi geçmiş olsuna. Füsün, bademli kurabiye yapmış. Bir kart iliştirmişler "Çengiz Gündoğdu'ya. Tin ve zihin sağlığınız için, sevgilerler... "

Ne güzel değil mi.

Bir ay önce bugünlerde hastanedeydim... Kimseye haber verilmesini istemediğim için eleştirildim. Beni sevenleri üzmek... rahatsız etmek istemedim, onun için haber verdirmedim. Kişisel acılara... kişisel üzüntülere sessizce direnmek... bu karakterim yüzünden haber verilmedi.

Bir de şu var. O tatsız salı gecesi, saat 22.00'ye kadar bir sorun yoktu. Ertesi gün... 20 Aralık çarşamba... derginin son biçimini konuşacaktık arkadaşlarımla. Ayrıca bir dolu işim vardı. Hayat devam ediyordu. Devam eden hayat, saat 23.00'te kesintiye uğradı. Söylemek istediğim şu. Beni sevene, haber verilseydi, onun da hayatı, kesintiye uğrardı. Kimsenin hayatı, benim yüzümden kesintiye uğrasın istemedim.

Gerçekçi olmalı. Hastalık güzel değil, ölüm güzel değil. Hayat güzel. Hayat devam etmeli. Devam eden hayatı güzelleştirmek için mücadele etmeli. Böyle düşündüğüm için, ben, ölümle pençeleşirken hayat dursun istemedim.

Hastaneden çıktıktan sonra uzun bir süre içime kapandım, örneğin şöyle bir hiç gülmedim. Dergide odama kapandım, kimseyle konuşmadan saatlerce oturdum. Hastenede olup bitenler yüzünden tam bir vurgun yedim.

Hep söyledim. Ben çabucak etkilenen... baştan başa duygu insanıyım. Bende akıl makıl aramasın kimse. Bu yüzden sevinci... üzüntüyü... acıyı... dostluğu... kızgınlığı hep en üst noktada yaşadım... yaşıyorum. İsterdim ama azıcık yaşamadım... hiç. Hep kasırgalı geçti hayatım. Gün geldi kendimden bıktım bu yüzden.

Bir olay anlatayım. Narkozdan uyanıyorum. Nolup bittiğini anlamaya çalışıyorum. Kasıklarımda dayanılmaz acılar... Bir ses "Milli Piyango... 80 milyar... Yılbaşı... Belki size de çıkar" Kendime gelirken düşünmeye çalışıyorum. Nedir bu ses. Öldüm mü... Yoksa ruh dedikleri doğru mu. 80 milyar ne anlama geliyor... Sis içinde görüngüler... Öldünse bu acılar ne kasıklarında... Sis yavaş yavaş dağılıyor. Aaa o da ne. Başımda bir Milli Piyango bileti satıcısı... Bana bilet satmaya çalışıyor.

Buna bütün hekimler yanıt vermeli. Bir bilet satıcısı, nasıl oluyor da ameliyatlı hastaların koğuşuna kadar giriyor, narkozdan yeni uyanan birine bilet satmaya kalkıyor.

Kalkıp şu adamı pataklayayım dedim, yekindim, kıpırdayamadım. Kalkabilseydim... hastaneyi yerlebir edebilseydim, günler... haftalar süren içine kapanma dönemi yaşamazdım. Yapamadım. Birçok olaya karışamadım... birçok kişinin haddini bildiremedim. Kesilip biçilmenin verdiği abanıklıkla büyük ölçüde hasta-

nenin koşullarına teslim oldum. Ama o durumda bile verdikleri pis ördeği kullanmadım... fırlatıp attım.

Şimdi düşünüyorum. Hastaneden çıkmasam erkenden daha mi iyi olurdu. Bunu düşündüm. Hasta oyunu oynayayım, iyice iyileşeyim, ondan sonra yerlebir edeyim şurayı. Kaan Arslanoğlu'nu düşündükte durdum. Arslanoğlu'nu zor durumda bırakmak. Ziya Paşa'nın bir dörtlüğü geldi aklıma. Türkçeleştirerek söylüyorum. "Boş yere felekten yakınma/Hoşça sindir yediğin darbeleri/Eskidir, değişmez bu yöntem\Eşek oldun mu vururlar semeri"

Sen şimdi burda eşeksin dedim. Hoşça sindir yediğin darbeleri... Yediğim darbeler... sert vuruşlar derin kovuklar açtı iç dünyamda. Günler haftalar geçti gülümsemedim bile... gülmek gelmedi içimden.

Yeni yeni toparlıyorum kendimi. Kovukları kapatıyorum... çatlakları sıvıyorum. Biliyorum, içimin karartısı yüzüme vurdu... yüzümün karartıcı çevremi etkiledi. Dün Celal "Cengiz abi, hastayken ne kadar huysuzdunuz... size bir şeyi beğendirmek... kabul ettirmek mümkün değil. Huysuzluğunuz devam ediyor" dedi. Şunu da söyledi. Bir ara iyice bırakmışım kendimi. Gözlerim sönükleşmiş. Boş boş bakıyormuşum sağa sola.

Evet o anı hatırlıyorum. Olup bitenlerden ötürü yaşama iradem... umutlarım... düşlerim... hepsi... ne varsa sıfırlanmıştı. Sessizce ölüp gitmeyi özlüyordum... istiyordum. Başım hafif sağa dönük sabahı bekliyordum son kez. Kanama başlamıştı... ateşler içinde yanıyordum.

Sonra Nihat geldi.

Şimdi içimin kovuklarını kapatmaya... çatlakları sıvamaya çalışıyorum.

26 Ocak Cuma

Günler geçiyor...

Bugün Maliye-Sen'in Şirinevler Şubesinde aşk üstüne bir konferans vereceğim. Kesip biçme işinden sonra ilk konferansım bu. Başarılı olabilecek miyim; bilmiyorum. Şundan ötürü kuşkuluyum kendimden. Olagelen tatsızlıklar hep etkiledi... hep üzdü beni. Kesip biçmeden önce olagelenlere direnebiliyordum. Kesipbiçmeden sonra direncim kırıldı. Sözgelimi, bugün gazetelerde okudum. Metin Göktepe olayından ötürü sorgulanan polislerden birinin işkencede öldüğü haberi yayılmış. Bunun üstüne polisler olayı, polis telsizinden gün boyu protesto etmişler. Polisler "Bundan sonra her toplumsal olayda bir gazeteci götüreceğiz" demişler.

Kanım sanki ters aktı bunu okudukta. Bunu yapamasalar bile Türkiye'de durumun ne kertede olduğunu gösteriyor bu söz.

Türkiye'de son 16 yılda sarsılmadık kurum kalmadı. Başta devlet, sağlık işleri, adliye, eğitim kurumları, maliye... ondan sonra tek tek kişiler. Bu karmaşada bana geldikte... pek sevdiğim insanların sırt döndükleri... dirsek vurdukları dönemler yaşadım. Direndim hepsine. Sonra hastane... Kimsenin kimseye merhaba demediği... birinin ayakta kalmak için öbürünün yarasına bastığı cangıl. İnsansızlığın çukurunda paldır küldür yuvarlanırken... tam dibe vururken tutunmam... tırnaklarımın parçalanışı... iç dünyamda patlayan volkanlar... kasırgalar... yıldırımlar.

Şimdi yukarı tırmanıyorum... yavaş yavaş... yaralı bereli. Bu koşullarda bugün aşk üstüne konuşacağım. Başarılı olursam sevinirim. Olamazsam konferanş veremem bir daha. Ne diye tırıl... hımbıl bir konuşmacı olayım. Çekilirim köşeme. Susarım.

27 Ocak Cumartesi

Dün sevindim. İyi konuştum da ondan. Konuşmaya başlamadan önce yüreğim titriyordu. Tırıl... hımbıl olursam, yarıda bile kesmeyi düşünmüştüm. Öyle olmadı. Birden eski günlere döndüm... eski Gündoğdu... Güzel konuştum. Tam 2,5 saat sürdü. Ayakta. Yoruldum biraz. Olsun... Kimse uyuklamadı... kimse esnemedi. Canlı... diri... tartışmalı bir konferans oldu.

Bu sabah Yeniyüzyıl'da okudum. Hasta haklarına standart gelmiş. Bu standartlardan biri şöyle. "Hasta her zaman her türlü şartta kişilik itibarı korunacak ve saygılı bir şekilde tedavi olma hakkına sahiptir."

Bu, işin bir yanı. Bir yanı daha var. Hasta haklarına standartı belirleyen tebliğ "önümüzdeki günlerde Reşmi Gazete'de yayınlanacak... yayınından bir yıl sonra yürürlüğe girecekmiş.

Sözgelimi bu tebliğ, 1 Şubat 1996'da yayımlanırsa, 1 Şubat 1997'ye kadar hekimler, hastalarına hertürlü hakareti yapacak ama, 1 Şubat 1997'de, hastalarım kişilik haklarına saygı gösterecek.

Gülmüyorum bile bu komediye. İşte biz bu zihniyet yüzünden çürüyoruz. İnsana... hastaya saygının tebliğlerle olabileceğini sanan alıklar yönetiyor Türkiye'yi. Bunlar alık olduğu için... bu yüzden utanma duyguları olmadığı için, daha bir yıl hastaya her türlü hakareti yapabilirsiniz diyor.

Alık yöneticiler, size söylüyorum. Yayınladığınız bu tebliğ bile insanın kişilik haklarına saldırı.

Yine **Yeniyüzyıl**'da Can Dündar yazıyor. Şöyle. "Utanmıyorsunuz. Gencecik kızları kirli ameliyat masalarında muaeyene çekip, mahremiyetlerini didiklemeye, sonra da medyayı başınıza toplayıp, yanıbaşınızdaki körpecik çocuğun vajinal muayene sonucunu kanlı bir zafer gibi açıklamaya utanmıyorsnuz.

İnsana saygıyı herşeyden çok önemseyeceğinize dair Hipokrat yeminleri ediyor, bu yemini 13 yaşında bir kızın onurunu ayaklar altına alma pahasına çiğnerken en küçük bir eziklik duymuyor, tersine, büyük iş başarmışcasına şişiniyorsunuz. Utanmıyorsunuz."

Can Dündar, bu söylediklerinde son derece haklı. Ama bir noktada yanılıyor. Can Dündar, "Hastanede, hapishanede, karakolda okulda itilip kakılmamak, insan gibi muamele görmek istiyoruz" diyor.

Kimden istiyor bunları. Bilinci dumura uğramış... insani niteliklerini yitirmiş... şeklen "insan" görünümündeki bir takım kimselerden istiyor. Bu, mümkün değil. Biz bu ülkede, insani kültür birikiminden yoksun birtakım insanımsı varlıklarla yaşıyoruz. İnsani haklar bunlardan istenmez. Çünkü bunlar insanımsı varlıklar.

Peki nerden çıktı bunlar. Kapitalist sistemin kurumlarından. Kapitalist sistem, insan istemez. Çünük insan ne pahasına olursa olsun, insanın kafasını iskemle ayağıyla parçalamaz... insan, ne pahasına olursa olsun, 13 yaşındaki kızın cinsel organına parmağını sokup mıncıklamaz.

İnsan, kapitalist sistemi sırtında taşımaz. Ancak insanımsılar yapar bunu.Kapitalist sistem, insanımsızlarla yürür. Onun için... insanca yaşamak istiyorsak bunu talep etmeyeceğiz.

Napacağız peki.

Mücadele edeceğiz. Kökten. Yerlebir etmek için.

Hem insanımsılarla... hem insanımsıları üreten kapitalist sistemle.

31 Ocak Çarşamba

Günler geçip gidiyor.

Dün, Estetik ve Politika adlı yapıtı okurken Brecht'in bir notunu gördüm. Walter Benjamin yazmış bu notları. Şöyle demiş Brecht "Marx'ın teorik öğretilerini kendilerine malederek eserlerine elkoyanların toplumu perde arkasından yöneten ruhban takımının yerini alacağını anlatmaya çalışıyor" Brecht bunları 1938'de söylüyor. Şimdi 1996'dayız. Marksizmin adına ruhbanlığına özenenleri şurda burda görüyorum.

Bu özentinin altında ciddi bir güvensizlik var. En iyi ben bilirim tafrası... sert bakışlar... keskin dil.

Kendi payıma söylüyorum. Ben, yıllarca böyle ruhban özentileriyle mücadele ettim. İki sert lafla ruhbanlık taslayanlarla mücadeleye kesin kararlıyım. Böylesi hem mücadeleyi karartır, hem de ışıltılı bir dünya kuramaz.

Tabii bu benim için ciddi bir üzüntü. 1996 Türkiyesi'nde marksizmin adına ruhbanlık özentileri olmamalıydı. Ama var. Üstelik koşullar uygun. Türkiye cehalet ülkesi. Böyle ülkelerde her alanda cahiller türer... bu cahiller ruhbanlığa özenir. Kesilip biçilmeme karşın felsefe seminerlerini ertelememin başat nedeni bu... cahilleri, ışıltılı insanlarla iyice hayatın dışına çıkarmak.

Günler geçip gidiyor... Kar yağıyor şimdi.

Sevgiyle

Kesilip biçildim hekimlerin elinde. Üzüldüm. Bunaldım. Sonra İnsancıl okurunun geçmiş olsunlarıyla bir sevinci yaşadım. Sevinç, bunalımımı yerlebir etti.

İnsancıl okuru... teşekkür ediyorum sana... sevgiyle.

Cengiz Gündoğdu

Gündemine Sevgiyi Almayan Hayat

karanlık kuyulardan homurdanıyorlar tarihe
hayatı bir de ışıktan arındırmanın gereğiyle
bayatlamış bir yığın sözcüğe tutunarak
hoyratça sokuluyorlar koynuna hayatın

büyülü sözcükleri yineleyerek esriyorlar
-bilmeden-
(böylece) kötü bir bulmacaya dönüşüyor
karşılığı hayatın
Zeus, Hera ile kırıştırırken eteklerinde
Olympos'un
Prometeus'un ne halle çaldığı ateş
alet oluyor adeta kirli emellerine

yanlı ve yanlış bir hayatı muştularken
yalana ve çıkara yapılan yatırımlar
ülkemin kasığında tanrılıklar bahşediyorlar
yağlı sakallara gömülü suratlar cumhuriyeti
hatırına
oysa görmüyorlar sevgilim, görmüyorlar
gündemine sevgiyi almayan hayat yanlıdır,
yanlıştır
ve yağmalanan hayattır, hayattır!

İbrahim EROĞLU

İNSANCIL

Gülümsüyor

MART AYI ETKİNLİKLERİ

ANKARA İNSANCIL

Dinleti
Grup Hasret
9 Mart Cumartesi 15.00

Güneşleme
Müslüm Kabadayı
Kültür Tabakalaşması ve Bütüncülük
16 Mart Cumartesi 15.00

Güneşleme
İbrahim Demircan
Zevkler ve Renkler Tartışılabilir
23 Mart Cumartesi 15.00

Güneşleme
Kaan Arslanoğlu
Bilinç Durumları ve
Sosyalizmin Kavram Sorunları
30 Mart Cumartesi 15.00

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi

İnsanın Ayak Sesleri / Berrin Taş	100.000 TL
Dinlenen Cadı / Nihat Ateş	100.000 TL
Açık Gece / Ömer Bilge	100.000 TL
Öbür Yanı da Ateş / Bozan Yaman	100.000 TL
Gül Dikenini Öpünce / Arif Madanoğlu	100.000 TL
Saklı / Süleyman Sırrı Kazdal	125.000 TL
Havass'ın Sözleri / Halid Özkul	125.000 TL
Bir Saksılık Dünya / Ayhan Ergün	150.000 TL
Abc Denemesi / Aytekin Arık	150.000 TL

Öykü Dizisi

Arka Balkon / Kezban Özbay	100.000 TL
İnsan Eli / D. Mehmet Şekeroğlu	100.000 TL
Martısız Deniz / Semiha Uçuk	150.000 TL
Uzaydan Gelen Kadın / Semiha Uçuk (2. baskı)	150.000 TL

Roman Dizisi

Proxima Centauri / Ömer Baytaş	250.000 TL
Çağrısız Hayalim / Kaan Arslanoğlu	250.000 TL
Kişilikler / Kaan Arslanoğlu	250.000 TL

Deneme - Eleştiri Dizisi

Şiir Gündemi / Sennur Sezer	100.000 TL
Yanılmanın Gerçekliği / Kaan Arslanoğlu	150.000 TL
Eleştiri / Cengiz Gündoğdu (2. baskı)	150.000 TL
Felsefe bir sevinçtir /Avşar Timuçin	200.000 TL

Gezi - Anı Dizisi

Gezi Notları -1 / Semiha Uçuk	150.000 TL

İnsancıl Dergisi 1. Yıl Cildi (Tükendi)	
İnsancıl Dergisi 2. Yıl Cildi	800.000 TL
İnsancıl Dergisi 3. Yıl Cildi	800.000 TL
İnsancıl Dergisi 4. Yıl Cildi	800.000 TL
İnsancıl Dergisi 5. Yıl Cildi	800.000 TL

Posta masrafları nedeniyle ödemeli gönderilmez. İstenen kitabın bedeli banka veya postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra istenen kitabın adıyla birlikte makbuzun fotokopisi İnsancıl adresine gönderilmeli.
Postaçeki Hesabı: 666 043
Banka Hesabı (TL) : T.İş Bankası 9. Kısım Ataköy / İstanbul 1137 - 38678 (Berrin Taş Adına)
Banka Hesabı (Döviz): T.İş Bankası 9. Kısım Ataköy/İstanbul 301 003 179 305

İnsancıl Yayınları İstanbul Beyoğlu'nda Pandora Kitabevi, Kadıköy'de Mephisto Kitabevi'nde bulunmaktadır.